

I ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Регионални просторни план АП Војводине, као израз сагласности о темељним циљевима уређења, заштите и коришћења простора, представља основ за дугорочно, континуирано и усклађено усмеравање просторног развоја Покрајине, подизање конкурентности, привредне ефикасности, социјалне правичности, безбедности, благостања и здравља становништва, заштите животне средине и еколошки прихватљиве интервенције у простору, уз поштовање правног поретка државе, културног идентитета, различитости и животних интереса свих њених грађана.

Заштита, уређење, коришћење и изградња на простору АП Војводине стратешки се опредељује кроз израду и доношење Регионалног просторног плана Покрајине. Последњи (и једини) план који је са овог аспекта третирао подручје Покрајине био је Просторни план АП Војводине, који је донет 1978. године. Плански хоризонт овог документа била је 2000. година.

Посматрано с аспекта просторног развоја, период 1978-2010. година карактеришу следеће фазе:

- период 1978-1990. година у ком се Просторни план АП Војводине примењује у целости;
- период 1990-2000. година у ком драматичне промене у земљи и окружењу у многоме отежавају или у потпуности онемогућавају реализацију Просторног плана АП Војводине. Такође, доношењем Просторног плана Републике Србије ("Службени гласник РС", број 13/96, у даљем тексту: ПП РС), у одређеним деловима Просторни план АП Војводине престаје да важи и примењује се само у деловима у којима није у супротности са републичким планом;
- период 2000-2010. године, односно транзициони период, који карактерише спровођење бројних реформи, успостављање макроекономске стабилности, реструктуирање, приватизација и процес придруживања ЕУ са интезивним законским прилагођавањима у свим сферама привреде и друштва у целини. Од 2003. године уређење простора у АП Војводини врши се у складу са Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 47/03 и 34/06) и Просторним планом Републике Србије, а од 2009. године у складу са новим Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 72/09 и 81/09-исправка).

Извршно веће АП Војводине, је након доношења Закона о планирању и изградњи (2003. године) исказало потребу да се утврди степен остваривања и начин спровођења Просторног плана Републике Србије на територији Покрајине, те је у том смислу у ЈП "Завод за урбанизам Војводине" урађен "Извештај о спровођењу Просторног плана Републике Србије на територији АП Војводине у периоду 1996-2003. година". Том приликом констатовано је да је процедура спровођења ПП РС реализована кроз израду законом предвиђене планске и урбанистичке документације, као и да само доношење ове документације у складу са ПП РС није гарантовало њену стварну имплементацију у простору. Такође је указано и на потребу преиспитивања одређених решења у ПП РС која се односе на подручје Покрајине пре свега због новонасталих околности у држави које су, између осталог, утицале и на позицију Покрајине у односу на окружење.

Извршно веће АП Војводине је у складу са донетим стратегијама на националном нивоу, у периоду 2003-2010. година усвојило бројне програме развоја који дефинишу развојне приоритете Покрајине у целини, или по појединим секторима и темама, као и задатке, мере и активности за њихову реализацију.¹

¹ Списак законских аката, усвојених стратегија, међународних уговора који су од значаја за израду Регионалног просторног плана АП Војводине налазе се у прилогу Концепта плана

Имплементација стратешких опредељења Републике и Покрајине у различитим областима развоја привреде и друштва претпоставља и припрему и обезбеђење одговарајућих просторних претпоставки у квантитативном, квалитативном и функционалном смислу. Правилно дефинисан "просторни" одговор на нове развојне захтеве имаће и синергијски развојни ефекат на дужи рок.

Утврђивању нових стратешких опредељења Покрајине у области заштите, уређења, изградње и коришћења простора треба приступити не само због промена у држави и њеном непосредном међународном окружењу, него и због свеукупних промена у глобалном окружењу (политичких, економских, климатских, енергетских...). Недовољно развијене земље много су више изложене директном утицају глобалних промена од развијених земаља и утолико су обавезе и одговорност њихових управљачких структура у погледу релативизације ових утицаја веће.

Посебан значај за израду Регионалног просторног плана АП Војводине има чињеница, да је, потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању, наша земља ступила у уговорни однос са Европском унијом, те да у том смислу мора прихватити и у своја документа имплементирати европске политике у области просторног развоја.

Поред одрживог економског раста, веће социјалне кохезије и заштите животне средине, основни задаци и изазови којима треба да одговори Регионални просторни план АП Војводине су јачање територијалне кохезије и регионалног идентитета, као и боље коришћење просторног диверзитета. Регионалним просторним планом АП Војводине утврдиће се њени просторни приоритети, услови и мере за њихову реализацију и обезбедити услови за приступ структурним фондовима ЕУ.

Законом о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09 и 81/09-исправка; у даљем тексту: Закон) прописане су врсте планских докумената, њихов садржај, поступак израде, вршење стручне контроле и надлежност за њихово доношење.

Чланом 17. став 1. Закона регулисано је да се регионални просторни план израђује као просторни план подручја просторних јединица у складу са номенклатуром статистичких територијалних јединица на нивоу 2., а ставом 2. овог члана да је регионални просторни план плански документ који, уз уважавање специфичних потреба које произилазе из регионалних посебности, разрађује циљеве просторног уређења и одређује рационално коришћење простора, у складу са суседним регионима и општинама. Чланом 18. Закона утврђена је садржина регионалног просторног плана.

Одредбом члана 35. став 5. Закона регулисано је да регионални просторни план за подручје аутономне покрајине доноси скупштина аутономне покрајине, те је у складу са овом одредбом Закона за доношење Регионалног просторног плана Аутономне Покрајине Војводине надлежна Скупштина Аутономне Покрајине Војводине.

Изради Регионалног просторног плана приступило се на основу Одлуке о изради Регионалног просторног плана Аутономне Покрајине Војводине ("Службени лист АПВ", број 18/09), коју је донела Скупштина Аутономне Покрајине Војводине на седници одржаној 09. децембра 2009. године. Одлуком је утврђено да је Носилац израде Регионалног просторног плана Покрајински секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство, затим да ће припрему, координацију и праћење израде Регионалног просторног плана обављати Републичка агенција за просторно планирање, Организациона јединица за територију Аутономне Покрајине Војводине, а за Обрађивача Регионалног просторног плана одређено је Јавно предузеће за просторно и урбанистичко планирање и пројектовање "Завод за урбанизам Војводине" Нови Сад уз ангажовање еминентних институција и

стручњака за поједине области. Уважавајући чињеницу да оперативни рад на Регионалном просторном плану АП Војводине представља примењени научно-истраживачки рад ангажован је Универзитет у Новом Саду чије учешће обезбеђује неопходну научну основу.

Саставни део ове Одлуке је Одлука о изради стратешке процене утицаја Регионалног просторног плана Аутономне Покрајине Војводине на животну средину (број 350-286/2009-02, од 25.11.2009. године ("Службени лист АПВ", број 18/09), која је донета од стране Републичке агенције за просторно планирање, Организационе јединице за територију Аутономне Покрајине Војводине.

1. ОБУХВАТ И ОПИС ГРАНИЦА ПОДРУЧЈА РЕГИОНАЛНОГ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА АП ВОЈВОДИНЕ

Подручје за које се доноси Регионални просторни план обухвата територију Аутономне Покрајине Војводине коју чине територије јединица локалних самоуправа у њеним географским областима (Бачка, Банат и Срем).

Обухват Регионалног просторног плана АП Војводине чини подручје обухваћено: на северу границом са Републиком Мађарском, на истоку са Републиком Румунијом, на западу са Републиком Хрватском, на југозападу са Републиком Босном и Херцеговином, и на југу са административном границом АП Војводине према централној Србији.

Природну границу обухвата Плана чине: међународне пловне реке Дунав, према Републици Хрватској и централној Србији, и Сава према Босни и Херцеговини и централној Србији. Граница према Републици Мађарској дуга је 174.4 km, равничарска је и пружа се од реке Дунав на западу до насељеног места Рабе (општина Нови Кнежевац) на истоку. Граница према Републици Румунији дуга је 247,5 km, равничарска је и протеже се од насељеног места Рабе до ушћа реке Нере у реку Дунав. Административна граница према централној Србији дуга је 330,04km, и протеже се од истока од ушћа Нере у Дунав до ушћа реке Дрине у реку Саву и већим делом је природна граница током река Дунав, Тамиш и Сава, осим на подучју према територији Града Београда и подручју северне Мачве. Граница према Републици Босни и Херцеговини (Републици Српској) дугачка је 32,56 km, протеже се од истока од ушћа реке Дрине у реку Саву до границе са Републиком Хрватском и представља природну границу током реке Саве. Граница према Републици Хрватској дугачка је 253,3km. Од реке Саве код насељеног места Јамена (општина Шид) протеже се кроз сремску равницу, прелази реку Босут и Фрушку гору и спушта се на реку Дунав између Илока и Бачке Планке. Од Бачке Паланке до границе са Републиком Мађарском граница је трасирана углавном средином пловног пута.

Опис границе – граница Регионалног просторног плана АП Војводине почиње на северозападном делу територије Аутономне Покрајине Војводине на пресеку државне границе са Републиком Мађарском и средине тока реке Дунав. Од ове тачке граница РПП-а иде у правцу североистока и истока пратећи државну границу са Републиком Мађарском до тремеђе државних граница са Републиком Мађарском и Републиком Румунијом.

Након ове тачке граница иде на југоисток пратећи државну границу са Републиком Румунијом до места где где се река Нера улива у реку Дунав.

Од овог места граница иде у правцу запада пратећи средину тока реке Дунав, потом североисточну и северозападну административну границу града Београда до места где се западна административна граница града Београда укршта са средином тока реке Саве.

Након овог места граница Регионалног просторног плана АП Војводине иде у правцу запада средином тока реке Саве, а потом прати јужну административну границу града Сремске Митровице до места где се река Дрина улива у реку Саву.

Од овог места граница Регионалног просторног плана АП Војводине иде у правцу запада пратећи границу са Босном и Херцеговином (*Републиком Српском*) до тремеђе граница са Републиком Хрватском и Босном и Херцеговином (*Републиком Српском*).

Након овог места граница Регионалног просторног плана АП Војводине иде у правцу севера пратећи границу са Републиком Хрватском до места где се граница са Републиком Хрватском укршта са средином тока реке Дунав.

Од овог места граница иде у правцу северозапада и севера пратећи средину тока реке Дунав до државне границе са републиком Мађарском, почетном тачком описа.

Површина подручја обухваћеног изразом Регионалног просторног плана АП Војводине износи 21 506 km².

Аутономна Покрајина Војводина је, са око два милиона становника, по величини слична територијалним јединицама (према NUTS-2 европској статистичкој класификацији) које постоје у Италији, Француској и Шпанији. Војводина је етнички и религијски мозаик, где различите националности и вере коегзистирају у духу међусобног прихватања и уважавања. Оснивање, територија, надлежности и финансијска аутономија одређени су Уставом².

Статут Аутономне Покрајине Војводине је прецизирао у члану 1. да је Војводина регија, а у члану 3. дефинисао да „територију АП Војводине чине територије јединица локалних самоуправа у њеним географским областима (Бачка, Банат и Срем) утврђене законом.“ АП Војводина је административно подељена на 7 области. Територијалну организацију Војводине чини укупно 45 локалних самоуправа, односно 6 градова и 39 општина. Градови Нови Сад, Зрењанин, Панчево, Суботица, Сомбор и Сремска Митровица статус града добили су Законом о територијалној организацији из 2007. године, а Нови Сад је добио и статус главног, административног центра АП Војводине. Овим су "маркирани" развојни центри на регионалној мапи Војводине – привредни, административни, институционални, кадровски, социјални, културни што је у контексту регионалног развоја утолико важније, ако се узму у обзир постојеће или будуће регионалне институције.

Општину, према Закону о територијалној организацији, чини одређен број насеља. Општина је основна територијална јединица у којој се остварује локална самоуправа и најнижи ниво управљања. Општине које су формиране пре доношења овог Закона (2007) могу имати и мање од 10 000 становника. Општина самостално управља општинском имовином, у складу са законом.

Град је дефинисан као јединица локалне самоуправе и има више од 100.000 становника. За град се може одредити и територијална јединица са мање од 100.000 становника, ако за то постоје посебни економски, географски или историјски разлози.

Град има надлежности које су Уставом поверене општини.

Округ представља посебан облик територијалног организовања државне управе, а сличан је NUTS-3 ентитету. Нема инструменте и институције регионалног нивоа управе, већ представља подручне центре преко којих министарства и посебне организације обављају одређене послове.

2. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И ДРУГИХ РАЗВОЈНИХ ДОКУМЕНАТА

Према Уставу Републике Србије (2006.) и Закону о планирању и изградњи (2009.), нови Просторни план Републике Србије (2010.) има неколико кључних задатака:

- да настави посао започет изразом Стратегије просторног развоја Републике Србије (2009.);
- да успостави нови систем планских решења и пропозиција којима се регулише заштита, уређење и развој на територији Републике Србије и њених регионалних целина,;
- да успостави корелацију између физичко-еколошког, економског и социјалног развоја на принципима одрживог просторног развоја,
- да утврди рационални оквир за остварење стратешких приоритета, који ће се остварити у оквиру постојећег институционално-нормативног система;
- да успостави систем показатеља за мониторинг просторног развоја Републике Србије.

Према овим задацима постављена је и методологија израде Регионалног просторног плана АП Војводине, у чијем Концепту се принципи, циљеви и концепција заснивају на поставкама новог Просторног плана Републике Србије.

ПРОСТОРНИ ПЛАН РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

(Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010 до 2020. године, Сл. Гласник РС 88/2010)

Просторни план Републике Србије утврђује оквир будућег просторног развоја усмерен ка два временска хоризонта.

Хоризонт реалних могућности је сагледан према институционалним, организационим и финансијским могућностима до 2014. године. Хоризонт претпостављених могућности је сагледан према сценарију по коме се очекује да Србија постане чланица Европске Уније пре 2020. године. У оба временска хоризонта Просторни план омогућава остварење циљева усмерених ка дугорочној визији веће равнотеже економског, демографског, социјалног и физичко-еколошког развоја на државном и регионалном нивоу. Основно планско опредељење јесте дугорочни урванотеженији и одржив просторни развој државе и свих њених конститутивних територијалних јединица мобилисањем развојних потенцијала, већим ангажовањем и развојем територијалног, социјалног, хуманог и културног капитала и свих регионалних целина (региона, НСТЈ 2) и подцелина (области, НСТЈ 3).

Развој недовољно развијених и пограничних подручја заснива се на интегралном развоју, који подразумева комбинацију фактора као што су: природни ресурси, демографски процеси, саобраћајна и друга инфра и супраструктурна опремљеност.

Економска повезаност и интерактивност треба да обезбеди да Србија у периоду до 2021. године буде просторно структурирана и економски развијена како би била конкурентна на међународном нивоу, социјално кохерентна и еколошки одржива. Ово значи: (а) неопходност мобилизирања територијалног капитала и потенцијала на одржив начин на већем делу територије Србије, у складу са регионалним специфичностима и реалним капацитетима, уз (б) истицање посебне улоге градова као носиоца развоја са њиховим функционалним

окружењем. У том циљу нужно је умрежавање или кластерисање на нивоу развојних региона који ће имати капацитет, обавезу и одговорност унапређења регионалног развоја. **Аутономна Покрајина Војводина** је просторна целина са карактеристичним географским, историјским, функционалним и културним карактеристикама, са значајним економским капиталом, специфичном традицијом у производњи, и са квалитетним потенцијалима за развој интензивне, модерне пољопривреде, виноградарства, прерађивачке индустрије експортно оријентисане, саобраћајне привреде, туризма и развијеног сектора услуга. Неравномерност степена развијености појединих делова овог региона ће се решавати применом принципа децентрализације и полицентризма где ће већи градови и градска насеља као што су Суботица, Сомбор, Сремска Митровица, Панчево, Вршац, Зрењанин и Кикинда, имати улогу „мотора развоја“ односно фокусних тачака око којих ће се групирати мање општине формирајући развојне регионе на читавој територији Покрајине. Град Нови Сад ће имати улогу развојног центра на укрштању коридора X и VII уз претпостављено функционално повезивање са Градом Београдом, чиме ће ово подручје представљати једну од „капија“ у овом делу Европе, веома значајну за укупни развој Републике Србије.

Просторна интеграција и функционална повезаност регионалних целина, нужна за остварење веће територијалне кохезије Републике и за јачање развојних капацитета и веће конкурентности свих њених саставних делова, упућује на идентификацију **развојних појасева** који су већ формиран или очекивани у будућности. У том погледу три развојна појаса ће бити доминантна:

- **дунавски појас**, односно шири простор функционално упућен или повезан на реку Дунав, укључујући и појас дуж реке Саве. Привреда, саобраћај, туризам, културна сарадња и други облици повезивања становништва дуж ове развојне осовине, подржаваће планови и пројекти везани за Коридор VII, односно заједничка стратегија развоја заснована на међудржавној сарадњи дунавских држава и региона. Кључне тачке на овом развојном правцу ће бити дунавске капије, односно градови Нови Сад, Београд, Панчево и Смедерево са својим лучким потенцијалим и другим системима ослоњеним на реку Дунав;
- **појас Коридора X** повезује најразвијеније делове и урбане центре Републике Србије, са перспективом повезивања Србије у правцу севера (ка чвору у Будимпешти). Индустрија, туризам и савремене услуге су концентрисани у овом појасу и биће даље развијани на принципима одрживог развоја и чинити кохезиону кичму Републике;
- поред ова два доминантна појаса развојну улогу треба да стекне и **појас дуж реке Тисе**, са 5 слабије развијених општина и могућом већом улогом Сенте.

РЕГИОНАЛНИ ПРОСТОРНИ ПЛАН АДМИНИСТРАТИВНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА БЕОГРАДА

(Службени лист града Београда 10/04)

Град Београд, као језгро ширег метрополитенског и регионалног подручја, од посебног је значаја и за подручје третирано у обухвату Просторног плана на основу просторних елемената који повезују два нивоа умрежавања:

- ниво метрополитена који подразумева флексибилан, административно неомеђен и функционално повезан урбани систем са Београдом у језгру;
- ниво функционалног макрорегиона унутар Републике Србије који подразумева јачање регионалних функционалних веза Града Београда са другим градовима и општинама на основу заједничких интереса.

У циљу остварења наведеног, Град Београд треба да ради на умањивању значаја административних граница на Дунаву, посебно границе између Града Београда и АП Војводине ради сарадње са општинама у метрополитенском окружењу.

² Аутономна покрајина уређује питања од покрајинског значаја у области: просторног планирања и развоја, пољопривреде, водопривреде, шумарства, лова, риболова, туризма, угоститељства, бања и леčiliшта, заштите животне средине, индустрије и занатства, друског, речног и железничког саобраћаја и уређивања путева, приређивања сајмова и других привредних манифестација, просвете, спорта, културе, здравствене и социјалне заштите и јавног информисања на покрајинском нивоу. Управља својом имовином, у складу са законом. Покрајина доноси Статут, као највиши правни акт, уз претходну сагласност Народне скупштине. АП Војводина има Скупштину и Владу. 2009. године је усвојен *Закон о усклађивању надлежности за Војводину у циљу преноса одређених надлежности са националног на покрајински ниво*

Имајући у виду вишестрано изражене интересе за сарадњу, може се закључити да Град Београд до 2011. године треба да развије везе са општинама у окружењу, јасније профилишући метрополитенски карактер:

- Са општином Панчево
 - пољопривредна производња и снабдевање Града Београда;
 - развој и унапређење саобраћајних веза, аутопутског правца Е-70, путног и железничког саобраћаја мостом у правцу Винче, као и телекомуникација;
 - унапређење и координиран развој јавног градског превоза (железница, аутобус);
 - повезивање у јединствени оперативни систем са Луком "Београд" и Луком "Смедерево" ради формулисања моћног мулти-modalног саобраћајног чвора (железница + аутопут + луке + аеродром + инфраструктура);
 - унапређење међугранске индустријске везе на релацији Панчево - Београд (петрохемијски комплекс итд.);
 - заштита зоне водоизворишта Панчево на територији Града Београда;
 - заштита, уређење и развој речних острва Штефанац, Чакљанац и Фортконтумац ради рекреативних потреба Панчева и Београда;
 - повезивање туристичко - рекреативне зоне Гроцке и грочанске аде, са зоном поред реке Поњавице у атару Банатског Брестовца;
 - еколошка заштита и координирање програма заштите и мониторинга са Градом Београдом;
 - запошљавање и укупни економски развој стратешки важних индустријских погона у Панчеву уз координацију просторних елемената који је повезују са Београдом (саобраћајна, комунална и водчаинфраструктура);
 - заједничко програмирање стамбене изградње Панчева и Града Београда;
 - координација развоја јавних служби и програма развоја туристичких капацитета Панчева и Београда;
 - институционално - управно повезивање и планско - статистичка координација на темама од заједничког интереса.
- Са општинама Рума и Пећинци:
 - програмирање и реализација садржаја дуж коридора Х у правцу Београда;
 - развој привредне структуре у функционалној корелацији са привредом Београда (у делу где постоји обострани интерес) и Новог Сада, децентрализацијом појединих делатности;
 - развој сајамске функције комплементарне и специфичне у односу на Београд и Нови Сад;
 - развој туристичких потенцијала координирано са ширим регионалним програмима који укључују и рурално залеђе Руме у правцу Фрушке Горе пре свега;
 - интересно повезивање на основу пољопривреде Пећинци - Шимановци - Добановци - Угриновци.
- Са општином Стара Пазова:
 - програмирање и развој садржаја дуж крака коридора Х, у правцу Београда;
 - интересно повезивање и координиран развој малих и средњих предузећа са индустријом Града Београда;
 - повезивање пољопривредних потенцијала са општином Земун, уз могућност децентрализације појединих института и погона у правцу Старе Пазове;
 - развој складишних капацитета на интересној основи са београдском привредом.

Метрополитенско подручје Града Београда, неспутано административним границама, на овај начин може да формира свој **функционални регион** и да води целовиту политику просторног и привредног развоја компетитивну у ширим европским оквирима.

2.1. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ

ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

Просторни план Републике Србије

Као основни циљ у коришћењу пољопривредног земљишта утврђена је заштита екосистемских, агроеколошких, економских, пејзажних, социокултурних и других важних функција пољопривредног земљишта, упоредо са унапређивањем просторно-хетерогених услова за производњу квалитетних пољопривредно прехрамбених производа. На подручју Војводине од посебног значаја је заустављање процеса ерозије, спречавање прекомерног заузимања плодних земљишта у непољопривредне сврхе, поспешивање рекултивације и ревитализације деградираних земљишта, минимизирање неповољних утицаја конвенционалне пољопривреде на састав и структуру земљишта.

Концепција коришћења и заштите пољопривредног земљишта заснива се на интегралном управљању природним ресурсима, на начин којим се обезбеђује опште побољшање стања животне средине, рехабилитација тла, воде, ваздуха и природних предела и очување флоре и фауне и њихових станишта, међусобним усклађивањем активности предузиманих у следећим областима:

- унапређивање економских и социјалних услова живљења на селу: подршка развоју непољопривредних делатности, оснивању и развоју микро предузећа и развоју сеоског туризма у циљу повећања запослености становништва и промоције предузетништва; подршка обезбеђењу базичних услуга за руралну привреду и становништво, обнови и развоју сеоске архитектуре и очувању културно-историјског наслеђа и природних и пејзажних вредности руралних подручја;
- на подручјима интензивне ратарске и повртарске производње приоритет има предузимање мера за спречавање еколошких и здравствених ризика везаних за интензивну, монокултурну и високо механизовану производњу, уз истовремено унапређивање система за наводњавање и одводњавање; развијање биолошких система производње, рециклирање инпута, редуковање потрошње минералних ђубрива и пестицида; подизање просечних приноса; спречавање ацидификације земљишта; рационално коришћење енергије и развијање обновљивих енергетских извора;
- традиционални виноградарски рејони и бројна виногорја захтевају свестрану, конзистентну и синхронизовану подршку просторне, аграрне и инвестиционе политике, ради очувања њихових предеоних, туристичких и економских вредности, унапређивањем агротехничких услова узгајања винове лозе, технологије производње вина и маркетинга.

ШУМЕ И ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

Просторни план Републике Србије

Основни циљ управљања шумама у шумским подручјима Србије је одрживо (трајно) газдовање шумама, што подразумева управљање и коришћење шума и шумског земљишта на такав начин и у таквом степену, да се очува биодиверзитет, а продуктивност, обнављање, виталност и потенцијал шума да се доведу на ниво којим би се задовољиле одговарајуће еколошке, економске и социјалне потребе и данашње и будућих генерација, како на локалном, тако и на националном нивоу, водећи рачуна да се при том не угрозе и оштете неки други екосистеми.

План оптималне шумовитости предвиђа повећање шумовитости у АПВ са 7,1 на 14,3 % до 2014. године.

Концепција просторног развоја шумских подручја обухвата следећа полазишта:

- утврђивање зона са диференцираним режимима заштите;
- развој и умрежавање одговарајућих инфраструктурних система и остале инфраструктуре;

- очување и заштита шума и шумског земљишта;
- унапређење управљања развојем, заштитом и уређењем шума у шумским подручјима;
- примена конвенција, стандарда и норми заштите и развоја шума у шумским подручјима, реформа закона, секторских стратегија, инструмената, мера и политика, уз усклађивање међусекторске координације и учешће надлежних институција и локалних заједница и др.

Стратегија развоја шумарства Републике Србије (2005. година)

Као један од циљева поставља очување и унапређење биодиверзитета у шумским подручјима, као део концепта одрживог газдовања шумама. У оквиру стратешких докумената припремљени су: Акциони план очувања мочварних подручја у Републици Србији и акциони планови заштите и очувања појединих животињских врста.

Основни циљ Стратегије развоја шумарства је очување и унапређивање стања шума и развој шумарства као привредне гране.

Национална Стратегија одрживог развоја

Стратегија одрживог развоја је евидентирала следеће проблеме у шумарству: недовољна шумовитост, бесправне сече, неадекватно праћење, шумски пожари итд. Приоритетне активности су: смањење ризика од прекомерног коришћења шума и постојећих фактора који угрожавају шумске екосистеме и образовање и развијање јавне свести о значају шума за очување и квалитет животне средине.

Стратешки циљеви уређења и коришћења шума и шумских земљишта обухватају:

- усклађивање националних прописа из области одрживог управљања шумама са законодавством ЕУ;
- унапређивање стања шума превођењем изданаких шума у високе, мелиорацијом деградираних шума и изданаких шума лошег квалитета, подржавањем природног обнављања и заштите шума;
- унапређење одрживог газдовања шумама и заштићеним природним добрима;
- повећање површина под шумом на 29% територије Републике Србије до 2015. године.

МИНЕРАЛНЕ СИРОВИНЕ

Просторни план Републике Србије

Основни циљ је строго контролисано, планско, одрживо и економично коришћење минералних сировина и подземних вода, уз адекватне мере заштите, како би се постигла конкурентност на домаћем и светском тржишту.

Будући развој сектора минералних сировина (обухватајући и коришћење подземних вода), а такође и рударства, као једне од важних привредних грана, подразумева:

- интензивирање и окончање основних геолошких и хидрогеолошких истраживања;
- извођење детаљних истраживања у ширим зонама познатих лежишта;
- коришћење научних сазнања у сврху проналажења нових, економски значајних концентрација минералних сировина;
- анимирање свежег капитала, концесијама и приватизацијом, како би започела производња у лежиштима за чије отварање не постоје средства;
- постизање услова за већу надлежност регионалне и локалне самоуправе у вођењу политике сировинског комплекса;
- при отварању и раду рударских објеката стриктно поштовати и примењивати еколошке услове и стандарде и најбоље доступне технике заштите животне средине, укључујући и потпуну рекултивацију терена по завршетку рударских радова;
- избор локације, обим и начин селективног и ограниченог коришћења, примарне прераде и транспорта камена у заштићеним

и еколошки значајним подручјима мора бити усаглашен са циљевима, условима и мерама очувања биодиверзитета, предеоних обележја и културно - историјских вредности, феномена и предмета геонаслеђа, при чему, је законом у начелу селективног и ограниченог коришћења минералних сировина у зони са режимом заштите III степена;

- постојећи рудници камена у националним парковима и другим заштићеним подручјима ће се користити и развијати у складу са усаглашеном политиком заштите природних добара и политиком минералних сировина, док ће евентуално отварање нових захтевати додатна истраживања и усаглашавања релевантних политика;
- дефинисање резерви и квалитета подземних вода.

Програм остваривања стратегије развоја енергетике Србије

Основни циљеви Програма остваривања стратегије развоја енергетике Србије у АП Војводини за период до 2012 године, у сектору енергетских сировина (нафте и гаса) су:

- примена нових методологија и технологија истраживања нафте и гаса, сходно достигнутом степену истражености домаћег нафтно-геолошког простора (оптимализација и реконципирање);
- адекватан и оптималан начин примене постојећих традиционалних и примарних технологија производње нафте и гаса на постојећим лежиштима сходно степену исцрпљености и стању истих (преостале резерве);
- интезивно увођење нових методологија и технологија за повећање коефицијента искоришћења постојећих нафтних и гасних лежишта са крајњим циљем постизања истог до 50% применом методолошко-технолошких поступака као што су: IOR (Improved oil recovery), IRO (Integrated reservoir optimization), Стратегија потпуног искоришћења лежишта, нетрадиционалне технологије и друге модерне и напредне методологије.

Програм остваривања Стратегије развоја енергетике Србије на подручју АП Војводине до 2012. године предвиђа пад потрошње угља, како у широкој тако и у индустријској потрошњи. Што се тиче површинске експлоатације угља, планирано повећање производње у руднику угља "Ковин" са 200 000 t на 520 000 t комерцијалног угља годишње, омогућило би да Војводина у наредних 3 - 5 година постане извозник квалитетног лигнита. Програм предвиђа изградњу постројења за производњу течног угља од 1,5 милиона тона годишње у првој фази, уз процену да би постројење за производњу од 3 милиона тона годишње течног угља одговарало могућностима производње, транспорта и гарантовног пласмана.

ВОДНИ РЕСУРС

Просторни план Републике Србије

Просторним планом Републике Србије утврђена је дугорочна стратегија уређења, заштите и коришћења вода на подручју Србије и Војводине.

Базно полазиште за избор стратешких решења за развој водопривредне инфраструктуре је да она морају да буду потпуно усклађена са Директивом о водама ЕУ. То се посебно односи на спровођење следећих ставова Директиве: комплексна заштита вода и хармонизација водопривредних и еколошких циљева; интегрално управљање водама у оквиру система на нивоу већих речних сливова; реална економска политика која омогућава самофинансирање сектора вода; економска цена воде као мера рационализације потрошње уз стриктно поштовање принципа: корисник плаћа, загађивач плаћа, потпуна накнада трошкова у које су укључени и сви трошкови заштите вода и слива.

2.2. СТАНОВНИШТВО, НАСЕЉА И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ

Просторни план Републике Србије

Кључни проблеми са којима је Србија ушла у 21. век су: ширење депопулационих простора, недовољно обнављање становништва, дубоко укоренење ниске репродуктивне норме, одлагање рађања, висока психолошка и економска цена родитељства, одсуство репродуктивних потенцијала на одређеним територијама, што онемогућава њихову ревитализацију.

Основни циљ је ублажавање негативних тенденција демографског развоја Републике Србије које би се остварило кроз пораст нивоа плодности и позитиван миграциони биланс и достизање нивоа простог обнављања становништва (стационарне популације) у дужем временском периоду.

Посебни циљеви могу се препознати у потреби побољшања образовне и економске структуре становништва, у складу са потребама друштвено-економског развоја, активног спровођења популационе политике уз уважавање регионалних специфичности и дефинисање функција локалне самоуправе и имплементације националних стратегија и програма које се директно тичу решавања демографских проблема и усмеравања развоја становништва.

Концепција демографског развоја. Дугорочни негативни трендови природног обнављања становништва Србије и одсуство или неефикасност мера за његово кориговање, довели су до ситуације у којој ова проблематика постаје више него алармантна. У условима када је природна компонента развитка становништва доминантна, и основни узрок осталих демографских проблема (старење становништва, депопулација...), постављен циљ простог обнављања становништва јесте неопходан и најважнији, али и све недостижнији. С обзиром да је детерминистички систем фертилитета изузетно сложен, а становништво аутономан систем који не реагује аутоматски на промене из окружења као и на ефекте политичке и економске транзиције, могуће је очекивати да ће се неповољни токови у природном обнављању становништва наставити.

Основни циљ је успостављање равномернијег територијалног размештаја становништва и усклађенијих просторно-демографских односа. То подразумева дeметрополизацију, подстицање развоја мањих и средњих градова, демографску ревитализацију емиграционих, угрожених, брдско-планинских и пограничних подручја, у складу са објективним могућностима и потребама, програмску, планску и другу подршку развоју депопулационих подручја, унапређење односа између града и села и повезивање са руралним окружењем.

Концепција просторног размештаја становништва. Потребно је унапређење друштвено-економских мера и програма у циљу усмеравања пожељних трендова у размештају становништва, унутрашњим и међународним миграцијама. Остварење циља равномернијег размештаја становништва могуће је постићи развојем полицентричног модела урбанизације - развојем малих и средњих градова. Неопходно је уложити напор ка подстицању развоја у емиграционим и недовољно развијеним подручјима и обезбеђивању услова за повратак становништва.

Неопходно је дефинисање политике према миграцијама, која мора бити саставни део укупне политике регионалног развоја.

Програм демографског развоја Аутономне Покрајине Војводине

Циљ Програма демографског развоја АП Војводине са мерама за његово спровођење је дефинисање целовите и кохерентне политике АП Војводине према фертилитету становништва, односно дефинисање

политичког одговора на испољене проблеме у демографском развоју, пре свега на феномен недовољног рађања, прихватање ниских репродуктивних норми код већине становништва, односно негативан природни прираштај, отворену депопулацију, пораст удела старих лица у структури становништва и све раширенији самачки живот.

Програм демографског развоја АП Војводине садржи следеће мере за превазилажење неповољне демографске ситуације:

- могућа решења проблема недовољног рађања;
- очување и унапређење репродуктивног здравља адолесцената;
- борба против стерилитета;
- снижавање психолошке цене родитељства;
- усклађивање рада и родитељства;
- популациона едукација;
- активирање локалне самоуправе.

МРЕЖА НАСЕЉА И ФУНКЦИОНАЛНА УРБАНА ПОДРУЧЈА

Просторни план Републике Србије

Концепција развоја функционалних урбаних подручја усмерена је ка повећању територијалне кохезије и активирању територијалног и хуманог капитала. Предложени модел интегрисања простора који у овом моменту остаје ван неког од функционалних урбаних подручја је урађен на основу индикативних података о економским перспективама центара функционалних урбаних подручја, плановима доминантних саобраћајница и социјалне инфраструктуре, те интенцијама дневних миграторних кретања становништва ка центру функционално урбаног подручја. За неке од општина које су остале ван функционално урбаног подручја је предвиђена функционална оријентација ка више центара у зависности од близине.

РАЗВОЈ ГРАДОВА И ОСТАЛИХ УРБАНИХ НАСЕЉА

Просторни план Републике Србије

Основни циљеви просторног развоја урбаних кластера и мрежа градова и урбаних насеља:

- просторно, функционално, економски, социјално и еколошки уравнотежен урбани развој;
- развијање територијалне кохезије на принципима одрживог развоја, уз активирање свих капацитета градова и осталих насеља за повезивање са окружењем, повећање рурално-урбане сарадње као и за интрарегионално умрежавање и груписање мањих територијалних јединица;
- развијање градова који ће имати улогу кључних за регионални развој, тзв. „урбаних чворишта“, којима ће бити посвећена посебна пажња у периоду до 2014, градова који због специфичне локације унутар мреже насеља и регионалних специфичности имају посебан значај, градова који ће због специфичне локације у односу на коридор VII и X, као и развоја транспортних путева добијати на значају, и градова у пограничним подручјима који ће постати важни чиниоци у трансграничној сарадњи са суседним земљама;
- трансгранична и интеррегионална сарадња и повезивање са градовима у ближем и ширем окружењу Републике Србије.

Основни циљеви просторног развоја на нивоу града и осталих урбаних насеља:

- креирање динамичних, виталних урбаних средишта способних да подстакну урбану обнову и дају импулс развоју у региону на бази препознавања и афирмације сопствених квалитета и предности;
- јачање идентитета града на основу културне, природне и привредне матрице;
- рационално коришћење ресурса на којима базира развој урбаних насеља, као што су енергија, градско земљиште, пољопривредно земљиште и остали ресурси битни за одрживи развој градова и урбаних насеља;
- заштита еколошког квалитета и борба против климатских промена;

- усаглашавање просторно-функционалне матрице насеља са капацитетима средине, разрешавање конфликтних интереса и развојних проблема у простору, и подизање квалитета физичког простора;
- јачање надлежности и одговорности града за развој и уређење села у функционалном окружењу, као и већа права у том смислу у складу са законом;
- заштита јавног интереса, јавних добара и јавног простора.

Градови ће, појединачно или у кластерима, утврдити оквир одрживог развоја усаглашен са ресурсима којима располажу, развојним приоритетима, проблемима са којима се суочавају и процењеним развојним могућностима. Градови ће утврдити стандарде одрживости примерене свом локалном нивоу. Прилагодиће постојеће стандарде из националних и међународних докумената, или ће применити стандарде опробане у другим срединама, (тзв. „добри примери“). Градови ће развијати проактиван однос на супрот пасивном чекању да подстицај дође споља. Развијаће партнерске односе између јавног и приватног сектора, и предузимаће заједничке акције и пројекте.

- Нови Сад, Ниш и Приштина су градови међународног значаја (ФУП међународног значаја);
- градови који имају капацитет да прерасту у „чворишта“ са значајним утицајем на развој окружења, или је државни/национални интерес да подстакне њихов развој у том правцу, биће подржавани посебним подстицајним мерама на регионалном нивоу: Суботица, Панчево;
- градови који због специфичне локације унутар мреже насеља или регионалних специфичности имају посебан значај, биће подржавани посебним подстицајним мерама: Кикинда;
- за градове и урбана насеља у пограничним подручјима или њиховој близини биће донети посебни законски и подзаконски прописи о посебним подстицајним мерама: Сомбор, Вршац, Сремска Митровица;
- градови и урбана насеља који због своје специфичне локације у односу на коридор VII и X, и остале путне коридоре добијају на значају: Апатин.

Кластери и мреже се формирају у оквиру функционалних подручја или на нивоу већих просторних целина и то између градова који сарађују или носе комплементарне функције. АП Војводина са градовима који имају улогу „мотора развоја“ Нови Сад, Суботица, Сомбор, Сремска Митровица, Панчево, Зрењанин, и перспективно Кикинда и Вршац.

РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Просторни план Републике Србије

Основни циљеви којима би се зауставило даље заостајање руралних подручја су:

- повећање квалитета живљења на руралним подручјима;
- очување, обнова и одрживи развој руралних подручја и његове економске, социјалне и еколошке виталности.

Приоритети и њихова операционализација:

- реструктурирање пољопривреде;
- диверзификација производних активности;
- јачање предузетништва;
- одрживи развој шумарства;
- саобраћајна, комунална, информациона рурална инфраструктура;
- конзервација и ревитализација природне и културне баштине, са циљем промоције и увећања атрактивности и конкурентности руралних подручја;
- заштита, конзервација и ревитализација архитектонског наслеђа села.

ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Просторни план Републике Србије

Јавне службе, односно услуге од јавног интереса, класификују се у две групе:

- основне услуге којима се остварују социјална и културна права гарантована Уставом: основно/обавезно образовање и основна здравствена заштита. Поред ових, у основне услуге би требало укључити смештај у предшколску установу за свако заинтересовано дете, као и дневне центре. Предшколска заштита и брига о деци има исту функцију као и обавезно образовање - јачање индивидуалних капацитета детета и стварање услова за социјално напредовање и квалитетан живот. Дневни центри су форма пружања разноврсних услуга нестационарног типа у области социјалне заштите у непосредној близини места становања. С обзиром на повећање удела рањивих група у укупној популацији, организовање оваквих центара постаје све важније (старо становништво, старачка домаћинства, лица са сметњама у развоју, лица са хроничним болестима и инвалидитетом и др.). Основне услуге су, по правилу, доступне у месту становања;
- услуге вишег ранга се такође финансирају из јавних фондова и по том основу треба да буду доступне свим припадницима одређене циљне групе за коју се услуга организује. У ову групу услуга спадају средње образовање, више и високо образовање, болничка и специјализована здравствена заштита, одређени видови социјалне заштите осетљивих друштвених група, активности и услуге у области културе, као и активности спорта и рекреације. Ове услуге се, по правилу, организују у градским насељима са већим бројем становника и већом густином насељености. Доступност ових услуга за грађане из сеоских насеља и мањих градова се обезбеђује различитим средствима/механизмима које повећавају њихово гравитационо подручје.

Потребно је на државном нивоу успоставити одговарајућу подршку за јачање капацитета и повезивање насеља која се налазе у рубним зонама једне или више општина. Ова насеља немају довољно сопствених ресурса (људских, институционалних и материјалних) да се на одговарајући начин организују, а по правилу су запостављена од стране својих општинских центара. Паралелно функционисање јавног и приватног сектора у јавним услугама може се превазићи формирањем тржишта услуга, увођењем конкуренције путем финансирања програма, успостављањем права корисника на избор понуђача услуга, заједничким програмима и развојем различитих форми партнерских односа између два сектора. Овакво партнерство омогућило би формирање, функционално коришћење и адекватно одржавање мањих мултифункционалних центара у локалним заједницама, односно бројних објеката месних заједница и домова културе, који се одговарајућом реконструкцијом могу приредити за различите активности у локалним заједницама. Због тога је важно да се јасно дефинише својински статус ових објеката, режими њиховог коришћења, модалитети финансирања и одржавања и, што је посебно битно, да се предупреди њихова конверзија у намену која не обезбеђује јавни интерес и добробит грађана у локалној заједници. Укључивање нових актера у област јавних служби захтева и критичко преиспитивање постојећих стандарда и норматива за организовање услуга од јавног интереса, будући да су многи од садашњих стандарда високо захтевни и прилагођени великим организацијама. (број и структура запослених, површина, димензије и опремљеност простора/објеката и др.).

Територијални аспект социјалне искључености и сиромаштва

Социјална искљученост садржи и територијални, односно прострни аспект. Може бити условљена сиромаштвом подручја/насеља у којем постоје вишеструки и повезани проблеми, као што су незапосленост, лоши услови образовања и ниска стручна оспособљеност становништва, слаби капацитети локалне управе, низак приход, лоши услови становања и комуналне опремљености, низак приступ услугама од општег интереса, лоши еколошки и здравствени услови, саобраћајна изолованост и сл. Најтежа форма сиромашних насеља у Републици су ромске етничке енклаве и сламови.

Основни циљ у решавању овог проблема је интегрисање сиромашних подручја и ромских енклава у социјални и економски простор насеља. Концепција унапређења услова живота у сиромашним подручјима заснива се на заједничким активностима локалних власти и становништва у овим подручјима, уз одговарајућу програмску, финансијску, институционалну и организациону помоћ јавног сктора и организација цивилног друштва.

Социјално становање

Основни циљ у области социјалног становања је стварање услова да стамбени простор буде доступан свим грађанима у Републици Србији на одржив начин, уз свеобухватну подршку и ангажман државе и локалних заједница и уз успостављање система и модалитета организованог обезбеђења стамбеног простора домаћинствима која из социјалних, економских и других разлога не могу самостално да обезбеде адекватно стамбено решење на тржишту.

Одговарајуће мере и инструменти на регионалном нивоу би биле следеће: подстицање развоја градских стамбених агенција у регионалним центрима; подстицање међусобне сарадње градских стамбених агенција са другим локалним јавним стамбеним агенцијама и институцијама; подстицање регионалне прекограничне сарадње локалних стамбених агенција и других кључних актера у социјалном становању на локалном нивоу, који би се ради остваривања лакше сарадње организовали на нивоу региона.

ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Стратегија развоја стручног образовања у Републици Србији

Један од задатака започетих процеса модернизације и реформисања стручног образовања и обуке јесте и усклађивање са потребама тржишне привреде, заштите и очувања животне средине друштва и појединца.

Крупне социјалне, економске, техничко-технолошке и демографске промене са којима се суочава Република Србија намећу потребу да се креира отворен и флексибилан систем образовања одраслих који комбинује све нивое, облике и путеве учења од елементарног до високошколског, иницијалног и континуираног, формалног и неформалног и који отвара могућности за доживотно учење, унапређење људских потенцијала и успешну интеграцију Републике Србије у европски културни и економски простор.

Даљи развој и усавршавање мреже средњих стручних школа и образовних установа засниваће се на принципу ширења и флексибилности, што ће директно значити усавршавање мреже средњих школа и установа за стручно образовање и то на основу националних, регионалних (привредних) и локалних критеријума за успостављање мреже средњих стручних школа и образовних установа.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Стратегија развоја социјалне заштите

Развој социјалне заштите одвијаће се кроз реформске процесе који се ослањају на међународне и европске циљеве општег економског и социјалног развоја друштва, смањење сиромаштва, и обезбеђење квалитетније заштите рањивих група деце, инвалидних и старијих особа, као и маргинализованих група грађана.

Реформским пројектима обухваћене су неопходне системске промене у социјалној заштити, уз уважавање захтева савременог теоријског модела социјалног рада, као и стандарда европског модела развоја услуга и служби социјалне заштите.

Смисао и циљ развоја социјалних услуга у локалној заједници је превенирање проблема како појединци, породице и групе у ризику не би дошли у стање социјалне изолације и трајне зависности од социјалних служби. Квалитетне услуге производе позитивну промену, омогућавају савладавање ризика и предупредују даљи развој проблема и стања који нарушавају квалитет живота корисника.

Стратегија смањења сиромаштва у Србији

Основни дугорочни циљ Стратегије смањења сиромаштва у Србији је смањење стопе сиромаштва а оствариће се кроз:

- динамичан и инклузиван економски раст, са фокусом на отварању нових радних места и повећању износа зараде у конкурентнијем приватном сектору;
- спречавање настанка нових случајева сиромаштва, оспособљавањем угрожених категорија становништва да искористе све предности нових могућности за запошљавање;
- одржавање и унапређење заштите за најугроженије категорије становништва, посебно у најнеразвијенијим крајевима, ефикасним пружањем постојећих и нових услуга.

КУЛТУРА

Просторни план Републике Србије

Просторни план Републике Србије констатује да је у Републици развијена мрежа основних установа културе у већим градовима, као и да су слабо развијене форме сарадње (заједнички програми, образовање, размена програма...) установа од државног значаја са установама и актерима културе у мањим градовима. Као један од највећих проблема се истиче неадекватна приватизација у области културе, упропашћавање важних културних институција и промена намене јавних простора наменски грађених и коришћених за потребе културе.

Формирање асоцијација установа културе је погодна форма децентрализације и дисперзије културе у Републици, што подразумева промену у дистрибуцији средстава намењених култури у правцу установа и програма културе у мањим градовима и подстицање установа чији је оснивач Република, да одговарајућим програмима организују своје активности у мањим срединама (гостовања, путујуће изложбе и представе, различити програми едукације и други модалитети ширења културних вредности). Тежиште развоја културе у локалним заједницама је на унапређењу простора за културне активности свих генерација, односно на разумевању културе као стандарда свакодневног живота.

Стратегија децентрализације културе у Србији

Ова Стратегија даје мере чији је циљ стварање једнаких услова у доступности културе за све грађане. Децентрализација се темељи на развијању форми повезивања и сарадње установа од националног значаја са установама и актерима културе у другим, нарочито мањим градовима и општинским центрима.

Децентрализација културе подразумева:

- формирање асоцијација установа културе (јавни сектор, организације цивилног друштва, приватни сектор) у локалним срединама са установама у развијеним културним центрима;
- децентрализацију одлучивања и стварање амбијента у коме ће грађани, локалне управе и организације цивилног друштва моћи сами да дефинишу своје културне потребе;
- формирање централних фондова за подржавање програма у области културе на локалном нивоу;
- унапређење простора за културне активности свих генерација, односно на разумевању културе као стандарда свакодневног живота (нарочито у мањим насељима, градским квартовима и сл.);
- активирање организација цивилног друштва, нове идеје и концепте културних политика Европе, који су још увек слабо заступљени у

Србији (креативни градови, интеркултурни дијалог, јавно-приватно партнерство, подршка "инклузивности", итд.);

- прецизније дефинисање прописа у области приватизације, што треба да стимулише локалне власти да се изборе у настојању да задрже објекте и парцеле намењене активностима културе.

СПОРТ

Стратегија развоја спорта Републике Србије

Стратешко опредељење државе је да се, пре свега, ревитализују постојећи објекти тамо где је то могуће и прикладно, а потом да се граде нови спортски објекти. Рационалном изградњом спортских објеката спречиће се могућност да спорт постане терет друштвеној заједници. Мале спортске хале и терени, биће лакше доступни већем броју деце, активним спортистима и рекреативцима. Стога је смерница која произлази из ове стратегије да се уместо малог броја великих спортских објеката, гради велики број малих спортских објеката.

2.3. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ И ТУРИЗАМ

ПРИВРЕДА

Просторни план Републике Србије

Основни циљ привредног развоја је јачање позиције и привредне конкурентности Србије и њених регионалних целина на принципима одрживог развоја и веће територијалне кохезије.

Концепција привредног развоја се заснива на следећим пропозицијама:

- неопходно је убрзање реформских процеса који улазе у доста осетљиву фазу, а која се односи на реструктурирање и модернизацију предузећа и стандардизацију производних процеса, ефикасну политику конкурентности и инфраструктурне реформе;
- привредни развој мора да се заснива на повећању продуктивности и много већем расту производње размењених сектора. Индустрија треба да преузме улогу генератора развоја. За развој индустрије и укупан привредни развој неопходно је подићи конкурентност, а то значи напуштање развоја заснованог на коришћењу компаративних предности у јефтиним и мање квалификованом раду и природним ресурсима. Развој мора бити заснован на технолошкој ревитализацији, на конкурентној производњи са потпуном интеграцијом најсавременијих технолошких решења, уз заштиту и очување животне средине;
- Србија мора значајно да повећа постојећи низак и неефикасан иновациони потенцијал, што је неопходно за убрзани привредни развој. Научна и развојна истраживања у Србији треба да буду, у највећем обиму, генератор знања као фактора развоја нове – глобално конкурентне привредне структуре;
- регионалне целине Србије, односно економско-функционални региони (области/НСТЈ 3) ће добити подстицај и подршку за дефинисање пројеката економског развоја и кооперације.

Основни циљ развоја индустрије је опоравак, повећање секторске и територијалне конкурентности и запослености обезбеђењем повољних општих, инфраструктурних и просторних услова, као и њена равномернија просторна дистрибуција усклађена са потенцијалом регионалних, урбаних и руралних подручја, захтевима климатских промена и смањења притиска на ресурсе.

Концепција територијалног развоја индустрије у Србији заснива се на кохезионој варијанти која подразумева полицентричну организацију ове делатности и дифузију просторних модела локације, смањење међутериторијалних разлика, одрживи социјално одговоран развој индустрије.

Главни елементи просторне организације и структуре индустрије у Србији су: стратешке развојне зоне (развијено, метрополско, неразвијено, депресивно, погранично подручје); развојни коридори X

и VII, коридори магистралног и регионалног значаја; индустријски центри-метрополска подручја и градови који обухватају стратешке локације за запошљавање, постојеће и префериране индустријске локације и brownfield и greenfield локације.

Основни локациони модели индустрије у развојним зонама, коридорима и урбаним центрима су: индустријске зоне, индустријски и технолошки паркови (hi-tech агломерације и комплекси), слободне зоне (СЗ), бизнис инкубатори, кластери МСП (у регијама, коридорима, градовима), аеродромска зона развоја, логистички парк, терминали, привредне, мешовите, лучке зоне, и сл. Потребно је плански усмеравати изградњу различитих просторних модела индустријског смештаја ка стратешким развојним зонама и коридорима X и VII, индустријским центрима/градовима средње величине и на друге локације повезане TENs инфраструктуром, ИКТ мрежама и сл.

Планска решења треба да обухвате диференцијацију простора и политике локације на следеће категорије: могућа повољна подручја, подручја за интензивни развој индустрије, подручја за регенерацију и опоравак индустрије. У просторној структури индустрије водећу улогу имаће и даље постојећи привредно - индустријски градски центри и развојни коридори. Планирани размештај ИЗ и ИП на подручју Србије ће да се заснива на постојећој просторној структури индустрије, потенцијалима и ограничењима простора, као и на општим стратешким опредељењима развоја, просторне организације урбаног и регионалног подручја.

Национална стратегија привредног развоја Србије 2006-2012.

Национална стратегија привредног развоја Републике Србије од 2006. до 2012. године представља први развојни документ који на конзистентан и целовит начин дефинише основне развојне приоритете земље и начине њиховог остваривања у наредним годинама.

Основни циљеви и стратешки правци развоја су:

- веће благостање за све, динамичан привредни раст и одржив развој;
- успостављање стабилног и ефикасног тржишног система и конкурентне привреде помоћу укључивања у ЕУ;
- завршавање процеса транзиције;
- подизање укупне конкурентске способности српске привреде;
- повећање и реструктурирање извоза;
- повећање домаћих и директних инвестиција из иностранства;
- повољна инвестициона клима;
- уравнотеженост стабилизационе, развојне и социјалне улоге државе;
- равномернији регионални развој;
- одржив развој.

ШУМАРСТВО

Просторни план Републике Србије

Основни циљ управљања шумама у шумским подручјима Србије је одрживо (трајно) газдовање шумама, што подразумева управљање и коришћење шума и шумског земљишта на такав начин и у таквом степену, да се очува биодиверзитет, а продуктивност, обнављање, виталност и потенцијал шума да се доведу на ниво којим би се задовољиле одговарајуће еколошке, економске и социјалне потребе и данашње и будућих генерација, како на локалном, тако и на националном нивоу, водећи рачуна да се при том не угрозе и оштете неки други екосистеми.

Концепција просторног развоја шумских подручја обухвата следећа полазишта:

- одрживо коришћење у односу на полифункционални систем планирања;

- одрживи развој еколошки прихватљивих делатности и активности, у односу на полифункционални значај шума;
- побољшање саобраћајне доступности и повезаности са окружењем;
- функционалне везе и интеграција шумске привреде са осталим делатностима које се одвијају у шумским подручјима и у том смислу континуирани развој;
- коришћење шума као обновљивих извора енергије (мултифункционално коришћење шума и шумског земљишта);
- унапређење управљања развојем, заштитом и уређењем шума у шумским подручјима;
- примена конвенција, стандарда и норми заштите и развоја шума у шумским подручјима, реформа закона, секторских стратегија, инструмената, мера и политика уз усклађивање међусекторске координације и учешће надлежних институција и локалних заједница и др.

Одрживо ловно газдовање подразумева газдовање ресурсима популација дивљачи на начин и у обиму којим се трајно одржава и унапређује виталност популације дивљачи, производна способност станишта и биолошка разноврсност, чиме се постиже испуњавање еколошких економских, и социјалних функција ловства одржавајући њихов потенцијал ради задовољења потреба и тежњи садашњих и будућих генерација.

Стратегија развоја шумарства Републике Србије

Један од циљева поставља очување и унапређење биодиверзитета у шумским подручјима, као део концепта одрживог газдовања шумама.

Основни циљ Стратегије развоја шумарства је очување и унапређивање стања шума и развој шумарства као привредне гране.

Остали циљеви су:

- повећање доприноса шумарског сектора економском и друштвеном развоју Републике Србије;
- унапређење одрживог газдовања шумама у заштићеним природним добрима, засновано на усклађеном развоју еколошке, економске, социјалне и културне функције шума, а у складу са усаглашеним и прихваћеним међународним стандардима и Националном стратегијом одрживог развоја, у оквиру чега ће посебно бити значајно очување, реално унапређење, одрживо коришћење и валоризација биодиверзитета шума и очување, унапређење, одрживо коришћење и валоризација заштитних, социјалних, културних и регулаторних функција шума;
- обезбеђивање одрживог развоја државног шумарског сектора узимајући у обзир еколошке, социјалне и културолошке захтеве, као и стварање највеће могуће додатне вредности производа шума;
- унапређење стања приватних шума и одрживи развој приватног шумарства у оквиру руралног развоја;
- очување и унапређење генетског потенцијала, бројности и квалитета популација дивљачи применом одговарајућих мера планирања, газдовања и контроле;
- стварање одрживог и економски ефикасног сектора дрвне индустрије који ће бити конкурентан на светском тржишту и тиме доприносити унапређењу сектора шумарства, заштити животне средине и развоју домаће привреде;
- образоване одговарајућих стручних кадрова за сектор шумарства;
- подстицање примењених мултидисциплинарних истраживања, развој технологија у шумарству и унапређење капацитета у истраживачким институцијама;
- успостављање и одржавање механизма за ефикасно прикупљање, похрањивање, анализу и ефикасну размену информација унутар сектора шумарства и између осталих сектора, као и подизање нивоа свести најшире јавности о важности шума и шумарства за друштво у целини уз активно учешће свих интересних група и
- успостављање и ојачавање међународне сарадње на глобалном и регионалном нивоу у свим аспектима шумарства и сродним областима засноване на равноправности и националним интересима.

До сада у Србији није постојала Стратегија развоја ловства, већ је она дефинисана кроз законску регулативу и поједине стратешке документе као основ за развој сектора. Како је глобална политика ловства претрпела значајне промене концепције од искључиво економске оријентације, до заштите биодиверзитета, исказала се јасна потреба за израдом Националне политике ловства Републике Србије, као дугорочним стратешким документом.

Циљеви одрживог развоја шумарства и ловства према Националној стратегији одрживог развоја Републике Србије обухватају:

- реорганизацију јавног сектора шумарства и подршку приватном сектору;
- одрживо газдовање шумама и унапређење шумарства уз истовремено одрживо управљање популацијама дивљачи;
- повећање економских ефеката који се могу остварити рационалним коришћењем шумских и ловних.

ПОЉОПРИВРЕДА

Просторни план Републике Србије

Основни циљ управљања просторном дистрибуцијом и организацијом пољопривреде јесте остваривање одговарајућег обима и асортимана сигурне понуде квалитетне хране и сировина за развој конкурентне прерађивачке индустрије, у складу са територијално хетерогеним природним и социоекономским погодностима и ограничењима.

На тој основи утврђују се следећи оперативни циљеви:

- унапредити продуктивност примарне пољопривредне производње, промовисањем технолошког прогреса и оптимизирањем односа између земљишта, материјалних улагања и људског рада;
- повећати економски допринос примарне пољопривредне производње регионалном развоју, подршком подизању одговарајућих прерађивачких капацитета у руралним областима;
- обезбедити подршку пословном организовању пољопривредних газдинстава и других актера руралне економије ради обезбеђења задовољавајућих доходака и приноса на средства уложена у развој пољопривредно-прехрамбене производње и друге економске активности на селу;
- повећати допринос пољопривреде задовољавању специфичних потреба локалних заједница у области заштите животне средине, развоја руралног туризма, производње обновљивих извора енергије и очувања свеукупних природних и створених вредности простора.

Табела 1. Приоритетни правци просторне оријентације пољопривредне производње

Област	Водеће гране тржишне производње		Посебна усмерења ужих локалитета	
	Назив	Подручја		Главне
Севернобачка	Равничарска	Ратарство и повртарство	Говедарство и свињарство	Виноградарство
Западнобачка	Равничарска	Ратарство и повртарство	Говедарство и свињарство	Виноградарство, лек. биље
Јужнобачка	Равничарска	Ратарство	Свињарство и живинарство	Виноградарство
	Брдска	Мешовито сточарство	Органска храна	Виноградарство
Севернобанатска	Равничарска	Ратарство и повртарство	Мешовито сточарство	Виноградарство, лек. биље
Средњебанатска	Равничарска	Ратарство	Мешовито сточарство	Рибарство, лек. биље
Јужнобанатска	Равничарска	Ратарство и воћарство	Мешовито сточарство	Виноградарство
Сремска	Равничарска	Ратарство	Свињарство и живинарство	Воћарство и повртарство
	Брдска	Мешовито сточарство	Органска храна	Виноградарство

На основу геофизичких и климатских одлика, демографских и природних потенцијала, постојећих организационих система,

социоекономских услова и политичко-административних фактора развоја, издвајају се два основна правца политике даљег, просторно диференцираног, усмеравања развоја и унапређивања пољопривредне производње:

- конвенционална пољопривреда, коригована поштовањем стандарда квалитета животне средине, заштите здравља људи, животиња и биљака, добробити животиња и заштите пољопривредног земљишта, доминантно заступљена на подручју Војводине оријентисана на конкурентну производњу основних пољопривредних производа за масовну потрошњу, прехрамбену индустрију и извоз;
- производња хране и пића високе биолошке вредности и/или познатог географског порекла у системима органске, интегралне и традиционалне пољопривреде, паралелно са активностима на одрживом управљању и заштити природних ресурса и развоју локалних прерађивачких капацитета и других пратећих делатности.

Програм привредног развоја АП Војводине - EX POST анализа

Развој треба да буде усмерен на стварање услова за боље коришћење природних ресурса (пре свега путем наводњавања), што би подстакло интензивирање структуре производње (даље повећање учешћа индустријског биља, поврћа и крмног биља), интензивирање појединих линија производње и боље коришћење земљишта, развој сточарства и виши ниво финализације у сопственим прерађивачким капацитетима. Стварање услова за интеграцију сељачких газдинстава и развој МСП у агрокомплексу повећало би ефикасност и конкурентност агрокомплекса Војводине.

ТУРИЗАМ

Просторни план Републике Србије

У погледу организације и уређења туристичких подручја, Војводина је издвојена као туристичка зона/кластер, просторно-функционална целина обједињене туристичке понуде са градским и бањским туристичким центрима, научним и другим видовима водног туризма, руралног туризма као и сегментима транзитних туристичких праваца и секундарним туристичким просторима.

Основни циљ развоја туризма на подручју Војводине је знатно већи обим и квалитет туризма усаглашен са природним и културним потенцијалима и ресурсима, уз веће учешће локалног становништва и уз јачање сарадње међу општинама и трансгранично, уз поштовање природног и културног наслеђа као и капацитета животне средине.

Развој туризма засниваће се на:

- активирању нових подручја са доминантним природним туристичким ресурсима, који истовремено чине и главне развојне потенцијале недовољно развијених подручја;
- уређењу и опремању транзитних туристичких праваца, градова, бања, села, излетишта, природних и културних добара, ловних и др. локалитета за потребе туризма;
- унапређењу система туристичке сигнализације;
- укључивању робних марки домаћих пољопривредних произвођача и етно-занатства у туристичку понуду;
- институционалној сарадњи са свим јавним и невладиним организацијама повезаним са туризмом;
- изради парцијалних стратегија развоја значајних видова туризма - градског, бањског, транзитног, научног, сеоског, ловног, културног и еколошког;
- формирању недостајућих туристичких организација;
- информатичкој подршци развоју туризма, пре свега у успостављањем јединствене и ажурне туристичке статистике смештајних капацитета, промета,
- истраживачкој подршци развоју туризма/у домену туристичке тражње и туристичких производа.

Стратегија регионалног развоја Републике Србије (2007-2012. године)

На основу концентрације ресурса и формирања туристичког производа, Војводина је дефинисана као јединствен туристички кластер (дестинација). Наиме, Војводина је са Новим Садом као средиштем, посебно посвећена валоризацији водених токова који се налазе на њеном подручју, али и убрзаном развоју руралног туризма, угоститељства заснованог на гастрономској баштини и аутохтоним кулинарским искуствима бројних етничких група.

Активности кластера Војводине се могу успешно развијати само уз међусобну сарадњу и партнерство приватног и јавног сектора.

Ресурсну основу Војводине у погледу развоја туризма чине природне (реке, језера, термални, минерални извори са бањама, Фрушка гора и Делиблатска пешчара), културне вредности (градови, Фрушкогорски манастири, Петроварадинска тврђава, музеји, галерије, археолошки локалитет Сирмијум), догађаји (ЕХИТ фестивал, Међународни филмски фестивал Палић, Дужијанца, коњске трке, дани бербе), гастрономија (аутохтона јела и пића, фестивал хране и пића), активности (лов и риболов).

Кључни производи Војводине као туристичке области су: градски одмор, пословни туризам, кружне туре, посебни интереси, наутички туризам, догађаји, здравствени и рурални туризам.

Кључне дестинације на подручју Војводине су: Палић - Суботица са околином, Горње Подунавље, Вршац - Делиблатска пешчара, Зобнатица, Карађорђево.

Као кључни инвестициони пројекти дефинисани су марине и туристички комплекси уз Дунав, Палић-салаши, Петроварадинска тврђава, Зобнатица, Карађорђево, рехабилитациона бања и пројекти туристичке инфраструктуре.

Програм привредног развоја АП Војводине - ЕХ POST анализа

Узимајући у обзир туристичке потенцијале, Војводина има све предуслове за даљи развој следећих видова туризма: ловни, транзитни, туризам на водама (спортско-рекреативни, наутички и сл.), конгресно-културно-манifestациони, здравствено-рекреативни, рурални (етно-еко), излетничко-боравишни туризам.

Укупан привредни развој покрајине Војводине у великој мери мора бити базиран на оживљавању и унапређењу туризма, који је у оквиру Програма привредног развоја покрајине Војводине стављен у групу приоритета.

Маркетинг стратегија туризма Војводине (2009. година)

Туристичка дестинација Војводине се жели профилисати као туристичка дестинација чије ће различитости и посебности представљати њену компаративну предност, на начин да ће се оне објединити у јединствену, тржишно и просторно повезану, целину. Овај документ нуди визију о Војводини:

- Војводина ће 2019. године бити глобално позната туристичка дестинација;
- Војводина ће се позиционирати као дестинација с јаким културним идентитетом и војвођанским начином живота;
- Војводина ће понудити производе, доживљаје и гостопримство високе вредности;
- Војводина ће истрајати на одрживом расту и континуираним иновацијама производа и услуга;
- Војводина ће постати омиљена дестинација европског тржишта.

2.4. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА

Просторни план Републике Србије

Путна мрежа и објекти

Концепција развоја путног саобраћаја и инфраструктуре подразумева:

- развој путног саобраћаја и путне инфраструктуре као приоритета економског и социјалног развоја;
- реализацију пројеката који стимулишу улогу Коридора X;
- реализацију пројеката који стимулишу развој путне мреже ради повезивања са окружењем и повезивања унутар Србије;
- развој јавног и приватног партнерства код планирања, изградње и експлоатације саобраћајних мрежа;
- рехабилитацију и реконструкцију мреже општинског карактера;
- стандардизацију и модернизацију саобраћајног путног система (путног саобраћаја и путне инфраструктуре) односно прилагођавању Европским стандардима;
- формирању квалитетних база података о саобраћајним токовима и путној инфраструктури;
- реализацију пројеката који стимулишу управљање у саобраћају;
- подстицање квалитетног институционалног управљања пројектном документацијом, путевима и припадајућом техничком опремом пута;
- реализацију пројеката који стимулишу улогу јавног превоза путника са применом одговарајућих решења у зависности од величине и функционалне организације града (према категоријама до 100.000, до 200.000 и до 300.000 становника и, посебно, за центре међународног значаја и Град Београд).

Железничка мрежа и објекти

Концепција развоја железничког саобраћаја и инфраструктуре подразумева задржавање постојећих коридора пруга и реконструкцију и модернизацију постојећих пруга (ревитализација, реконструкција, изградња и модернизација), посебно пруга на коридору X и осталих међународних пруга (Е-66 Београд - Вршац, Е-771, Суботица – Богојево). Такође потребно је ревитализовати и реконструисати и железничке чворове на коридору X (Суботица, Нови Сад), формирати РТЦ-е на местима контакта са осталим видовима саобраћаја, увођење система градске и приградске железнице и уређење и опремање станица и станичних постројења.

Гранични прелази

Поједностављењем и убрзавањем процедура, модернизацијом и квалитетном организацијом технологије рада на границама постићи ће се бржи трансфер на овим важним тачкама контакта са суседним државама.

Систем ваздушног транспорта

Основна концепција просторног развоја аеродромске инфраструктуре заснива се на реализацији пројеката који стимулишу развој мреже ради повезивања аеродрома унутар Србије и са окружењем, реконструкцији и рехабилитацији мреже локалног карактера, формирању квалитетних база података и стандардизацији и модернизацији аеродрома и пратећих система.

Планирана мрежа аеродрома је дефинисана по категоријама: Међународни (Београд, Ниш и Приштина). Планирано је да се одређеним војним аеродромима (Батајница) промени намена у мешовите (војно - цивилни).

Аеродрому у Вршцу неопходна су улагања у полетно-слетну стазу као и у радио-навигациону опрему. Такође планира да мањи аеродроми (Сомбор, Вршац, Нови Сад – Ченеј, се дефинишу као регионални, док спортске – школске аеродроме (Кикинда, Зрењанин, Сремска Митровица, Панчево, Бела Црква) треба укључити у мрежу регионалне понуде.

На основу прогнозе токова путника на аеродрому „Никола Тесла“ предвиђа се потреба за новим капацитетима до 2020. године јер постојећи капацитети износе 3,5 милиона путника годишње. Доласком Low Cost компанија предвиђа се да ће постојећи капацитет бити постигнут већ 2014. године. Требало би испитати могућност повезивања аеродрома „Никола Тесла“ са Београдом - шинским системом и даље преко београдског чвора са осталим делом територије Републике Србије.

Предвиђа се изградња карго комплекса од 500.000 тона који би повећао промет терета 7 пута и бесцаринске зоне. У контексту регионалног развоја, значајан потенцијал нуди добра покривеност територије Србије мрежом аеродрома.

Унутрашњи пловни путеви - водни транспорт

У концепцији развоја речног транспорта посебан значај има развој коридора VII. Сви делови мреже унутрашњих пловних путева у Србији су директно или индиректно ослоњени на Дунав, који као стратешки правац треба да постане стециште највећих транспортних токова Србије.

Развој лука на Дунаву, применом савремених транспортних технологија, треба да омогући опслуживање фреквентних робних токова између земаља Западне, Средње и Источне Европе, Средоземља и земаља Блиског и Далеког Истока. Унапређење и развој речног транспорта треба планирати рехабилитацијом унутрашњих пловних путева са обезбеђењем чишћења, продубљивања, сигнализације и одржавања, реконструкцијом, изградњом и модернизацијом лука, изградњом и увођењем речног информационог система и изградњом марина на дунавској пловној мрежи.

Концепција развоја лука би требало да се сведе на следеће нивое управљања:

- јавне луке - од јавног, државног значаја (Нови Сад, Београд и Панчево као систем) и јавне луке од значаја за локалне заједнице;
- луке за сопствене потребе - луке које би градила индустријска предузећа;
- луке за мале бродове - марине, које би се градиле приватним Капиталом.

Интермодални транспорт и логистички центри

Концепција развоја интермодалног транспорта директно је повезана са реконструкцијом и изградњом друмско-железничког Коридора X, ревитализацијом пруга Београд-Врбница (Бар), Београд-Вршац са једне, и изградњом интермодалних терминала и логистичких центара са друге стране. Дуж коридора X и VII, на местима њиховог укрштања, као и у регионима дуж поменутих пруга постоје могућности развоја логистичких центара. Потенцијалне локације логистичких центара свакако треба планирати и у близини слободних зона у Републици Србији као местима где се већ обављају разне производне и услужне делатности у оквиру инфраструктурно опремљеног земљишта на коме влада додатно гарантован и стимулативан режим пословања. Слободне зоне у Републици Србији – АП Војводини налазе се у Суботици, Зрењанину, Новом Саду, и као такве представљају генераторе развоја појединих подручја и региона земље, односно подручја националне привеле.

Дуж коридора X и VII постоје могућности развоја респектабилних интермодалних терминала и то:

- логистичка платформа Београда: на простору Београд-Панчево-Смедерево преко три интермодална терминала и аеродрома „Никола Тесла“ повезати коридоре X и VII и формирати регионалног лидера Југоисточне Европе;
- на подручју Новог Сада повезати друм, железницу и Дунав (коридори X и VII) – регионални значај;

- на копненим правцима коридора X, развити терминале „покретни друм“ за задатком прихватања токова путног саобраћаја и њихов транспорт железницом;
- повезати реку Саву са коридором X одговарајућим интермодалним терминалом.

Стратегија развоја железничког, друмског, водног, ваздушног и интермодалног транспорта у Републици Србији од 2008. до 2015. године ("Службени гласник РС", бр. 4/2008 од 13.1.2008. године).

У оквиру дугорочног развојног концепта, поред већ признатих међународних коридора и праваца кроз АП Војводину, дефинисан је и потенцијално нови међународни саобраћајни коридор граница Румуније-Вршац-Београд (Основна мрежа-Правац 4).

Европска транспортна политика на територији Републике Србије и АП Војводине дефинисала је између осталих и следеће приоритете:

- подизање нивоа квалитета пута на секцијама граница Мађарске-Београд-Ниш-граница Македоније;
- изградњу друге коловозне траке на секцији Хоргош-Београд (крак Коридора-Хb);
- рехабилитација/реконструкција главних друмских коридора Основне мреже: Коридор X, са његовим крацима-Хb и Хc, Правац 4 (граница Румуније-Вршац-Панчево-Београд-Чачак-Пожега-Ужице-граница са Црном Гором), и трансверзална веза Суботица-Бачка Паланка.

Железнички саобраћај

Приоритет у развоју железница мора се дати рационализацији и побољшању постојећег система. Паневропски Коридор X је "кичма" инфраструктурног железничког система Републике Србије (25% мреже - 50% транспортних активности). Циљ је успостављање пројектованих брзина (максималне брзине на 120 km/h) и високих техничких стандарда на наведеној мрежи.

Европска транспортна политика на територији Републике Србије и АП Војводине у домену железнице дефинисана је кроз: реконструкцију и модернизацију железничке пруге: граница са Мађарском-Београд-Ниш-граница са Бугарском/граница са БЈР Македонијом, укључујући мост преко Дунава у Новом Саду, као и фазну реализацију изградње, модернизације и реконструкције инфраструктуре (коридор X) и набавку, модернизацију и реконструкцију железничких возних средстава.

Водни саобраћај

Неопходно је обнављање појединих делова мреже пловних путева. Планирана је рехабилитација и модернизација запуштених или неодржаваних делова главне мреже УПП (основу за радове обнављања представља "Генерални план за унутрашње пловне путеве").

Систем лука се мора мултимодално оријентисати, у смислу инфраструктуре, капацитета, опреме и добрих веза са мрежама путева и пруга, са индустријским и теретним подручјима дистрибуције и прикупљања кад је у питању роба, али и у домену превоза путника.

Интемодални саобраћај

Интермодалним транспортом постиже се оптималност целокупног транспортног процеса кроз истицање предности које сваки вид саобраћаја пружа у односу на остале видове. Да би интермодални транспорт био конкурентан поред подршке државе потребно је унапредити техничко-технолошке процесе на граничним прелазима и терминалима, железничку инфраструктуру и стимулисати друмске превознике који обављају почетно/завршне операције у интермодалном транспортном ланцу, односно транспорт до/од терминала.

Формирање оптималних капацитета терминала за интермодални транспорт у Републици Србији има посебан значај за рационалан развој транспортног система као и привреде у целини.

Потребно је осигурати да терминали, сходно потреби, осим за претовар контејнера, буду оспособљени и за претовар осталих јединица интермодалног транспорта (нпр. изменљивих транспортних судова и полуприколица), као и комплетних друмских возила.

Терминали морају бити стратешки лоцирани и пројектовани у близини укрштања важне транспортне инфраструктуре (друм-железница-река) уз флексибилност и могућност проширења у складу са потребама тржишта.

Капацитети треба да буду адекватни и у складу са параметрима и стандардима који су изражени у политикама ЕУ за интермодални транспорт (према AGTC, AGC, Протоколу AGTC итд.).

Ваздушни саобраћај

Република Србија поседује вишак инфраструктурних капацитета у области ваздушног транспорта у односу на величину територије и распоред становништва.

Република Србија нема потенцијале за више од два аеродрома, али то не треба да онемогући евентуалну иницијативу јединица локалне самоуправе да о свом трошку преузму, развијају и одржавају инфраструктуру за општу и пословну авијацију, уколико процене и покажу да за то имају потребе, интересе и средства.

Аеродром "Никола Тесла" у Београду ће представљати ваздухопловну капију југоисточне Европе, као највећи аеродром у Републици Србији и региону и биће водећи за све редовне, туристичке и пословне летове у Републици Србији.

ВОДОПРИВЕДА И ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА

Основни циљ у области водопривреде је оптимизација система водопривредне инфраструктуре и усклађивање развоја водопривредних система са циљевима очувања животне средине и других корисника простора.

Србија располаже оскудним сопственим водним ресурсима, који су неповољно распоређени по простору и времену. Због тога је неопходан развој сложених интегралних водопривредних система, са пребацивањем воде на све већа растојања, са акумулацијама које морају да обезбеде неопходну просторну и временску прераспделу вода. За коришћење транзитних вода у Војводини, Подрињу и Посавини потребан је развој каналских вишенаменских система све сложенијих конфигурација.

На јединственом водопривредном простору Србије развијају се две класе водопривредних система: (а) регионални системи за снабдевање водом насеља; (б) речни системи - у оквиру којих се реализују објекти и мере за интегрално коришћење, уређење и заштиту вода.

У Србији се реализује 18 регионалих система за снабдевање водом насеља и индустрија које захтевају воду највишег квалитета, од којих се 5 налази на територији АП Војводине. Дугорочна стратегија водоснабдевања у Војводини се заснива на формирању више регионалних система за водоснабдевање који се ослањају на акумулационе просторе површинских вода и заштићена изворишта подземних вода. Из њих ће се снабдевати највећи број насеља, као и они технолошки процеси у којима је неопходна вода највишег квалитета.

Предвиђени Регионални системи за водоснабдевање Војводине су следећи:

1. Сремски регионални систем (извориште: дрински и савски алувион Јарак-Грабовац; насеља и општине које снабдева: Сремска Митровица, Рума, део Срема из Београдског система. Касније се предвиђа пребацивање воде са десне обале Дунава);
2. Новосадски регионални систем (извориште: подземне воде; насеља и општине које снабдева: Нови Сад, Беоцин, Бачки Петровац, Баћка Паланка, Темерин, Жабаљ, Зрењанин. Постоји потреба каснијег повезивања са Сремским и Бачким системом);
3. Бачки регионални систем (извориште: алувиони и воде Дунава; насеља и општине које снабдева: Апатин, Сомбор, Оџаци, Бач, Кула, Мали Иђош, Бачка Топола, Врбас, Србобран, Бечеј);
4. Регионални систем горње Тисе (извориште: подземне воде из ОВС; насеља и општине које снабдева: Суботица, Кањижа, Нови Кнежевац, Сента, Чока, Кикинда, Ада, Нова Црња. ОВС само за насеља. Касније прерада речне воде и довожење воде са југа);
5. Јужнобанатски регионални систем (извориште: локална изворишта и алувион Ковин-Дубовац; насеља и општине које снабдева: Панчево, Ковин, Опово, Ковачица, Алибунар, Вршац, Пландиште, Бела Црква. Касније пребацивање воде са десне обале Дунава).

Речне системе чине објекти за уређење водних режима, акумулације, хидроелектране, ретензије за ублажавање великих вода, каналски системи са уставама, постројења за пречишћавање отпадних вода, захвати воде за разне технолошке потребе и наводњавање. На подручју Војводине, у функционалном и управљачком погледу се издвајају следећи речни системи, са кључним вишенаменском објектима:

1. Банатски речни систем (кључне постојеће акумулације и објекти: Банатски ХС ДТД, брана на Тиси, регулације; кључне нове акумулације и објекти: повећање проточности, МХЕ уз уставе, регулације, ППОВ);
2. Бачки речни систем (кључне постојеће акумулације и објекти: Бачки ХС ДТД, ХС Северна Бачка, ППОВ; кључне нове акумулације и објекти: повећање проточности, ХЕ Северна Бачка, ППОВ);
3. Сремски речни систем (кључне постојеће акумулације и објекти: канали Галовица и др. мале акумулације; кључне нове акумулације и објекти: Обнова акумулација на Фрушкој Гори и канала, ППОВ насеља).

Водопривредна основа Републике Србије и Стратегија водоснабдевања и заштите вода у АП Војводини

Према Водопривредној основи Републике Србије и Стратегији водоснабдевања и заштите вода у АП Војводини, при планирању будућег снабдевања становништва водом, у домену избора изворишта, предност добијају она изворишта:

- која су економски повољнија;
- која су изложена мањим ризицима угрожавања квалитета вода, па се релативно лако могу адекватно заштитити свести ризике на прихватљиви ниво;
- неопходно је сва изворишта висококвалитетних подземних и површинских вода адекватним мерама заштитити и унапредити.

Генерално посматрано, дугорочна перспектива ових изворишта није извесна. Због занемаривања истраживања, а у неким случајевима и неадекватног приступа истраживању подземних вода, поједини подаци о њима су несигурни, па се и оцене о њиховим количинама крећу у широком распону.

Истраживања за потребу утврђивања генералне стратегије водоснабдевања становништва за територију Војводине до сада нису вршена, иако је било познато да "рударење" подземних вода не може дугорочно обезбедити задовољавање потреба становништва и

прехранбене индустрије која је посебно развијена на овим просторима. Потребно је по посебном програму ближе разрадити развој водоснабдевања.

У наведеним условима, у оквиру Водопривредне основе даје се глобална могућа оријентација снабдевања становништва и индустрије водом, што у наредним водопривредним документима треба прецизирати и верификовати. Одговарајућим прописима морају се прецизно дефинисати и заштитити простори намењени за изворишта водоснабдевања становништва.

Регионална изворишта за водоснабдевање Војводине

Када су у питању подземни ресурси на територији Војводине утврђено је да хидрогеолошки и хидродинамички услови за формирање изворишта регионалног карактера, постоје у следећим секторима:

Слика 1. Потенцијална регионална изворишта у АП Војводини (Водопривредна основа РС, 2002.)

Приобаље Дунава:

- Сектор Бездан - Богојево,
- лево приобаље низводно од Новог Сада,
- Сектор Ковин - Дубовац.

Приобаље Саве:

- Сектор Јамена - Курјаковац
- Сектор Јарак - Грабовац.

Приобаље Дунава и Тисе

- Сектор Книћанин - Чента.

Ван приобаља речних токова:

- шире подручје Потпорња (југоисточни Банат).

Код разматрања потенцијалних изворишта подземних вода, посебно оних из алувијалних издани и вода које се добијају путем вештачке инфилтрације, морају се имати у виду и ограничења у коришћењу ових вода.

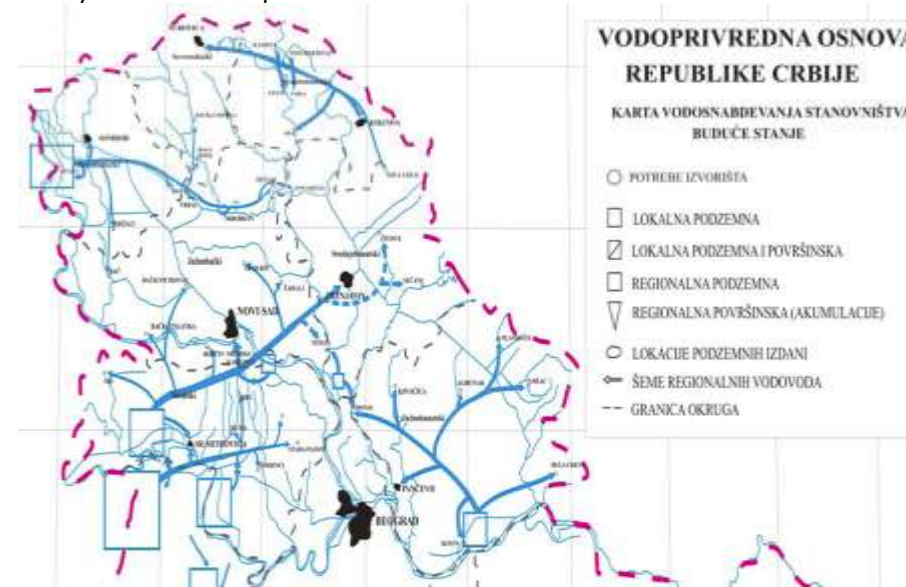
Када су у питању површинске воде од значајнијих водотока који дотичу на нашу територију, или су гранични водотоци, најповољније изгледе у погледу заштите квалитета вода пружа река Дрина. Нажалост, непосредно изнад значајног изворишта подземних вода које би се могло формирати, пре ушћа овог водотока, налазе се изузетно неповољни концентрисани извори загађивања вода. Без адекватне контроле (у ширем смислу речи) ових извора загађивања вода, не може се рачунати са значајнијим "отварањем" овог драгоценог изворишта.

Изворишта подземних вода лоцирана поред Дунава изложена су снажном утицају квалитета вода ове међународне реке, а наше могућности контроле квалитета речних вода Дунава релативно су скромне, па се квалитет ових вода у будућности тешко може предвидети. На ово упозоравају и постојећи трендови кретања квалитета вода реке Дунав, посебно у сектору ђердапских акумулација. Због изузетне комплексности предвиђања квалитета ове међународне реке и тренутно скромних могућности контроле површинских вода, пре свега у организационом смислу, неопходно је извршити јачање капацитета институција за праћење и превенцију акцидентних ситуација.

Квалитет воде реке Тисе, која се вероватно мора у одређеном обиму користити за потребе водоснабдевања становништва, неповољнији је и сада (а вероватно ће бити и у будућности) од квалитета вода реке Дунава.

Предвиђени Регионални системи за водоснабдевање Војводине су следећи (слика бр. 2):

- Сремски регионални систем;
- Новосадски регионални систем;
- Бачки регионални систем;
- Регионални систем горње Тисе;
- Јужнобанатски регионални систем.

Слика 2. Планирани регионални системи водоснабдевања у АП Војводини (Водопривредна основа РС, 2002.)

Сремски регионални систем. Овај регионални систем може се ослонити на два моћна алувијална изворишта: на ушћу Дрине и савски од Јарка до Грабовца. Висококвалитетне воде са Дринског изворишта упућују се преко Богатића и Сремске Митровице до Руме где се спајају са водама из савског изворишта и даље заједнички снабдевају водом насеља у општинама: Ириг, Пећинци, Инђија и Стара Пазова. Постоји могућност повезивања са београдским системом. Локална изворишта остају у употреби до рационалних лимита.

Новосадски регионални систем. Поред локалних изворишта, као изворишта висококвалитетне воде, овај систем може користити алувијална изворишта са леве и десне обале Дунава између Новог Сада и Сремских Карловаца, а део воде може се добити прерадом речне, дунавске воде као и речне воде доње Дрине. Овим системом снабдевају се насеља у општинама: Бачка Паланка, Бачки Петровац, Беоцин, Нови Сад, Сремски Карловци, Жабаљ, Темерин, Зрењанин и алтернативно Сечањ, Житиште и Тител. Поред поменутих могућих веза са Сремским системом, повољно је повезивање овог система са Бачким системом преко Темерина и Србобрана, као и Бачког Петровца и Бача.

Бачки регионални систем. Основно извориште овог система су алувијалне издани Дунава на сектору од Бездана до Богојева и коришћење ОВК-а. За задовољење потреба водоснабдевања насеља у Бачком систему могу се користити и речне воде Дунава (непосредно или упуштањем у подземље) уколико је квалитет истих задовољавајући. Овим системом снабдевала би се насеља у општинама: Апатин, Сомбор, Оџаци, Бач, Кула, Мали Иђош, Бачка Топола, Врбас, Србобран, Бечеј и Нови Бечеј, алтернативно водоснабдевала би се и насеља у општини Суботица. Поред повезивања са Новосадским системом, овај систем је повољно повезати са системом горње Тисе преко Бачке Тополе и Суботице, односно преко Бечеја и Аде. Очекује се остварење међудржавне сарадње којом би се регулисао квалитет вода Дунава.

Регионални систем горње Тисе. За снабдевање овог региона предвиђене су, поред постојећих изворишта, и прерађене речне воде Тисе. С обзиром на квалитет вода ове реке, посебна пажња се мора посветити начину пречишћавања ових вода. Овом систему припадају насеља у општинама: Суботица, Кањижа, Нови Кнежевац, Сента, Чока, Ада, Кикинда и Нова Црња. Алтернативна решења везана су за довођење вода са веће удаљености. Подразумева се остварење међудржавне сарадње којом би се квалитет речне воде Тисе поправио или најмање задржао на садашњем нивоу.

Јужнобанатски регионални систем. Поред локалних изворишта и ОВК-а користило би се велико алувијално извориште поред Дунава, Ковин-Дубовац. У перспективи може се остварити пребацивање одређене количине вода са десне обале Дунава уколико исте имају одговарајући квалитет. Из овог система вршило би се водоснабдевање насеља у следећим општинама: Ковин, Панчево, Опово, Ковачица, Алибунар, Вршац, Планиште и Бела Црква. Постоји могућност слања вода из овог система даље за север, у правцу Зрењанина и Сечња. Проблему очувања приобалних вода на делу изворишта "Ковин-Дубовац" мора се посветити посебна пажња. Наиме, успоравање Дунава услед изградње Ђердапа изазива таложење материјала органског и неорганског порекла, са знатним количинама тешких метала и стварања услова за еутрофикацију језера са свим негативним последицама по коришћење ових вода. Такође постоје проблеми могуће експлоатације угља у овом простору.

Комплексни регионални системи водотока чине саставни део Интегралног комплексног јединственог водопривредног система Републике Србије. Напред описани комплексни регионални системи водоснабдевања значајно утичу на комплексне регионалне системе водотока и обрнуто. Овај утицај огледа се, пре свега, преко испуштања гарантованих малих вода који је предвиђен код свих акумулација које служе за водоснабдевање становништва или за неке друге намене. Утицај комплексног система висококвалитетних вода нарочито се огледа у упуштању отпадних вода у водотокове у данашњим условима практично без пречишћавања, што изазива смањивање употребљивости речних вода или онемогућавање њиховог коришћења уз ризике по здравље становништва и оштећења осталог живог света.

Речне системе чине објекти на рекама за уређење водних режима, акумулације, објекти хидроелектрана, ретензије за ублажавање великих вода, каналски системи, постројења за пречишћавање отпадних вода, захвати воде за разне технолошке потребе и наводњавање. На територији Војводине у функционалном и управљачком погледу се издвајају следећи речни системи:

Систем Дунав. Ток Дунава од Бездана до ушћа Тисе управљачки и функционално припада Бачком систему. Међутим, читав низводни део тока, од ушћа Тисе до границе са Бугарском, на коме се реализује успор од ХЕ Ђердап 1 и ХЕ Ђердап 2 издваја се као посебна управљачка и функционална целина, због сложених управљаних

режима течења (рад електрана ХЕ Ђердап 1 и 2 у неустаљеном режиму), као и сложених циљева заштите приобаља.

Банатски систем је већ највећим делом формирао коначну конфигурацију. Чини га управљачки врло осетљив Банатски део ХС ДТТ, у који су уклопљени Тиса и сви пресечени водотоци (Нера, Караш, Брзава, Тамиш, оба Бегеја, Златица, итд.) који са падина Карпата воде ка Тиси и које одликују врло бујични режими - све неповољнији због неконтролисаних сече шума на Карпатима и регулационих радова у Румунији. Систем треба проширивати, повећати му проточност, уз реализацију и МХЕ уз управљачке уставе (Кајтасово, Стајићево, итд.). Неопходна је висока ефективност ППОВ свих насеља која своје отпадне воде упуштају у систем.

Бачки систем сачињава реализовани ХС ДТД у Бачкој, део тока Дунава од границе до ушћа Тисе, као и ХС Северна Бачка, који се разија на водом најдефицитарнијим северном подручју Бачке. Неопходна је обнова постојећег ХС ДТД, повећање његове проточности и реализација ППОВ насеља и свих индустрија које се наслањају на ХС. ХС Северна Бачка, са више мањих акумулација, треба да омогући увођење воде Тисе и Дунава на плато Телечке, које је најаридније подручје Србије. Тај ХС има и значајне еколошке функције побољшавања стања језера Палић довођењем воде из Тисе.

Сремски систем се развија на простору са врло оскудним властитим водама. Систему припада река Сава, мали водотоци на Фрушкој Гори, као и читав каналски систем за одводњавање. Неопходна је обнова функција доста запуштених малих акумулација на јужним падинама Фрушке горе, као и реконструкција каналских система (Галовица, итд.) како би се оствариле функције и одводњавања и наводњавања. Сва насеља у том систему већа од 5.000 ЕС морају имати ППОВ са продуженом биоаерацијом.

ЕНЕРГЕТИКА И ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Просторни план Републике Србије

Концепција развоја енергетског система заснована на је безбедности и економичности снабдевања привреде и становништва енергијом и успостављање нових квалитетних услова рада, пословања и развоја у производњи, преносу, дистрибуцији и потрошњи енергије, који ће подстицајно деловати на привредни развој, заштиту животне средине и интеграцију у регионално и европско тржиште енергије.

Заснива се на повећаној рационалности и ефикасности у области производње, преносу, дистрибуцији и потрошњи енергије, као и на што већем коришћењу домаћих енергетских извора, као и на примени новоуспостављених законодавних, институционалних, структурно-организационих и економско-пословних оквира за рад, пословање и развој енергетског система.

У сектору електропривреде, предвиђа се изградња следећих термоенергетских објеката објеката:

- реконструкција/изградња новог блока снаге до 450 MW на гас – комбинована производња електричне и топлотне енергије у комбинованом гасно-парном циклусу у ТЕ-ТО Нови Сад у Новом Саду (пројекат Нови Сад I);
- израда документације која ће кроз анализу постојеће електроенергетске ситуације у Републици и региону, постојеће и планиране гасне мреже, расположивих количина гаса, предвиђеног топлотног конзума за грејање и/или конзума за индустријске потребе, спровести избор снаге постројења и испитати техноекономску оправданост изградње гасних постројења за комбиновану производњу електричне и топлотне енергије. Као потенцијалне локације за реализацију оваквих пројеката су значајнији градови и индустријски центри Нови Сад (пројекат Нови Сад II), Суботица и Панчево;

- изградња већег термоенергетског објекта на угља (термоелектрана Ковин, уз претходно утврђивање приоритета између експлоатације угља и регионалног водоснабдевања);
- У области хидроенергетике предвиђа се изградња хидроелектране на Дунаву и средњих и малих хидроелектрана на мањим водотоцима;
- У области обновљивих извора предвиђа се изградња објеката обновљивих извора енергије за дистрибуирану производњу електричне енергије и то:
 - топлане и когенеративна постројења на биомасу, комунални и индустријски отпад;
 - мале хидроелектране (по Катастру 1987. год постоје локације које на локалном нивоу треба проверити);
 - соларне електране;
 - ветроелектране (већ су издате енергетске дозволе за: Фарма ветрањача "Врачев Гај", 187,5MW Бела Црква, Ветроелектрана Чибук 300 MW КОВИН/Панчево, Ветропарк "Вршац-Алибунар-Планиште" 400 MW општине Вршац, Алибунар, и Планиште, Ветроелектрана "Баваништанско поље", 188 MW Ковин, Ветропарк "Шушара" 60MW општина Вршац, и Бела Црква, "La Piccolina" КО Загајица, 5 MW, Ветроелектрана "Кошава" 117 MW, општина Вршац, Ветропарк "Инђија" 20 MW, општина Инђија. У блиској будућности очекују се додатни захтеви за енергетским дозволама за изградњу ветроелектрана на просторима који су за такве примене погодни. Као неопходни предуслов је могућност прикључења на преносну мрежу одговарајућег капацитета, За њихову реализацију на територији локалне самоуправе неопходна је израда одговарајућег урбанистичког плана.

У сектору нафтне привреде, у складу са плановима реализације Стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. године за период од 2007. до 2012. године производни капацитети НИС а.д. Нови Сад задовољавају потребе домаћег тржишта нафтних деривата и обезбеђују како прераду нафте, тако и производњу нафтних деривата и за друга тржишта, у складу са важећим стандардима. У складу са купопродајним уговором већинског пакета акција НИС а.д. Нови Сад (51%) који су закључили Влада и ОАО „Гаспром-нефт“ (Русија) биће реализован програм реконструкције и модернизације постојећих капацитета и осавременавање технологије производње нафтних деривата, што ће допринети достизању светских стандарда у овој производној технологији, подизању квалитета горивих производа на нивоу захтева ЕУ, као и побољшању стања животне средине у овом производном сегменту. Постоји могућност изградње објекта за прераду сирове нафте и производњу квалитетних нафтних производа на реци Дунав, уз неопходну усаглашеност са организацијама и јавним предузећима која користе или одговарају за уређење приобаља Дунава, и уз детаљне и аргументоване претходне студије о утицају на животну средину, и о економској оправданости изградње.

У сектору гасне привреде у будућој структури потрошње енергената предвиђа се приметни пораст учешћа природног гаса (са 20 на 24%) реализацијом програма гасификације, изградњом гасовода „Јужни ток“, подземних складишта гаса, когенерационих постројења у већим градовима и индустријским центрима и станица компримованог гаса за моторна возила у градовима и дуж магистралних гасовода.

Стратешки приоритети у периоду до 2014. године у енергетици Републике Србије су у:

- сектору нафтне привреде: Програм технолошког развоја рафинерија;
- пројекти заштите животне средине, могућа изградња новог постројења за прераду сирове нафте на Дунаву;
- сектору гасне привреде: завршетак изградње ПСГ Б. Двор; започињање градње новог складишта природног гаса (Итебеј или Острово) и других потенцијалних складишта (Мокрин, Тилва, Међа и др); градња гасовода „Јужни ток“;

- гасификација градова Републике Србије (сталан приоритет у планском периоду) и повезивање са гасоводним системима суседних држава.

Енергетска инфраструктура

Основни циљ развоја енергетске инфраструктуре је активно учешће у планирању и изградњи стратешке-регионалне и паневропске енергетске инфраструктуре за пренос електричне енергије и транспорт нафте и гаса из нових извора снабдевања, укључујући и ургентну градњу подземног складишта гаса у Републици Србији, све у циљу поузданог и сигурног снабдевања потрошача.

Оперативни циљеви су:

- континуитет технолошке модернизације и ревитализације постојећих енергетских инфраструктурних система;
- изградња нових електропровода и трансформатора и нових интерконективних веза са суседним државама;
- изградња и даљи развој електродистрибутивне инфраструктуре, која је неопходна да изнесе снагу из преносних капацитета и то путем развоја „паметних мрежа“;
- изградња нових нафтовода и продуктовода за диверсификацију извора снабдевања/правца транспорта рафинерија и складишта;
- изградња нових магистралних система снабдевања/транспорта гаса, укључујући и изградњу складишта природног гаса и станица компримованог гаса за моторна возила;
- изградња разводне/дистрибутивне мреже природног гаса у Војводини, централној, западној, источној и јужној Србији (индивидуални потрошачи) ради целовитости простора.

Сектор електропреноса

Развој преносне мреже мора да прати растуће потребе за електричном енергијом. Највећи део инвестиција до 2014. године (актуелни средњорочни план) биће посвећен рехабилитацији и унапређењу преносног система, изградњи нових преносних водова 400kV, 220kV и 110kV, изградњи нових интерконективних веза 400kV са суседним прекограничним системима, изградњи прикључака 110kV за кориснике преносног система, изградњи трансформаторских станица снаге 400 kV и 220 kV и замени великих трансформатора снаге 400 kV и 220 kV са новим јединицама. У циљу сигурнијег и и поузданијег снабдевања потрошача у планском периоду наставиће се даљи развој изградњом нових и реконструкцијом постојећих преносних система свих снага и дистрибутивних инфраструктурних објеката и водова (почев од 110 kV до крајњих потрошача).

У периоду до 2014 год. предвиђени су следећи приоритетни пројекти: У сектору електропреноса:

Табела 2. Стратешки пројекти електропреноса у периоду до 2014. Године

А Објекти мреже 400 kV

Приоритет	Назив стратешког пројекта	Одговорност за реализацију
Реконструкција постојећих објеката		
0	ТС 400/220/110 kV Нови Сад 3	ЈП „Електро mreжа Србије“
I	Реконструкција постројења електрана (ТС Панчево 2)	ЈП „Електро mreжа Србије“
I	Далековод 400 kV Београд 8-Панчево, реконструкција на Дунаву	ЈП „Електро mreжа Србије“
Доградња у постојећим објектима		
0	ТС 400 (/220)/110 kV Србобран	ЈП „Електро mreжа Србије“
Изградња нових трансформаторских станица и далеководова		
I/II	ДВ 2 x 400 kV Панчево-Речица (Румунија)	ЈП „Електро mreжа Србије“
	ДВ 400 kV Нови Сад - Зрењанин - граница са Румунијом	ЈП „Електро mreжа Србије“

Б Објекти мреже 220 kV

Приоритет	Назив стратешког пројекта	Одговорност за реализацију
Реконструкција постојећих објеката		
I	ДВ Београд 8-ХИ Панчево, реконструкција на Дунаву	ЈП „Електромержа Србије“

В Објекти мреже 110 kV

Приоритет	Назив стратешког пројекта	Одговорност за реализацију
Реконструкција постојећих објеката		
I	ТС 110/35 kV Панчево 1	ЈП „Електромержа Србије“
I/II	ДВ 110 kV Србобран - Бечеј	ЈП „Електромержа Србије“
Догодња у постојећим објектима		
I	ДВ 110 kV Београд 5 - Стара Пазова	ЈП „Електромержа Србије“
I	ДВ 110 kV Нови Сад 3 - Нови Сад 1	ЈП „Електромержа Србије“
I/II	ДВ 110 kV Нови Сад 3 - Нови Сад 5, увођење у ТС Нови Сад 7	ЈП „Електромержа Србије“
I/II	ДВ 2 x 110 kV Инђија-Стара Пазова, увођење у ТС Инђију 2	ЈП „Електромержа Србије“
I/II	ДВ 2 x 110 kV Инђија -Стара Пазова, увођење у ТС Крњешевце	ЈП „Електромержа Србије“
Изградња нових трансформаторских станица и далековада		
I/II	ДВ 110 kV повећање поузданости (увођење у ТС Нови Сад 7)	ЈП „Електромержа Србије“
I/II	ДВ 110 kV: Зрењанин 2 - Дебелача, В. Градиште - Бела Црква, Ада - Кикинда, Зрењанин 2 - Жабал	ЈП „Електромержа Србије“
I/II	ТС 110/x kV: Инђија 2, Панчево 5, Велика Грета, Перлез	

Напомена: Свеукупни индустријски и демографски развој АП Војводине ће диктирати и потребу за евентуалном изменама и корекцијама траса постојећих ДВ-а 110, 220 и 400 kV, као и неке адаптације и санације на повећању сигурности и безбедности рада постојеће мреже ДВ-а.

Концепција просторног развоја у сектору гасне привреде – Влада је усвојила 2007. године Национални акциони план за гасификацију на територији Републике Србије који је у складу са циљевима Стратегије. Реализација овог плана већ се остварује кроз Национални инвестициони план у оквиру којег је одобрено више пројеката финансирања изградње магистралних и разводних гасовода на територији Републике Србије, као и за изградњу прве фазе подземног складишта Банатски Двор. У наредном периоду предвиђа се градња нових гасовода у Војводини (420 km). Потписани меморандум о изградњи транспортног гасовода „Јужни ток“ преко територије Републике Србије у дужини од око 400 km, капацитета минимум 30 милиона m³/дан природног гаса треба да се реализује до 2015. године чиме ће се остварити и други правац снабдевања. Правац који ће магистрални гасовод „Јужни ток“ имати у Републици Србији биће дефинисан студијом изводљивости која ће бити завршена током 2010. године, док ће изградња почети најкасније 2011. године. Завршетак изградње подземног складишта гаса у Банатском двору капацитета 850 милиона m³ и почетак градње другог (Итебеј или Острво). Такође могућа је изградња подземних складишта гаса на више гасних поља која су у поодмаклој експлоатацији (Мокрин, Тилва, Међа и др). Предвиђа се изградња станица компримованог гаса за моторна возила у градовима и дуж магистралних гасовода.

Концепција просторног развоја у сектору нафтне привреде – предложени Паневропски Нафтовод (ПЕОП) представља реалну могућност допреме руске и нафте из Каспијског басена, од постојећих нафтних терминала у црноморској луци Констанца у Румунији, преко рафинерија у Републици Србији и Републици Хрватској до Трста у Италији. Укупна дужина нафтовода је око 1.230 km који ће пратити трасу постојећих нафтовода. ЈП „Транснафта“ је именована за носиоца

овог пројекта у име Републике Србије, и заједно са компанијама из држава преко чије територије прелази траса овог нафтовода, али и другим потенцијалним инвеститорима ће да учествује у реализацији овог пројекта. Пројекат изградње система продуктовода кроз Републику Србију (Панчево - Смедерево - Јагодина - Ниш; Панчево-Нови Сад; Панчево-Београд; Нови Сад- Сомбор) конципиран је у циљу подизања економске ефикасности и еколошке безбедности снабдевања са моторним горивима главних центара тржишне потрошње на територији Републике Србије, али и гравитирајућег окружења. Систем продуктовода подразумева и изградњу терминала у Панчеву, Смедереву, Јагодина, Нишу, Новом Саду, Сомбору и Београду. За овај пројекат је делимично израђена техничка документација сходно Одлуци о изради Просторног плана подручја посебне намене система продуктовода кроз Републику Србију („Службени гласник РС“, број 15/09). У случају реализације изградње објекта за прераду сирове нафте на Дунаву биће омогућена и изградња нафтовода и продуктовода на одговарајући начин. Предвиђа се даља изградња пумпних станица у градовима и дуж путева.

У периоду до 2014. године у складу са плановима предузећа енергетске инфраструктуре, предвиђају се следећи приоритетни пројекти:

- у сектору нафтне привреде - изградња продуктовода, нафтовода и складишних система за складиштење сирове нафте и деривата нафте, као и пумпних станица;
- у сектору гасне привреде - изградња нових гасовода, подземних складишта и станица компримованог гаса.

Коришћење обновљивих извора енергије

Циљ повећање учешће електричне енергије произведене из обновљивих извора, уз смањење негативних утицаја на животну средину, што је у економском интересу Републике Србије.

Оперативни циљеви су:

- доношење регионалних и локалних планова примене и управљања обновљивим изворима енергије;
- коришћење претприступних фондова ЕУ;
- повећање производње електричне енергије из ОИЕ за 7,4% до 2012. године у односу на 2007. годину односно 19% до 2020. године;
- учешће биогорива на тржишту износи најмање 2,2% у односу на укупну потрошњу горива у саобраћају, рачунато на основу енергетског садржаја, до 2012. године;
- стварање погодног амбијента за примену и инвестирање у ОИЕ, (поједностављивање административних процедура, подршка развоју тржишта за ОИЕ);
- укључивање свих интересних група (локалне самоуправе, стручне јавности, инвеститора, удружења и становништва) у процесе имплементације програма ОИЕ;
- успостављање система у истражним и припремним радовима за коришћење ОИЕ;
- отварање радних места у малим и средњим предузећима (пољопривреди, занатству, услугама);
- стимулисање локалне запослености и развој домаћег стручног кадра;
- побољшавање квалитета животне средине већим коришћењем ОИЕ.

Енергетска ефикасност у зградарству, индустрији, саобраћају и комуналним услугама

Повећање енергетске ефикасности потребно је разматрати као велики потенцијални извор енергије.

Основни циљ је повећање енергетске ефикасности у секторима зградарства, индустрије, саобраћаја и комуналних услуга, што је и у економском интересу, од значаја за заштиту животне средине, а све у контексту одрживог коришћења и очувања природних ресурса.

Оперативни циљеви су:

- детаљно сагледавање стања потрошње енергената (према структури и врсти енергетских услуга) у секторима индустрије, саобраћаја, зградарства и комуналних услуга);
- формирање и развој тржишта услуга енергетске ефикасности;
- увођење система газдовања енергијом, (енергетског менаџмента);
- побољшање постојећег и даљи развој система даљинског грејања, развој гасоводне мреже, која ће омогућити супституцију коришћења електричне енергије и класичних фосилних енергената;
- пројектовање нових енергетски ефикасних зграда и реконструкција постојећих уз поштовање принципа енергетске ефикасности;
- утврђивање ефеката мера које се спроводе у погледу рационалне употребе енергије;
- унапређење и развој статистичких података и енергетских индикатора за праћење енергетске ефикасности;
- замена класичних сијалица тзв. штедљивим;
- оснивање подстицајних фондова за реализацију програма и пројеката енергетске ефикасности националном, регионалном и локалном нивоу;
- унапређење технолошког нивоа индустријских предузећа;
- обнова целокупног возног парка.

Концепција просторног развоја са аспекта енергетске ефикасности обухвата:

- увођење биоклиматских и принципа енергетске ефикасности у све нивое планирања, пројектовања, извођења и коришћења објеката и инфраструктуре;
- стварање услова за децентрализовану производњу топлотне енергије;
- пажљиво лоцирање великих система за производњу енергије који утичу на регионални распоред индустрије, инфраструктуре и становања;
- равномерну доступност насеља енергетској инфраструктури.

Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. год.

Програм остваривања стратегије развоја енергетике Републике Србије до 2015. год. за период од 2007.год. до 2015.год.

Студија перспективног развоја преносне мреже Србије до 2020 (2025)год.

Приоритетне развојне активности енергетског система у целини, треба да успоставе квалитативно нове услове рада, пословања и развоја производних енергетских сектора и сектора потрошње електричне енергије, који ће подстицајно деловати на привредно економски развој земље, заштиту животне средине и међународне интеграције енергетског сектора Србије у регионало и паневропско тржиште електричне енергије и природног гаса.

Основни циљеви:

- сигурно, квалитетно и поуздано снабдевање електричном енергијом и енергентима;
- уравнотежен развој енергетске делатности у циљу обезбеђивања потребних количина енергије и енергената у циљу задовољења потреба купаца енергије и енергената;
- подстицање конкурентности на тржишту на начелима недискриминације јавности;
- стварање услова за безбедан и поуздан рад и функционисање енергетских система;
- обезбеђивање развоја енергетске инфраструктуре и увођења савремених технологија;

- обезбеђивање услова за унапређење енергетске ефикасности у обављању енергетске делатности и потрошњи енергије;
- стварање транспарентних, атрактивних и стабилних услова за улагања у изградњу, реконструкцију и модернизацију енергетских објеката и система, као и услова за њихово повезивање са суседним државама;
- стварање услова за стимулисање коришћења обновљивих извора енергије и комбиновање производње електричне и топлотне енергије;
- унапређење заштите животне средине;
- децентрализација у планирању и спровођењу развојних програма у енергетици.

Основни приоритети су:

- континуитет технолошке модернизације постојећих енергетских објеката/система/извора у секторима: нафте, природног гаса, угља; сектора електроенергетике; са производним објектима: термоелектране, хидроелектране и термоелектране-топлане и преносним системом односно дистрибутивним системима, и сектор топлотне енергије-градске топлане и индустријске енергане;
- рационална употреба квалитетних енергената и повећање енергетске ефикасности у производњи, дистрибуцији и коришћењу енергије код крајњих корисника енергетских услуга;
- коришћење обновљивих извора енергије и нових енергетски ефикаснијих и еколошко прихватљивих енергетских технологија и уређаја/опreme за коришћење енергије;
- ванредна/ургентна улагања у нове електроенергетске изворе са новим гасним технологијама (комбиновано гасно-парно термоенергетско постројење);
- градња нових енергетских инфраструктурних објеката и електроенергетских и топлотних извора у оквирима енергетских сектора Србије, као и капитално-интензивне енергетске инфраструктуре, у оквирима регионалних и паневропских инфраструктурних система повезаних са нашим системима.

Приоритети у области гасне привреде у делу производње, увоза, транспорта, складиштења и дистрибуције природног гаса, односно у секторима потрошње су:

- истраживање у циљу налажења нових лежишта гаса;
- модернизација постојећег гасоводног система;
- изградња нових транспортних праваца у циљу повећања сигурности снабдевања;
- изградња локалних дистрибутивних мрежа ради повећања броја порошача топлотних енергетских услуга у сектору зградарства.

Програм остваривања стратегије развоја енергетике Републике Србије и Програм остваривања стратегије развоја енергетике Републике Србије у Војводини за период од 2007-2012.год)

Основни стратешки правци развоја енергетике у АП Војводини у периоду до 2012. године:

- изградња и реконструкција енергетских објеката већих снага за производњу електричне и топлотне енергије,
- повећање производње сирове нафте и природног гаса путем концесија у земљи и из иностранства,
- повећање енергетске ефикасности у свим енергетским секторима,
- значајан пораст коришћења обновљивих и комбинованих извора енергије.

Реализацијом предложених стратешких праваца стичу се услови за:

- технолошко осавремењавање енергетских система и повећање њихове енергетске ефикасности,
- смањење потрошње примарне енергије на нивоу државе,
- смањење штетних емисија,
- повећање конкурентности наше привреде у међународној подели рада.

Приоритети развоја у сврху постизања дефинисаних циљева обухватају: побољшање технолошких и оперативних перформанси енергетских објеката, реконструкцију и модернизацију енергетских система. Развој електропреносне мреже АП Војводине, поред потреба за модернизацијом постојећих преносних капацитета и ревитализацијом електроенергетских објеката у експлоатацији условљен је потребама за електричном енергијом. Паралелно са развојем преносне мреже, неопходно је оспособљавање свих функција техничког система управљања у складу са начином организације будућег тржишта електричне енергије.

За плански период од 2006. до 2012. године предвиђа се пораст потрошње електричне енергије за 8,2% па се на прагу преносног система планира потрошња од 9422 GWh. При томе је планирана стагнација потрошње у домаћинствима и смањење губитака електричне енергије у преносу и дистрибуцији. Овај пораст мора бити праћен одговарајућим инвестирањем у реконструкцију и изградњу: електроенергетских објеката (ЕЕО), водова средњег напона (СН), нисконапонске мреже (НН), модернизацију дистрибутивних система и набавку и уградњу бројила. Модернизација дистрибутивних система се огледа пре свега кроз примену система управљања техничким системом (ДМС – Distribution Management System), у изградњи транспортног оптичког телекомуникационог система и дигиталног развода, даљи развој ТСУ (Техничког Система Управљања) и смањење губитака посебно нараслих у протекле две године на чак 20%. Неопходна је и замена свих постојећих (око 850.000) бројила електричне енергије код потрошача широке потрошње дигиталним са могућношћу даљинског читавања, управљања и искључења.

Повећање енергетске ефикасности у секторима индустрије, зградарства и саобраћаја

Велики губици, нерационално коришћење енергије и погоршани специфични показатељи енергетске ефикасности наше индустрије и других сектора као и евидентно заостајање у енергетским индикаторима за чланицама ЕУ и земљама у окружењу намећу нужност систематске акције и подстицаја за установљавање нових стандарда у овој области. Најважнији услов за успех овакве акције је постојање подстицајног фонда, стимулативних и репресивних мера за све купце енергената и енергије, а поготову за: индустрију, јавне и комуналне делатности као доминантне потрошаче финалне енергије.

Прва група приоритетних задатака обухвата:

- а) за све секторе:
 - увођење обавезе постојања енергетског менаџмента свих корисника енергије чија је укупна инсталисана снага већа од 1 MW (укупно за све видове енергената и енергије),
 - подизање укупне свести о нужности рационалног коришћења енергије,
 - смањење комерцијалних губитака у систему дистрибуције електричне енергије и
 - компензацију реактивне снаге и енергије у електро-дистрибутивном систему.
- б) за сектор индустрије:
 - смањење специфичне потрошње енергената и енергије за 15% у периоду до 2010. године и за 25% у периоду до 2025. године (за све видове енергената и енергије),
 - максимално стимулисање искоришћења обновљивих извора енергије,
 - увођење чистих технологија (CDM пројекти),
- с) за сектор зградарства:
 - прелазак са грејања електричном енергијом на грејање другим видовима енергије,
 - топлификација стамбених насеља. Нова постројења треба конципирати тако да се максимално повећа коришћење биомасе.

- замена сијалица у домаћинствима и пословним просторима "штедљивим сијалицама",
- замена столарије са новом, боље изолованом (ПВЦ и сл.)
- доношење нових прописа о спољним пројектним температурама,
- доследна примена ЈУС У Ј5.600 из 1987. године и
- прелазак са паушалног плаћања на обрачун трошкова за грејање на измерену потрошњу топлотне енергије
- d) за сектор саобраћаја:
 - дефинисање, утврђивање и доношење националне стратегије у развоју саобраћајних система,
 - усклађивање и хармонизација прописа у Републици Србији са прописима ЕУ и
 - подмлађивање возног парка у свим секторима.

Друга група приоритетних програма повећања енергетске ефикасности обухвата:

- а) за све секторе:
 - стварање повољног окружења за примену савремених енергетских технологија и њихова уградња.
- б) за сектор зградарства:
 - оснивање подстицајног фонда за побољшање топлотне заштите постојећих стамбених зграда грејаних из система даљинског и централизованог грејања, прикључених на природни гас и грејаних електричном енергијом,
 - доношење прописа о обавези градитеља нових и власника постојећих зграда да прибаве сертификат о енергетској ефикасности зграде и
 - увођење обавезе да се нове зграде, које ће се грејати из система даљинског грејања, снабдевају ТПВ из подстаница или котларница ових система.

Коришћење обновљивих извора енергије

- коришћење остатака ратарске и шумске производње у енергетске сврхе поред задовољења енергетских потреба има значај и као начин за санирање овог отпада. Афирмисање коришћења биомасе за когенерацију, дотирање и обезбеђење повољних кредита за реализацију пројеката који испуњавају успостављене критеријуме и низ других програмираних активности. Подстаћи узгој енергетских биљака на до сада необрађиваним и запуштеним површинама.
- биогорива су уз биомасу сигурно други потенцијал по укупном значају за коришћење обновљивих извора енергије у АП Војводини и афирмација њихове примене постаје приоритетна. Овде се пре свега мисли на производњу биодизела, биоетанола, биогаза, брикета и пелета од биомасе.
- геотермални потенцијал у АП Војводини није велик, али је атрактиван за погодне мале кориснике и због тога треба да има своје заслужено место у локалним билансима енергије.
- соларна енергија има висок потенцијал било за производњу електричне енергије (ФН панели) било топлотне. Ако се искористи само део могућности (565 GWh/a или 6,8% данашње потрошње електричне енергије) могу се добити значајне количине енергије.
- потенцијал енергије биогаза је незнатан. Његово коришћење је повезано са релативно високим инвестицијама. Изградња и примена већег броја ових постројења у овом тренутку у АП Војводини није реална. Прави разлог за коришћење биогаза треба тражити у потреби сагоревања ових гасова јер је њихова улога у стварању ефекта стаклене баште велика. По правилу је аспект заштите околине главни покретач градње постројења за коришћење биогаза у енергетске сврхе. Потенцијал енергије градског и других отпада у АП Војводини је такође незнатан, али као и код биогаза и поред скувих решења еколошки разлози често изнуђују примену ових технологија.
- до 2012. године планирано је да се изграде ветрогенератори укупне снаге 250 MW са годишњом производњом око 450 GWh/a

(око 5,7% данашње потрошње електричне енергије). На основу досада урађених студија на просторима јужног и југоисточног Баната средња годишња брзина ветра на висини од 100 m је 5 - 6 m/s, односно преко 6 m/s, док је у већем делу остатка Војводине ова брзина између 4.5 – 5 m/s. На висини од 200 m око 35% територије Војводине (југоисток) има средњу брзину ветра преко 6 m/s, док остатак располаже брзинама од 5 - 6 m/s. Ови потенцијали могу се оценити као добри (знатни), те пружају основа за интензивнију градњу ветрогенератора.

- могућност изградње великих хидроелектрана снаге преко 10MW на Дунаву код Новог Сада и код Обрежа на Сави, збирне снаге око 200 MW.
- највећи је потенцијал на хидросистему Дунав – Тиса – Дунав, где би се мале хидроелектране градиле снаге од 0,1 до 10MW у склопу постојећих устава (укључујући и брану на Тиси), јер већ имамо формиране водне стенице. Примарне функције хидросистема би и даље имале приоритет, али би се применио „форсирани“ рад у циљу повећања хидроенергетског потенцијала.
- према досадашњем сагледавању, могуће је изградити 13 малих хидроелектрана на хидросистему ДТД, збирне снаге 20,2 MW са просечном годишњом производњом 90,7 GWh (око 1,2 % данашње потрошње електричне енергије).
- евидентан је, мада релативно мали, и потенцијал на рекама Карашу и Нери. На Карашу постоје три водне стенице, које би се могле реконструисати и где би се могле уградити турбине. Процењује се да би збирна снага три електране била 0,65 MW, са просечном годишњом производњом 3,2 GWh. Две низводне хидроелектране би се у будућности користиле као пумпе за повратно снабдевање водом из канала ДТД за потребе наводњавања.
- на Нери се предвиђа реконструкција деривационог канала са изградњом четири хидроелектране (генерални пројекат је управо завршен) збирне снаге 1,2 MW, са просечном годишњом производњом 4,66 GWh. Деривациони канал би се користио и за одвођење бујичних вода, као и за довод воде за наводњавање.
- у Војводини постоје 22 акумулације (10 на Фрушкој Гори, 10 на Телечкој и 2 на падинама Вршачког Брега) грађене за потребе уређења водног режима. Процењује се да би бар на половини ових акумулација било економски оправдано изградити микро хидроелектране. Потенцијал није велики, али би изградња била врло јефтина, јер би се турбине могле уградити у постојеће цевасте темељне испусте.

Електронске комуникације

Просторни план Републике Србије

Основни циљ даљег развоја ове области је изградња и организација савремене електронске комуникационе мреже и доступност универзалног сервиса, који мора да обухвати и универзални широкопојасни сервис, у сваком домаћинству у Републици Србији. Достицање овог циља ће да обезбеди следеће оперативне циљеве:

- пријем и транзит сваког понуђеног међународног саобраћаја;
- универзални сервис сваком домаћинству;
- широкопојасни приступ мрежи сваком привредном субјекту, државним установама, организацијама и грађанима;
- најмање по један мобилни прикључак сваком грађанину;
- доступност најмање седам радио-ТВ канала, у дигиталном облику, до сваког становника Републике.

У остварењу основног циља, електронска комуникациона мреже ће се развијати по следећој концепцији:

Фиксна електронска комуникациона мрежа:

- потпуна замена аналогне комуникације као и дигиталне из старије генерације;
- доградња постојеће мреже магистралних оптичких каблова, а по потреби реконструкција постојећих релација (према карти у прилогу);

- комуникационе системе мреже поступно трансформисати од комуникације говорних кола на комуникацију пакета;
- изградња приступне мреже у ретко насељеним подручјима;
- транспорт у нижим равнима мреже засниван искључиво на оптичким кабловима;
- реконструисање постојеће приступне мреже код којих би се употреба бакарних каблова максимално скратила, а значајно повећао удео оптичких каблова и могућност бежичног приступа;
- мреже кабловских дистрибутивних система (КДС) градити искључиво према техничким стандардима издатим од стране РАТЕЛ-а уз максималну примену оптичких каблова.

Мобилна електронска комуникациона мрежа:

- стална модернизација јавне мобилне телекомуникационе мреже и увођење нових услуга у складу са светским стандардима;
- потпуна покривеност територије сигналом;
- доградња постојеће мреже да би се постигла потпуна покривеност територије и омогућило увођење свих нових услуга.

Мрежа за потребе радиодифузије:

- дигитализовање мреже радиодифузног система;
- на свим локацијама примарних емисионих станица значајно оштећених бомбардовањем 1999.године у потпуности обновити инфраструктуру (приступни путеви, антенски стубови, објекти, систем напајања и др.);
- монтирати нова емисиона постројења у дигиталној техници обједињена за све емитере на националном нивоу;
- повезати емисионе станице међусобно и поред радио-релејних система с центрима дистрибуције програма и оптичким приводом на најближи кабл.

Поштански саобраћај:

- достизање стандарда квалитета поштанских услуга прописаних у ЕУ;
- обезбеђивање поштанске услуге за све кориснике по приступачним ценама;
- успостављање ефикасне поштанске мреже;
- изградња и опремање регионалних капацитета поштанских оператера;
- формирање и примена адресног кода;
- развој курирских сервиса(Postexpress) на принципима савремених динамичких Dial-a-Ride система;
- примена европских стандарда у области сигурности и безбедности корисника, запослених и поштанских пошлица;
- развој и имплементација софтверских апликација базираних на GIS (географски информациони систем) платформи, како за унапређење пословања поштанских оператора, тако и за потребе екстерних клијената;
- развој поштанске мреже усмерити ка новој регионализацији подручја Републике Србије.

Стратегија развоја телекомуникација у Републици Србији

Основни циљеви у поштанском саобраћају су унапређење квалитета услуга успостављањем европских стандарда, пласман нових сервиса и дефинисање механизма за одржавање универзалне услуге.

У области развоја фиксне мреже потребно је обезбедити потпуно дигитализацију, развој приступне мреже одређеног квалитета и повећање процента пенетрације. На регионалном нивоу потребно је изградити савремену мрежу, заменом постојећих мрежа мрежама у складу са новим технологијама развоја (мрежама нове генерације) у сврху пружања, поред постојећих и нових конвергентних и мултимедијалних услуга базираних на Интернет протоколу. Омогућити увођење универзалних сервиса нарочито у недовољно развијеним подручјима.

У мобилној телефонији повећати проценат пенетрације уз обезбеђење инфраструктуре којом ће се омогућити квалитетно коришћење ове услуге на читавом региону.

Развој информационог друштва омогућиће се кроз широку примену информационо-комуникацијских технологија (ICT) на регионалном нивоу, чиме ће бити постигнуто да интернет буде свима доступан, брз, сигуран и јефтин.

У области *радиодифузије* за регионално покривање, регионални електронски медији ће функционисати у складу са Планом расподеле фреквенција за регионално покривање, тј. Планом намене радио-фреквенцијских опсега ("Службени гласник РС" број 112/04). Расподела канала дигиталне радиодифузије реализоваће се на регионалном нивоу у складу са планом усвојеним на Регионалној радио-конференцији за планирање дигиталне терестричке радиодифузне службе.

Кабловски дистрибутивни систем (КДС), потребно је изградити као савремен систем за пружање мултисервисних сервиса, уз омогућење учешћа на телекомуникационом тржишту свим даваоцима услуга

Стратегија развоја електронских комуникација у Републици Србији-Предлог

Према овом предлогу стратегије се наводе следећи циљеви као релевантни:

- повећање конкурентности на тржишту електронских комуникација;
- формирање националне мреже засноване на IP технологији, по принципу отворене мреже и отворених сервиса;
- обезбеђење приступа мрежи посебне намене, односно функционалним системима, на нивоу пасивне оптичке мреже. Ресурсима такве мреже корисници треба да приступају на принципу мултиплекса по таласним дужинама;
- обезбеђење дистрибуције дигиталних телевизијских програма коришћењем националне мреже и њеним проширивањем микроталасним мрежама;
- повећање доступности према свим корисницима;
- обезбеђивање широкопојасног приступа по принципу FTTH/V/C до свих котрисника;
- проток сервиса најмање 100Mbit/s;
- додела опсега од 120MHz ослобођеног на основу дигиталне дивиденде за мобилни широкопојасни приступ;
- извршити мерења спектра у Републици Србији;
- усагласити План намене радио-фреквенцијског спектра са међународним прописима, а у складу са принципом технолошке неутралности;
- унапредити тарифну политику применом трошечног модела у одређивању цена услуга оператера са значајним тржишним уделом, усклађивањем тарифа оператера са значајним тржишним уделом са применом трошечног модела, анализом и дефинисањем релевантних малопродајних тржишта;
- израда правног акта који ће дефинисати оквир за одрживи развој и експлоатацију широкопојасне мреже и сервиса;
- обезбедити услугу електронске управе свим грађанима Републике Србије;
- обезбедити окружење за развој услуга образовања на даљину на свим нивоима образовања;
- обезбедити услуге е-здравства;
- реализација пилот пројекта под покровитељством Министарства, којима би се иницирао и подстакло развој нових технологија и проверила нека савремена техничка решења. На тај начин би се различитим групама корисника обезбедио широкопојасни приступ интернету.

2.5. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ, ПРИРОДНА И КУЛТУРНА ДОБРА

ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Просторни план Републике Србије

Обзиром да заштита и унапређење животне средине представља основу уравниотеженог развоја, коришћења и уређења простора Републике Србије, основни циљеви у овој области су заустављање даље деградације и превентивна заштита од свих планираних активности, које могу угрозити постојећи квалитет природне и животне средине, уз санацију и ревитализацију угрожених подручја.

Концепција заштите и унапређења животне средине заснива се на:

- очувању природних вредности, што подразумева квалитетну животну средину (чист ваздух, квалитетна вода за пиће, очувано пољопривредно земљиште, постојаност екосистема и биодиверзитета);
- заштиту природних вредности и непокретних културних добара кроз делотворно управљање заштићеним подручјима;
- планирању на основама одрживог развоја односно рационалног коришћења природних ресурса - земљишта, воде, сировина и других природних ресурса, уважавајући „еколошки“ капацитет простора, уз повећано коришћење обновљивих извора енергије;
- начелу индустријске екологије, кроз превенцију и санацију, примену принципа предострожности за активности које могу да изазову већи еколошки ризик или неизвесност и примену санационих мера у деградираним и загађеним подручјима;
- процени утицаја планова, програма, објеката и активности на животну средину, као основу за планирање мера заштите. Интегрисање заштите животне средине у секторе планирања, пројектовања и изградње, кроз инструменте процене утицаја (СПУ за планове и програме, ПУ за пројекте);
- формирању заштитних зона и заштитних растојања око објеката са повећаним загађивањем и ризиком за животну средину и здравље људи.

Концепција заштите и унапређења животне средине - у подручјима у којима је деградирана и угрожена животна средина (hot spots), неопходно је предузети одговарајуће активности кроз ангажоване пројекте који ће санирати последице њиховог рада и унапредити технологију до нивоа да се минимизира негативни утицај на животну средину (примена ВАТ - најбољих доступних техника). Притисак на животну средину мора бити узет у обзир при процени утицаја који ће велики пројекти имати на простор при изградњи, током коришћења и после престанка рада, као и нових услова у простору.

У контексту финансирања заштите животне средине, концепција (која је урађена на основу Националне стратегије одрживог развоја Републике Србије) пројектује достизање нивоа издвајања у заштиту животне средине од 1,5% БДП-а 2014. године.

Планом су утврђене категорије загађености по зонама и у том контексту су дефинисана решења, мере и приоритети очувања и унапређења животне средине.

Национална стратегија одрживог развоја

Национална стратегија одрживог развоја дефинише одрживи развој као свеобухватан и синергетски процес који утиче на све аспекте живота, пре свега економски, социјални, еколошки и институционални.

Циљ је уравниотежење три кључна фактора: одрживи развој економије, привреде и технологије, одрживи развој друштва и заштита животне средине и рационално управљање и коришћење природних ресурса.

У области заштите и унапређења животне средине као национални приоритет истиче се рационално коришћење природних ресурса, очување и унапређивање система заштите животне средине, смањење загађења и притисака на животну средину, коришћење природних ресурса тако да остану расположиви и за будуће генерације.

За остварење циљева неопходно је:

- успостављање система заштите и одрживог коришћења природних богатстава;
- јачање узајамног деловања и остварење значајних међусобних ефеката заштите животне средине и економског раста, укључење политике животне средине у развојне политике других сектора;
- инвестирање у смањење загађења животне средине и развој чистијих технологија;
- смањење високе енергетске интензивности привреде Републике Србије и ефикасније коришћење фосилних горива;
- подстицање коришћења обновљивих извора енергије;
- планирање одрживе производње и потрошње и смањење отпада по јединици производа;
- заштита и очување биодиверзитета.

Национални програм заштите животне средине Републике Србије

Стратегија дефинише краткорочне континуиране и средњерочне циљеве у области заштите животне средине у периоду до 2009. године и у периоду од 2009. до 2014. године који се односе на територију АП Војводине у областима: заштите вода и водног ресурса, управљања отпадом, управљања хемикалијама и заштитом од удеса, квалитетом ваздуха и климатским променама, заштите природе, биодиверзитета и шума, буке, земљишта, јонизујућих и нејонизујућих зрачења, као и у секторима: индустрија, енергетика, пољопривреда, шумарство и ловство и транспорт.

Предложене реформе обухватају реформе регулаторних инструмената, економских инструмената, система мониторинга и информационог система, система финансирања у области заштите животне средине, институционална питања и захтеве везане за инфраструктуру у области заштите животне средине.

Стратегија увођења чистије технологије

Чистија производња је императив за одрживи развој Србије и АП Војводине, с обзиром на то да поставља превентивни приступ заштити животне средине, са тежиштем на смањењу настанка загађења животне средине, односно, потпуне елиминација извора загађења где год је то могуће, а не третман отпадних токова.

Главни узроци загађења су застареле технологије, недостатак пречишћавања гасова, недостатак енергетски ефикасних и еколошки прихватљивих технологија, недовољно развијени системи за праћење и мере за заштиту животне средине. У АП Војводини постоји проблем са отпадом из нафтних бушотина. Изградња депоније у Новом Милошеву је у току.

УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ

ППРС у области управљања отпадом дефинисана је неопходност удруживања општина ради заједничког управљања отпадом чиме ће се успоставити систем регионалних центара за управљање отпадом. Регионални принцип обухвата сакупљање отпада, изградњу регионалних депонија за најмање 20 година, сепарацију рециклабилног отпада, изградњу трансфер станица као и изградњу постројења за компостирање. Истовремено, неопходно је радити на санацији постојећих званичних одлагалишта отпада које представљају ризик по животну средину, и изградити Регионалне и локалне планове управљања отпадом ће бити дефинисано управљање отпадом у складу са Националном стратегијом управљања отпадом.

ППРС дефинисано је да је потенцијалне оквирне локације регионалних центара за управљање отпадом, као и критеријуме и смернице за њихову изградњу неопходно дефинисати кроз израду просторних планова, док ће се коначне локације бити одабране после обављених истражних радова и спровођења поступка процене утицаја на животну средину.

ППРС дефинисано је и да је на територији АП Војводине неопходно изградити регионално складиште опасног отпада у Средњебанатској области.

Отпад животињског порекла, нарочито отпад из клиница, према ППРС на територији АП Војводине третират ће се у постројењу за третман отпада животињског порекла отвореног типа у Сомбору.

За рециклажу грађевинског отпада и отпада од рушења ће се одредити посебне локације на нивоу локалних самоуправа.

Национална стратегија одрживог развоја РС

У оквиру приоритетних активности које су дефинисане у Националној стратегији одрживог развоја РС у области заштите животне средине наводи се и минимизација генерисања отпада, као и неопходност изградње потребне инфраструктуре за управљање отпадом, доношења прописа који регулишу ову област и израда одговарајућих регионалних и локалних планова за управљање отпадом.

Националним програмом заштите животне средине осим стратешких циљева политике заштите животне средине дефинисани су и специфични циљеви за квалитет природних ресурса: воде, ваздуха и земљишта. Такође, утврђени су и краткорочни и средњерочни циљеви у области управљања отпадом и предложене су одговарајуће реформе које се односе на регулаторне и економске инструменте као и систем мониторинга и информационог система, систем финансирања и друга институционална питања у области управљања отпадом.

Стратегија управљања отпадом

Стратегија управљања отпадом за период 2010.-2019. представља стратешки документ којим су дате смернице за одрживо и рационално управљање отпадом на територији Србије, а самим тим и АП Војводине. Национална стратегија као приоритетне активности дефинише неопходност успостављања уравниотежене мреже регионалних депонија, трансфер станица, постројења за сепарацију отпада, центара за компостирање, постројења за третман опасног отпада итд. Такође, дефинисан је низ развојних мера и активности на регионалном нивоу. Стратегијом је предвиђена изградња 9 регионалних центара за управљање комуналним отпадом на територији АП Војводине: Сомбор, Суботица, Нови Сад, Кикинда (Нови Бечej), Панчево, Вршац, Зрењанин, Инђија и Сремска Митровица, дефинисани су индикатори за праћење спровођења стратегије, и финансијски план.

Национална стратегија за укључивање Републике Србије у механизам чистог развоја Кјото протокола за секторе управљања отпадом, пољопривреде и шумарства

Ова Стратегија обезбеђује основне информације о механизму чистог развоја Кјото протокола (у даљем тексту: CDM), процедурама, искуствима и могућностима за реализацију CDM пројеката, идентификује проблеме у спровођењу CDM пројеката и даје потенцијална решења за секторе управљања отпадом, пољопривреде и шумарства. Према овој Стратегији, на основу међународних искустава и ситуације у управљању отпадом у Републици Србији, следеће врсте пројектних активности могле би имати потенцијал за развој у оквиру CDM на националном нивоу:
– сакупљање и сагоревање депонијског гаса;

- сакупљање депонијског гаса и производња енергије;
- компостирање чврстог комуналног отпада;
- други алтернативни облици управљања отпадом.

ЗАШТИТА И УРЕЂЕЊЕ ПРЕДЕЛА

Просторни план Републике Србије

Основни циљ заштите, уређења и развоја предела Србије су разноврсни, високо квалитетни и адекватно коришћени предели и физички уређена, за живот и боравак пријатна рурална и урбана насеља и градови, развијеног идентитета заснованог на поштовању и афирмацији природних и културних вредности.

Концепција заштите, уређења и развоја предела Србије подразумева различите приступе обезбеђивања квалитета предела, који се утврђују Студијом о пределима Србије, а у односу на циљеве просторног развоја појединих делова Србије, и то:

- развој усклађен са специфичним развојним и регионалним карактером предела и физичком структуром насеља на целој територији;
- промоција, заштита и одрживо коришћење проглашеног природног и културног наслеђа (предела и природних и културних вредности у насељима) и њихово повезивање у простору (локалне, регионалне, државне еколошке и културне мреже);
- јачање и промовисање постојећих и креирање нових вредности у просторима у којима је вредност предела и амбијената насеља од посебног значаја за развој (туристичка, културна подручја) који представљају део интернационалних мрежа и пограничних области;
- санација и креирање нових вредности у просторима у којима је вредност предела у потпуности деградирана, па је могућа рестаурација или креирање нових вредности;
- минимизирање негативних и стимулисање позитивних утицаја новог развоја на карактер и диверзитет предела у просторима са развојним приоритетом.

У односу на специфичне карактеристике макро-региона, АП војводина припада војвођанско–панонско–понунавском макрорегиону.

ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА И БИОДИВЕРЗИТЕТА

Просторни план Републике Србије

Основни циљеви заштите и одрживог коришћења природног наслеђа су: очување и унапређење биолошке разноврсности, вредности геонаслеђа и предела и развој јавних функција заштићених подручја, првенствено у области научноистраживачког и образовног рада, културе, спорта и рекреације; одрживи развој заштићених подручја и остварење добробити локалних заједница кроз планско, контролисано и ограничено коришћење природних ресурса и простора као грађевинске категорије, развој туризма и пољопривреде; повезивање и усклађивање националног са међународним системом заштите природе.

Концепција заштите, уређења и коришћења природног наслеђа заснива се на повећању укупне површине под заштитом у планском периоду (односно до 2021. године) до 12% територије Србије, успостављању националне еколошке мреже и идентификацији подручја за европску еколошку мрежу NATURA 2000, као и на изградњи ефикасног система управљања подручјима која су обухваћена наведеним мрежама. Прелиминарно се процењује да ће површина еколошких мрежа обухватити око 20% територије Србије, што ће се ближе утврдити националном стратегијом заштите природе и природних вредности, одговарајућим студијама и актима Владе. Заштићена подручја биће највећим делом просторно укључена у површине еколошки значајних подручја, односно у подручја европске еколошке мреже NATURA 2000.

Концепција развоја заштите биодиверзитета Србије ће се заснивати на:

- заштити биодиверзитета кроз систем заштите природе у оквиру заштићених природних добара;
- заштити великог броја појединачних дивљих биљних и животињских врста;
- успостављању тзв. "еколошких мрежа" (Пан-европска еколошка мрежа Natura 2000 и EMERALD мрежа) и
- идентификацији станишта међународног значаја.

Стратешки документи Републике Србије у овој области су Национална стратегија Србије за приступање Европској унији, Национална стратегија одрживог развоја Србије и Национални програм заштите животне средине.

Национална стратегија Србије за приступање Европској унији

Национална стратегија Србије за приступање Европској унији (2005. год.), између осталог, даје и приоритетне активности међу којима су и завршетак, израда и усвајање стратегије о заштити природе и биодиверзитета и одрживом коришћењу природних ресурса.

Национална стратегија одрживог развоја Србије

Национална стратегија одрживог развоја Србије усвојена је 2008. год. и дефинише принципе засноване на три основна стуба одрживости: животна средина, друштво и економија. Као секторски циљеви у области биодиверзитета, наведени су: ратификација међународних споразума, израда Националне стратегије очувања биодиверзитета и акционог плана, повећања подручја природе под заштитом до 10% територије земље, успостављање биомониторинга, информационог система, инвентара, мониторинга биодиверзитета, контроле генетички модификованих организама (ГМО), формирање Банке гена.

У циљу што ефикаснијег спровођења Националне стратегије, донет је Акциони план за спровођење Националне стратегије одрживог развоја Републике Србије од 2009.-2017. године. У Акционом плану су таксативно наведени циљеви, активности и мере за њихову реализацију, као и надлежне институције и партнери у имплементацији Плана и рокови.

У претходном периоду усвојена је и **Стратегија регионалног развоја Републике Србије** за период од 2007.-2012. године, документ који је у домену заштите одмах иза Националне стратегије одрживог развоја.

Национална стратегија заштите животне средине

Полазни документ за програмску политику у области заштите животне средине, а самим тим и заштите природе је **Национална стратегија заштите животне средине**, који је усвојила Влад РС 2006. године, али још увек није усвојена у Народној скупштини Србије. У Националној стратегији заштите животне средине дефинисани су приоритети, а у њих спада и очување природе и биолошка разноврсност, као и квалитет воде и водни ресурси.

У Националној стратегији заштите животне средине се наводе следећи приоритети када је у питању приступање ЕУ:

- ратификација и имплементација већег броја међународних конвенција и споразума;
- сарадња са међународним и регионалним организацијама (УН, Европска комисија и сл.);
- убрзање закључења билатералних споразума као програма сарадње;
- реформа програмске политике у области заштите животне средине, односно заштите природе;
- реформа финансирања и мониторинга и
- усклађивање закона са директивама ЕУ.

У фази израде су **Стратегија заштите биолошке разноврсности у Србији и Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса**. Стратегија заштите биолошке разноврсности у Србији третира релевантна национална и међународна документа, принципе заштите биодиверзитета, генетичке ресурсе и биотехнологије,

екосистемски диверзитет, специјски диверзитет, одрживо коришћење биодиверзитета, управљање факторима угрожавања биодиверзитета, интеграцију стратегије заштите биодиверзитета у друге секторе, економске инструменте заштите биодиверзитета и даје релевантне препоруке. **Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса** започета је у оквиру Програма јачања капацитета животне средине у Србији и детаљније се бави проблемом биодиверзитета.

Такође, усвојено је и неколико других стратешких докумената и законских и подзаконских аката који у мањој или већој мери тангирају проблематику заштите природе и животне средине. Ради се о документима и актима који третирају проблематику енергетике, рударства, туризма, пољопривреде, шумарства, отпадних материја, изградње и др..

ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ КУЛТУРНИХ ДОБАРА

Просторни план Републике Србије

Нацрт Просторног плана Републике Србије утврђује да ће подручја са заштићеним, уређеним и адекватно презентираним културним наслеђем јачати привлачност и конкурентност за инвестирање и развој туризма. Најзначајнији међу њима, који захтевају посебну пажњу су објекти под заштитом UNESCO са окружењем, национални паркови, паркови природе, заштићене целине старих градских језгара, подручја концентрације објеката средњовековног духовног и световног наслеђа, археолошких налазишта из праисторије и римског периода и др. Међу просторним целинама, односно културним пределима у АП Војводини, приоритет треба да има спровођење мера заштите, развој и уређење манастира на Фрушкој Гори и Сремских Карловаца.

Основни циљ је да се културно наслеђе артикулише као развојни ресурс, заштити, уреди и користи на начин који ће допринети успостављању регионалног и локалног идентитета у складу са европским стандардима заштите.

Стратешки приоритети су, између осталог, и доношење новог Закона о непокретним културним добрима у складу са Законом о култури и другим законима и правним актима релевантним за област културног наслеђа; редефинисање и усвајање државне стратегије у области културног наслеђа и реорганизација службе заштите у односу на друштвене, правне и економске промене; израда и усвајање менаџмент планова за све споменике културе на Листи светске баштине, као и израда нових номинација; ревизија и доношење заосталих одлука о категоризацији културних добара по убрзаном поступку и у складу са новим Законом; израда студије о културним подручјима и њихова диференцијација на различите степене заштите, као информационо основа за заштиту, планирање, управљање и мониторинг свих промена културног наслеђа као необновљивог ресурса и др.

Стратегија развоја туризма Републике Србије

Стратегија развоја туризма Републике Србије препознаје као реалне могућности за развој туризма Републике Србије између осталог и трендове на пољу промене профила туриста у будућности (посебно је реч о трендовима према образованим посетиоцима у потрази за аутентичним искуствима), као и активним туристима заинтересованим за културу и природне ресурсе које поседују дестинације у које путују. Република Србија ће дугорочно своју конкурентност у туризму градити на стратешким предностима у које спада и богато археолошко и архитектонско наслеђе са нагласком на манастире, историјске градове и традиционално градитељство, што даје јаке аргументе за афирмацију и презентацију као дестинације с вредним историјским и културним наслеђем. Поред тога, ове дестинације је потребно употпунити и духовним стваралаштвом, фестивалима,

слављима и другим манифестацијама и догађајима, што би обезбедило атрактивност простора и могућност представљања сопственог стила живљења.

ЗАШТИТА ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ТЕХНОЛОШКИХ УДЕСА

Просторни план Републике Србије

Основни циљ је интегрално управљање природним непогодама и технолошким удесима као основа за обезбеђење услова за ефикасан просторни развој, очување људских живота и материјалних добара. У том смислу, неопходно је створити добро организоване и опремљене службе које ће моћи да успешно раде на превенцији од ових катастрофа, као и на одбрани и отклањању последица, уколико се јаве.

Концепција заштите од природних непогода и тенолошких удеса - савремени концепт заштите и управљања полази од чињенице да је на свим нивоима и у свим фазама планирања потребно дефинисати прихватљив ниво ризика од природних непогода и технолошких удеса, па затим системом превентивних, организационих и других мера и инструмената интервенисати у циљу спречавања њиховог настанка, односно смањивања последица непогода на прихватљив ниво. Да би се могла извршити правилна процена степена повредивости простора, односно ограничења за његово коришћење, потребно је приступити изради катастра угрожености простора од природних непогода у функцији просторног планирања.

Национална стратегија одрживог развоја

Националном стратегијом одрживог развоја утврђени су секторски циљеви који се односе на: усклађивање националне регулативе са међународном регулативом из ове области; спровођење мера превенције, приправности и одговора на удес на свим нивоима; изградњу система обавештавања и руковођења у случају хемијског удеса као дела националног интегрисаног система заштите и спасавања у случају природних катастрофа, елементарних непогода и других већих несрећа; институционално, организационо и кадровско јачање органа, организација и институција у извршавању законских обавеза из ове области; припрему и спровођење одговарајућих послова да би се национални систем укључио у регионални и шири међународни систем реаговања у случају удеса с прекограничним ефектима.

Смернице у контексту заштите од елементарних и других већих непогода односе се на дефинисање цивилне заштите као комплексне међуресорне делатности и оспособљавање јединица и установа за обављање послова и задатака у овом домену, развој јавне свести о потребама осигурања имовине од елементарних непогода и пожара, као и иницирање увођења државног осигурања од ванредних догађаја.

Национални програм заштите животне средине Републике Србије

Стратешки циљеви у контексту управљања хемикалијама и заштите од удеса односе се на: успостављање и унапређење система за управљање ризиком и одговором на удес, развој стручних и административних капацитета, усклађивање националних прописа из области заштите од удеса у индустрији и транспорту са законодавством ЕУ, развој капацитета за спровођење националних прописа и развој и успостављање информационог система за заштиту од удеса.

Стратегија националне безбедности Републике Србије

Циљеви политике националне безбедности јесу унапређење безбедности грађана, друштва и државе, јачање институција

националне безбедности, превентивно деловање кроз спровођење ефикасних мера и активности, као и адекватно решавање ризика и претњи безбедности ради заштите националних интереса. У погледу елементарних непогода и техничких и технолошких несрећа, као и угрожавања животне средине и здравља грађана, значајан ризик представљају технолошке несреће у којима ефекти дејства опасних материја могу захватити не само територију Републике Србије већ и суседне државе. Животну средину додатно угрожавају и објекти са високим степеном ризика у земљама региона, као и привредни објекти са технологијом која не задовољава међународне еколошке стандарде.

2.6. ИНТЕРРЕГИОНАЛНЕ И ИНТРАРЕГИОНАЛНЕ ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ И ТРАНСГРАНИЧНА САРАДЊА

Просторни план Републике Србије

Општи циљ постизања рационалне организације и уређења простора АП Војводине, постићи ће се усклађенијим регионалним развојем, нарочито пограничних подручја.

Основно стратешко опредељење је да се постигне већи степен укупне функционалне интегрисаности простора АП Војводине у оквиру Републике Србије као и да се обезбеде услови за знатно веће саобраћајно и економско повезивање Војводине са регионима суседних земаља и осталим Европским земљама.

Постизање већег степена интегрисаности подразумева ублажавања/смањење регионалних диспропорција, односно квалитативне промене у просторној, економској и социјалној структури, нарочито подручја са израженим дисфункцијама социјалног и економског развоја. Упоришта равномерног регионалног развоја су: уважавање реалних фактора развоја; предузимање подстицајних мера од стране државних и других фондова и других видова подршке програмима локалних заједница и привредних актера; успостављање тржишних принципа и формирање одговарајућег институционалног оквира у коме ће тржишне институције моћи да функционишу.

Истовремено тежи се смањењу превелике концентрације становништва и активности у дунавско-савском појасу кроз примену принципа полицентричног развоја.

Суштина све концепције је селективно подстицање привредног развоја усклађеног са развојем заједничког и индивидуалног стандарда у мање развијена и подручја приоритетног развоја.

Развој недовољно развијених и пограничних подручја заснива се на интегралном развоју, који подразумева комбинацију фактора као што су: природни ресурси, демографски процеси, саобраћајна и друга инфра супраструктурна опремљеност.

У складу са циљем равномернојег регионалног развоја утврђена је стратегија развоја појединих регионалних подручја и селективне мере у циљу остваривања квалитативног преструктурирања и модернизације њихове привредне и социјалне инфраструктуре.

Стратегија регионалног развоја Републике Србије (за период од 2007. До 2012. Године)

Стратегијом регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012.године, која представља стратешки развојни документ из области регионалног развоја, дефинисани су основни развојни приоритети регионалног развоја Србије, односно АП Војводине и начин њиховог остваривања у наредним годинама.

Подстицање равномерног регионалног развоја на подручју Србије односно Војводине подразумева:

- подизање регионалне конкурентности,
- смањење регионалних неравномерности и сиромаштва,
- изградњу институционалне регионалне инфраструктуре.

Појам регион у Стратегији подразумева "јединице локалне самоуправе на подручју управних округа", док појам округ подразумева "управни округ" који је дефинисан Законом о државној управи.

Стратегија се заснива на одређивању степена развијености-категоризацији и типологији подручја, дефинисању развојних политика у функцији подстицања регионалног развоја и Стратегији развоја институција.

Концепт регионалне политике смањења сиромаштва односи се на целу Републику Србију са диференцирањем подстицања развоја појединих региона у складу са посебним развојним проблемима. Регионални развој се остварује кроз регионално просторно планирање којим се обезбеђује остваривање циљева просторног развоја. Регионални просторни план се доноси за подручје просторних јединица величине европски NUTS 2 и 3 стандард (регион Војводине и област АП Војводине).

Циљеви регионалног развоја у области просторног планирања су:
 - успостављање планских региона у складу са NUTS методологијом ЕУ,
 - стварање система модерног просторног планирања,
 - стварање инфраструктуре знања у области стратешког локалног и регионалног просторног планирања.

Војводина представља јединствен регион уз равноправну сарадњу са областима односно са градовима и општинама које се налазе у његовом саставу. Сви градови у региону према принципу полицентризма имају равноправну улогу и одговорност за развој.

Према Закону о регионалном развоју (2009.) област ће чинити територија коју дефинишу заједнички интереси груписаних и интересно повезаних општина. Надлежност области ће бити економски развој, социјални развој, рурални развој, интеррегионална кооперација, трансгранична сарадња. Област нема главни град ни правни субјективитет већ сви градови имају улогу центра.

Ради постизања равномерног регионалног и просторног развоја неопходно је тежити концепту полицентричног развоја који би онемогућио и умањио прекомерну економску и демографску концентрацију.

Према Уредби о изменама и допунама уредбе о номенклатури статистичких територијалних јединица ("Сл. гласник РС", бр 46/2010) дефинисане су следеће статистичке функционалне територијалне јединице по нивоима НСТЈ:

- НСТЈ 1 - Србија север - чине АП Војводина и Град Београд,
- НСТЈ 2 - Регион Војводине,
- НСТЈ 3-7 области у АП Војводини.

Регионални аспекти (економско-социјални, демографски и инфраструктурни) указују на проблеме, али и оне факторе који треба да детерминишу промене економске политике ради остваривања равномернојег развоја, као и на оне који указују на потребе за интеррегионално просторно усклађивање. Регионалне диспропорције у АП Војводини додатно се продубљују због демографског пражњења пограничних општина (скоро цео Банат), нерационалног размештаја индустрије, повећања незапослености, непостојања институционалних оквира за равномерно регионални развој и све израженијих социјалних проблема. Разлике између Општина у

Војводини на основу индикатора развијености (доходак по становнику, степен запослености, изграђености путне инфраструктуре и животни стандард), достижу однос 1:3. Ове разлике, углавном се свде на разлике између градских центара и осталих општина.

2.7. КОРИШЋЕЊЕ ЗЕМЉИШТА

Просторни план Републике Србије

Просторни план Републике Србије дефинисао је у циљу рационалног коришћења и управљања земљиштем, као ограниченим ресурсом, потребно спровести низ организованих планских активности на дефинисању и спровођењу земљишне политике, развоју и управљању урбаним и комуналним системима и услугама, преносу права власништва, вредновању и дефинисању цене имовине, оцени еколошких утицаја и мониторингу свих активности актера који користе земљиште. Због своје оскудности, грађевинско земљиште представља посебан вид земљишта које дели судбину тржишне конкуренције, закона понуде и тражње и представља економско добро. Стога је основни циљ рационално коришћење грађевинског земљишта и успостављање економски ефикасног и социјално праведног система управљања грађевинским земљиштем.

3. СКРАЋЕНИ ПРИКАЗ И ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

3.1. РЕГИОНАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ АП ВОЈВОДИНЕ

Анализа стања фактора који условљавају регионалну неравномерност у Војводини усмерена је на три сегмента: (а) ниво развијености; (б) степен угрожености и (в) развојне могућности. У оквиру њих, акценат је стављен на становништво, привредну активност и социјални амбијент.

Економске диспропорције

Проблеми регионалног развоја АП Војводине, почетком 2000-их година достигли су кулминацију услед економског колапса индустријских грана, а последично, драстичног смањења стопе привредног раста. Стални раст незапослености посебно је захватио подручја индустријских носилаца развоја. С обзиром да су популациони трендови били под великим утицајем индустријализације, демографска слика и популациони притисак су се у последњој деценији знатно изменили.

Процес трансформације централнопланске у тржишну привреду потенцирао је јаке регионалне неравномерности које се испољавају у великим међурегионалним разликама, нарочито у нивоу раста незапослености, дохотку становништва, обиму приватизације и обиму страног улагања (капитала). Узроци таквих кретања су различити: привлачан амбијент за инвестиције, изграђена мрежа саобраћајних коридора, положај уз границу, коришћење технолошких иновација, постојење производних капацитета и њихова структура, социјалне прилике, велика улагања на одређеној локацији, као и друштвена диспонираност за увођење новина и остваривање напретка. Разлике су у великој мери резултат регионалних специфичности, нарочито структуре привреде која утиче на лакше или теже прилагођавање текућим привредним и друштвеним променама.

У 2008. години у АП Војводини је пословало 23.384 предузећа или 26% укупног броја предузећа у Србији, у којима је радило 25% од

укупно запослених и 1/4 БДВ српске привреде.³ Регион је партиципирао са 22% у губитку, а остварио је 26% добити и 28% прихода привреде Србије. Привредна активност је највећа у сектору услуга (64,8%) и индустрије (20,9%) посматрано према броју предузећа привреде Војводине. У унутарсекторској структури Војводине, доминира прерађивачка индустрија у којој послује 20% предузећа и ради 39% запослених. Истовремено, највећи капацитети прерађивачке индустрије налазе се у оквиру подсектора прехранбене и дрвне индустрије.

Табела 3. Регионалне разлике унутар Покрајине

Окрузи Војводине 2008.

индикатори	БДВ по становнику	зараде по становнику	стопа незапослености	демографско прежањење 1971-2008 (%)
екстремне вредности	3 : 1	2 : 1	1,5 : 1	(-18,9) : (+24,6)
	Јужно-бачки: Сремски	Јужно-бачки: Сремски	Западно-бачки: Северно-бачки	Северно-банатски: Јужно-бачки

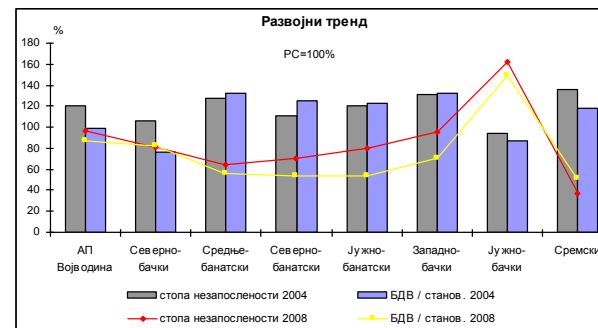
Општине Војводине 2008.

индикатори	БДВ по становнику	зараде по становнику	стопа незапослености	демографски пражањење 1971-2008 (%)
екстремне вредности	10 : 1	12 : 1	3,6 : 1	(-39,6) : (+64)
	Беоцин : Опово	Нови Сад : Опово	Опово : Нови Сад	Нова Црња : Стара Пазова

Извор: РЗР

Најрепрезентативнији индикатор привредне активности и уопслености на нивоу Покрајине и округа је бруто додата вредност (БДВ). Посматрајући период 2004-2008 година учешће Војводине у стварању БДВ Србије креће се у просеку око 25%, али је забележен пад нивоа БДВ по становнику са 97% на 86,9% просека Републике.

На нивоу АП Војводине, у 2008. години БДВ по становнику је највиша у Јужно-бачком округу (171,5%) у поређењу са Сремским округом (58,3%). Међутим, развојни потенцијал унутар округа, односно општина, указује да је однос према БДВ/Р,С креће 10:1, односно, да општина Опово остварује 13,5%, а општина Беоцин 239,5%. нивоа Војводине.

Графикон 1. Развојни тренд АП Војводине и округа

У структури БДВ АП Војводине, индустрија учествује са 53,4%, услуге са 30%, пољопривреда око 10%, а грађевинарство са 6,9%. Унутар БДВ индустрије запажено је високо учешће прерађивачке индустрије (39%) у односу на просек Србије (29,5%).

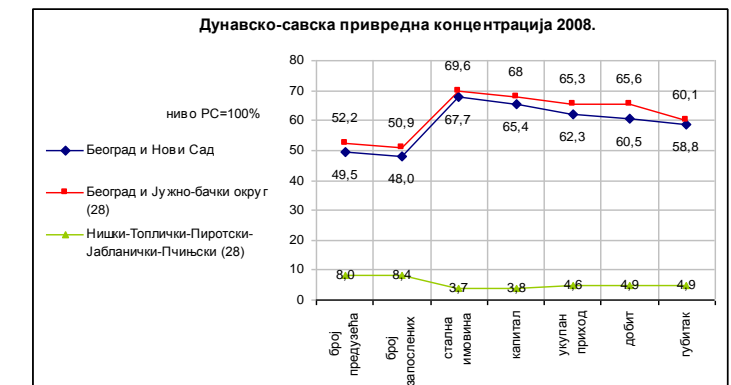
Економски развој Војводине детерминисан је полицентричним развојем, што се одразило и на привредну концентрацију великих предузећа из прерађивачке индустрије. Тачније, од укупно 367 великих предузећа из прерађивачке индустрије у Србији, 153 је концентрисано у 5 градова: 96 у Граду Београду, 19 у Суботици, 17 у Новом Саду, 11 у Зрењанину и 10 у Панчеву. У комплексу од 55 великих индустријских система⁴ Србије, у Војводини је активно 10 предузећа.

³ Подаци из завршних рачуна за 2008. годину (РЗС).

⁴ Велики индустријски системи су предузећа са преко 1000 запослених.

Према броју запослених у привреди Војводине, најзаступљенија је прерађивачка индустрија (47%), у сектору услуга ради 34,4%, а високо је и учешће запослених у пољопривреди (11%). На нивоу укупне пољопривредне производње у Републици, 62% нове вредности ствара се у Војводини. Добру индустријску и предузетничку инфраструктуру чини и велики број индустријских зона (око 20).

Структуру локалних привреда Војводине (у периоду 2001-2008) карактерише пораст броја предузећа (са 17.220 на 23.384, или за 36%) и пад броја запослених у привреди за 64.496 (скоро 20%). Ова померања нису променила партиципацију Војводине у привреди Србије у посматраним показатељима, али су ефекти пословања релативно позитивни – у српској привреди Војводина је повећала учешће за 7% у укупном приходу, добит је смањена за 3%, док је губитак нижи за 6%. Унутар регионални размештај привредне активности указује на висок степен економске концентрације у Новом Саду и Јужно-бачком округу, што најбоље илуструју висока партиципација у броју предузећа (43%), броју запослених (44%), допринос укупном приходу (58%), добити (54%) и губитку (34%) покрајинске привреде.

Графикон 2. Дунавско-савска привредна концентрација 2008. год.

Структура активности унутар Војводине (посматране преко учешћа округа у БДВ сектора Војводине), нијансира степен достигнутог привредног развоја. Наиме, 6 округа има релативно скромно учешће у стварању нове вредности регионалне привреде: са 8% партиципирају у укупном БДВ привреде, са 9% у пољопривреди Војводине, са 7,8% у индустрији, са 7,7% у грађевинарству и у сектору услуга са 7,3%. Разлика се ствара у Јужно-бачком округу.

Зараде по становнику на нивоу Србије су за 4,4 пута веће у Београду него у Топличком округу, док је на нивоу општина тај однос нарастао на преко 11 пута између Београда и општине Опово. Војводина има за 4% нижи просек зарада по становнику у односу на Републику. Међутим, однос на нивоу општина у Покрајини је још неповољнији – тачније, 12,3 пута су зараде по становнику у општини Опово мање него у Новом Саду.

Однос природног фактора (становништво и површина) и економског потенцијала региона – мерен индексом густине запослености у индустрији, Војводина бележи изнад просечне вредности (1,13) у односу на Републику и индикатор је избалансираног индустријског и просторног развоја, али су вредности индекса знатно поларизоване унутар округа.

Динамика МСП сектора је један од индикатора достигнутог транзиционог нивоа и степена реструктурираности и тржишности националних, односно, локалних привреда. Овај сектор, који обележава динамичност и флексибилност, иновативност, инвестициона интензивност, извозна усмереност и сл., посматра се преко коефицијента развоја МСП сектора. Национални просек је 12 предузећа на 1000 становника, а за Војводину 11,8. Знатно изнад

покрајинског просека остварује Нови Сад са коефицијентом 23, а следе Суботица (19,9), Панчево (11,9), Инђија (11,4) и Вршац (10,2). На зачељу су општине Тител, Сечањ, Нова Црња, Нови Бечеј, Житиште и Чока са просечном вредношћу коефицијента од 4,4.

Негативан *финансијски резултат* у 2008. исказало је четири округа, али по општинама је стање неповољније када се анализира пословна ефикасност локалних предузећа; тако на пример, само општина Вршац остварује добитак у Јужно-банатском округу, а у чак 21 општини (од 45) предузећа су негативно завршила пословну 2008. годину.

У транзиционом периоду од 2002. до 2008. године приватизовано је 2.405 предузећа. Највећи број приватизованих предузећа (35,5% укупно приватизованих) је са подручја Града Београда (584) и Јужно-бачког округа (269). Ова приватизована предузећа запошљавају 18,9% укупно запослених, располажу са 14,2% капитала, остварују 15% укупног прихода, партиципирају са 14,4% у обавезама, са 18,3% у добити и 11,4% у губитку привреде Србије у 2008. години (обухвата нефинансијски сектор). У односу на 2002. годину, основни позитивни ефекти приватизације огледају се у смањеном учешћу у укупним обавезама (са 21,3% на 14,4%), губитку (са 23,6% на 11,4%) и кумулираном губитку (са 20,8% на 11,6%), односно, повећаним учешћем у оствареној нето добити (са 15% на 18,3%) укупне привреде. Позитивни ефекти приватизованих предузећа одразили су се на пораст запослености осталог дела привреде (за 3.421 радника), услед динамичнијег смањења броја радника (за 46,5% или 182.533 радника) у приватизованим предузећима.

Табела 4. Пословање приватизованих предузећа (раст/пад) 2002-2008.

	Број предузећа	Број запослених	Стална имовина	Капитал	Укупан приход	Укупне обавезе	Добит	Губитак	Кумулирани губитак
Северно-бачки	100	-33,9	11,8	-16,8	46,8	300,6	234,9	345,3	510,1
Средње-банатски	91	-48,2	9,9	10,2	35,4	133,1	1 701,2	-33,7	45,1
Северно-банатски	98	-46,0	19,7	-22,1	50,0	160,1	45,0	101,7	126,5
Јужно-банатски	119	-41,9	41,7	24,6	46,2	183,9	166,5	197,7	181,1
Западно-бачки	96	-47,9	36,8	5,5	52,5	99,6	96,1	171,1	68,1
Јужно-бачки	269	-43,3	44,2	12,8	57,5	166,7	678,9	-3,0	5,2
Сремски	84	-44,4	10,1	-27,5	47,6	105,5	247,1	55,4	-20,7

Извор: РЗР, РЗС

Генерално, пословање приватизованих предузећа Војводине оптерећено је *губицима и високим кумулираним губицима*. На нивоу Србије, предузећа из чак 19 округа, односно 6 округа из Војводине, имала су кумулиране губитке. Кумулирани губитак највише оптерећује Северно-бачки округ (већи 5 пута), где од свих приватизованих предузећа (100), екстремно високо повећање (84 пута) има предузеће *Север-Суботица* које учествује са 60% у кумулираном губитку округа.

Табела 5. Учешће приватизованих предузећа у укупној привреди 2008.

	Број предузећа	Број запослених	Стална имовина	Капитал	Укупан приход	Укупне обавезе	Добит	Губитак	Кумулирани губитак
Северно-бачки	3,0	26,9	29,1	33,5	20,6	21,6	21,9	37,2	29,8
Средње-банатски	6,7	33,3	39,0	47,9	39,7	38,7	53,7	13,6	23,9
Северно-банатски	7,7	36,6	44,3	39,5	39,6	52,1	32,6	30,2	20,7
Јужно-банатски	4,2	28,5	29,2	33,8	23,5	24,7	44,5	14,8	21,1
Западно-бачки	5,8	38,6	55,3	66,1	46,7	39,3	68,1	44,2	52,0
Јужно-бачки	2,7	19,9	13,7	15,3	10,6	14,7	18,8	13,0	12,3
Сремски	2,9	21,1	27,8	28,7	14,9	15,2	13,2	37,4	17,1

Извор: РЗС, РЗС

Највеће ефекте на *остварену добит* (већа од 10 мил. евра) привреде у 2008. години имало је 9 предузећа (међу којима су *Хемофарм Вршац, Фабрика цемента Беоцин, Апатинска пивара Апатин, и Дијамант Зрењанин*) која учествују са 5,5% у укупној добити привреде. С друге стране, 4 велика предузећа (*Беопетрол Београд, Weifert пивара Панчево, АТБ Север Суботица и Дуванска индустрија Врање*), бележе веома високо учешће (17%) у губитку свих приватизованих предузећа. Генерално, приватизована предузећа остварила су позитивне резултате пословања (кроз повећање сталне имовине, укупног прихода и добити), али су њихови укупни ефекти (2008/2002.) на резултате привреде скромни и различити по регионима.

Ниво конкурентности предузећа основно је ограничење ефикаснијег укључивања на међународно тржиште⁵. Структура извоза је остала непромењена, док се структура увоза постепено унапређује са аспекта квалитета увезених производа. Несиметрична регионална спољнотрговинска активност у корелацији са неравномерном регионалном привредном дисперзијом може се приказати висином извоза по становнику, који је у 2008. години износио 906 евра.

Трогодишњи просечно већи извоз од увоза забележили су Северно-банатски и Јужно-банатски, док је највећи трогодишњи спољнотрговински дефицит забележен у Јужно-банатском округу (4,7 млрд. евра). Извоз заснован на производима ниже фазе прераде (текстилни производи, засновани на јефтиној и квалификованој радној снази и производи металске индустрије, засновани на експлоатацији рудног богатства) не представља основ за достизање респективне извозно-конкурентске позиције на међународном тржишту.

Табела 6. Извоз по становнику (у еврима)

Окрузи	2006	2007	2008	Просек
Северно-бачки	701	1 137	1 341	1 058
Средње-банатски	488	665	785	645
Северно-банатски	1 292	1 557	1 458	1 435
Јужно-банатски	1 122	1 351	1 239	1 237
Западно-бачки	594	731	644	656
Јужно-бачки	932	1 165	1 091	1 063
Сремски	408	625	717	582

Извор: РЗР

У структури привреде најмањи је удео малих предузећа (од укупно 10.415 субјеката, у Граду Београду и Јужно-бачком округу послује преко 50%). Највећи број предузетника концентрисан је у Јужно-бачком и Јужно-банатском округу.

Табела 7. Учешће округа АПВ у економско-финансијским индикаторима пословања микро и малих предузећа и предузетника (ММП) Србије 2008.

	Предузећа		Запослени		Промет		Бруто додата вредност		
	број	%	% у округу	број	%	% у округу	у хил. дин.	%	
ММП Србије	300.774	100,0	98,9	658.294	100,0	47,1	3.350.203.313	100,0	47,8
Северно-бачки	7.868	2,6	98,6	21.170	3,2	53,6	90.707.132	2,7	52,8
Средње-банатски	6.273	2,1	98,7	13.277	2,0	46,7	48.527.353	1,4	45,8
Северно-банатски	4.685	1,6	98,5	12.811	1,9	50,6	43.987.702	1,3	47,1
Јужно-банатски	12.935	4,3	99,1	23.790	3,6	53,4	118.905.113	3,5	54,0
Западно-бачки	6.538	2,2	98,7	14.788	2,2	50,5	59.779.819	1,8	48,4
Јужно-бачки	27.719	9,2	98,8	69.682	10,6	47,3	371.515.618	11,1	33,8
Сремски	12.285	4,1	99,0	29.067	4,4	64,0	123.356.988	3,7	63,3

Извор: РЗР

⁵ Србија се налази на 93. месту у свету према *индексу конкурентности* од укупно 133 земље. Овај индекс је синтетизовао ефекте 105 појединачних показатеља.

Слика 3. Предузетнички сектор у привреди округа АП Војводине 2008.

Достизање виших развојних (економских) привредних перформанси условљено је применом стратегије конкурентности која се базира на иновацијама. Таква привреда у савременом пословном окружењу треба да искористи могућности модерне технологије у циљу одржавања дугорчне конкурентске способности. Имплементацијом такве развојне концепције би се превазишао досадашњи концепт конкурентности заснован на коришћењу компаративних предности у јефтеном и мање квалификованом раду, природним ресурсима и географском положају. Наиме, већи део привреде Покрајине нема задовољавајућу способност снижавања трошкова ради достизања ценовне конкурентности, а још мање способност повећања технолошког нивоа производње ради сужавања технолошког јаза у односу на предузећа, гране и секторе привреде других земаља и достизања технолошке конкурентности.

Оно на чему Србија и Војводина треба да инсистирају је обезбеђивање услова за отворену економију и конкурентну производњу. Са становишта конкурентности посебну важност има јачање способности предузећа и сектора привреде за освајање тржишта и повећање тржишног удела као мере конкурентности. Кључан је наставак убрзаног економског раста и даљи развој реалне привреде. У том контексту, привлачење нових стратешких страних директних инвестиција, ефикасније коришћење подстицајних механизма, унапређивање пословног и административног амбијента, сегменти су у којима сва три нивоа (национални, регионални и локални) треба да усмере факторе и потенцијале.

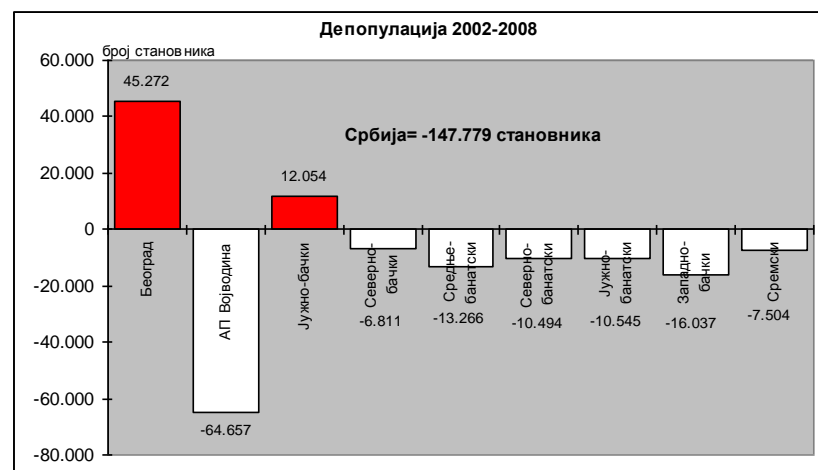
Слика 4. Степен развијености општина 2009. године АПВ = 100%

Степен демографске угрожености

Демографска кретања у Покрајини, током последње деценије, карактерише популациона регресија имајући у виду смањење укупног броја становника, пад наталитета, пораст нивоа морталитета, концентрацију становништва у урбаним срединама и пражњење руралних подручја, као и изразито демографско старење становништва.

Демографски показатељи старосне структуре становништва упозоравају да је дошло до старосног дебаланса (константан раст учешћа старије популације у укупној), што је посебно изражено у појединим пограничним и недовољно привредно активним подручјима (окрузима, општинама). То се одразило и на виталност локалног становништва, предузетничку активност и величину активног и радно-способног контингента. Депопулирају бројни релевантни старосни контингенти – репродуктивно становништво, радни контингент, радна снага, образовано становништво, сеоско и градско становништво. У међупописном периоду (1991-2002) Војводина је забележила пораст од 62.000 становника на шта је пресудан утицај имао избеглички корпус. Међутим, овај позитиван тренд је анулиран, јер у периоду 2002-2008 популациони дисбаланс на нивоу Србије износи око 148.000 становника, а 43,6% овог смањења одвија се на подручју Војводине.

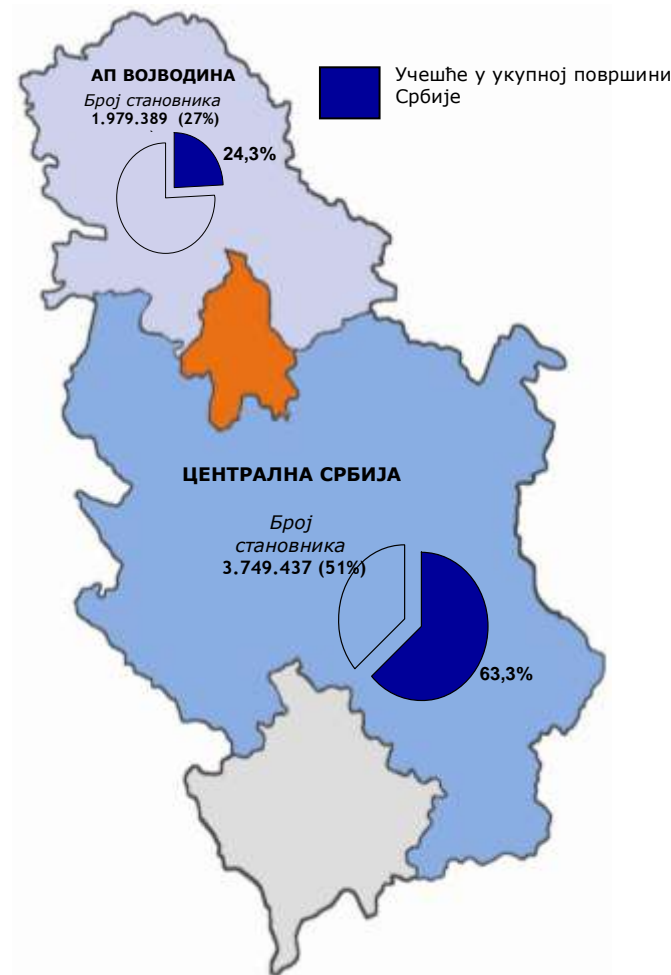
Графикон 3. Депопулација 2002-2008

Извор: РЗР, РЗС

Постојеће тенденције најбоље илуструје узлазни тренд *индекса старења* (однос старог и младог становништва), који је у Војводини 2008. године износио 99,7. Овако агрегиран показатељ замагљује изузетно неповољну старосну тенденцију на нивоу округа у којима се бележе изнад републичке вредности – Северно-бачки (105,9), Средње-банатски (107,1), Северно-банатски (109,5) и Западно-бачки округ (117,3).

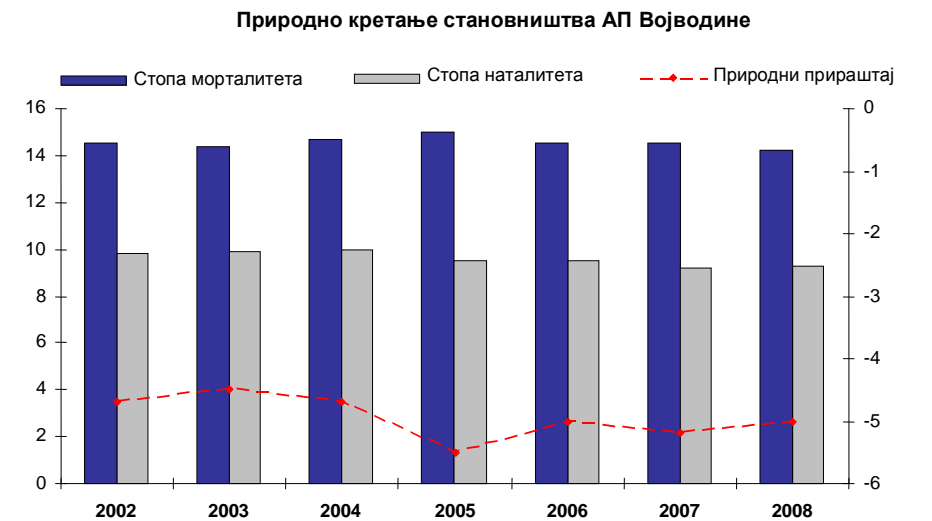
Гранични појас већ деценијама је узрок великих миграција становништва, због чега је депопулациони тренд присутан у пограничним војвођанским општинама. Прилив избеглих лица ублажио је негативан демографски салдо, али константно негативане стопе природног прираштаја утичу на смањење броја становника. Испод просечне републичке вредности банатски окрузи бележе у следећим показатељима: густини насељености (67 st/km²), степену образовања (15,3%) и стопи запослености (22,8%). Посебан проблем је незапосленост (стопа 30,9%), а највиша је у Средње-банатском округу (32,7%). Са социо-економског становишта, смањење броја становника посебно негативно утиче на његову старосну структуру, са неповољним ефектима на тржиште рада и пораст социјалних и здравствених захтева.

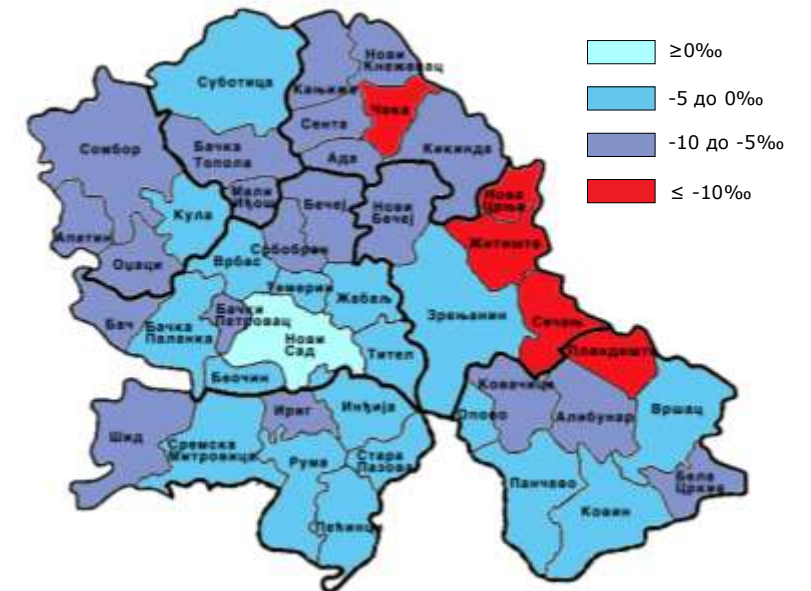
Слика 5. Територијална и демографска асиметрија Србије 2008.

Културни и етнички разноликост становништва АП Војводине главна су демографска обележја. Последњу деценију 20. века обележиле су велике миграције и прилив избеглих лица битно је ублажио пад броја становника и утицао на демографски раст (9,4% у субрегиону Бачке, односно, 16,4% у Срему, док је у свим банатским општинама изражен депопулациони тренд -12,4%).

Графикон 4. Природно кретање становништва АП Војводине

Популационо старење детерминише прилично ограничавајући демографски оквир формирања радног контингента, а самим тим и активног становништва. Наиме, повећање обима старачког, углавном економски неактивног становништва, неминовно проузрокује повећање личне и јавне потрошње, пре свега у домену издвајања средстава за здравствено, социјално и пензијско осигурање старих лица. Регионално посматрано, најповољнији однос броја запослених и лица са личним приходом и пензионера имају подручја града Београда (2,17) и АП Војводине (1,40). Старење становништва је крајње неповољно по друштво јер се смањује његова виталност, динамизам и предузетничка активност. Мења се начин живота и карактер друштва, које није окренуто младим нараштајима, науци, образовању, већ приоритетима које диктира популација, што ће, уместо развојних политика у свим сегментима, потенцирати питања и могућности социјалне политике.

Слика 6. Просечне стопе природног прираштаја 2002-2008.

Промена броја становника изазвана природним и механичким кретањем одразила се на економски потенцијал подручја (општине, града) и њихов развојни ниво. Бројност и структура становништва по општинама указује да постоји висока корелација између привредних кретања и демографских трендова.

Социјалне неравнотеже

Укупне промене политичког, привредног и вредносног система, неповољна демографска кретања и пораст регионалних неравномерности нужно су допринели нарушеној социјалној равнотежи друштва. Најбољи одраз таквог економског и социјалног дебаланса огледа се у порасту сиромаштва. Остале негативне манифестације рефлектују се у великом порасту незапослености, социјалном раслојавању и повећаној угрожености материјалне и опште сигурности, посебно рањивих група (деце, немоћних и старијих људи, особа са инвалидитетом и др). Неравномеран и поларизован привредни развој у Војводини индуковао је значајна међурегионална одступања по многобројним показатељима.

Тржиште рада у Војводини карактерише висока незапосленост, велика прикривена незапосленост, ниско учешће запослености у приватном сектору и недовољна мобилност радне снаге. Незапосленост има дугорочни, структурни и транзициони карактер. Постојеће структурне неједнакости на регионалним/локалним тржиштима рада смањују се применом активних мера тржишта рада прилагођене потребама и специфичностима подручја.

Полазни фактор/услов неопходан за радно ангажовање, који има утицај на обим и захтеве тржишта рада, је образовно-економска структура становништва. Полазну тачку у анализи образовног нивоа становништва представља сагледавање школске спреме и писмености становништва, с једне стране, и могућност апсорбовања модерне технологије и оспособљавање привреде за одржив и динамичан раст и развој, с друге стране.

Најчешћи вид образовања становника Војводине је средња школа (40% становништва); основно образовање је на другом месту по заступљености (24%), док је 6% становника са високом, а свега 4% са вишом стручном спремом. Процент неписмених у Војводини је 2,4% и нешто је нижи него у Централној Србији (3,8%). Када је реч о образовној структури запослених, евидентан је значајан број образованих и стручних кадрова, али је и учешће нестручних (са основним и нижим образовањем) у укупном броју још увек веома високо. Јужно-бачки округ је подручје већих могућности запошљавања и универзитетски центар велике привлачне снаге.

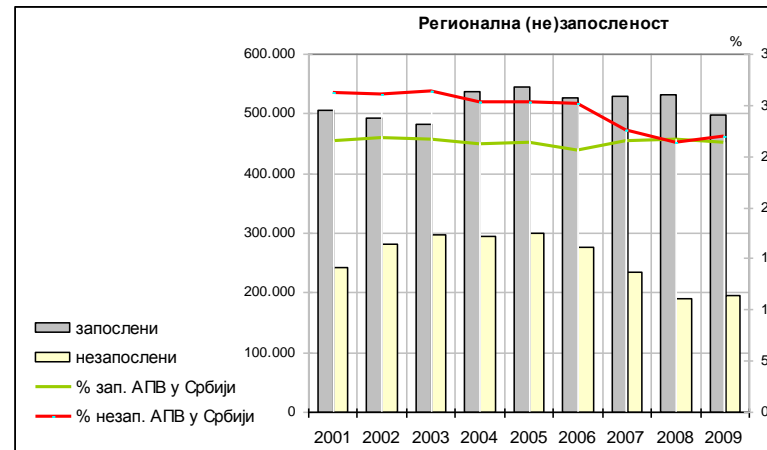
Разматрање општих стопа економске активности становништва је показало да нема значајнијих одступања посматрано по општинама у односу на просечну републичку стопу активности (44,9%). То најбоље илустрирају минимална и максимална стопа активности, које износе 47,8% (Опово), односно 40,8% (Нова Црња). Градови постају пренасељени, квалитет живота опада, повећава се стопа незапослености, смањују се друштвени и инфраструктурни капацитети и мултипликују се социјалне разлике и продубљују социјалне тензије. Примењујући савремене европске и међународне аналитичко-методолошке концепте у разматрању социјалних неравномерности у Војводини издвојено је неколико репрезентативних индикатора: 1) стопа незапослености⁹, као мера (не)активности становништва; 2) стопа сиромаштва; 3) друштвена укљученост; 4) индекс хуманог развоја¹⁰, и 5) економска структура становништва.

Незапосленост је један од највећих економских и социјалних проблема са којима се Војводина суочава већ скоро две деценије и чини садржину економске кризе. Она се разликује од савремене незапослености у индустријским земљама и од незапослености у

угрожених подручја шире и формирају два релативно компактна и просторно велика, депопулациона подручја, али и у непосредној близини највећих урбаних центара. Стање, извор и интензитет демографских промена захтева посебан сценарио развојне подршке.

Процес транзиције карактерише дезиндустријализацију локалних привреда, што се у Војводини у периоду 2001-2008. највише одразило на смањење броја запослених у Западно-бачком (13.188) и Јужно-банатском округу (11.473).

Графикон 5. Регионална (не)запосленост

Компаративна анализа регионалне индустријске структуре у 2008. години (на бази коефицијента локализације индустријске запослености⁷ по појединим гранама прерађивачке индустрије: пропулзивне, интермедијарне и традиционалне⁸), на нивоу округа показује да:

- изнад просечно учешће пропулзивних грана има само Јужно-банатски округ (1,25);
- коефицијент локализације интермедијарних грана има највеће вредности на подручју Северно-банатског округа (1,90) и Јужно-бачког округа (1,18);
- коефицијент је највећи за традиционалне гране у Северно-бачком (1,28), Средње-банатском (1,25), Западно-бачком (1,48), Јужно-бачком (1,22) и Сремском округу (1,15).

Демографски индикатори иницирају закључак да регионална развојна политика мора да у стратешким одлукама апострофира мере којима се одређује будући демографски потенцијал у целини, а посебно њених већ сада угрожених подручја. Војводина се суочава са недостатком млађе, радно способне радне снаге, што већ сада, а посебно у будућности, захтева матрицу различитих мера којима се отклањају демографски недостаци. Популациона лимитираност сада се изражава кроз незапосленост, а дугорочно кроз проблем пензионског осигурања. Услед очекиваног негативног тренда демографских кретања Војводине (и посебно већ угрожених подручја), треба имати у виду решења европских земаља у овом сегменту:

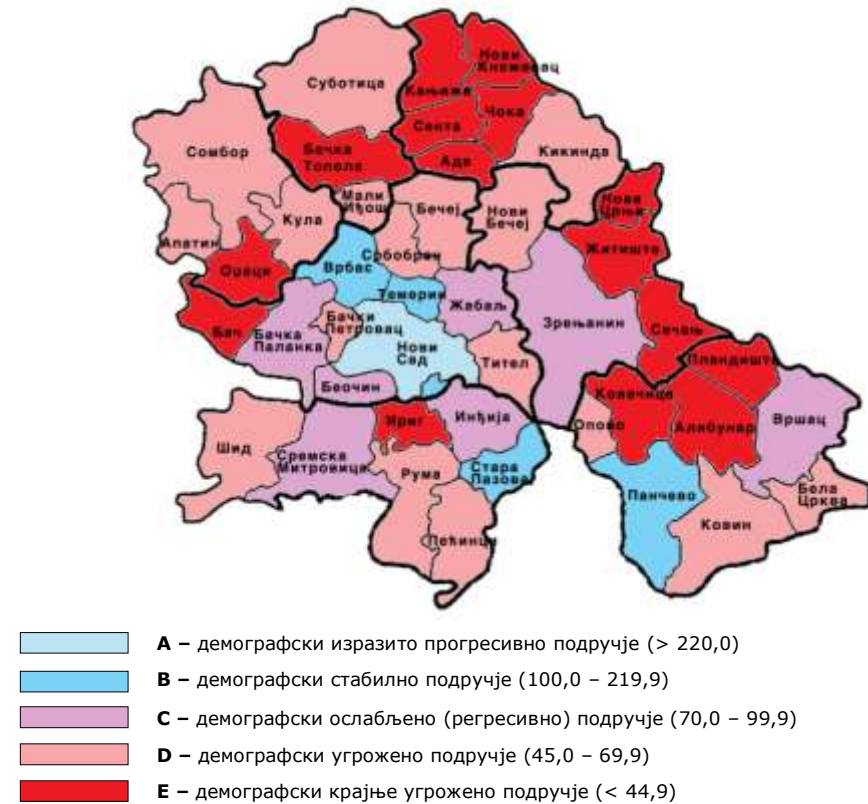
- веће ангажовање демографских "резерви" (пре свега жена и "младих пензионера") које су данас још увек неискоришћене;
- увођење флексибилности у погледу старосне доби потребне за одлазак у пензију;
- појачана (и)миграција (нарочито млађе радне снаге);
- повећање продуктивности (уз уштеду рада).

⁷ Величина коефицијента локализације (Li), представља степен локализације одређене гране на ужем подручју (округ, општина) у односу на заступљеност (Li=1) дате гране у прерађивачкој индустрији ширег подручја (Република, округ). Натпросечно учешће појединог сектора значи да је учешће тог сектора у индустрији округа/општине веће од учешћа истог сектора у индустрији Републике, односно, да је учешће тог округа/општине у секторску Републике веће од учешћа индустрије округа/општине у индустрији Републике.

⁸ Улогу пропулзивних грана у савременим условима имају енергетика, машиноградња, производња саобраћајних средстава и електричних машина и апарата, посебно електроника, као и производња и прерада хемијских производа. Интермедијарне или помоћне гране индустрије су црна и обојена металургија, неметали, индустрија грађевинског материјала, целулозе и папира. Остале гране чине тзв. традиционалне или стационарне гране.

⁹ Стопа незапослености представља учешће укупног броја лица која траже запослење (НСЗ), у збиру броја лица која траже запослење (НСЗ) и запослених (РЗС).

¹⁰ Индекс хуманог развоја се састоји од три компоненте: животни век, степен образовања (мерен стопом писмености и комбинацијом индикатора уписа у основно, средње и терцијарно школство) и доходак по глави становника.

Слика 7. Типологија општина према индексу демографских ресурса

Посматрајући типологију подручја према индексу демографских ресурса, Војводина у целини припада типу демографски угроженог подручја, који карактерише изразита депопулација, слаби демографски ресурси и заостајање, а што се пре свега, односи на неразвијено и погранично подручје. Индекс демографских ресурса⁶ Војводине указује да 15 општина припада групацији крајње, а 17 групацији демографски већ угроженог подручја. Њих карактерише изразита депопулација, слаби демографски ресурси и заостајање, а што се, пре свега, односи на неразвијено и пригранично подручје.

Макроекономске последице демографског старења подручја АП Војводине (38 општина од укупно 45, припада групи С, Д и Е) огледају се у ниској привредној активности и нивоу развијености (мерен БДВ), на шта су одлучујући утицај имале унутрашње миграције (локалне и регионалне миграције), чиме су формиран снажни популациони потенцијали.. Баланс између обима и структуре популације, образовног нивоа и виталности једино је остварен у градовима (Нови Сад и Панчево) где су тржишта рада флексибилна, квалификациона структура и концентрација становништва могу обезбедити адекватну понуду радне снаге као одговор на динамичку и развој сектора привреде и услуга. Карактеристично је да се зоне демографски

⁶ Извор: Иво Нејашмић Демо-географија – Становништво у просторним односима и процесима, Школска књига Загреб, 2005. На основу датог индекса формирано је пет типова демографских подручја у Србији:

- **А демографски изразито прогресивно подручје** ($Id \geq 220$): имиграција, изразито добри демографски ресурси и потенцијали;
- **В демографски стабилно подручје** ($100,0 \leq Id \leq 219,9$): сразмерно добри демографски ресурси;
- **С демографски ослабљено (регресивно) подручје** ($70,0 \leq Id \leq 99,9$): просечни демографски ресурси, стагнација, депопулација;
- **Д демографски угрожено подручје** ($45,0 \leq Id \leq 69,9$): изразита депопулација, слаби демографски ресурси, заостајање; и
- **Е демографски крајње угрожено подручје** ($Id \leq 44,9$): врло слаби демографски ресурси, изумирање, "социодемографска депресија".

Синтетички показатељ - индекс демографских ресурса (Id), укључује девет варијабли које се свде на четири основна индикатора: индекс виталности, индекс образовања, учешће млађе женске фертилне популације), што је посебно важно са становишта демографског потенцијала и међуполисна промена броја становника која указује како на општи смер демографских промена у претходном периоду, тако и на тренд демографског и свеукупног развоја:

неразвијеним земљама, а резултат је комбинације више фактора карактеристичних за обе групе земаља. Незапосленост у Војводини је и агрегатна (у смислу недовољне тражње) и структурна (у смислу недовољне прилагођености понуде потребама за радном снагом у погледу квалификација, културног нивоа и профила). На постојећем нивоу тражње, незапосленост би била мања да постоји већа усклађеност понуде и тражње на нивоу стручности, профила и територијалне заступљености.

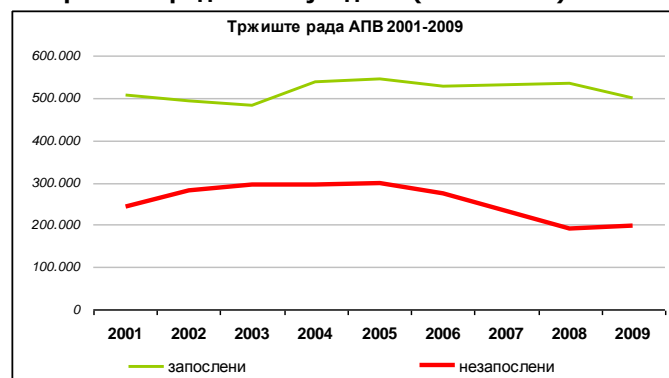
Стопа незапослености у Војводини је у 2009. години износила 28,3% што је нешто изнад републичког просека (27,9%). По општинама, више стопе незапослености су забележене у чак 37 општина, а вредности се крећу од 28% (Ада) до 61,6% (Опово). Најмање стопе незапослености бележе Нови Сад (16,8%), Суботица (19,5%), Пећинци (21,4%), Стара Пазова (21,4%), Панчево (23,9%) и Сомбор (25,8%). Тренд тржишта рада показује да је у Војводини запосленост расла до 2005. године када је радило близу 545.000 запослених, да би се до 2009. године тај број смањило за 46.856 радника.

Неравномерна привредна активност условљава и неизбалансирану активност становништва. Док је највећи број запослених сконцентрисан у Граду Новом Саду (28,6%) или Јужно-бачком округу (укупно 40,5% запослених у осталих округа).

Учешће нестручних радника у незапослености округа је највеће у Северно-банатском (48,3%), а најмање учешће дуготрајне незапослености забележено у Средње-банатском (48,85%) и Јужно-бачком округу (49,3). Повећање удела броја незапослених старије добне групе у укупном броју регистрованих незапослених током транзиције само је једна од њених пратећих негативних појава. Неповољна структура понуде радне снаге између 18 и 50 година је последица високог учешћа нестручних радника, као и оних са средњим образовањем. Ово указује да систем средњег образовања продукује понуду радне снаге која значајно одудара од захтева тражње на тржишту рада. Незапосленост са собом носи губитак поверења у друштво, његове вредности и институције, ерозију људског капитала, слабљење мотивације за рад, повећање социјалних тензија, социјално искључење и повећава ризик од сиромаштва.

Детаљни профил сиромаштва представља кључни извор података за формулисање стратешких мера, које су усмерене на смањење специфичних облика сиромаштва и олакшавање друштвеног укључивања најугроженијих група. Смањење сиромаштва за око 50% у периоду 2002-2007. године је остварено углавном захваљујући значајном и константном привредном расту. Иако смањење (стопа сиромаштва 2002. године је износила 14%), стопа сиромаштва у 2007. години од 6,6% одражава демографски, привредни и социјални несклад између региона, а посебно између урбаног и руралног подручја унутар њих. Екстремне разлике између урбаног и руралног сиромаштва у Србији бележе Војводина и Западна Србија.

Графикон 6. Тржиште рада АП Војводине (2001-2009)

Табела 8. Структура индекса хуманог развоја (HDI) 2008.*

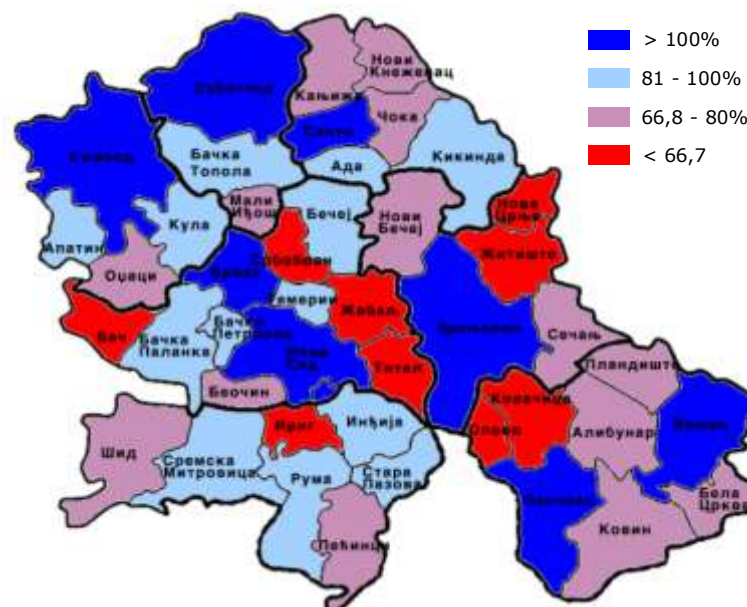
Окрузи	Индекс очекиваног трајања живота	Индекс образовања	БДВ индекс	HDI
Република Србија	0,802	0,890	0,800	0,830
Северно-бачки округ	0,768	0,896	0,766	0,810
Средње-банатски округ	0,772	0,860	0,705	0,779
Северно-банатски округ	0,764	0,846	0,694	0,768
Јужно-банатски округ	0,779	0,833	0,695	0,769
Западно-бачки округ	0,782	0,850	0,740	0,791
Јужно-бачки округ	0,793	0,968	0,867	0,876
Сремски округ	0,793	0,816	0,687	0,765

Напомена: процена РЗР

Степен развијености региона представљен је индексом хуманог развоја (HDI).¹¹ Анализа регионалног индекса хуманог развоја Војводине указује на велике диспропорције. Највиши квалитет живота је у Јужно-бачком округу (0,876), Западнобачком (0,829) и Северно-бачком округу (0,810), насупрот најнижој вредности у Сремском округу (0,765).

Економска страна свих видова депопулације у Војводини огледа се у расходној страни буџета, односно, расту тражње за социјалним и пензионим фондовима с обзиром на континуиран пораст старијег дела популације која се скоро изједначава са млађим контингентом и доприноси порасту јавних расхода (у виду пензија и социјалних давања). Такође, тржиште рада и политика запошљавања имају проблем на страни понуде, јер се број и квалификациони ниво радно-способног становништва константно смањује. Зато се однос између запослених и пензионера све више погоршава, па је за скоро четири деценије тај однос спао са 8,5 запослених, на 1,2 запослена на једног пензионера.

Узимајући у обзир утицај светске економске кризе на општи развој друштва, опасност од повећања броја сиромашних је умногоме повећан. Њен утицај на националну економију већ се осетио крајем 2008. године: успоравање привредне активности и снажнија депресијација курса динара, што се одразило на већи пад привредне активности. Само уз велика нова улагања и раст бруто домаћег производа могуће је постићи конкурентну производњу и одрживи привредни развој заснован на отварању нових радних места и већем коришћењу домаћих ресурса. Прилив инвестиционог капитала и његово ефикасно улагање, јесте предуслов за раст инвестиционе и привредне активности, а сходно томе и раст запослености, смањење незапослености и смањење броја сиромашних.

Слика 8. Композитни индекс социјалне искључености 2008. Ниво РС=100%

¹¹ Према методологији UNDP.

Социјална искљученост¹² (или друштвена укљученост) је феномен који постаје све актуелнији, како у земљама Европске уније, тако и у земљама транзиције. Социјални фактори се посебно истичу у контексту сиромаштва. Проблематику сиромаштва полако замењује проблем социјалне искључености или схватање сиромаштва у ширем смислу.

Социјалну интеграцију и систем социјалног благостања појашњавају индикатори квалитета становања и индикатори димензије социјалне партиципације. Наиме, социјално поље животних услова настоји да широко захвати различите аспекте нефинансијског сиромаштва, као што је на пример инфраструктурна опремљеност домаћинства прикључцима на канализацију и површина стана по становнику. Преко 70% домаћинства у Западно-бачком и Сремском округу немају канализациони прикључак. Највећи број општина са највећом површином стана по становнику (већом од 30 квадратних метара по становнику) је у Северно-банатском округу. Доступност здравствених услуга је обрађена преко доступности људских/стручних ресурса. Индикатор броја становника на једног лекара указује да велики број општина и округа у Војводини има знатно ниже вредности од просека за Републику (крећу се од 49,7% за Сремски до 74,6% за Јужно-банатски округ). Такође, у високој су корелацији нивои вредности за показатеље рано прекинутог школовања и стопе незапослености.

Добијене вредности широке лепезе анализираних индикатора социјалне искључености на регионалном нивоу, потврђују постојање огромних разлика у обележјима становништва, доступности различитих врста услуга од јавног интереса, вишеструкој ускраћености у остваривању основних социјалних и грађанских права, и многим другим облицима депривације, с обзиром на место становања. Иако су основне димензије социјалне искључености унифициране (финансијско сиромаштво, здравље, образовање и запошљавање), националне/регионалне специфичне димензије социјалне искључености се разликују и тиме ће захтевати што усмереније подстицајне мере за њихово смањивање или ублажавање.

Инфраструктурни проблеми

Инфраструктурна опремљеност је од виталног значаја за развој АП Војводине, с обзиром на њен утицај на све аспекте привредног и друштвеног развоја.

Табела 9. Комунална опремљеност 2007. године (у %)

Окрузи	Покривеност домаћинства водоводном мрежом	Покривеност домаћинства канализационом мрежом	Губици водоводне мреже
Република Србија	78,8	33,9	-28,4
Северно-бачки	114,1	39,7	-1,1
Средње-банатски	91,8	28,1	-21,1
Северно-банатски	80,5	27,4	-14,4
Јужно-банатски	96,2	33,4	-26,8
Западно-бачки	86,1	17,8	-15,1
Јужно-бачки	92,8	55,7	-27,6
Сремски	91,0	26,8	-22,4

Извор:РЗС

Већина општина из АП Војводине има висок проценат асфалтираних локалних путева, што је одлика привредно развијенијег подручја. Насупрот томе, лоше стање путева, нарочито на неразвијеном и девастираном подручју, представља фактор ограничења у побољшању животног стандарда, смањењу незапослености и сиромаштва и привлачењу инвестиција.

¹² Социјална искљученост се односи на одсуство шанси или ускраћеност појединца, домаћинства и друштвених група да приступе одређеним ресурсима и институцијама и да се укључе у основне процесе свог друштва, или на смањење њихових шанси да користе квалитетне услуге и ресурсе и да се укључе у развојне процесе свог друштва.

Достигнути ниво развијености водоводне и канализационе инфраструктуре је један од најрелевантнијих показатеља животног стандарда неког подручја и његове привредне развијености. Због велике старости система за водоснабдевање и вишегодишњег неадекватног одржавања, бројни објекти изгубили су пројектоване перформансе, тако да је квалитет услуга који се њима обезбеђује умањен, услед чега су велики губици воде на мрежи.

Највећи број канализационих прикључака имају домаћинства у граду Новом Саду (88,8%). Само Сомбор, Кањижа, Кикинда, Сента, Вршац, Опово, Пландиште, Кула и Тител имају системе за пречишћавање отпадних вода, док се делимично пречишћавање отпадних вода, врши само у Суботици. Генерално, област водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода карактерише низ проблема, међу којима су низак степен покривености, велики губици на мрежи у водоснабдевању и мали проценат пречишћене воде достигли забрињавајући ниво.

Повољан геостратешки положај је највећа предност за будуће развојне приоритете региона АП Војводине у области привреде, инфраструктуре и развоја терцијарног сектора. Регион са подједнако развијеном пољопривредом и индустријом треба даље валоризовати у контексту развоја услуга, развоја сектора МСП, институционалном повезивању и јачању, константном унапређењу привредне и социјалне инфра и супраструктуре. У складу са постојећим привредним и демографским карактеристикама, окосницу развоја региона представљаће саобраћајни коридори (друмски и пловни), уз већу инвестициону, привредну и социјалну активност и уз даљу афирмацију производних капацитета и развој институција у регији.

3.2. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ

3.2.1. Пољопривредно земљиште

Подручје Војводине располаже са 1,729 милиона ha квалитетног пољопривредног земљишта (по саставу доминира карбонатни чернозем), које чини 83,1% укупне површине територије АП Војводине. Обрадиво земљиште заузима површину од 1,648 милиона ha (95,3% укупног пољопривредног земљишта). У структури обрадивог пољопривредног земљишта доминирају ораничне површине (око 1,58 милиона ha или 96,34% обрадивог земљишта). Воћњаци заузимају 1%, виногради 0,61%, ливаде 2,06%, пашњаци 6,25%, а баре, рибњаци и трстици 1,79% пољопривредног земљишта АП Војводине. Шумске површине у Војводини заузимају укупно 163.062 ha, од чега је у приватном власништву 102 ha, а доминантан део шума од 162.960 ha су у државном власништву.

На педолошкој карти АП Војводине издвојено је чак 87 различитих систематских јединица земљишта на нивоу типа подтипа варијетета и форме од којих свака поседује одређена морфолошка, хемијска, водно-физичка, а с тим у вези и производна својства. Већина од њих су природно плодна земљишта, која пружају оптималне услове за постизање високих стабилних и економски оправданих приноса одговарајућег квалитета (нпр. черноземи, ливадске црнице, ритске црнице, флувисоли).

Резултати анализе 89825 узорака земљишта у оквиру Система контроле плодности, показују да су земљишта Војводине неутралне и алкалне реакције. Садржај хумуса је код ораница изнад 3 %, садржај приступачног фосфора је задовољавајући и присутан је висок садржај фосфора у земљистима из заштићених простора (стакленици, пластеници), садржај приступачног калијума је у распону од оптималног и до врло високог. Испитивана земљишта Војводине у погледу садржаја тешких метала су далеко испод МДК.

Највећи део пољопривредних површина користе породична газдинства, чија величина у просеку износи 3,59 ha. Сељачка газдинства заузимају око 2/3 земљишних капацитета. Преостали део обухвата земљишне ресурсе бившег друштвеног сектора, који статистика сада евидентира као привредна друштва и задруге, с још увек до краја неразрешеним својинским, односно дугорочним корисничким правима.

Неповољна структурна и социоекономска обележја породичних газдинстава прати висока уситњеност и распарчаност земљишних поседа, низак ниво коришћења савремених инпута при обради земљишта, посебно слаба опремљеност специјализованом механизацијом, ниска и неконтролисана примена агрохемикалија, мали број стоке у односу на потенцијале крмне основе и агротехничке захтеве за одржавањем органске структуре земљишта, успорена дифузија агротехничких, економских и еколошких знања у пољопривредну праксу, веома оскудне могућности наводњавања и опште заостајање већине руралних подручја у погледу опремљености и/или доступности готово свим елементима техничке и социјалне инфраструктуре.

Пажњу заслужују и специфични проблеми са којима се суочавају пољопривредни комбинати, и то не само са становишта предности економије обима у конкурентној, рентабилној и високо квалитетној пољопривредној производњи, већ пре свега због опасности од деградације земљишних ресурса, углавном, врхунске природне плодности над којим, још увек знатним делом, није разграничено власништво.

Неуређеност земљишног поседа је висока, те је на око 50% површина потребно извршити комасацију.

Основне агроеколошке карактеристике простора - Са аспекта степена погодности за коришћење у пољопривреди (бонитет земљишта) земљишни потенцијал Покрајине разврстан је у осам бонитетних класа. Заступљеност земљишта погодних за обраду је велика и износи 91% (черноземи, ливадске црнице, ритске црнице, флувисоли) док заступљеност земљишта која су непогодна за обраду износи свега 9%.

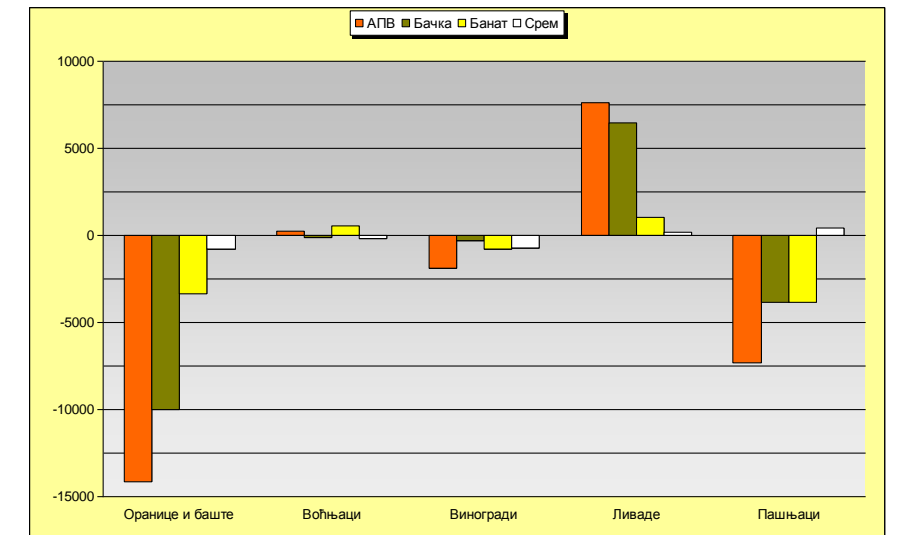
Земљишта Војводине по својој плодности спадају међу најбоља у Европи и у потпуности омогућавају производњу квалитетне хране, али уз неопходност примене Система контроле плодности, са циљем постизања профитабилног приноса, уз очување земљишта и агробиоценозе уопште.

На територији АП Војводине не постоје нека значајнија климатска ограничења везана за биљну производњу, код многих типова земљишта ниске бонитетне класе би се применом одређених мелиоративних мера и уз обезбеђење довољно приступачних хранива, могли обезбедити знатно повољнији услови за гајење различитих пољопривредних култура и развој сточарства.

Табела 10. Промене површина пољопривредног земљишта по наменама коришћења у Војводини, 1997-2007.

	Свега Пољо-при-вредно	Оранице и баште					Воћња-ци	Вино-гради	Лива-де	Паш-њаци
		Укупно	Жита	Индуст-ријско	Повр-тно	Крмно				
Биланси - у ha										
АПВ	-15489	-14167	-103682	113320	-7839	-8816	246	-1893	7613	-7288
Бачка	-7887	-10008	-61439	57039	-1237	-3979	-144	-319	6440	-3856
Банат	-6461	-3370	-33938	43681	-5192	-2676	565	-818	1012	-3850
Срем	-1141	-789	-8305	12600	-1410	-2161	-175	-756	161	418

Графикон 7. Биланси основних намена пољопривредног земљишта на нивоу у периоду 1997 -2007. године (у 000 ha)

Губитак и деградација земљишта - Главни процеси везани за губитак и деградацију земљишта на територији Војводине су следећи: промена намене коришћења и губитак и оштећења земљишта услед индустријских, рударских, енергетских и саобраћајних активности, смањење садржаја органске материје земљишта, алкализација и заслањивање земљишта, различити облици загађивања земљишта (прекомерна примена агрохемикалија, тешки метали, индустријска загађења и сл.), еолска ерозија и сабијање - компакција земљишта. Од свих наведених видова деградације најинтензивнија је ерозија ветром. У Војводини је око 85% пољопривредног земљишта угрожено еолским ерозионим процесима, уз просечан губитак од 0,9 t/ha земљишта годишње.

За разлику од традиционалне породичне пољопривреде, која је кроз векове учествовала и даље учествује у обликовању пејзажа и очувању биодиверзитета, интензивна производња у пољопривреди, нарочито на великим ратарским комплексима, представља опасност по квалитет: (1) **земљишта** (ерозија, исушивање, претерано задржавање воде, сабијање, закишељавање, заслањивање и контаминација земљишта пестицидима и њиховим метаболитима, тешким металима, азотом и фосфором, смањење нивоа хумуса); (2) **воде** (еутрофикација слатке воде и контаминација поземних вода нитратима, фосфором и пестицидима); и (3) **ваздуха** (емисија амонијака, метана и азотсубоксида, распршивање пестицида, негодни мириси). Редукује биодиверзитет, угрожава природна станишта и шуме и нарушава пејзажне вредности (укрупњавање поседа, мелиоративни захвати, дренажа и сл.).

3.2.2. Шуме и шумско земљиште

Подаци за приказ стања шума и шумског земљишта на територији Војводине су коришћени из Основе газдовања шумама за Војводину која представља сажетак и анализу свих Посебних основа газдовања шумама (Планских докумената) урађених на територији Војводине, (Институт за Низијско шумарство и животну средину из Новог Сада 2009. године).

Целокупна структура површина шума по врсти земљишта и начину коришћења којима газдују привредни субјекти на територији Војводине приказана је у табели бр. 11.

Укупна површина којом газдују субјекти на територији Војводине износи 186.584,80ha, од тога шума и шумског земљишта има 153.305,27ha или 82,20% (шума 96.886,49ha, шумских култура

43.493,42ha и шумског земљишта 12.925,36ha), док осталог земљишта има 33.279,53ha или 17,80% (неплодног земљишта 16.439,56ha и земљишта за остале сврхе 16.839,97ha).

Највећи део шума (по катастарским подацима) у Војводини је државно власништво (87%). У приватном власништву је 7% шума, док је преосталих 6% у другим облицима својине.

Општина са највећом катастарском површином под шумом је Шид (21.675,78 ha или чак 15% војвођанских шума). Најмање шума катастарски има у општини Стара Пазова, 3,80 ha.

Упоредјујући податке шумовитости по катастарском операту са укупном површином Војводине која по катастарском операту Републичког геодетског завода износи 2.156.634,79 ha, долази се до податка да је шумовитост покрајине 6,69%. Међутим, укупна површина којима газдују привредни субјекти у Војводини је 186.584,80 ha (8,65%), што је више од учешћа шума по катастру. Имајући у виду чињеницу да су планским документима обухваћене и неке друге површине, а не само шуме, констатује се да је површина стварно обрасла шумом или шумским културама мања од податка по катастру и износи 140.379,91 ha (6,51%), а уз придодату површину шумског земљишта укупно износи 153.305,27 ha (7,11%). Овај проценат шумовитости одговара проценту установљеном Националном инвентуром шума у Србији.

Највећим површинама шума у Војводини газдује Јавно предузеће „Војводинашуме“ (99.552,60 односно 70,9%), ЈП Национални парк „Фрушка гора“ (22.486,42 ha односно 16%) и ЈП „Воде Војводине“ (6.114,95 ha, односно 4,4%). У погледу запремине дрвета највећу запремину дрвета имају шуме којима газдује Јавно предузеће „Војводинашуме“ (20.578.338 односно 72,7%), ЈП Национални парк „Фрушка гора“ (5.749.488 ha односно 20,3%) и Војне установе (762.809 ha, односно 2,7%).

Посматрајући шуме у Војводини као природно добро, јасно је видљиво да је ово подручје веома богато разноликошћу биљних заједница. На разноликост биљних заједница, пресудни утицај имали су својим сталним променама клима, рељеф, геолошка подлога, педолошки услови, климатске карактеристике, као и рад човека који је вековима газдовао са овим природним ресурсом. Ово се нарочито осећа у последњим деценијама када је интензивно гајење засада брзорастућих врста топола значајно изменило фитоценолошки састав шума у Војводини.

Посматрајући намену шума на територији Војводине, све шуме су разврстане у три глобално-наменске целине:

- производно заштитне шуме - 41,8% површине;
- заштитно-регулаторне шуме - 8,5% површине;
- заштићена природна добра - 49,6% површине.

У Војводини највише има састојина чија је главна врста ЕА топола. Оне заузимају 28.790,49 ha или 20,5% од укупно обрасле површине. Нешто мању површину заузимају састојине у којима је главна врста храст лужњак, 26.524,67 ha (18,9%) и састојине багрема са 24.256,02 ha или 17,3% површине.

По пореклу преовладавају вештачки подигнуте састојине којих има на 58.351,15 ha или 41,6% површине. Остало су претежно састојине изданачког порекла на 54.850,58 ha (39,1% површине), а природних састојина семеног порекла има 27.178,18 ha или 19,4% од укупно обрасле површине. Стање шума по пореклу је повољније него у осталим деловима Републике Србије. Процентуална заступљеност високих шума и интензивних засада и плантажа је 60,93% од укупно обрасле површине. У односу на 1973. годину када су високе шуме заузимале 105.900 ha или 74,9% може се констатовати да се површина

под високим шумама смањила, а под изданачким повећала што указује на погоршање квалитета шума.

По очуваности, преовладавају очуване састојине и то 81.683,78 ha (58,2%). Разређених састојина има 50.117,26 ha или 35,7% од обрасле површине, а деградираних је 8.578,87 ha или 6,1%. Може се оценити да је очуваност шума осредња и да би могла бити боља. Забрињава чињеница да је више од трећине шума разређено.

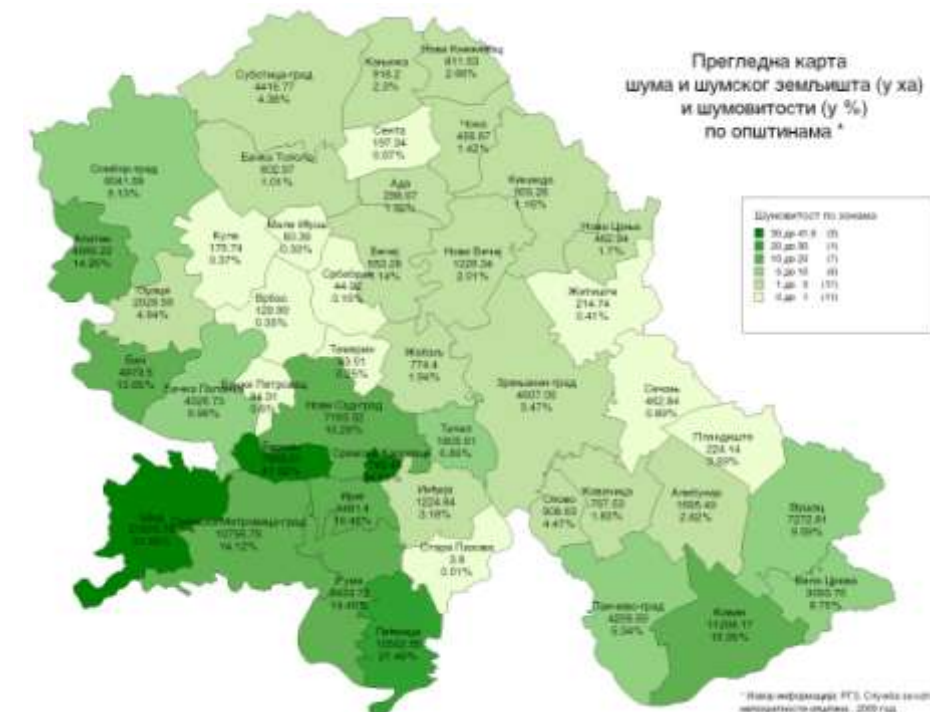
Однос чистих (73.636,65ha) и мешовитих (66.743,26ha) састојина је приближно уједначен, са незнатно више чистих. Овај однос је релативно задовољавајући мада је констатација да би требало да буде више мешовитих састојина које као такве дају већу стабилност екосистему.

Од врста дрвећа преовладавају тврди лишћари који у укупној запремини учествују са 61,8%. Међу њима су најзначајнији храст лужњак (25,6%) и пољски јасен (9,2%). Меки лишћари чине 34,9% запремине, а то су претежно еурамеричке тополе са 18% од укупне запремине. Четинарске врсте дрвећа учествују са 3,4% запремине. Фитоценолошки састав шума је одраз станишних услова и досадашњег газдовања и може се оценити као задовољавајући.

Необраслог земљишта на територији Војводине има 46.204,89 ha, што је 24,8% од укупне површине. Од тога шумског земљишта има на 12.625,36ha, односно 27,3% од необраслог земљишта.

Табела 11. Структура површина шума по врсти земљишта и начину коришћења

Врста земљишта:	Укупна површина	Шуме и шумско земљиште				Остало земљиште			Учешће у укупној површини	
		Свега	Шуме	Шумске културе	Шумско земљиште	Свега	Неплодно	Остале сврхе		
ЈП "Војводинашуме"	ha	131154	105972,4	61321,51	38231,09	6419,75	25182,07	12590,47	12591,6	70,30%
	%	100%	80,80%				19,20%			
	%	100%	100%	57,90%	36,10%	6,10%	100%	50,00%	50,00%	
НП "Фрушка Гора"	ha	24631,3	23021,04	21635,7	850,72	534,62	1610,28	892,73	717,55	13,20%
	%	100%	93,50%				6,50%			
	%	100%	100%	94,00%	3,70%	2,30%	100%	55,40%	44,60%	
ЈВП "Воде Војводине"	ha	13060,4	9512,45	3839,52	2275,43	3397,5	3547,94	1892,45	1655,49	7,00%
	%	100%	72,80%				27,20%			
	%	100%	100%	40,40%	23,90%	35,70%	100%	53,30%	46,70%	
Војне установе	ha	6432,16	4305,85	3666,29	293,63	345,93	2126,31	877,34	1248,97	3,40%
	%	100%	66,90%				33,10%			
	%	100%	100%	85,10%	6,80%	8,00%	100%	41,30%	58,70%	
100%	ha	9,30%	87,70%	3,00%	100%	26,90%	73,10%	11,02	29,92	0,20% 9,20%
	%	100%	8,10%	76,60%	2,60%			3,40%		
	%	100%	100%	85,10%	6,80%	8,00%	100%	41,30%	58,70%	
Остали корисници шума	ha	5105,4	4360,17	1161,62	1528,4	1670,15	745,23	167,61	577,62	2,70%
	%	100%	85,40%				14,60%			
	%	100%	100%	26,60%	35,10%	38,30%	100%	22,50%	77,50%	
Приватне шуме	ha	5876,55	5849,79	5235,47	65,44	548,88	26,76	7,94	18,82	3,10%
	%	100%	99,50%				0,50%			
	%	100%	100%	89,50%	1,10%	9,40%	100%	29,70%	70,30%	
Укупно Војводина	ha	186585	153305	96886,5	43493,4	12925,36	33279,5	16439,6	16840	100%
	%	100%	82,20%				17,80%			
	%	100%	100%	63,20%	28,40%	8,40%	100%	49,40%	50,60%	
		100%		51,90%	23,30%	6,90%		8,80%	9,00%	

Слика 9. Прегледна карта шума и шумског земљишта (у ха) и шумовитости (у %) по општинама

У шумама Војводине има 27 заштићених делова природе. Укупна површина заштићених делова природе је 94.006,72 ha, што је чак 50,4% од укупне површине. Обрасла површина под заштитом је 70.712,63 ha или 50,4% шумом обрасле површине у Војводини. Под заштитом је 12.895.044 m³ или 45,6% запремине и 415.140 m³ или 44,1% прираста.

Заштитне појасеве дрвећа који се, ако су већи од 5 ари по новом Закону о шумама сматрају шумом, чине ветрозаштитни и пољозаштитни појасеви, дрвореди, заштитно зеленило уз токове и путеве, као и мање површине неуређених шума за које се не зна власништво. Ово зеленило не испуњава своју основну функцију - повезивање мањих површина под шумама са шумама главних корисника шума (ЈП "Војводинашуме", Национални парк "Фрушка гора" и шумама Посавине, Подунавља, Потисја и Потамишја), као и заштитно регулаторну функцију и намену. Прекид контакта шумске вегетације утиче на био-еколошки систем који може бити изложен негативним утицајима окружења (ударима ветра, ерозије, сиромашењу веза флоре и фауне, слабљењу међусобних односа унутар врста).

Основни проблеми газдовања шумама су:

- низак степен шумовитости са неповољним распоредом шума, пољозаштитних појасева и заштитног зеленила;
- неповољна структура састојина по пореклу (тенденција смањења учешћа састојина високог порекла и висок степен учешћа састојина изданачког порекла);
- недовољно коришћење био-еколошких и производних могућности станишта;
- велика уситњеност и фрагментираност шумских поседа у приватном власништву;
- недовољна повезаност шумарства са другим делатностима (пољопривреда, водопривреда и др.) у правцу успостављања јединствених и заједничких критеријума и вредности, ефикасније валоризације производа шумарства и ловства и других шумских производа.

Такође, посебан значај имају и актуелни проблеми који захтевају хитан ангажман, како и онако незадовољавајуће стање не би било погоршано:

- велика угроженост шумских екосистема од абиотичких (загађеност шума и шумских земљишта, шумски пожари и др.) и биотичких фактора (болести и штеточине, бесправне сече и др.);
- промена нивоа подземних вода које директно утичу на распоред и опстанак шумске и друге вегетације;
- природно сушење шума на мањим и већим површинама у контексту глобалних промена и њиховог негативног утицаја;

3.2.3. Минералне сировине

Нафта и гас

Резерве квалитетних енергената, као што су нафта и гас су симболичне и чине мање од 1% у укупним билансним резервама Србије, док преосталих 99% енергетских резерви чине разне врсте угља, у коме доминира нискоквалитетни лигнит, са учешћем од преко 92% у укупним билансним резервама.

Према перспективности терена за откривање нафте и гаса на територији Србије идентификовано је 7 рангова (Савезни геолошки завод, Београд 1981. год.) Скоро трећина територије Војводине (око 6.850 км²) сврстана је у први ранг (веома перспективни). У њој су до сада откривене највеће резерве нафте и гаса у Србији (око 97%).

На простору првог ранга Војводине откривено је преко 220 лежишта из којих се остварује производња нафте и гаса преко 50 година. У 2008.години билансирано је 132 нафтно/гасне бушотине. У експлоатацији било је 107 бушотина, односно око 80% од укупног броја.

Неповољна је чињеница да је највећи број актуелних нафтних и гасних лежишта пронађен пре више од 50 година и већ је у поодмаклој фази експлоатације. Досадашња геолошка истраживања на истражном простору Војводине су првенствено усмерена на откривању резерви нафте и гаса у класичним структурним замкама у терцијарним седиментима.

Резерве и експлоатација угља

На територији АП Војводине позната су лежишта мрког угља и лигнита. Квалитетан мрки угљ, дуги низ година експлоатисан је у Врдничком угљоносном басену, на јужним падинама Фрушке горе. На северним и западним обронцима Фрушке горе, као и на десној обали Дунава постоји више потенцијалних лежишта: Черевих, Банаштор, Сремска Каменица и др.

На територији АП Војводине, данас се експлоатација угља врши само у руднику угља "Ковин". Експлоатација лигнита из ковинског рудника, врши се из подводног копа, са дна корита реке Дунав. Истраживања на овом локалиету започета су још 1976. године и до сада утврђене резерве угља износе око 230.000.000 тона.

Укупне резерве угља на територији АП Војводине се процењују на на нивоу 525.000.000 милиона тона.

Металичне минералне сировине

Појаве и потенцијална лежишта металичних минералних сировина на подручју АП Војводине регистроване су и истраживане само на Фрушкој Гори и на Вршачком брегу. Карактеристике и потенцијали Вршачког брега, изузев појединих неметаличних минералних сировина, у протеклом периоду су недовољно истражене и испитане.

Међу појавама металичних минерала/минералних сировина, никал и гвожђе заузимају доминантно место, а затим следе појаве олова и цинка. Поред олова и цинка евидентиране су и геохемијске аномалије бакра, сребра и волфрама.

Неметаличне минералне сировине и сировине за добијање грађевинског материјала

На територији АП Војводине регистровано и истражено је преко 360 појава и лежишта за 16 врста неметаличних минералних сировина.

Истражени и утврђени потенцијали неметаличних минералних сировина знатно су већи од њихове тренутне експлоатације.

Сировине за добијање грађевинских материјала

Као сировине за производњу грађевинских материјала користе се цементни лапорац, кречњак, туф и опекарска глина.

Табела 12. Билансне резерве сировина за добијање грађевинског материјала

МИНЕРАЛНА СИРОВИНА	БИЛАНСНЕ РЕЗЕРВЕ (тона)
Цементни лапорац	196.000.000
Туф	2.500.000
Кречњак	56.000.000
Опекарске глине	107.000.000

Остале врсте неметаличних сировина

На подручју АП Војводине у претходном периоду регистроване су и истражене следеће врсте неметаличних минералних сировина: магнезити, бентонити, азбест, полудраги камен, тресет, пелоиди-лековито блато и зеолити.

3.2.4. Водни ресурс

Површинске воде

Речну мрежу Војводине чине три велике реке - Дунав, Сава и Тиса, са свим својим притокама и каналима. Све реке се одликују малим падом, спорим и кривудаваим током, великом акумулативном моћи и склоношћу ка стварању мртваја и меандера. На самој територији Војводине своја сливна подручја формирају и мали водотоци, као што су: Криваја и Чик у Бачкој, Манђелоски поток, Галовица, Јарчина и већи број потока који се сливају са Фрушке Горе у Срему, као и Златица, Бегеј (Стари и Пловни), Тамиш, Брзава, Моравица, Караш, Нера, Надела, Ројга у Банату. У водну слику Војводине улазе и језера од којих је најзначајније Палић код Суботице (око 5,8 км²), затим Лудошко језеро, Бело блато и Обедска бара и низ језера на Фрушкој Гори и Бачкој. Површинске воде Војводине се у потпуности налазе у сливу Дунава и користе се за водни транспорт, као реципијенти употребљених вода насеља и индустрије, наводњавање, снабдевање индустрије, туристичке и спортско рекреативне активности.

Карактеристика подручја Војводине је што су транзитне воде (5.241,5 м³/с), са суседних територија, 100 пута веће од сопствених (52,0 м³/с), што представља просечно специфично отицање са сопствене територије од око 1 л/с км² за равничарски део и око 30 л/с км² за планински део. Са специфичном расположивошћу властитих површинских вода од око 750 м³ по становнику годишње (дупло мање од целе Србије у глобалу), Војводина спада у водом сиромашнија подручја Србије и Европе. Просечни коефицијент отицаја за Војводину је око 0,12, али се на Телечкој висоравни (Северна Бачка) креће и свега око 0,06.

Табела 13. Расположиве површинске воде у (м³/с).

ВОДОТОК	ПРОСЕЧНЕ ВОДЕ		МАЛЕ ВОДЕ	
	Транзитне	Сопствене	Транзитне	Сопствене
Дунав са Дравом	2.824		1094,5	
Тиса	789	5,5	126,3	
Тамиш	37	9,0	0,3	
Пловни Бегеј	19,3		10,5	
Стари Бегеј	3,2		0,9	
Брзава, Моравица, Караш, Нера	35		3,8	
Бачка и Банат (потоци и канали)		24,5		1,3
Срем		13,0		0,5
Баја-Бездан и Плазовић	2			0
Сава	1.532		270,6	
Укупно (м ³ /с):	5.241,5	52,0	1506,9	1,8
Просечне воде				
	а) Транзитне	5.241	Транзитне просечне воде су 100 пута веће од сопствених	
	б) Сопствене	52		
	Укупно (м ³ /с):	5.293		
Мале воде				
	а) Транзитне	1506,9	Транзитне мале воде су једини расположиви ресурс при малим водама	
	б) Сопствене	2,0		
	Укупно (м ³ /с):	1.508,9		

Количина од око 2.500 м³ по становнику годишње домаћих вода је доња условна граница на основу које се утврђује потпуна и дугорочна самодовољност вода једне земље за њен несметан и одржив развој, без угрожавања животне средине.

Војводина је са својих 750 м³ далеко испод ове границе по становнику годишње домаћих вода, с тим да је ситуација много повољнија ако се томе додају спољне воде (75.870 м³/становник за годину), међутим спољне воде су подложне страним утицајима.

Предходни показатељи и за Војводину као и за целу Србију указују на више последица: (а)водни биланси су већ сада напрегнути, а у будућности ће бити све више; (б) морају се увести оштре мера планске реационализације потрошње воде, пре свега увођењем мера рецикулације и вишекратног коришћења вода; (в) биће неопходне све сложеније интегралне мере заштите квалитета вода, уз обавезну примену и мера побољшавања водних режима у маловодним периодима применом акумулација ("оплемењавање малих вода"); (г) неопходне су бројне акумулације, са сезонским / годишњим регулисањем за уређење водних режима и заштиту водених екосистема; (д) неопходно је коришћење ресурса транзитних вода међународних река, уз све ризике које доноси таква зависност од добре воље и понашања узводних земаља.

Подземне воде

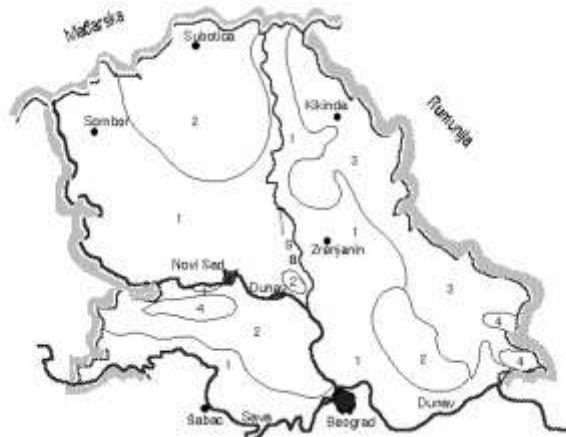
Зависно од генезе водоносне средине, дубине и режима издани, физичко-хемијских карактеристика воде и других специфичности, издани Војводине са пијаћим водама, могу се поделити на:

- **артеске издани** - издани формиране у језерско-барским седиментима плиоцено-плеистоценске старости. За водоснабдевање становништва и индустрије Војводине пијаћом и санитарном водом изузетно важну улогу имају артеске издани (формиране у водоносним срединама млађег плиоцена) због тога што су заштићене дебелим водонепропусним наслагама од разних загађења са површине терена. Високо квалитетне подземне воде акумулиране су у водопрпусним песковитим хоризонтима. Из артеских издани Војводине, (Водни биланс 1998. године), на око 260 изворишта користи се просечно дневно 3,3 м³/с воде (највише у Банату 1,6 м³/с, затим у Бачкој 1,4 м³/с, а најмање у Срему 0,3 м³/с).

- **издани са слободним нивоом** - издани формиране у алувијалним наносима Дунава и Саве, у мањој мери Тисе и осталих речних токова, као и у речним терасама. Из ових издани експлоатише се просечно дневно $2,5 \text{ m}^3/\text{s}$ подземне воде. Најинтензивнија експлоатација врши се из приобаља Дунава и његових тераса $2,1 \text{ m}^3/\text{s}$, знатно мање из приобаља Саве $0,4 \text{ m}^3/\text{s}$ (нису урачунате количине које се експлоатишу за потребе Београдског водовода), а најмање из приобаља Тисе $0,02 \text{ m}^3/\text{s}$.

Реонизација издани са слободним нивоом је извршена у следеће групе:

- издани формиране у алувијалним наносима река и у речним терасама;
- издани формиране у лесним наслагама и еолским песковима;
- издани формиране у језерско-барским седиментима холоцена;
- издани формиране у пренеогеним геолошким формацијама.

Слика 10. Реонизација слободне (прве) издани Војводине

Најповољније хидрогеолошке и хидродинамичне карактеристике имају алувиони Дунава и Саве у појединим сегментима речног тока. Приобаље Дунава има најбоље филтрационе карактеристике на секторима Бездан-Богојево, Футог-Петроварадин, Ковин-Дубовац и на потезу код Панчева, а приобаље Саве на секторима Јамена-Сремска Митровица и Јарак- Грабовци.

Значај ресурса подземних вода је посебно у томе што су целокупно становништво и знатан део индустрије и пољопривреде оријентисани искључиво на тај ресурс. Данас се просечно из подземља захвата преко $6 \text{ m}^3/\text{s}$ воде, а у наредних 20-30 година може се очекивати чак и повећање потреба на око $8 \text{ m}^3/\text{s}$. Резерве квалитетне воде из артеских издани се у појединим деловима Војводине смањују, јер су захватања већа од динамичких резерви, а циклус обнављања је релативно спор. Газдовање овим водама системски није уређено. Квалитет воде за пиће, из прве издани веома озбиљно је угрожен неконтролисаним загађењима. Директно хватање воде из површинских водотока нема реалне основе.

Степен истражености појединих области, за које је утврђена перспективност с аспекта отварања нових изворишта локалног или чак регионалног карактера, је веома низак. Хидрогеолошка истраживања перспективних области представљају први корак ка побољшању водоснабдевања становништва у Војводини.

Општа оцена је да ни подземних вода нема довољно, и да су доста сужене могућности за њихово коришћење. Због надексплоатације подземних издани и неадекватне заштите изворишта све већи проблем постаје квалитет подземних вода, тако да се све више доводи у питање могућност коришћења низа изворишта, чак и из ОВК, без употребе постројења за пречишћавања, и то са доста захтевним технологијама. Зато квалитетне и искористиве подземне воде постају драгоценост, која ће се чувати само за становништво и оне технолошке процесе који захтевају воду највишег квалитета.

Квалитет вода

Један од најтежих проблема водопривреде Војводине, је заштита квалитета површинских и подземних вода од загађивања.

Загађивачи вода у Војводини се могу сврстати на концентрисане и расуте загађиваче. Концентрисани загађивачи су погони у којима се обавља нека делатност и људска насеља који своје отпадне воде преко канализационих система, по правилу не пречишћене испуштају у водотокове. Најчешће су то:

- урбана насеља;
- индустријски објекти (хемијске, петрохемијске, прехранбене, металне и др.);
- енергетски објекти (термоелектране, топлане, нуклеарне електране, прерада нафте, прерада угља и хидроенергетски објекти);
- пољопривредни објекти за тов стоке;
- депоније (уређене).

Према подацима Водопривредне основе Републике Србије око 40 % загађења потиче од становништва.

На територији Војводине регистровано је 511 загађивача вода. Њихова структура по делатности је следећа: индустрија 326 загађивача, пољопривреда (сточарство) 113 загађивача, насеља 44 загађивача и остало 20 загађивача. У ову последњу групу спадају медицинске установе (бање), корисници термалних вода, радионице за ремонт саобраћајних средстава итд. На јавну канализацију прикључено је око 30% становништва. Остали део становништва одлаже своје отпадне воде у подземље, путем септичких јама или на неки други начин.

На основу вишегодишњих испитивања квалитета вода на територији Војводине може се констатовати следеће:

- воде Дунава налазе се у II класи квалитета захваљујући знатној способности самопречишћавања;
- воде Тисе долазе већ прекомерно загађене и налазе се у III класи са повременим одступањима ка IV класи;
- воде Саве долазе прекомерно загађене и углавном задржавају III класу бонитета;
- банатски водотоци дотичу из Румуније прекомерно загађени и претежно имају IV класу бонитета; најтежа ситуација је на Старом и Пловном Бегеју где је квалитет "ван класе";
- каналска мрежа Хс ДТД је неуједначено оптерећена; најугроженија деоница је Врбас-Бездан (Велики бачки канал) где се квалитет категорише као "ван класе";
- акумулације показују тренд убрзане еутрофикације што у знатној мери ограничава њихову примену;
- воде језера Палић и Лудаш налазе се углавном у III класи са уоченим трендом еутрофикације, као последица неадекватног пречишћавања отпадних вода града Суботице и освежавања њихових вода (доградња ППОВ-а је у завршној фази).

На основу података Републичког хидрометеоролошког завода утврђено је да су поједини водотоци у Војводини повремено или стално изван класе прописане Уредбом о категоризацији водотока. Најтежа ситуација, где се јављају зоне чији се квалитет категорише као "ван класе", утврђена је на Босуту, Старом и Пловном Бегеју, каналу Врбас-Бездан, Надели, Александровачком каналу, Кудошу и на појединим деоницама Криваје.

Оптерећење и утицај отпадних вода на класе површинских вода се види на гранични профилима на Дунаву, Тиси и Бегеју за период 1998-2003. године. Највећа концентрација детектована је у води Бегеја. У дужем периоду вода Бегеја се налазила у III класи, док је вода Тисе била претежно у другој класи, а у 10. и 11. месецу чак у I класи. Вода Дунава је у летњем периоду из II класе прелазила у III класу.

Најугроженији водотоци у Војводини су:

- Канал Врбас-Бездан (деоница од 0+000 до 6+000 речног километра);
- Пловни Бегеј (од Румунске границе до преводнице Клек);
- Александровачки канал;
- Бегеј (ток кроз Зрењанин до бране код Стаићева);
- Надела (у доњем току од уставе Јабука до ушћа у Дунав);
- Кудош (код Руме);
- Криваја (низводно од Бачке Тополе);
- Канал Богојево - Бечеј (на току од улива канала Врбас-Бездан до ушћа у Тису) и
- Тиса (од Сенте до бране на Тиси).

Слика 11. Идентификовани највећи проблеми квалитета вода у Војводини

Оцена водних ресурса АП Војводине

Код оцене водних ресурса, јасно су раздвојене транзитне воде ($5.241,5 \text{ m}^3/\text{s}$), са суседних територија, и сопствене воде које су 100 пута мање од транзитних ($52,0 \text{ m}^3/\text{s}$).

Површинске воде које се формирају Војводине су оскудне и у просечним вредностима, док врло велика просторна и временска неравномерност вода чини расположивост тог вида водних ресурса још неповољнијим. Такође, квалитетних подземних вода - оних које се могу заштитити али и са адекватним економским средствима довести до потребног квалитета, обнављати и користити са високом захтеваном обезбеђеношћу - има мање него што се оцењује када се количине разматају ван хидролошки критичних периода.

Може се оценити да се АП Војводина суочава са наглим нарастањем проблема са водом. Основни проблем настао је превасходно због великог застоја у текућем и инвестиционом одржавању, али и у изградњи (нарочито комуналних) водопривредних система. Анализе указују да је у последњих двадесетак година (нарочито су критичне деведесете), од укупно потребних средстава за текуће и инвестиционо одржавање издвајано свега 20-60% потребних средстава.

3.3. СТАНОВНИШТВО, НАСЕЉА И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

3.3.1. Демографски развој

Укупан број становника АП Војводине (попис становништва из 2002. године) износи 2.031.992 становника. Развој становништва АП Војводине има неповољне тенденције због успореног демографског раста, чињенице да број умрлих надмашује број живорођене деце (природна депопулација), израженог процеса демографског старења, распрострањености самачког живота, као и утицаја миграционих процеса.

Демографски раст становништва Војводине посматран по међупописним периодима био је само у две декаде већи од једног процента годишње, док је у периоду 1981-1991. година присутна депопулација.

Период друге половине 20. века у Војводини је обележен великим досељавањима, али и великим одсељавањима, о чему сведочи и допринос појединих компоненти кретања становништва у његовом укупном порасту (табела 13).

Табела 14. Допринос природног прираштаја и миграционог салда демографском расту АП Војводине

Међупописни Период	Укупан пораст	Апсолутни допринос		Релативни допринос	
		природни прираштај	миграциони салдо	природни прираштај	миграциони салдо
1948-1953.	58.788	91.672	-32.884	сав	-
1953-1961.	155.420	123.962	31.458	79,8%	20,2%
1961-1971.	97.568	97.094	474	99,5%	0,5%
1971-1981.	82.239	69.466	12.773	84,5%	15,5%
1981-1991.	-20.883	11.457	-32.340	сав	-
1991c-2002.c	84.890	-81.171	166.061	-	сав
1991н-2002.н	61.797	-81.171	142.968	-	сав
1948-2002.	434.929	312.480	122.449	71,8%	28,2%

Напомена: с – укупно становништво према методологији пописа 1991. године
н – укупно становништво према методологији пописа 2002. године

У 2004. години свих седам округа у Војводини бележи негативан **природни прираштај**. Све до пред крај 20. века ратови су били узроци минималних (током ратних година) и максималних вредности (послератни компензациони период) природног прираштаја у Војводини. Међутим, чињеница да у Војводини, почев од 1989. године, годишњи број умрлих премашује број живорођених, треба схватити врло озбиљно, поготово што се негативна стопа, из године у годину, повећава. Ако се таква тенденција настави, што је врло извесно, и ако не буде осетнијег доприноса миграција, што је такође врло извесно (посебно на кратак рок) у Војводини ће неминовно доћи до депопулације која би могла да до средине 21. века узрокује смањење становништва за око пола милиона становника.

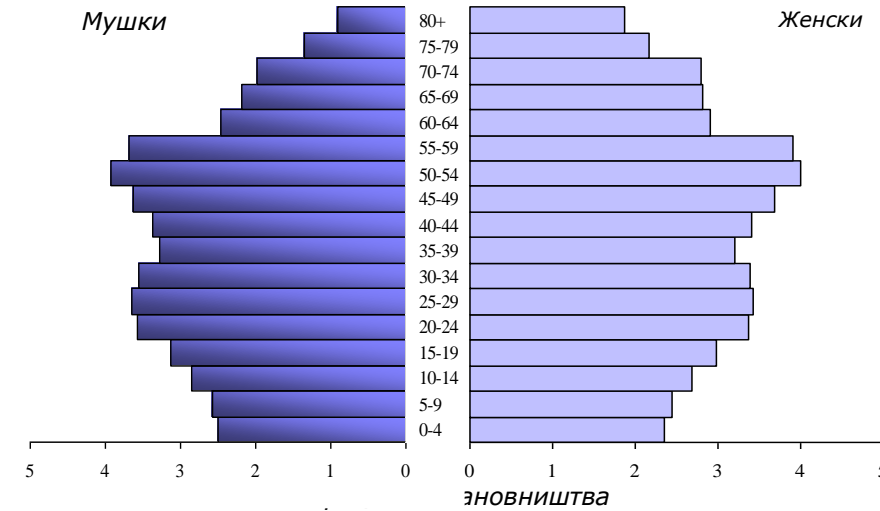
Смањење фертилитета и природног прираштаја директно је утицало на депопулацију, односно на интензивирање **процеса старења становништва**.

Војводину карактерише дугорочна тенденција смањења младог и повећања удела старог становништва. Наиме, контингент младог становништва смањен је са 30,0% у 1971. години на 22,6% у 2002. години, односно на 21,5% у 2008. години. У истом периоду удео старог становништва порастао је са 14,8% 1971. године на 21,4% 2002. године, да би се већ 2008. њихово учешће изједначило са контингентом младог становништва (21,5%). Уколико се негативни демографски процеси наставе, неминовно је да ће и у Војводини у блиској будућности број лица старих 60 и више година бити већи од броја младих. Овај процес био је незнатно израженији у Централној Србији, па је већ 2008. удео старих у укупној популацији био већи од удела младог контингента за 1,7%.

Према подацима Републичког завода за статистику из 2008. године, учешће појединих старосних група у укупној популацији АП Војводине формирало је старосну пирамиду која указује на регресивни тип становништва (графикон 8). На ово су утицала два процеса: пад natalитета и повећање животног века становништва.

Просечна старост у Војводини 2008. године износила је 40,6 година и била је за 0,7 година мања од просечне старости у Централној Србији, односно за 0,5 година од просечне старости на нивоу републике, (табела 2). Још 1971. године просечна старост становништва прелазила је граничну вредност од 30 година, која се у демографској теорији сматра почетком процеса старења једне популације.

Графикон 8. Старосна пирамида становништва Војводине, 2008. године

Пад natalитета и старење становништва изазвали су и промене у полној структури, чија је основна одлика смањење мушког у укупном становништву. Промене које су остварене у дистрибуцији укупног становништва по старости најважнији су непосредни чиниоци смањења удела мушког становништва. С обзиром на изражене разлике у саставу по полу појединих старосних група, односно већем броју жена код средовечног и старог становништва, очигледно је да су главни узроци демографског старења у исто време основни узроци феминизације укупног становништва.

Табела 15. Одабрани показатељи старосне структуре становништва АП Војводине 1971-2008.

	1971.	1981.	1991.	2002.	2008.
Коефицијент маскулinitета	939,9	948,6	944,5	940,7	945,4
Коефицијент старости (60 и више година)	14,8	14,9	18,7	21,4	21,5
Коефицијент младости (до 19 година)	30,0	26,9	25,7	22,6	21,5
Индекс старења	0,50	0,56	0,69	0,93	1,0
Просечна старост	34,6	36,3	37,8	39,8	40,6

Поред утицаја светске економске кризе, **тржиште рада** суочено је са вишегодишњим кумулираним транзиционим проблемима. Велику незапосленост узрокује нарочито високо учешће дугорочно незапослених, односно велика незапосленост младих и нестручних лица, а такође и присутна велика незапосленост жена.

У циљу побољшања услова на тржишту рада донета је Стратегија запошљавања у АП Војводини (2006-2008) и она је у складу са Националном стратегијом запошљавања Републике Србије 2005-2010. године и уважава принципе Опште стратегије Европске уније у области запошљавања и борбе против незапослености. Стратегија подразумева на првом месту децентрализацију у области запошљавања, потом спровођење мера активне политике запошљавања, подстицање запошљавања у области пољопривреде и туризма, затим равноправност полова када су у питању могућности на тржишту рада, а такође и прекогранична сарадња у области запошљавања.

Од укупног броја становника у Војводини 2008. године категорији становништва радног узраста (15-64) припадало је 66,7% становништва. Од укупног броја становника који су припадали категорији биолошког радно способног узраста, 62,6% чинило је **активно становништво**.

Активно становништво старости 15 и више година чинило је 49,4% укупног броја становника те категорије, односно 41,7% укупног броја становника у Војводини у 2008. години. Неактивно становништво старо 15 и више година чинило је 50,6% становништва те старостне доби, односно 42,7% укупног становништва у покрајини.

Стопа активности становништва радног узраста у Војводини износила је 2008. године 60,8%, односно била је за 1,9% мања од стопе активности у Републици, и за 2,2% мања него у Централној Србији. Када је у питању диференцијација према полу, стопа активности становништва радног узраста у Војводини код мушкараца износила је 70,8%, док је код жена била 50,7%.

Највећа стопа активности код становништва радног узраста присутна је у старосним групама 30-34 године, потом код становништва старог 35 до 39 година и у старосној категорији 40-44 године.

Стопа запослености становништва радног узраста 2008. године износила је 52,2% и била је за 1,5% мања од стопе запослености на нивоу Републике, односно за 1,7% мања од стопе запослености у Централној Србији.

Највећи број запослених лица радног узраста припадао је старосним категоријама 44-49 и 45-49 година (30,0% запосленог становништва налазило се у ове две старосне групе), а најмање у категорији од 15 до 19 година и 60-64 године, што је и разумљиво ако се у обзир узме да је то категорија становништва средњошколског узраста, односно категорија старог становништва.

3.3.2. Мрежа насеља и функционална урбана подручја

Мрежа насеља АП Војводине је релативно равномерно развијена захваљујући генералној планској реконструкцији целокупног система насеља током XVIII века, којом су утврђене основне смернице просторне дистрибуције становништва и самим тим и сам изглед данашње мреже насеља. Основна карактеристика насеља АП Војводине је планска композиција геометријског карактера.

Једна од основних карактеристика градова је, да многе њихове функције имају снагу која превазилази потребе локалног становништва и усмерене су ка задовољавању потреба становништва ужег или ширег круга околних насеља. Све градске функције немају исти досег деловања на околину, односно границе деловања свих функција се не поклапају. То је својствено и највећим гравитационим центрима, код којих се деловање неких функција протеже по великим територијама, док је деловање других ограничено само на њихову најужу околину. Због тога се, унутар пространих гравитационих подручја великих градова, формирају гравитациони центри нижег ранга, који окупљају само насеља из своје непосредне околине. Сложеност овог феномена појачава и чињеница да се унутар великих гравитационих зона формирају секундарни гравитациони центри различитих категорија. Везе између града и околних насеља су обостране, а многобројније су и снажније између ближих насеља. Досег деловања града на околину зависи од моћности његових функција и по правилу је већи код већих градова.

Блиска суседства гравитационих центара не доводе само до ексцентричности њиховог положаја унутар околне територије, већ и до формирања микрогравитационих подручја мале површине и са малим бројем насеља. Примери су околине Темерина, Србобрана, Малог Иђоша, Инђије и др.

Случајеви у којима положај централног места одређују раскрснице путева својствени су сеоским срединама. То су мање или више простране територије без старих централних насеља, на којима су формиране нове административне јединице. У суштини, разлози за

формирање пространих сеоских средина су орохидролошке природе, и најкарактеристичнији примери су у источнобанатским депресијама, на ниском делу дилувијалне терасе у Срему, на југозападној периферији Бачке и у рускокрстурској депресији. У много случајева, положај на раскрсници локалних путева био је једини квалитет насеља, које је изабрано за центар општине, а након тога насеље је еволуирало и до функције гравитационог центра подручја. Уколико је та раскрсница на периферији гравитационог подручја долази до ексцентричности положаја његовог центра. Типични примери су општине Пландиште, Житиште, Пећинци, Бач и Бачки Петровац.

У Покрајини постоји 467¹³ насеља распоређених у 45 општина. На подручју АП Војводине формирана је мрежа насеља не претерано велике густине настањености, односно, на сваких 100 km² налази се у просеку 2,16 насеља, што је далеко испод републичког просека од 7,0 насеља на 100 km².

Посматрано кроз историју, па све до данас миграције на простору АП Војводине су стално присутне. Разлози за миграције становништва су различити, али један од главних је задовољење основних егзистенцијалних потреба. Промене у просторном распореду становништва и самим тим промена густине насељености главни су фактори промена карактеристика мреже насеља.

Табела 16. Густина насељености

Области	1991.		2002.	
	Број становника	Густина насељености st/km ²	Број становника	Густина насељености st/km ²
Јужнобачки	543 878	135,5	593 666	147,9
Јужнобанатски	315 633	74,3	313 937	73,9
Севернобачки	202 493	113,5	200 140	112,2
Севернобанатски	177 542	76,3	165 881	71,3
Средњебанатски	216 574	66,6	208 456	64,1
Сремски	303 216	87,0	335 901	96,4
Западнобачки	210 679	87,1	214 011	88,5
АП Војводина	1 970 015	91,6	2 031 992	94,5

На основу података из табеле 16 може се приметити да је у већини области на територији АП Војводине број становника у опадању, изузев у Јужнобачкој и Сремској, што је директна последица интензивнијег економског развоја новосадке агломерације (када је у питању јужнобачки округ) и општина смештених на релацији Нови Сад-Београд, односно дуж Коридора Х (Инђија, Стара и Нова Пазова), као и непосредна близина Београда (када је у питању сремски округ).

Од укупно 467 насеља на територији АП Војводине њих 282 бележи пад броја становника, 184 пораст, а само једно насеље стагнацију када је у питању број становника, посматрајући број становништва насеља према пописима 1991. и 2002. године. Највећи проблем је у томе што у појединим општинама сва насеља, или већина, бележи пад броја становника (насеља у општинама Житиште, Ада, Нова Црња, Нови Бечеј, Ковачица), док наспрот томе постоје општине у којим сва насеља, или велика већина, бележе пораст броја становника (насеља у општинама Стара Пазова, Рума, Инђија, Темерин, град Нови Сад итд.) што указује на миграторна кретања становништва АП Војводине из мање развијених у развијеније општине.

Величинска дистрибуција насеља

Сва насеља на територији АП Војводине разврстана су у осам величинских категорија.

Табела 17. Величинске категорије насеља

Величинска категорија према броју становника	Број насеља	Број становника	% од укупног становништва АПВ	Просечна величина насеља
До 1000	133	62 764	3,09	472
1001-3000	186	331 259	16,30	1 781
3001-5000	67	251 992	12,40	3 761
5000-10000	47	313 709	15,44	6 675
10001-20000	20	295 001	14,52	14 750
20001-50000	9	277 550	13,66	30 839
50001-100000	4	308 312	15,17	77 078
>100000	1	191 405	9,42	191 405
УКУПНО	467	2 031 992	100,00	4 351

Претходна табела указује на то да је концентрација становништва, посматрано по величинским категоријама насеља, релативно уједначена, са изузетком малих насеља (до 1000 становника) у којима живи само 3,09% становништва АП Војводине. Највећи број становника је смештен у насељима величинске категорије од 1001-3000 становника 16,30%. Величинској категорији од преко 100000 становника припада само једно насеље, односно Нови Сад, са 9,42% становништва од укупног броја становника АП Војводине. Услед интензивног развоја Новог Сада очекује се да ће у наредном периоду расти број становника у граду, што ће у великој мери имати утицаја на његов просторни развој.

Функционална класификација насеља

Уважавајући критеријуме величине насеља, структуре становништва, развијености појединих градских функција, положај и значај у мрежи насеља, насеља на територији АП Војводине је могуће диференцирати у следеће групе:

- Градови – макорорегионални центар и остали регионални центри;
- Градска насеља – субрегионални и мањи центри;
- Сеоска насеља.

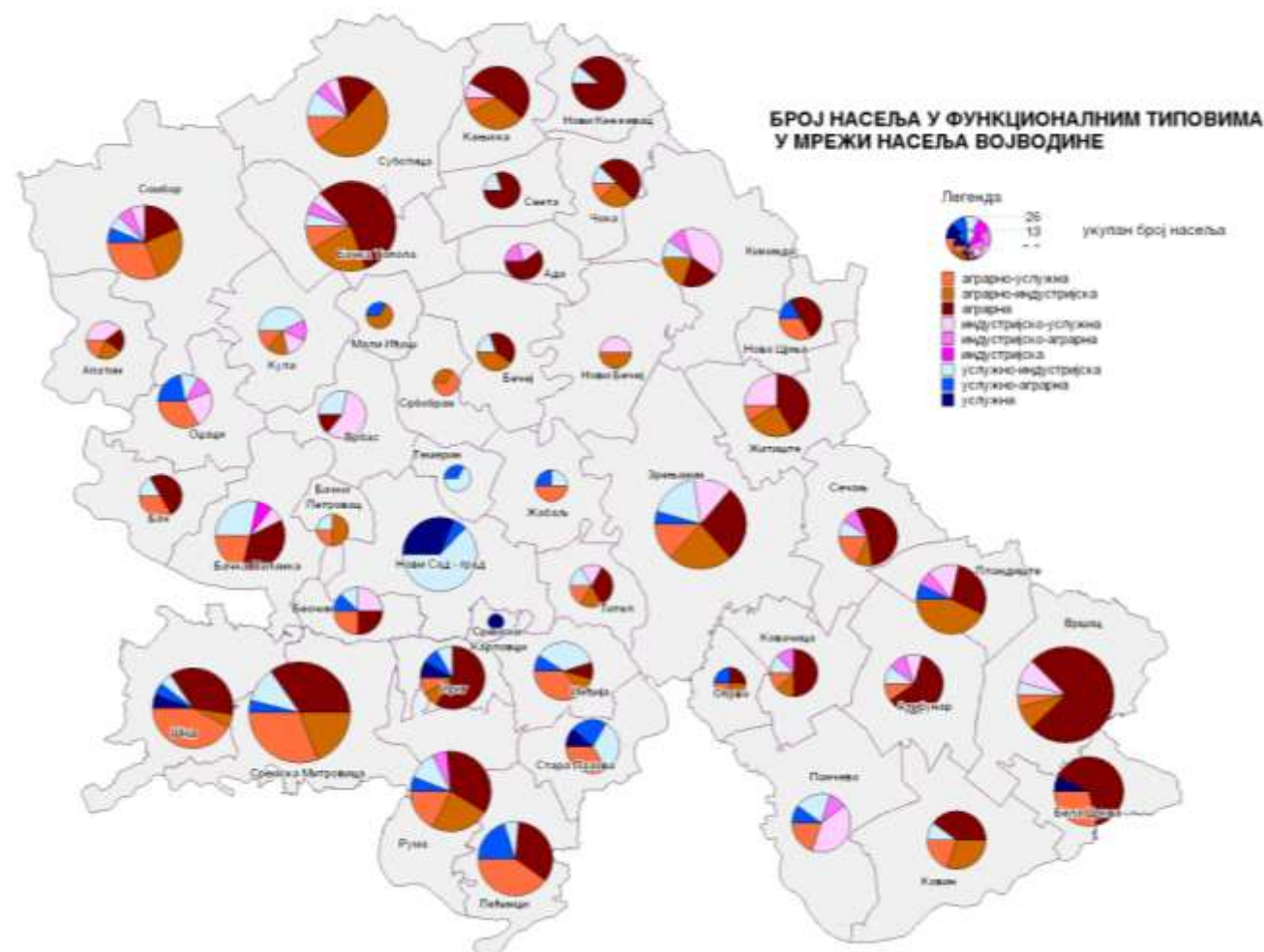
Функционална класификација насеља је релативно различита чак и у оквиру једне групе насеља. Према броју активног становништва у одређеним привредним делатностима насеља АП Војводине могу се поделити у следеће функционалне типове:

Табела 18. Функционални типови насеља

Функционални тип насеља	Број насеља	Број активног становништва	% од укупног становништва АПВ
Аграрно-услугна	82	65 867	3,24
Аграрно-индустријска	73	61 545	3,03
Аграрна	164	64 882	3,19
Индустријско-услугна	39	76 678	3,77
Индустријско аграрна	13	14 034	0,69
Индустријска	1	2 117	0,10
Услужно-индустријска	62	293 294	14,43
Услужно-аграрна	23	21 626	1,06
Услужна	10	101 069	4,97
Укупно АП Војводина	467	701 112	34,48

Најзаступљенији тип насеља у односу на укупан број насеља су аграрна насеља (35,1%) у којима живи свега 3,19% укупног броја становника Покрајине.

¹³ Извор података: РЗС, 2009.

Слика 12. Функционални типови насеља у мрежи насеља АП Војводине

На простору АП Војводине, према функционалној класификацији насеља, има највише насеља аграрног карактера, а најмање насеља чисто индустријског карактера (односно само једно) док се у свим осталим насељима, са мањим или већим учешћем, јављају облици осталих привредних грана и делатности.

Највећи проценат активног становништва живи у насељима услужно-индустријског карактера. Посматрано према броју становника у насељима у којима доминира аграрно становништво, може се закључити да у ова два функционална типа насеља живи подједнак број становништва.

Према ESPON класификацији **функционално урбано подручје** представља променљив простор који обухвата морфолошко урбано подручје (МУП) града/насеља и његово шире окружење које генерише радну снагу града на 45-минутној дистанци од места становања.

Анализа простора АП Војводине извршена је и на основу релевантних индикатора о броју становника, уделу градског и пољопривредног становништва у укупном (степен урбаности), дневних миграција запосленог становништва у односу на укупан број лица које обавља делатност, те на основу висине бруто домаћег производа. Добијени подаци су генерисани на нивоу општине, односно сагледавани су утицаји првог и другог реда суседних општина на анализирани град и обрнуто.

Функционална урбана подручја (ФУП) могу се дефинисати као:

- **ФУП међународног значаја** – са популацијом преко 250 000 становника;
- **ФУП државног значаја** – са популацијом између 100 000 и 250 000 становника;
- **ФУП регионалног значаја** – са популацијом између 50 000 и 100 000 становника.

У наредној табели дат је модел функционалних урбаних подручја на подручју АП Војводине у 2010. години. Треба нагласити да се поједине локалне самоуправе налазе у саставу ФУП-а Београда, тако да су приказани подаци конкретно за локалне самоуправе које административно припадају АП Војводини.

Табела 19. Модел функционално урбаних подручја АП Војводине 2010. године

МОДЕЛ ФУНКЦИОНАЛНО УРБАНИХ ПОДРУЧЈА АП ВОЈВОДИНЕ 2010. ГОДИНЕ									
Р.б.	Функци. Урбано Подручје (ФУП)	У саставу ФУП-а	Број стан. Центра града/ општине	Број стан. ФУП-а	% у укупном броју стан. АПВ	Значај ФУП-а	% ФУП у Укупном броју стан. Србије	ФУП површина (у км ²)	% ФУП у укупној површини Србије
1.	Београд ¹⁴	Стара Пазова, Опово, Пећинци, Панчево, Инђија, Рума	-	336875	16,6	мега	4,5	2766	3,1
2.	Кикинда	Нови Бечеј, Нова Црња	67002	86818	4,3	регионални	1,4	1664	2,2
3.	Нови Сад	Сремски Карловци, Темерин, Беочин, Жабал, Бачки Петровац, Ириг, Инђија, Врбас, Србобран, Бачка Паланка, Тител	299294	513304	25,3	међународни	7,0	3086	4,0
4.	Панчево	Ковин, Ковачица, Опово, Алибунар	127162	220316	10,8	национални	3,8	2525	3,3
5.	Сомбор	Апатин	97263	130076	6,4	национални	1,7	1593	2,1
6.	Сремска Митровица	Шид	85902	124875	6,1	национални	1,7	1444	1,9
7.	Суботица	Кањижа, Бачка Топола	148401	214156	10,5	национални	2,9	2001	2,6
8.	Вршац	Планиште	54369	67746	3,3	регионални	0,9	1177	1,5
9.	Зрењанин	Житиште, Жабал, Сечањ, Нова Црња, Нови Бечеј	132051	201398	9,9	национални	2,7	2861	3,7
ФУП		АП Војводина	1011444	1895564	-	-	26,6	19117	24,4

Извор података: Просторни плана Републике Србије од 2010. до 2020. године

Према подацима из претходне табеле може се приметити да на подручју АП Војводине у 2010. години постоји један део центра у категорији **MEGA (Metropolitan Growth Area)** – ФУП града Београда, један ФУП међународног значаја – Нови Сад, пет функционално урбаних подручја националног значаја (Панчево, Сомбор, Сремска Митровица, Суботица и Зрењанин) и два функционална урбана подручја регионалног значаја (Кикинда и Вршац).

Треба истаћи да се поједине општине истовремено налазе у два функционално урбана подручја. Тако на пример општина Жабал припада ФУП-у Новог Сада и Зрењанина, општине Нови Бечеј и Нова Црња припадају ФУП-у Кикинде и Зрењанина и сл. Поједине општине тренутно не припадају ниједном ФУП-у (Ада, Нови Кнежевац, Бела Црква, Бач и др.).

3.3.3. Развој градова и осталих урбаних насеља

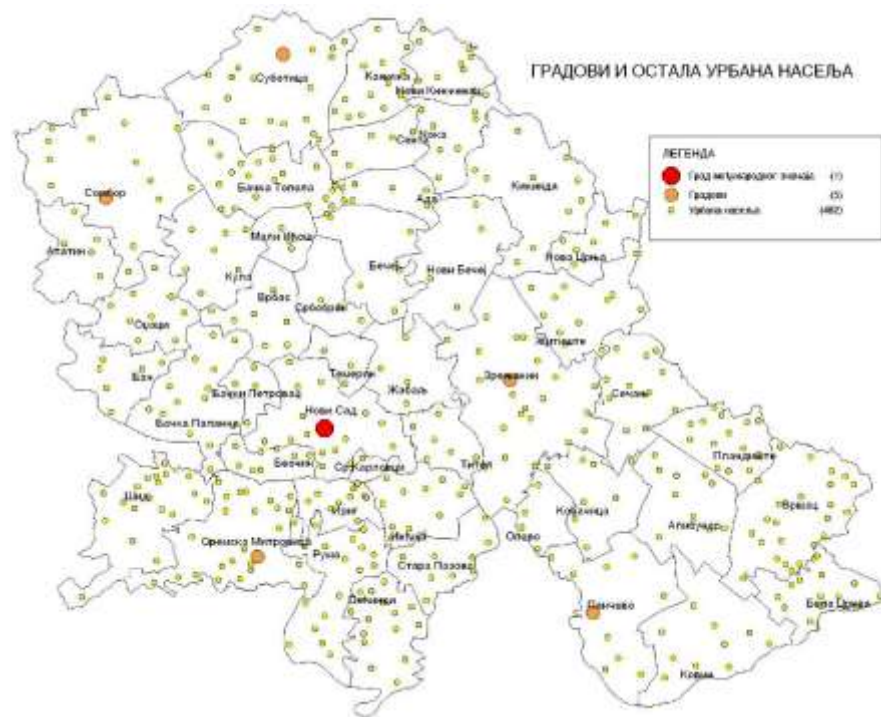
Анализа и оцена стања просторног развоја градова и урбаних насеља односи се на укупан урбани простор АП Војводине. То је у складу са разумевањем да регионални план има за циљ да разрешава она питања која су препозната као заједничка за цео простор, или за чије су решавање на локалном нивоу потребна решења, смернице и мере на нивоу целине АП Војводине.

Територију АП Војводине карактерише уравнотежен урбани развој, добро развијена мрежа градова и урбаних насеља. Сва урбана насеља су међусобно повезана и у оквиру својих функционалних подручја имају услове за добру физичку комуникацију са осталим насељима захваљујући развијеној путној мрежи и главним путним правцима.

На подручју АП Војводине данас има 45 јединица локалне самоуправе од којих шест има статус града (Сомбор, Сремска Митровица, Суботица, Нови Сад, Панчево, Зрењанин). У овим градским центрима живи 538 801 становник (26,51%). У градским и општинским центрима живи укупно 1 066 757 становник, што је 52,5% укупног броја становника Војводине.

¹⁴ Београд - приказани су подаци за општине које се налазе у склопу ФУП-а Београд, а административно припадају АП Војводини

Простором доминира Нови Сад са својим припадајућим функционалним подручјем. Статус града имају Нови Сад (урбани систем града Новог Сада је у категорији од 200 000 до 500 000 становника), Суботица, Панчево и Зрењанин (у категорији од 100 000 до 200 000 становника), Сомбор, Сремска Митровица (у категорији од 50 000 до 100 000 становника) као и низ других урбаних насеља који имају изузетну важност за развој овог региона, без обзира на њихову величину и категорију.

Слика 13. Градови и остала урбана насеља

Војводина има физички уређена урбана насеља и градове, развијеног идентитета, заснованог на афирмацији природних и културних вредности чији се развој и очување заснивао на високом нивоу учешћа становника у свим фазама планирања и управљања пределима и просторима насеља. Што је довело до равномерног развоја већине градова и урбаних насеља, који су у великој мери били и носиоци привредног развоја (Суботица, Сомбор, Кикинда, Зрењанин, Вршац, Бачка Паланка, Панчево, Сремска Митровица, Рума, Нови Сад, Инђија, итд.).

Груписање популационо најјачих центара је у радијусу од 100 km од Београда, док се у ширем појасу налазе само три града/општине са већим бројем становника од 50 000 (Кикинда, Сомбор и Суботица).

Насеља на територији АП Војводине се данас налазе у стадијуму урбане транзиције коју обележава поларизација, развој урбаних жаришта са израженим пресељењем становништва у градове (нарочито у Нови Сад) и урбана насеља (Инђија, Стара Пазова, Рума), што ствара велику дисперзију насељености. Преклапање урбаних и руралних активности доводи до конфликта у простору и девастирања простора, тј. пренамене земљишта. Оваква субурбанизација довела је до стварања периурбаних простора у којима се урбане и руралне активности преклапају (Сремска Митровица). Код изражене "прелазне урбанизације" градско-сеоских подручја треба потенцирати "градски" начин живота (адекватно инфраструктурно опремање).

Један од конфликта у простору је и девастирање пољопривредног земљишта високог бонитета и његова пренамена, како за стамбену изградњу, али све више и за објекте других намена (индустријска производња, складишта...).

У великој мери ова изградња се спроводила (спроводи) мимо закона, прописа и институционалних решења. Често су ови девастирани простори и унутар природног добра (Национални парк Фрушка гора, обала Дунава, Царска бара, итд.). Ови простори су често и простори угрожене и загађене природне средине. У исто време добар део постојећих радних комплекса је запуштен или напуштен.

Обзиром да је урбани развој у директној вези са привредним развојем, могућношћу запошљавања, друштвеним и културним активностима ако се узму у обзир промене у држави изазване двоцентријским заостајањем и стагнацијом развоја, не чуди велика концентрација становника у градовима (Нови Сад, Панчево, Зрењанин), а у исто време недовољна искоришћеност постојеће мреже градова (Сомбор, Кула, Врбас, Оџаци, Бечеј, итд.) и осталих урбаних насеља.

Унутар самих градова и урбаних насеља страдају отворени и зелени простори града, дечија игралишта, спортски терени, односно јавни простори, заштићена културна добра итд. Услед растуће урбанизације културне и природне вредности су угрожене изградњом без контроле и slabим спровођењем контролних мера. Штета која се наноси како самим добрима тако и њиховој непосредној околини је неповратна и ненадокнадива.

Поред вредности које штити закон, ту су и амбијенталне целине, урбане матрице, традиционални типови и начини градње и сл. Приметан је тренд негирања оваквог наслеђа заменом грађевинског фонда (новом градњом). Важећи урбанистички планови се нису показали као довољан инструмент, неопходна је регулатива тј. политика у националним оквирима. Све ово у великој мери указује на непоштовање "јавног интереса" и заговарање "инвестиционо-тржишног планирања".

Локалним одлукама ови негативни трендови се оправдавају (подстичу) "рационалним" коришћењем земљишта и кључним "урбаним ресурсом". Овим се узрокује снижавање стандарда становања у насељима, као и смањење еколошког квалитета простора.

Принципи одрживости и концепта здравог града које проперирају међународни покрети, а Србија се обавезала да ће их спроводити и поштовати, у директној су супротности са тренутним трендовима у простору.

Стихијску и непланску градњу прати неусклађеност саобраћајне мреже и намене простора, односно његове изграђености. Градови, у првом реду Нови Сад, су суочени са сталном саобраћајном презагађеношћу, недовољним проточним капацитетима и недостатком простора за мирујући саобраћај.

Један од великих недостатака просторног развоја и уређења градова и осталих урбаних насеља су и нехигијенска градска (насељска подручја) који су настали запуштањем градског ткива, дотрајалом комуналном инфраструктуром, неправном изградњом која није праћена адекватном инфраструктурном опремљеношћу, као и неадекватним одлагањем и прерадом отпада. Све ово доводи до угрожености еколошког природног и урбаног окружења, а наравно не треба занемарити неразвијену еколошку свест.

Проблеми насеља у Војводини су и поплаве и клизишта. Заштитни системи су запуштени, нису обновљани, а нови нису грађени (када су поплаве у питању), док се код клизишта углавном не спроводи одговарајућа регулатива.

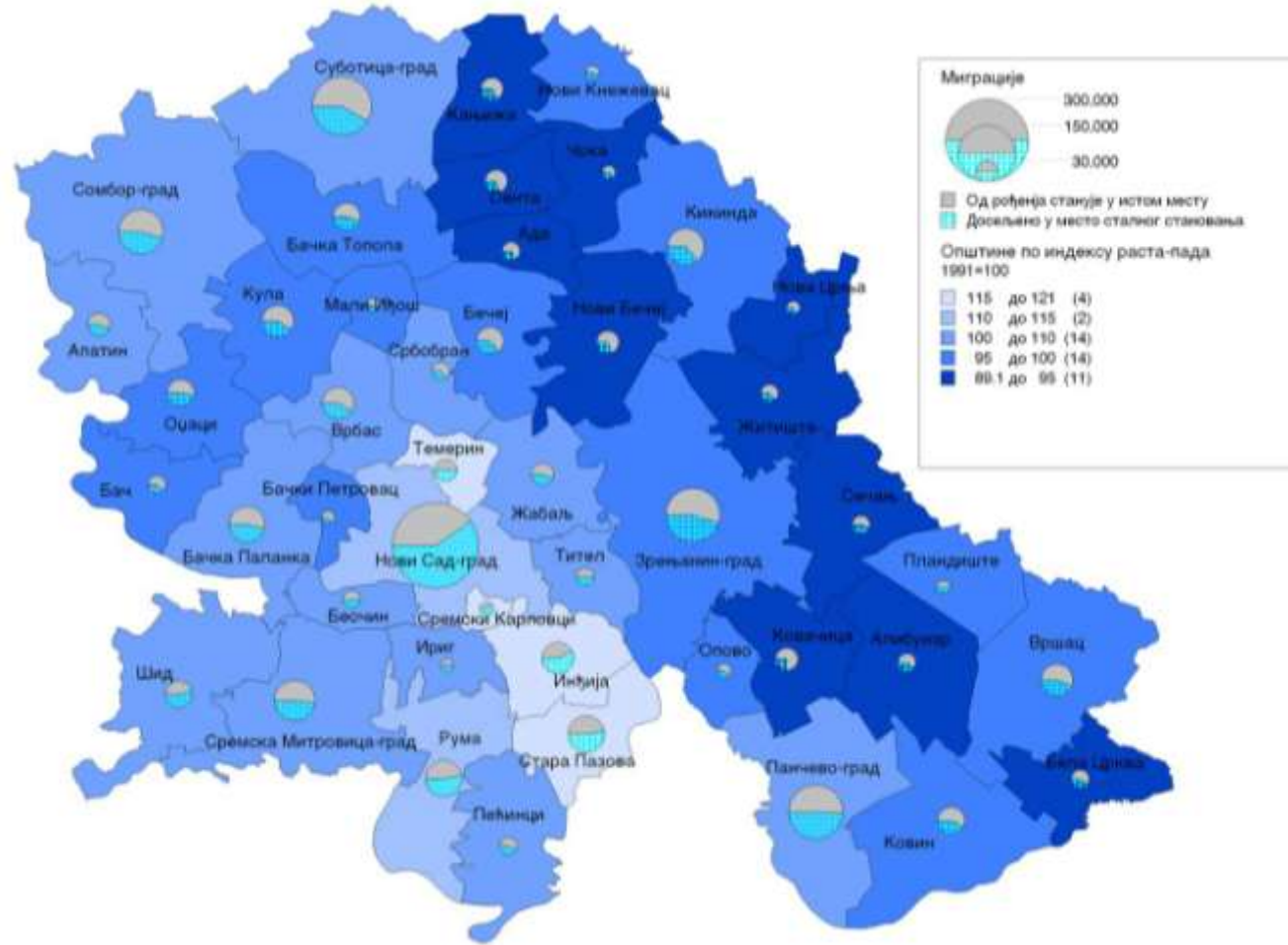
Такође је изражена проблематика делова пограничних подручја и насеља у њима, њихово "пражњење". Неопходно је обратити посебну пажњу на ревитализацију.

Степен урбанизације је знатно већи у Војводини него у осталим деловима Србије, али је свакако мали у поређењу са већином европских земаља.

Градови и урбана насеља у Војводини, суочавају се са многим проблемима. Питања као што су однос према природној и културној баштини, просторном расту – дисперзији, регулисању градње изван оквира закона и сл. превазилазе локални значај и морају имати упориште у националној политици, одлукама и законима. С друге стране неопходна је децентрализација тј. оспособљавање градова и насеља да валоризацијом сопствених потенцијала и могућности планирају и остварују свој развој без нужне потпоре државе.

Јасно дефинисање надлежности, права и обавеза града (Сомбор, Суботица, Нови Сад, Панчево, Зрењанин, Сремска Митровица уз урбана насеља Кикинду и Вршац), као генератора успешнијег регионалног развоја доведоше до децентрализације и спречавања метрополитације Новог Сада, тј. стварања "урбаних жаришта" као и "урбаних осовина" (саобраћајни коридори регионалног, државног и међународног значаја). Реинтеграцијом Србије у међународне токове, градови Војводине и њена функционална урбана подручја, укључују се у актуелну међународну ситуацију условљену глобализацијом, у константну међусобну конкуренцију градова за део међународног капитала, као предуслов успешног развоја и супротстављања деградацији. Мобилност капитала, инвестиција и појединаца без значаја дистанце условила је слабљење националних оквира и јачање града, као новог нивоа економске организације. Градови се постављају у позицију у којој сами одређују и управљају својим развојем. Иницијатива треба да пређе (прелази) са нивоа државе, која је некад усмеравала развој локалних подручја, на ниво града, који сам одређује своје стратегије развоја, обим тржишта ка коме се усмерава (регионално или глобално), као и ниво у коме претендује у глобалној хијерархији градова.

Општи је закључак да је основна предност урбанизације у Војводини оптимална хијерархија градских насеља, сагласна са правилом реда величине и тенденцијама у Европи, а као основни недостатак уочава се низак степен урбанизованости, демографско пражњење сеоских насеља и демографска кретања која и даље иду из правца неразвијених подручја ка развијеним урбаним центрима у којима је дошло до изразите концентрације становништва.

Слика 14. Становништво према миграционим обележјима

3.3.4. Рурални развој

Проблеми руралног развоја у АП Војводини се огледају у чињеници да је пољопривреда још увек доминантна привредна делатност у највећем броју општина, да је инфраструктура недовољно развијена, а постојећи капацитети недовољно одржавани и нефункционални са аспекта данашњих а поготово будућих потреба, затим у недовољној развијености институција и израженим диспропријацијама у нивоу развијености појединих општина. Присутне су драстичне структурне неусклађености, институционални проблеми, неповољна демографска кретања и материјална ограничења у највећем броју општина.

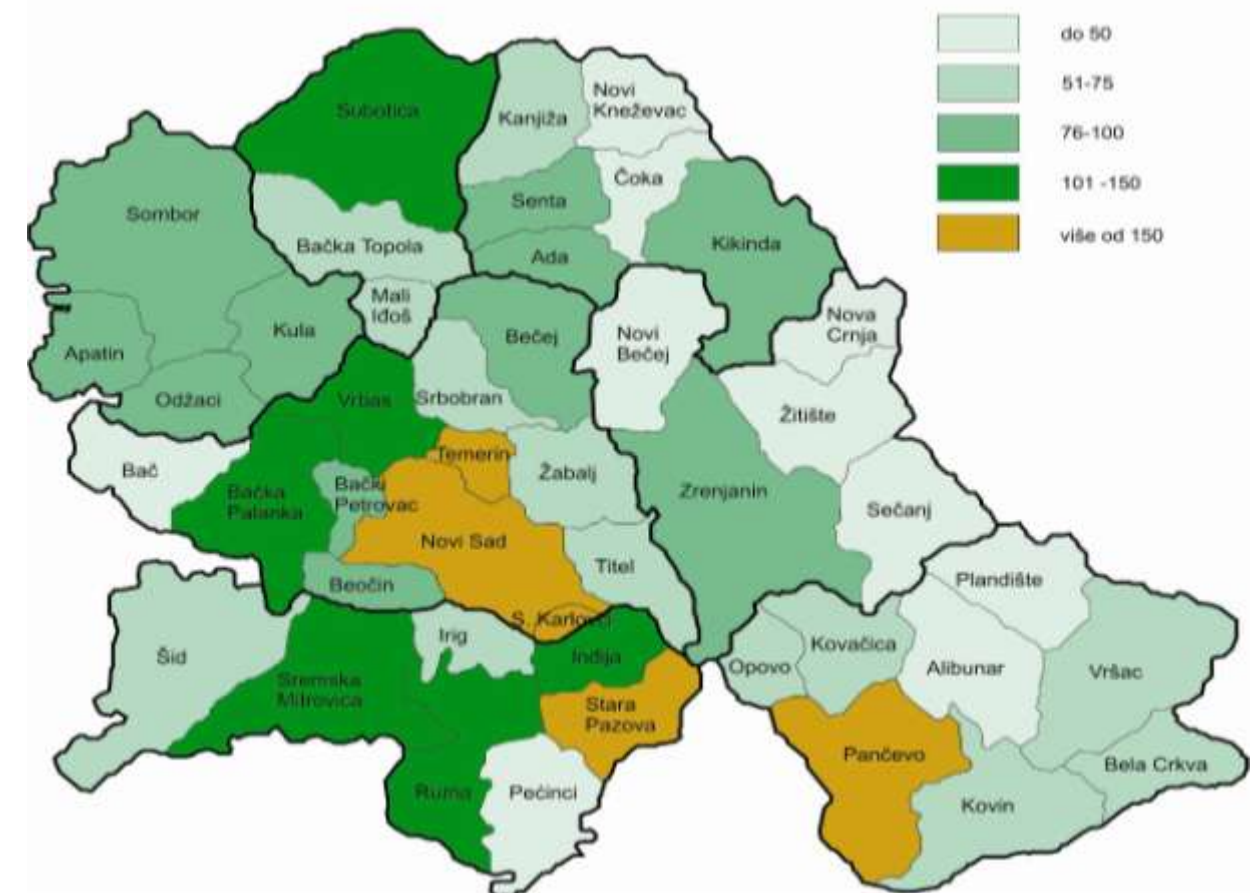
Систематско праћење промена у свакој области руралног развоја представља основу за анализу стања, сагледавање актуелне проблематике која оптерећује рурални развој и доношење решења која ће у пракси довести до позитивних промена.

Постојеће стање и трендови са којима се суочавају руралне области у Војводини су следећи:

- **Демографски трендови:** руралне области до почетка деведесетих година карактерисао је снажан тренд емиграције због аграрног егзодуса, као и у свим земљама Европе од педесетих година прошлог века. У исто време дошло је до брзог раста и развоја осталих сектора привреде. Током деведесетих година наставља се одлив становништва из руралних области, али је дошло и до обрнутог смера кретања становништва, односно имиграција у руралне области, углавном интерно расељених особа. Присутан је тренд драстичног смањивања, како укупног тако и активног становништва у руралним подручјима.
- **Трендови запошљавања у пољопривреди** у руралним областима. Око 1/3 активног становништва је запослено у пољопривреди, док секундарни и терцијарни сектор имају приближно исто учешће у запослености. Стопа запослености у пољопривреди одржава свеprisутан велики значај пољопривреде у националној економији као и **низак степен диверзификације** привредних делатности у руралним областима. То за последицу има **недостатак прилика за запошљавање**.
- **Пољопривреда** остаје преовлађујућа делатност у већини руралних области, коју карактеришу мања пољопривредна газдинства, **ниска стопа продуктивности** и низак приход по газдинству. Велики број газдинстава производи само за своје потребе и има мале вишкове које може пласирати на тржиште.

- **Стопа незапослености** у руралним областима је висока (21%), и одржава проблем недостатка прилика за запошљавање.
- **Капацитети пољопривредно-прехранбеног сектора** повезани са пољопривредном (индустрија инпута, гране прерађивачке индустрије и трговине) су драстично опали током деведесетих година. Већину преосталих индустријских капацитета је неопходно модернизовати и технички побољшати.
- **Инфраструктура** у руралним областима, како економска тако и социјална је слаба, неразвијена и негативно утиче на конкуретност и друштвено ткиво руралних области.
- БДП по становнику у руралним областима износи 74% од националног просека и значајно је испод БДП по становнику у урбаним областима. Рурално становништво се суочава са високим степеном сиромаштва - приближно милион људи у руралним областима живи испод границе сиромаштва са приходом од два долара на дан (Светска банка, 2003.).
- У погледу **заштите животне средине**, руралне области су богате екосистемима и биодиверзитетом, који су означени као заштићене области (национални паркови, заштићене области). Еколошки притисак пољопривреде није висок због ниског степена коришћења инпута (редукована коришћења хемијских средстава) током последњих година. Међутим, промене у интезитету и структури пољопривредне производње се погоршавају убрзаним темпом.

Један од најзначајнијих критеријума утврђивања руралности представља густина насељености, тј. број становника по квадратном километру. Граница коју OECD поставља као стандард, односно као праг руралности износи 150 становника по km^2 .

Слика 15. Руралне и урбане општине према густини насељености (број становника по km^2)

Војводина је са густином насељености од просечно 93 становника по km^2 , свакако далеко испод границе насељености који поставља OECD као критеријум, али се ипак не може у целини сматрати руралним подручјем.

Пошто се препоручује да се типологија изврши на нивоу NUTS 3, као региони на овом нивоу у Војводини се могу сматрати управни окрузи. Управни окрузи у Војводини, са просечним бројем становника од око 286.000 становника испуњавају критеријум за регионе на нивоу NUTS 3 (између 150.000 и 800.000 становника).

Други корак представља утврђивање степена руралности *региона* и њихово разврставање у један од три типа: изразито рурално подручје (ако више од 50% становништва живи у руралним општинама), делимично рурално подручје (ако од 15% до 50% становништва живи у руралним општинама) и изразито урбана подручје (ако мање од 15% становништва живи у руралним општинама). Поред главног критеријума (удела руралног становништва), користи се и секундарни критеријум - величина урбаног центра. *Једини урбани центар у Војводини по датим критеријумима је Нови Сад.*

Од седам управних округа у Војводини у чак четири (Севернобачки, Средњебанатски, Севернобанатски и Западнобачки) 100% становништва живи у руралним општинама. У Сремском управном округу 78,4% становништва живи у руралним општинама, а у Јужнобанатском 59,1%. Ових шест региона се разврставају у изразито рурална подручја. У Јужнобачком управном округу у руралним подручјима живи 44,5% становништва, па се овај регион разврстава у делимично рурална подручја. У овом региону се налази и урбани центар Нови Сад.

Табела 20. Кретање становништва АП Војводине према пописима од 1961-2002. године

	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.
Укупно становништво	1 854 956	1 952 533	2 034 772	2 013 889	2 031 992
Пољопривредно становништво	961 000	761 000	391.426	269 438	215 147
% од укупног становништва	52	39	19	13	11
Активно пољопривредно становништво	457 400	385 100	213 307	149 583	125 506

Извор: Статистички годишњак Републике Србије, 2007.

Иако се номиналан број становника Војводине перманентно повећава (што се види из претходне табеле), пољопривредно становништво у последњих 40-так година бележи драстичан пад (са 52% од укупног становништва у 1961. години на 11% у 2001. години или 4,47 пута мање).

У периоду после 2000. године одвијао се буран процес трансформације привреде и друштва, а у том склопу, наравно и пољопривреде као најзначајније руралне економске делатности. Извесно је да је то имало велики утицај на стање и односе у пољопривреди, на њену позицију у примарној расподели, односно на њен укупан положај у друштву, а и на положај руралног становништва и стање у руралним регионима.

Од укупно расположивог обрадивог пољопривредног земљишта, 67,2% је у приватном власништву сеоских газдинстава. Приватна пољопривредна газдинства, иако располажу већином земљишта, одликују се неповољном поседовном структуром. Просечна величина обрадивог коришћеног земљишта приватног пољопривредног газдинства износи 3,52 ha у просеку. Ова површина обично је подељена у три дела просечне величине око 125 ара. У структури газдинстава према извору прихода доминирају непољопривредна газдинства.

Број пољопривредних газдинстава према попису 2002. године је износио 201.475. Као значајне производне јединице треба навести још задруге и пољопривредна предузећа. У АП Војводини има укупно 488 задруга и пољопривредних предузећа који располажу са 624.000 ha пољопривредних површина, од чега је око 511.000 ha обрадивог пољопривредног земљишта. Највише је задруга и предузећа са величином поседа од 1.000 до 2.500 ha .

И поред чињенице да је Војводина богата водним ресурсима наводњава се свега око 30000 ha (2,2% укупне пољопривредне површине АПВ). Од тога, највише се наводњавају оранице и баште (93,78%). Значајан водни потенцијал за наводњавање је канал Дунав-Тиса-Дунав, који омогућава наводњавање око пола милиона хектара. Уколико би се овај природни ресурс рационално користио била би омогућена додатна жетва на годишњем нивоу.

Табела 21. Пољопривредна домаћинства према величини поседа и учешћу у укупном броју

Група домаћинства према укупној површини земљишта	Укупна број Пољопривредних газдинстава	Учешће у укупном броју пољоп. домаћинства (у %)
До - 1,00 ha	72 264	35,9
Од 1,01 - 2,00 ha	37 075	18,4
Од 2,01 - 3,00 ha	22 529	11,2
Укупно до 3,00 ha	131 868	65,5
Од 3,01 - 5,00 ha	24 262	12,0
Од 5,01 - 8,00 ha	20 802	10,3
Од 8,01 - 10,00 ha	9 701	4,8
Од 10,01 - 15,00 ha	8 647	4,3
Од 15,01 и више ha	6 195	3Д
Укупно:	201 475	100,0

Извор: Пољопривредни водич кроз Војводину, АСПРЕСС Д.О.О, 2006, стр. 58.

Укупну пољопривредну производњу карактерише висока робност производа, а највећи део производње се испоручује прерађивачкој индустрији и тржишту. С обзиром на то и на могућност њеног даљег развоја, у Покрајини су изграђени значајни капацитети за прераду пољопривредних производа.

Капацитети се користе са релативно малим процентом искоришћености, најчешће због недостатка сировине, што се неминовно рефлектује и на цену неких производа. Већина расположивих капацитета је приватизована.

Ови капацитети представљају основу перспективног развоја пољопривреде АП Војводине, а тиме и руралних подручја, међутим, за тако нешто је неопходно релативизирати основна ограничења која су делом везана за агро-еколошке аспекте.

Основу за економски развој руралног развоја АП Војводине свакако представља инфраструктура као основа свеукупног развоја, животног стандарда и благостања становништва.

У 2004. години, у БДП-у Војводине, транспорт, складиштење и комуникације су имале учешће од 7,8%. У овој области је запослено 6,6% укупног броја запослених у компанијама, институцијама, кооперацијама и организацијама у АП Војводини. Развој саобраћаја је значајно заостао за модерним системима у развијеним земљама, посебно у периоду економске изолације.

Стање у области телекомуникација није задовољавајуће, иако је боље у односу на већину других економских сектора. У погледу технологије, систем телекомуникација значајно заостаје за развијеним земљама.

Коначно, као најзначајнији фактор развоја руралног подручја Војводине треба истаћи становништво и његову свест о неопходности про активног става у односу на развој локалне заједнице и руралних подручја у целини. До сада је одсуство партиципације грађана представљало основно ограничење и кочницу за интензивнији развој. Осим тога, за њихово деловање је било неопходно развити одговарајуће институционално окружење и креирати адекватан правни оквир.

Нарасле регионалне разлике често су резултат и неефикасног коришћења локалних развојних потенцијала руралних подручја. Убрзано успостављање институционалних услова за доследнију и према томе, креативнију и ефикаснију руралну политику, треба да резултира смањивањем руралних проблема и унапређењем локалних развојних потенцијала.

Проблеми руралних подручја су веома хетерогени и различити исто онолико колико има различитих руралних подручја. Традиционална економска основа руралних подручја је свакако примарни сектор, пре свега пољопривреда. Без обзира на напредак технике и технологије у сектору пољопривреде је још увек ангажован релативно велик број становника. У прерађивачком сектору се у руралним подручјима налази релативно мали број ангажованог становништва. Најчешће су то предузећа која се наслањају на пољопривредну производњу. Најмање је заступљена диверсификација економске основе која практично није зависна од пољопривреде.

Рурална подручја су историјски снабдевачи урбаних простора потребном радном снагом и то пре свега младим људима. Они су доскора бивали стимулирани инвестиционом политиком и политиком запошљавања које је нудио индустријализам. Али депопулација је делом бивала и резултат продирања индустријализма и у пољопривреду. Постоји структурни дебаланс становништва, не само према броју, већ и према старосној структури. Ово, као предуслов за развој руралних подручја, истиче неопходност постојања критичне масе младих. Отуда веома много аргумената да се кроз рурални развој, односно путем руралне политике, обезбеде здравствене, образовне, културне и остале услуге у руралним подручјима и повећа обим људског капитала расположив са аспекта потреба локалне заједнице.

3.3.5. Становање

Однос броја домаћинства и станова на територији АПВ

Према подацима из пописа станова у АП Војводини има има **749925 станова**; укупан број **домаћинства је 709957**; број домаћинства/број станова је **0,95**. На основу изнетог закључује се да на територији АП Војводини има 39968 више станова него домаћинства (5,33% од укупног броја станова у Војводини).

Процентуално је највећа заступљеност станова и домаћинства у Јужнобачком округу а најмања у Севернобанатском округу. Може се закључити да је број домаћинства/број станова испод војвођанског просека у четири округа (Севернобачком, Средњебанатском, Севернобанатском и Јужнобанатском округу), Јужнобачки округ има војвођански просек а Западнобачки и Сремски округ су изнад војвођанског просека.

Слика 16. Број станова по окрузима и градовима у односу на број станова у АП Војводини

Број домаћинстава у односу на број станова је испод војвођанског просека у два центра округа (у Суботици и Новом Саду). На војвођанском просеку је Зрењанин. Изнад војвођанског просека је Кикинда, Панчево, Сомбор и Сремска Митровица.

Једино у Сремској Митровици недостаје станова, док у Новом Саду процентуално има највише незаузетих станова.

Према подацима из пописа станова у градским насељима у АП Војводини има **425584 станова** (56,75% од укупног броја станова у Војводини); укупан број **домаћинстава је 410 135** (57,77% од укупног броја домаћинстава у Војводини); број домаћинстава/број станова је **0,96**. На основу изнетог закључује се да на територији градских насеља у АП Војводини има 15449 више станова него домаћинстава (2,06% од укупног броја станова у Војводини).

Може се закључити да је број домаћинстава/број станова испод војвођанског просека у градским насељима Севернобачког, Севернобанатског и Јужнобачког округа. На војвођанском просеку су градска насеља Средњебанатског округа. Изнад војвођанског просека су градска насеља Јужнобанатског, Западнобачког и Сремског округа.

У градским насељима Западнобачког и Сремског округа недостаје станова, док у градским насељима Севернобачког, Севернобанатског и Јужнобачког округа процентуално има највише незаузетих станова.

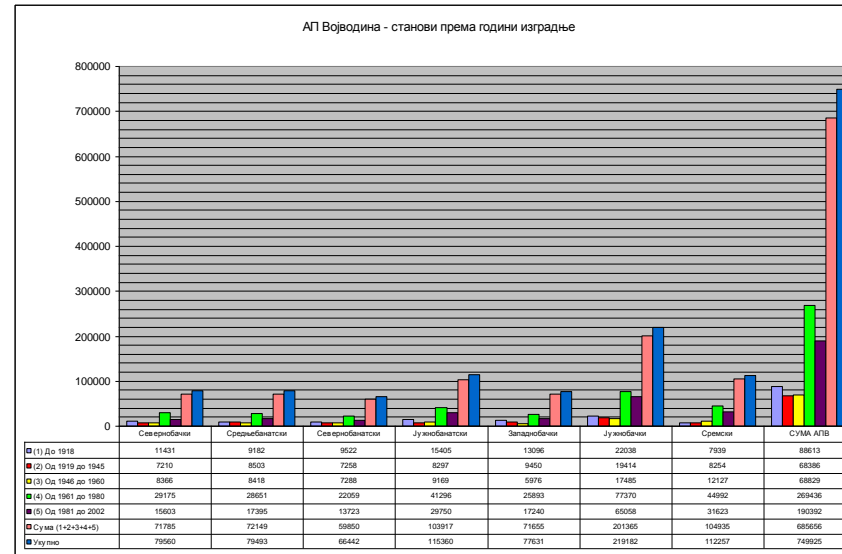
Према подацима из пописа станова у сеоским насељима у АП Војводини има **324 341 станова** (43,25% од укупног броја станова у Војводини); укупан број **домаћинстава је 299822** (42,23% од укупног броја домаћинстава у Војводини); број домаћинстава/број станова је **0,92**. На основу изнетог закључује се да на територији сеоских насеља у АП Војводини има 24519 више станова него домаћинстава (3,27% од укупног броја станова у Војводини).

Према подацима из пописа станова у сеоским насељима број домаћинстава/број станова у АП Војводини је 0,96 а у:

1. сеоским насељима Севернобачког округа је 0,92;
2. сеоским насељима Средњебанатског округа је 0,91;
3. сеоским насељима Севернобанатског округа је 0,90;
4. сеоским насељима Јужнобанатског округа је 0,88;
5. сеоским насељима Западнобачког округа је 0,87;
6. сеоским насељима Јужнобачког округа је 0,96;
7. сеоским насељима Сремског округа је 0,98.

Може се закључити да у сеоским насељима исказано по окрузима има вишка станова у односу на број домаћинстава. У сеоским насељима Западнобачког и Јужнобачког округа процентуално има највише незаузетих станова.

Графикон 9. Станови према години изградње на територији АП Војводине

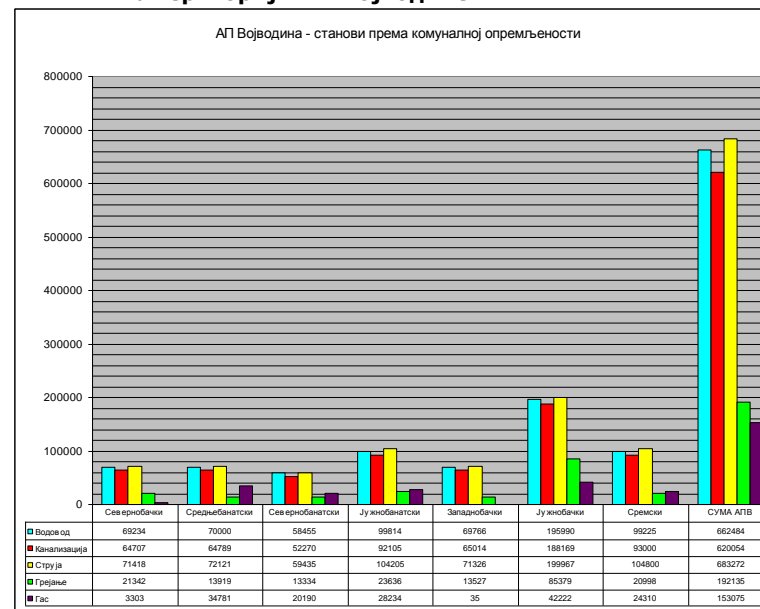
У периоду од 1981-2002, посматрано по округу, изграђено је највише станова у Сремском округу (30,14%) а најмање у Севернобачком округу (21,74%).

У периоду од 1981-2002, посматрано по центрима округа, изграђено је највише станова у Новом Саду (34,44%) а најмање у Суботици (23,67%).

У периоду од 1981-2002, посматрано по градским насељима у округу, изграђено је највише станова у Западнобачком округу (46,93%) а најмање у Средњебанатском округу (24,48%).

У периоду од 1981-2002, посматрано по сеоским насељима у округу, изграђено је највише станова у Сремском округу (32,01%) а најмање у Севернобачком округу (18,41%).

Графикон 10. Станови према комуналној опремљености на територији АП Војводине

Према комуналној опремљености посматрано по округу, највише станова има прикључке на струју, затим на водовод, канализацију, грејање, а најмањи проценат станова има прикључке на гас.

Највећи број прикључака има:

- Западнобачки округ на водовод (89,87%);
- Јужнобачки округ на канализацију (85,85%) и на грејање (38,95%);
- Сремски округ на струју (93,36%);
- Средњебанатски округ на гас (43,75%).

Најмањи број прикључака има:

- Јужнобанатски округ на водовод (86,52%);
- Севернобанатски округ на канализацију (78,67%) и на струју (89,45%);
- Западнобачки округ на грејање (17,42%) и на гас (0,05%).

Преглед комуналне опремљености по окрузима:

Инфраструктура	Број прикључака	Округ	Проценти (%)
Вода	највише	Западнобачки	89,87
	најмање	Јужнобанатски	86,52
Канализација	највише	Јужнобачки	85,85
	најмање	Севернобанатски	78,67
Струја	највише	Сремски	93,36
	најмање	Севернобанатски	89,45
Грејање	највише	Јужнобачки	38,95
	најмање	Западнобачки	17,42
Гас	највише	Средњебанатски	43,75
	најмање	Западнобачки	0,05

Према комуналној опремљености посматрано по центрима округа, највише станова има прикључке на струју, затим водовод, канализацију, грејање, а најмањи проценат станова има прикључке на гас.

Највећи број прикључака има:

- Сремска Митровица на водовод (94,89%);
- Сремска Митровица на канализацију (92,73%);
- Сремска Митровица на струју (95,61%);
- Нови Сад на грејање (71,75%);
- Кикинда на гас (51,16%).

Најмањи број прикључака има:

- Суботица на водовод (89,50%);
- Суботица на канализацију (86,67%);
- Суботица на струју (91,54%);
- Кикинда на грејање (29,12%);
- Сомбор нема прикључке на гас (0%).

Инфраструктура	Број прикључака	Округ	Проценти (%)
Вода	највише	Сремска Митровица	94,89
	најмање	Суботица	92,73
Канализација	највише	Сремска Митровица	95,61
	најмање	Суботица	71,75
Струја	највише	Сремска Митровица	51,16
	најмање	Суботица	89,50
Грејање	највише	Нови Сад	86,67
	најмање	Кикинда	91,54
Гас	највише	Кикинда	29,12
	најмање	Сомбор	0

Према комуналној опремљености посматрано по градским насељима у округу, највише станова има прикључке на струју, затим водовод, канализацију, грејање, а најмањи проценат станова има прикључке на гас.

Највећи број прикључака има:

- Сремски округ на водовод (94,39%);
- Сремски округ на канализацију (91,49%);
- Сремски округ на струју (95,11%);
- Јужнобачки округ на грејање (49,57%);
- Средњебанатски округ на гас (45,25%).

Најмањи број прикључака има:

- Северобачки округ на водовод (89,38%);
- Северобанатски округ на канализацију (84,06%) и на струју (90,82%);
- Западнобачки округ на грејање (25,53%) и на гас (0,06%).

Инфраструктура	Број прикључака	Округ	Проценти (%)
Вода	највише	Сремски	94,39
	најмање	Северобачки	91,49
Канализација	највише	Сремски	95,11
	најмање	Северобанатски	49,57
Струја	највише	Сремски	45,25
	најмање	Северобанатски	89,38
Грејање	највише	Јужнобачки	84,06
	најмање	Западнобачки	90,82
Гас	највише	Средњебанатски	25,53
	најмање	Западнобачки	0,06

Према комуналној опремљености посматрано по сеоским насељима у округу, највише станова има прикључке на струју, затим водовод, канализацију, гас, а најмањи проценат станова има прикључке на грејање.

Највећи број прикључака има:

- Западнобачки округ има највећи број водоводних (94,78%) и канализационих (78,51%);
- Сремски округ на струју (92,13%);
- Јужнобачки округ на грејање (15,02%);
- Средњебанатски округ на гас (42,39%).

Најмањи број прикључака има:

- Јужнобанатски округ на водовод (80,40%) и канализацију (69,82%);
- Северобачки округ на струју (87,28%);
- Средњебанатски округ на грејање (6,65%);
- Западнобачки округ на гас (0,03%).

Анализа стамбеног фонда и комуналне опремљености указује на значајан потенцијал у целини, али и на његову неравномерну просторну дистрибуцију.

3.3.6. Јавне службе

Образовање и васпитање

Предшколско образовање и васпитање

Предшколским образовањем и васпитањем у АП Војводини обухваћена су пре свега деца предшколског узраста (6-7 год.), а у много мањој мери деца од три до 6 година. Јаслени узраст је обухваћен само у већим насељима.

У већини насеља у АП Војводини су оделења предшколског узраста у склопу основне школе, често без одвојеног отвореног простора (дворишта). Вртиће претежно имају центри општина, а јаслице су заступљене углавном у већим центрима.

Основно образовање

Основно образовање у АП Војводини је обавезно и не плаћа се школарина. Образовање и васпитање се у основним школама одвија на шест наставних језика: српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, као и двојезично - на српском и на неком од језика националних мањина. Изборна настава: матерњи језик са елементима националне културе изводи се, поред наведених језика и на украјинском и на ромском језику.

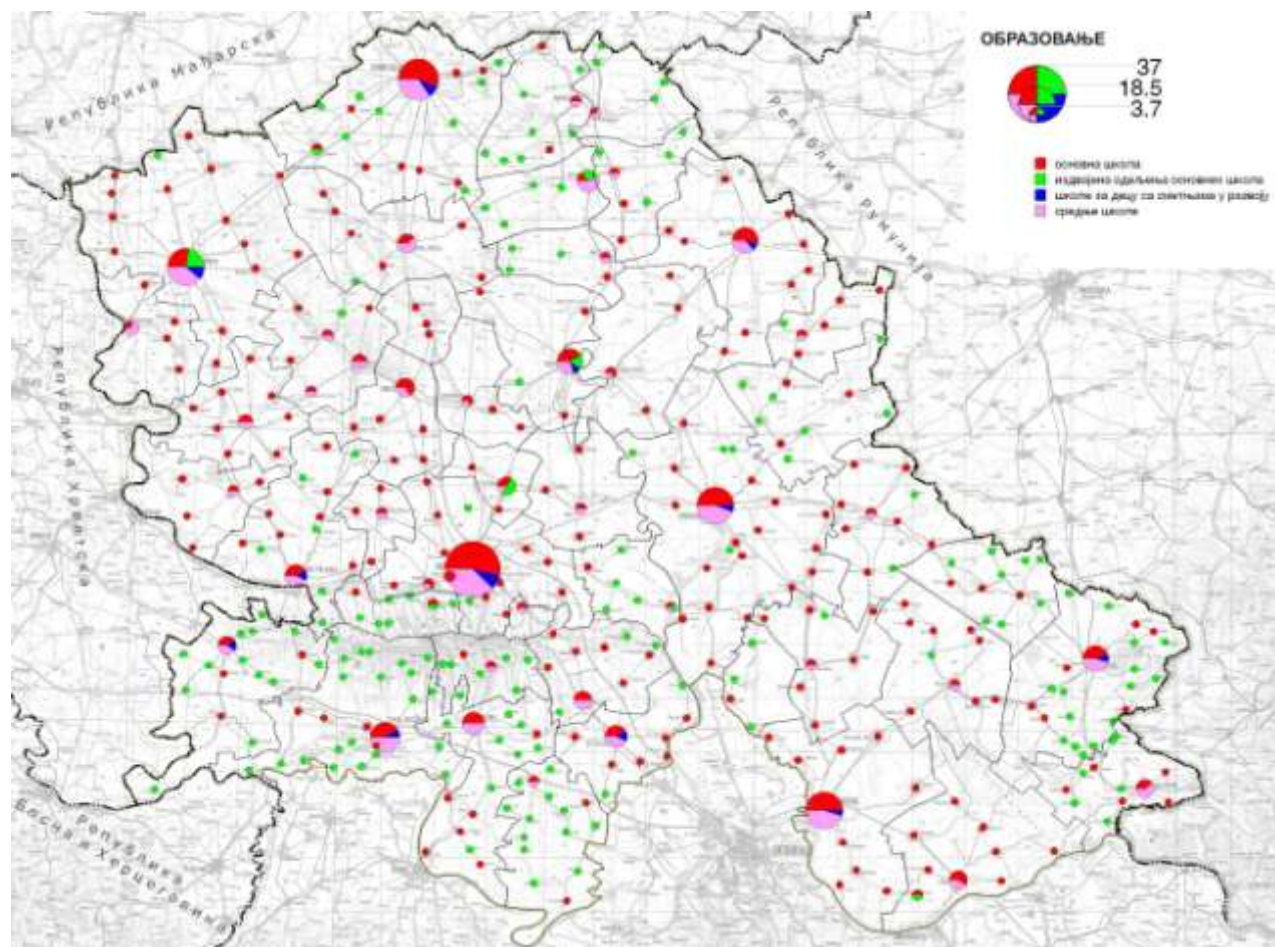
Наставни планови и програми су структурирани тако да ученици добију широко опште образовање. Појединачна интересовања подстичу се кроз додатну наставу и рад у секцијама, а за ученике слабијег успеха организује се допунска настава. У школама, у којима за то постоје услови, организован је и продужени боравак.

На подручју АП Војводине раде 344 редовне основне школе и 224 издвојених одељења (делови ван седишта). Постоји и 21 музичка школа, као и 2 балетске школе. Такође у Новом Саду, Сомбору и Суботици раде школе за образовање и васпитање одраслих, а одељења за те потребе постоје и при једној редовној школи.

Посебна пажња поклања се образовању деце ометене у развоју. На територији Покрајине ради 13 основних школа за ученике ометене у развоју. Такође, при 58 редовних школа постоје одељења за њихово образовање.

Објекти у којима се одвија настава су често веома стари и недовољно одржавани, без неопходне инфраструктуре и савремене опреме. Припадајуће слободне површине се користе као школско двориште и као физкултурни терени. Фискултурне сале, које су дограђиване уз школске објекте, су по правилу грађене на штету школског дворишта (смањена је слободна површина).

Проблем недовољне слободне површине по детету је више изражен у већим местима и тамо где се у истом објекту налази и предшколска установа, која захтева одвојено и посебно уређено двориште.

Слика 17. Просторна дистрибуција основних и средњих школа у АП Војводини

Средњошколско образовање

Након основног образовања, младима у АП Војводини су на располагању гимназије, стручне школе, мешовите школе, уметничке школе, средње школе за образовање одраслих и средње школе за ученике са сметњама у развоју.

Мрежа средњих школа је дефинисана Одлуком о броју, структури и просторном распореду средњих школа чији је оснивач АП Војводина ("Службени лист АПВ", бр. 7/2005, 8/2006, 13/2007 и 20/2008).

Укупно има 117 редовних средњих школа у 39 општина, као и 10 средњих школа за ученике са сметњама у развоју.

У оквиру редовног средњег образовања, настава се одржава на српском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику. Законом о заштити и правима националних мањина, статус националне мањине остварују и припадници хрватске и ромске националне мањине, али настава на овим језицима није организована у средњим школама АП Војводине. Настава на језицима националних мањина организована је у 17 општина, односно 39 средњих школа и то: у 12 гимназија, 24 средње стручне школе и у 1 уметничкој школи.

У гимназији се стиче опште образовање у трајању од четири године, за даље школовање на вишим школама или факултетима.

У средњој стручној школи се стиче средње образовање за рад и за даље школовање у трајању од три, односно четири године, а такође може да се стиче и стручно оспособљавање за рад у трајању до годину дана, образовање за рад у трајању од две године и специјалистичко образовање након средњег образовања у трајању од годину дана. Настава у овим школама обухвата и практичан рад.

У средњој уметничкој школи стиче се средње образовање за рад и за даље школовање у трајању од четири године, коју похађају ученици са посебним склоностима за музику, балет или дизајн.

У средњим мешовитим школама се поред гимназијског општег образовања може стицати и стручно образовање. На овај начин је отворена могућност да се у потпуности укину издвојена одељења ван матичних стручних школа и гимназија.

Средње образовање је организовано и за **ученике са сметњама у развоју**. Оно, пре свега, подразумева обучавање за посебне занате.

За средње школе, као и за основне, потребна су додатна средства за уређење и опремање, како би се настава одржавала на савремени начин и у адекватним условима. Недостатак услова за наставу физичке културе и недостатак слободне површине по ученику је још више изражен, него код основних школа.

Ученички стандард

Област ученичког стандарда на територији АП Војводине регулисана је Законом о ученичком и студентском стандарду, Правилником о смештају и исхрани ученика и студената ("Службени гласник РС", бр. 12/95 и 35/2001), Правилником о програму васпитног рада у домовима ученика средњих школа ("Службени гласник РС", бр. 20/97), Одлуком о начину рада домова ученика и средњих школа са домом ученика са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине ("Службени лист АПВ", бр.10/2003) и Правилником о начину и поступку расподеле места у домовима ученика и средњим школама са домом ученика са седиштем на територији АП Војводине ("Службени лист АПВ", бр. 13/2003).

На територији Аутономне Покрајине Војводине налази се тринаест домова за смештај и исхрану ученика средњих школа. Као установе ученичког стандарда регистровано је осам домова; два у Новом Саду, по један у Суботици, Сомбору, Вршцу, Сремској Митровици, Кикинди и Зрењанину.

Остали домови ученика су у оквиру средњих школа и функционишу као услужне делатности школе, директори средњих школа су уједно и директори домова ученика (Техничка школа са домом ученика – Апатин, Пољопривредна школа са домом ученика - Футог, Гимназија са домом ученика "Петро Кузмијак"-Руски Крстур, Гимназија" Јан Колар" са домом ученика - Бачки Петровац и Гимназија за талентоване ученике "Бољаи" у Сенти).

Домови ученика при средњим школама користе се углавном за смештај ученика средњих школа при којима постоје.

Високо образовање

Високо образовање у АП Војводини стиче се на **факултетима Универзитета** у Новом Саду. Универзитет је основан 1960. године. Ову образовну, научну и уметничку установу чини 14 факултета. Највећи број факултета налази се у Новом Саду, а остали су у Суботици, Зрењанину и Сомбору.

Настава на факултетима, у зависности од нивоа студирања, траје три до осам година. Студентима су на располагању: основне струковне, основне академске, дипломске-мастер, специјалистичке и докторске студије из интердисциплинарних и мултидисциплинарних научних области. Такође, Универзитет додељује и титулу почасног доктора наука.

Законом о високом образовању је прописано да се настава изводи на српском језику, а да се може реализовати и на језицима националних мањина. Такође, на неким факултетима организована је и настава на енглеском језику, за стране студенте.

Највише факултета, њих седам, налази се у универзитетском парку, у непосредној близини центра Новог Сада. Поред зграда факултета, ту су смештена два студентска дома, хотел за смештај младих наставника, Завод за заштиту здравља студената, Центар за физичку културу и друге студентске службе.

Поред факултета, у оквиру Универзитета у Новом Саду раде и Центар за интердисциплинарне и мултидисциплинарне студије и развојна истраживања за потребе привреде - ЦИМСИ, Центар за међународну сарадњу и студије, Центар за истраживачку делатност и Академска рачунарска мрежа - АРМУНС.

Поред чланица Универзитета у Новом Саду, Покрајински секретаријат за образовање је издао дозволе за рад за још пет високошколских установа чији оснивач није АП Војводина. Још шест високошколских установа чији оснивач није АП Војводина је у процесу акредитације или добијања дозволе за рад.

Образовање се одвија у 9 **високих школа струковних студија**. Три су у Новом Саду, две у Суботици, а по једна у Зрењанину, Кикинди, Сремској Митровици и Вршцу, односно три високе техничке школе струковних студија, једна висока пословна школа струковних студија, као и пет високих школа струковних студија за образовање васпитача.

Законом о високом образовању прописано је да се високо образовање стиче на српском језику, али да се настава може изводити и на језицима националних мањина.

Студентски стандард

На територији АП Војводине **услуге смештаја** обезбеђују се у 2 студентска центра, у Студентском центру у Новом Саду и у Студентском центру у Суботици. Студентски центар у Новом Саду има у свом саставу 8 Студентских домова, а у Суботици два. Осим тога, услуге смештаја и исхране студентима пружају и домови ученика средњих школа у Сомбору, Вршцу и Кикинди.

Студентска опоравилишта и одмаралишта, су установе којима се обезбеђује остваривање права на опоравак и одмор студената.

У АП Војводини нема оваквих установа, док у Републици Србији постоје два:

- студентско опоравилиште "Радојка Лакић" на Авали;
- студентско опоравилиште "Ратко Митровић" на Златибору.

Министарство просвете и спорта на почетку школске године оглашава услове пријема у ове установе, број расположивих места, потребна документа и рок за подношење пријава.

Здравствена заштита

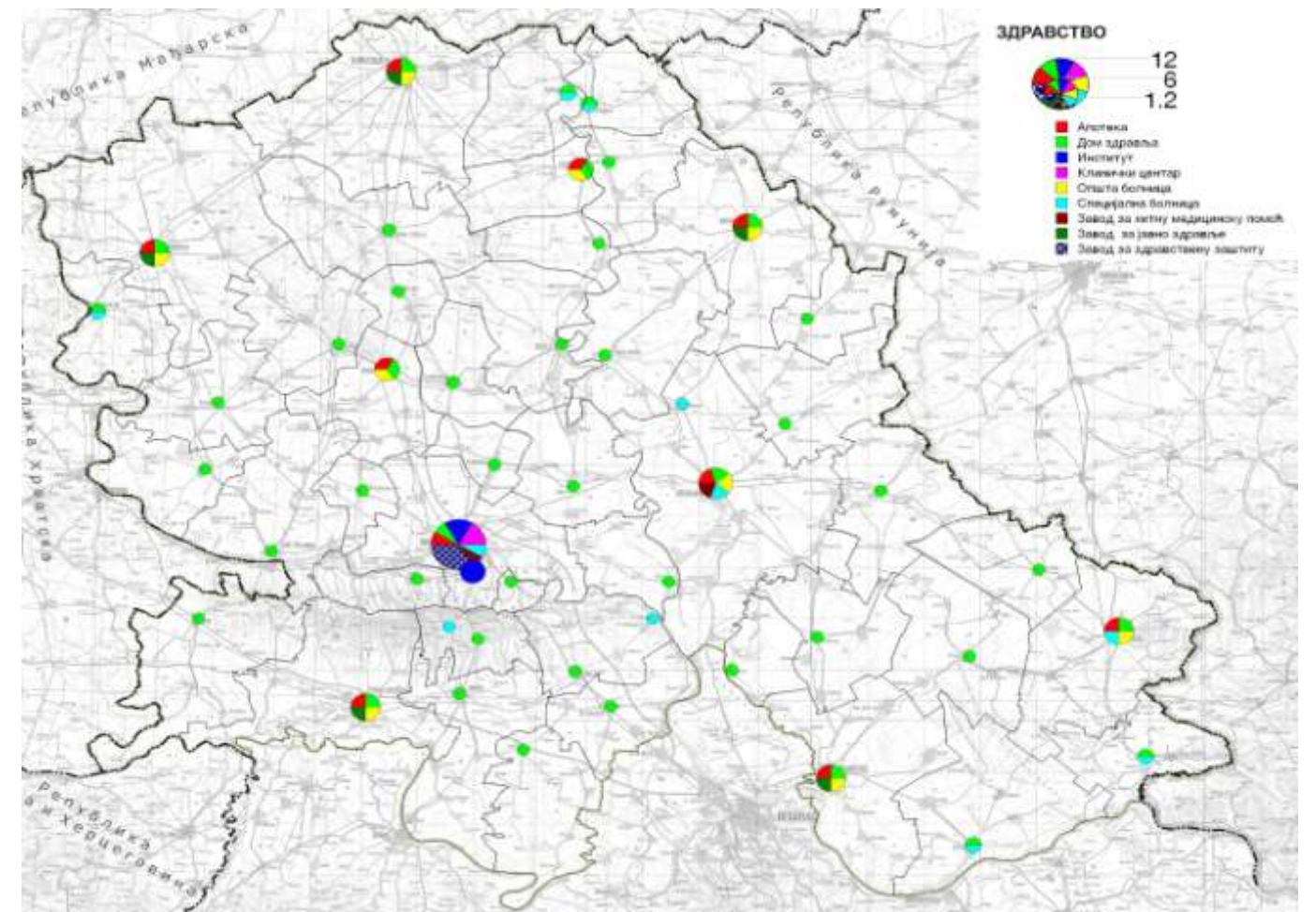
На територији АП Војводине установе здравствене заштите су организоване у складу са законом. Домови здравља, као примарни ниво здравствене заштите, постоје у свим општинама, а у већини насеља општина су формиране здравствене станице/амбуланте. Апотеке такође постоје у свим општинама, мада, у неким од мањих насеља општина нису заступљене.

Болнице (опште и специјалистичке), као секундарни ниво здравствене заштите постоје у већим центрима у Покрајини.

У Новом Саду су заступљени сви нивои здравствене заштите. Клинички центар Војводине пружа услуге секундарне и терцијарне здравствене заштите, јер на територији града не постоји општа болница. Осим грађана Новог Сада у наведеној установи здравствену заштиту реализују и становници са целе територије Војводине. Опште **болнице су организоване** у Суботици, Зрењанину, Сомбору, Сремској Митровици, Врбасу, Кикинди, Панчеву, док је виши облик здравствене заштите на свим нивоима (примарни, секундарни и терцијарни) засатупљен у Новом Саду.

Анализом података о броју лекара ("Општине у Србији 2008") и процењеном броју становника за 2007. годину, уочава се да у Војводини има мање лекара у односу на број становника него у централној Србији. Посматрајући управне округе, најлошије стање је у сремском округу, где је 662 становника на једног лекара, а најбоље у јужнобачком округу, где је 323 становника на једног лекара. Укупно у АП Војводини је 435, док је на нивоу Републике Србији 368 становника на једног лекара.

У Републици Србији, па и у Војводини, функционишу два система здравствене заштите: (а) као јавног добра и (б) као тржишне категорије. Приватне здравствене установе нису мапиране у Плану мреже здравствених установа. Недовољно су развијене мобилне здравствене службе, као један од начина за приближавање појединих врста здравствених услуга грађанима у сеоским насељима и ретко насељеним подручјима. У закону о здравственој заштити се посебно не наводе пропозиције за повећање просторне доступности здравствених услуга. Велики број објеката примарне здравствене заштите карактерише ороунуост и лош грађевински бонитет, нарочито у приградским и сеоским насељима и зонама интензивне стамбене и бесправне изградње.

Слика 18. Здравствене институције у АП Војводини

Из прикупљених података о заступљености објеката здравствене заштите по општинама може се закључити да у већини општина постоје објекти, односно службе здравствене заштите у свим насељима већим од 500 становника. Не располаже се подацима за све општине о мобилним екипама за мања насеља.

Стање објеката и опреме у већини општина није задовољавајуће и директно је сразмерно нивоу развијености општине.

Социјална заштита

Укупне промене политичког, привредног и вредносног система и неповољна демографска кретања, довела су до нарушене социјалне равнотеже друштва. Последица оваквих негативних кретања је велики пораст незапослености, сиромаштва и социјалног раслојавања и повећање угрожености деце, немоћних и старијих људи.

Социјална заштита у Покрајини је организована у складу са важећим законима и прописима. Према подацима из 2007. године ("Општине у Србији" 2008. год.) у Војводини је обухваћено 36665 малолетних лица корисника социјалне заштите (14159 у Бачкој, 17345 у Банату и 5161 у Срему). и 79543 пунолетних лица (30892 у Бачкој, 37030 у Банату и 11621 у Срему).

На територији Војводине се налази 27 установа социјалне заштите за смештај корисника, организованих у складу са "Одлуком о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника", ("Службени гласник РС", бр. 51/08), чији је оснивач ИВ АПВ.

Установе за смештај деце и омладине обухватају децу без родитељског старања и ометену породичним приликама, децу с поремећајима у понашању, ментално заосталу и децу ометену у физичком развоју.

Установе за смештај одраслих лица, поред смештаја старих лица (домови за смештај старих лица и геронтолошки центри), обухватају инвалидна лица, лица ометена у менталном развоју и душевно оболела лица.

На локалном ниво делују центри за социјални рад у свим општинама Војводине. У надлежности општина је финансирање отворених облика заштите (установе за дневни боравак корисника, помоћ и нега у кући, рад клубова). Преко центара за социјални рад се врши и смештај деце и омладине без родитељског старања и деце ометене у породичним приликама у хранитељске породице, затим деце ометене у развоју и деце са поремећајима у понашању. Центар за социјални рад врши увид у рад и пружа стручну помоћ хранитељској породици. Основни проблем у функционисању центара је недостатак средстава за рад и развој (едукацију запослених у складу са новим кретањима у тој области, осавремењавање објеката и опреме и сл.).

Због високог степена централизације, недовољних средстава у буџетима општина и градова и због тога недовољне заинтересованости за систем социјалне заштите, услуге у заједници нису развијене у складу са потребама грађана.

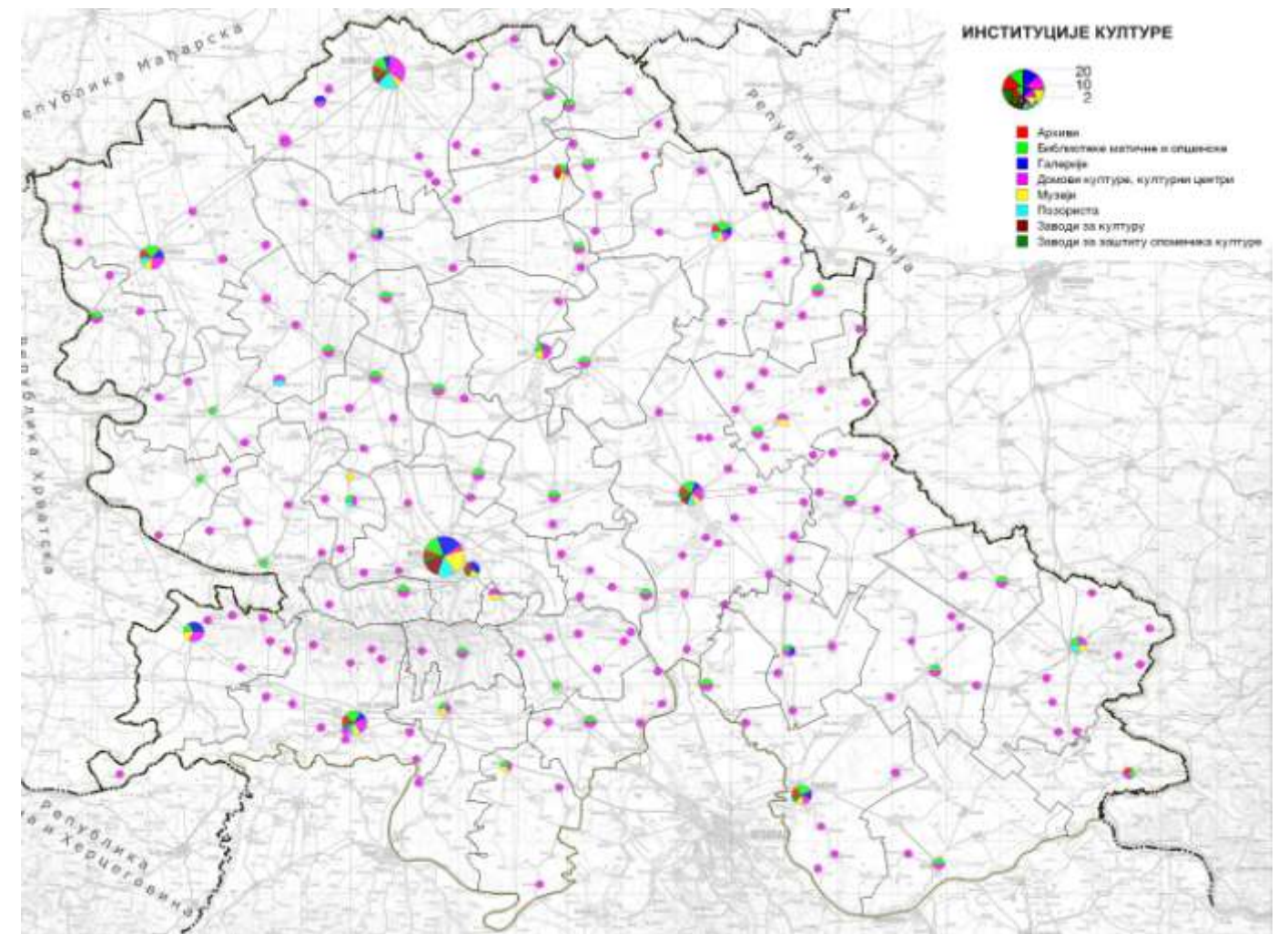
Висок степен централизације, недовољна средстава у буџетима општина и градова су основни разлози неразвијености социјалне заштите у складу са потребама грађана. Фаворизоване су услуге смештаја корисника у установе, што доводи до институционалне изолације многе кориснике, којима би друге врсте услуга квалитетније задовољавале њихове потребе.

Недовољно су развијени превентивни механизми, који обухватају развој ресурса за очување и унапређење квалитета живота грађана. У том контексту, присутан је дугорочни тренд дехуманизације услова становања у градовима, посебно у већим градским срединама. Последица је стварање социјалних проблема нарочито међу млађим категоријама становништва, што изазива велике трошкове за њихово решавање. Отежане се могућности решавања новонасталих проблема и у квалитативном и у квантитативном смислу.

Култура

Према подацима Покрајинског секретаријата за културу, на подручју АП Војводине постоји развијена мрежа установа културе - архива, библиотека, галерија, домова културе, музеја, позоришта, завода за културу и завода за заштиту споменика културе, али је уочљива њихова претежна концентрација у градовима. Изузев ових јавних установа, активна су још разна удружења уметника и други субјекти у култури: културно-уметничка друштва, народни универзитети, издавачи, задужбине, фондације и фондови.

На први поглед се уочава да је мрежа установа културе од јавног интереса веома развијена и разграната. Међутим, детаљнијим сагледавањем ситуације постаје јасно да су распоред, квалитет и доступност ових услуга територијално веома неуједначени. Постоји велика концентрација (и стандардних и врло специфичних) услуга културе у Новом Саду и још неколико већих градова, док са друге стране, постоје подручја у којима грађани немају могућности коришћења ни основних услуга или су оне субстандардног квалитета. Значајне разлике у доступности и квалитету услуга установа културе од јавног интереса се уочавају између подручја ближих већим културним центрима и даљих, периферних и пограничних средина, затим градских и сеоских насеља, као и између централних и периферних делова у градовима. Између осталог, ове разлике подстичу миграције ка подручјима са развијенијим службама, што даље продубљује неједнакости и поскупљује ове услуге.

Слика 19. Институције културе у АП Војводини

Табела 22. Мрежа установа културе у АП Војводини

Управни округ Град (г) Општина	Бр. насеља (<500 стан.)	Ар-хиви	Библи-отеке (матичне и општинске)	Галерије	Домови културе	Музеји	Позоришта	Заводи за културу	Заводи за зашт. спомен. културе
Севернобачки	45(10)	1	3	3	19	1	3	1	1
Бачка Топола	23 (9)		1	1	4				
Мали Иђош	3		1		1				
Суботица (г)	19(1)	1	1	2	14	1	3	1	1
Средњобанатски	55(4)	1	5	1	39	2	1	1	1
Житиште	12 (1)		1		11	1			
Зрењанин (г)	22	1	1	1	18	1	1	1	1
Нова Црња	6		1		3				
Нови Бечеј	4		1		1				
Сечањ	11 (3)		1		6				
Севернобанатски	50(13)	2	6	1	27	2	1	1	
Ада	5 (2)		1		2				
Кањижа	13 (4)		1		6				
Кијинда	10	1	1	1	8	1	1		
Нови Кнежевац	9 (5)		1		2				
Сента	5	1	1		3	1		1	
Чока	8(2)		1		6				
Јужнобанатски	94(25)	2	8	2	32	2	1		1
Алибунар	10		1		6				
Бела Црква	14 (5)	1	1		1				
Вршац	24(12)		1		9	1	1		
Ковачица	8 (1)		1	1	5				
Ковин	10(2)		1		2				
Опovo	4		1		1				
Панчево (г)	10	1	1	1	6	1			1
Планиште	14 (5)		1		2				
Западнобачки	37	1	4	1	16	1	2		
Апатин	5		1		3				
Кула	7		1		4		1		
Оаши	9		1		3				
Сомбор (г)	16	1	1	1	6	1	1		
Јужнобачки	77(1)	2	13	6	35	8	4	3	2
Бач	6		1		2				
Бачка Паланка	14		1		4				
Бачки Петровац	4		1		3	1	1		
Беочин	8		1		2				
Бечеј	5		1		3	1			
Врбас	7(1)		1		5				
Жабал	4		1		2				
Нови Сад (г)	16	2	2	6	4	5	3	3	2
Србобран	3		1		2				
Сремски Карловци	1		1		1	1			
Темерин	3		1		2				
Тител	6		1		5				
Сремски	109(15)	1	7	3	41	4	1		1
Ирђија	11	1	1		6				
Ириг	12(7)		1		2				
Пећинци	15		1		3	1			
Рума	17(1)		1		2	1			
Ср. Митровица(г)	26(3)	1	1	1	14	1	1		1
Стара Пазова	9		1		5				
Шид	19(4)		1	2	9	1			
Војводина	467(68)	10	46	17	209	20	13	6	6

Све ово указује на нужност преиспитивања критеријума и стандарда који се користе у организовању, као и начинима финансирања ових служби. Наиме, систем финансирања културе до сада је био заснован на класичном моделу буџетске концентрације и дистрибуције средстава, што значајно ограничава ефекте децентрализације надлежности у области културе. Постепено се остварује прелазак на финансирање пројеката и програма у области културе, са позитивним резултатима на посећеност и повећање броја актера у културним активностима. Отуда је важно да се дефинишу одговарајући законски и др. услови и подстицаји за организовање јавних служби уопште, па тако и културе, како би са једне стране што већи број актера био мотивисан да се на одговарајући начин укључи и ангажује у овом сектору (закон о непрофитним организацијама, понуда простора и објеката у јавној својини под повољнијим условима за организовање културних активности, порески подстицаји, радно ангажовање, задужбине и сл.), а са друге стране развијали небуџетски извори финансирања културе (партиципација корисника, различите форме спонзорства, донаторства, формирање фондова и фондација и др). Овде треба напоменути да Нови Закон о култури ("Службени гласник РС", бр. 72/2009)¹⁵, прописује да се финансирање или суфинансирање културних програма врши на основу јавног конкурса, осим у случају установа културе чији су оснивачи Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, које се финансирају на основу годишњег програма из буџета оснивача. Закон предвиђа да се

средства за финансирање или суфинансирање културних програма и пројеката, уметничких, стручних и научних истраживања у појединим областима културне делатности, поред овога, обезбеђују и из прихода остварених обављањем делатности, од накнада за услуге, продајом производа, уступањем ауторских и сродних права, од легата, донација, спонзорстава и на други начин, у складу са законом.

Такође, данашњи законски прописи ограничавају, а често и не допуштају сарадњу и партнерство организација цивилног друштва, локалних власти и јавних служби. Међутим, последњих десетак година стално расте број организација цивилног друштва у области културе, при чему је чак цивилни сектор дао значајнији допринос него јавне институције, када је реч о креативности, разноликости, иновацији и различитим формама повезивање сфере културе са едукацијом, актуелним друштвеним питањима и проблемима, етничким темама и медијима. Нажалост, слабо су развијене форме сарадње (заједнички програми, образовање кадрова, размена програма и сл.) установа од националног значаја са установама и актерима културе у другим градовима, нарочито оним у мањим насељима.

Пратећи мрежу јавних установа културе, у Војводини се уочава и изузетно богата мрежа објеката културе, који су већином у јавној својини. Овај позамашан грађевински фонд са припадајућим парцелама представља значајан потенцијал, а треба истаћи да велики број објеката намењених култури има изузетну архитектонску и историјску вредност, те представља културну баштину, под заштитом државе. Нажалост, доста објеката је данас нефункционално и у лошем грађевинском стању, а локалне власти немају довољно снаге, одлучности, ни мотива да заштите просторе намењене култури на својој територији. У околностима у којима се спроводи транзиција у Србији и уз националну културну политику, која занемарује битне елементе од важности за културни живот грађана, оваква ситуација прети да се због неадекватне приватизације у области културе, упропашћавања важних културних институција и непримерене промене намене јавних простора наменски грађених и коришћених за потребе културе ови простори неповратно изгубе. Чињеница је да у сукобу комерцијалних (приватних) и културолошких (опшних) интереса превагу добијају комерцијални.

Конечно, оно што нарочито треба истаћи и што Војводини даје специфичност и чини је посебном у односу на друге регије у Србији је њена мултикултуралност (постојање више етницитета, језика, религија и културних образаца), која се нарочито уочава кроз различите културне садржаје и активности. Важна је чињеница да су у Војводини, оснивањем завода за културу националних мањина, створене и институционалне гаранције за очување те јединствене културне шароликости, неговање и развијање културних посебности и традиције. Нажалост, као последица тешких дешавања деведесетих година прошлог века код дела грађана (етнички обојени сукоби и страдања у окружењу, праћени шовинистичком државном политиком и медијском кампањом, досељавање великог броја избеглица са ратних подручја), још постоји значајан отпор према мултикултуралности. Задатак државе је да кроз различите културне и друге програме и пројекте развија дух толеранције, међусобног уважавања и поверења код грађана Војводине.

Спорт

Спортски објекти заступљени су у већини преко физкултурних сала уз школе и као отворени терени. Спортске хале су изграђене у већим насељима, а спортски центри само у неколико центара (Нови Сад, Вршац, Суботица...).

Фискултурне сале често нису у одговарајућим објектима, што значи да немају прописане димензије и немају савремену опрему. Отворени терени су углавном терени за фудбал, без пратећих садржаја.

С друге стране, у свим општинама постоје спортска друштва која окупљају младе у разним видовима спортских активности и често постижу добре резултате у потпуно неадекватним условима. Како локалне заједнице у данашњим условима немају потребна средства за изградњу, уређење и опремање отворених и затворених спортских објеката, неопходна је финансијска подршка Покрајине.

3.4. ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ И ТУРИЗАМ

3.4.1. Привреда

Територија АП Војводине, поред изузетно повољног географског положаја, богата је природним различитостима регионалне структуре и ресурсима који пружају услове за привредни развој и квалитетан животни стандард. Међутим, повољни природни услови и изграђени привредни капацитети нису подједнако распоређени у свим подручјима, па нису једнаки ни услови за будући привредни развој. Зато у процесу планирања, уређења и коришћења простора треба активности посебно усмерити на валоризацију природних ресурса у мање развијеним подручјима и стварање квалитетније привредне и социјалне инфраструктуре у циљу ублажавања регионалне неравномерности у нивоу привредне развијености. С друге стране, процес урбанизације је, поред развоја појединих градских центара (Суботица, Сомбор, Зрењанин и Сремска Митровица) довео до велике концентрације привредне активности у Новом Саду. Како је овај процес неопходан за привредни развој, неминовно ће се наставити и генерисати још већи регионални диспаратети, што потврђује неопходност посебног приступа изолованом и сиромашном подручју. Усклађеност ова два процеса мора да се заснива на интеграцији просторно изолованог и недовољно развијеног подручја. Инструменти такве економске интеграције су заједничке институције и инфраструктура која повезује.

Привредна развијеност АП Војводине и просторна концентрација

Карактеристично за Србију/Војводину је, као и за све земље ЈИЕ, да је реч о малој привреди која има недовољну усклађеност са европским и међународним нормама и стандардима (иако је тај процес у току), да су индустријски производи недовољно конкурентни, као и да бележи висок дефицит трговинског биланса. На додатни проблем указује чињеница да је доминација секторских над структурним и просторним критеријумима у вишедеценијском периоду допринела неравномерном развоју, нерационалном регионалном распореду привредних активности, демографском пражњењу сеоских подручја и великој поларизацији.

Постојећа привредна структура Војводине условљена је закаснелом транзицијом, дугогодишњом изолацијом и одсуством са светског тржишта, дуготрајним дезинвестирањем и значајним технолошким заостајањем за развијеним привредама.

Економски положај АП Војводине у Србији према неким развојним показатељима:

- према подацима за 2009. годину, на подручју Покрајине **запослено је 497.910 лица**, односно 26,4% укупно запослених у Србији и налази се 26,7% укупно незапослених;
- процењује се да је 2009. године у Покрајини у основна средства **инвестирано 22,5%** инвестиција у Србији. Остварене инвестиције око пет пута су веће од инвестиција у 2001. години;

¹⁵ Закон је усвојен у септембру 2009. године, а ступио је на снагу у марту 2010. године

- Војводина је у 2009. **извоз** утростручила у односу на 2001. годину, а **увоз** удвостручила. У извозу Србије, Војводина учествује са 34,6%, а у увозу 28,1%;
- у реалном сектору Војводине послује око 23.500 **привредних субјеката** (26% укупног броја привредних субјеката у Србији), са око 275.000 запослених (25% запослених у Србији);
- Војводина са 27% становника Србије остварује 23,4% укупног **БДВ реалног сектора** Србије. БДВ по становнику износи 87% просека Србије (Војводина 142 хиљ. дин, Србија 164 хиљ. дин.);
- **привредна структура реалног сектора** Војводине разликује се од структуре Србије.

Табела 23. Привредна структура Србије и Војводине 2008.

	Србија, %	Војводина, %
БДВ реалног сектора	100,0	100,0
Пољопривреда	3,7	9,7
Индустрија	41,5	53,4
Грађевинарство	9,0	6,9
Услуге	45,9	30,0

Извор: РЗР на основу података НБС

У формирању БДВ реалног сектора Србије пољопривреда Војводине (без индивидуалног сектора) учествује са 61,7%, индустрија са 30,2%, грађевинарство са 17,9% и сектор услуга са 15,3%.

- у структури сектора **прерађивачке индустрије** Војводине највећи део БДВ генеришу прехранбена индустрија (43%) и хемијска индустрија 18%, док у Србији прехранбена индустрија учествује са 30%, металска са 18%, а хемијска индустрија са 16%;
- у формирању БДВ прерађивачке индустрије Србије Војводина учествује са 31%, а прехранбена индустрија и производња производа од осталих минерала са по 44,5% у укупној производњи у овим областима на нивоу Србије;
- од 55 **великих индустријских система** у Србији (са више од 1.000 запослених), 10 се налази на територији Војводине, у њима је запослено око 27.000 радника;
- највећи **индустријски центри** у Србији су: Београд са 117.000 запослених у сектору индустрије и Нови Сад са 35.000. Од 22 индустријска центра Србије средње величине (од 5 до 20.000 запослених) у Војводини се налази 5 центара, док се од 50 малих индустријских центара (од 1.000 до 5.000 запослених) 20 налази у Војводини.

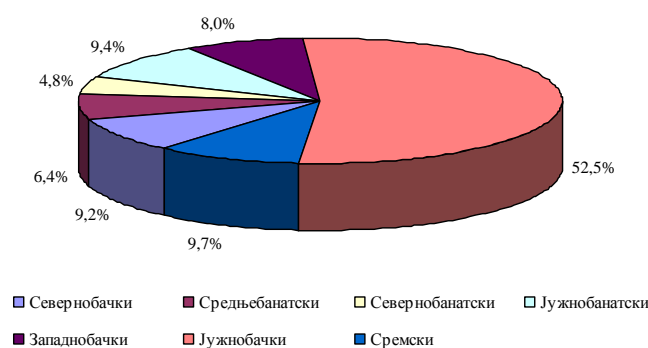
Анализа развоја реалног сектора привреде Војводине указује на изражену концентрацију привредне активности у Јужнобачком округу, односно Новом Саду као носиоцу активности. У привреди Војводине послује 23.384 привредних субјеката са 274.600 запослених. Великих предузећа је 244. У Јужнобачком округу послује 42,8% привредних субјеката који запошљавају 43,5% запослених и генеришу 58,4% прихода, односно 52,5% укупне бруто додате вредности Војводине.

Табела 24. Показатељи привредне активности по окрузима, структура у %

	Број предузећа	Број запослених	Укупан приход	БДВ
Војводина	100,0	100,0	100,0	100,0
Севернобачки	14,3	11,6	8,5	9,2
Средњебанатски	5,8	7,9	5,2	6,4
Севернобанатски	5,5	6,9	4,6	4,8
Јужнобанатски	12,1	11,4	9,4	9,4
Западнобачки	7,1	7,9	5,7	8,0
Јужнобачки	42,8	43,5	58,4	52,5
Сремски	12,3	10,9	8,3	9,7

Извор: РЗР на основу података НБС

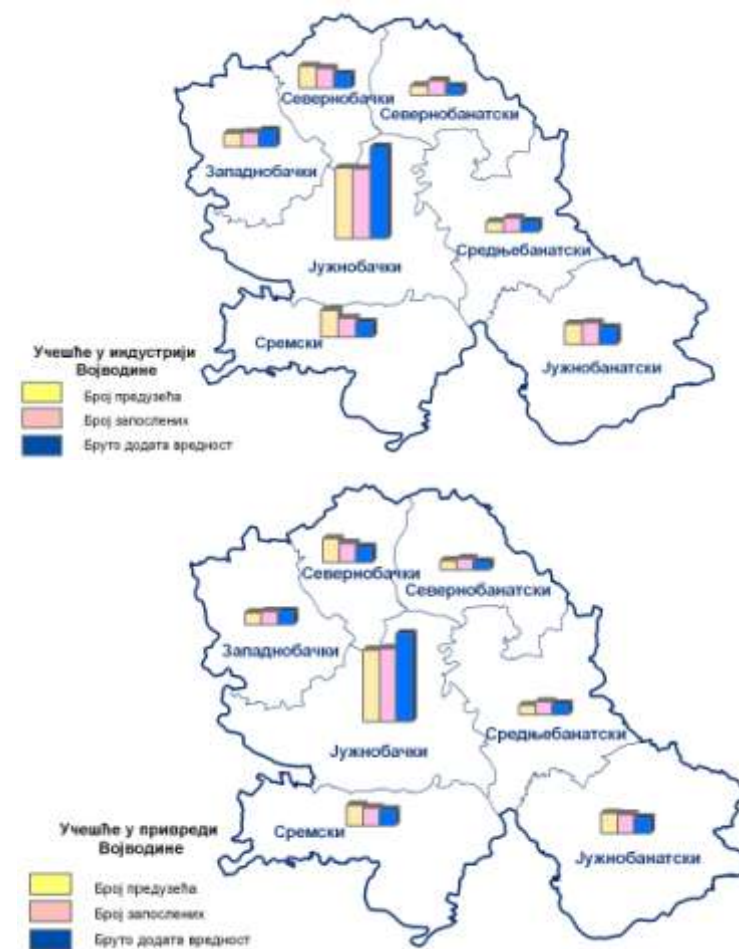
Графикон 11. Структура БДВ АП Војводине по окрузима

Ниво индустријске производње је у 2009. за само 11,2% виши у односу на 2000. годину (Србија 2,9%). Прерађивачка индустрија је нешто брже расла и за око 14,2% је виша од нивоа производње у 2000.

За развој индустрије и укупан привредни развој неопходно је подићи конкурентност, а то значи напуштање развоја заснованог на коришћењу компаративних предности у јефтеном и мање квалификованом раду и природним ресурсима. Развој мора бити заснован на технолошкој ревитализацији, на конкурентној производњи са потпуном интеграцијом најсавременијих технолошких решења уз заштиту и очување животне средине.

Досадашњи ниво инвестиционе активности био је недовољан за значајније подизање конкурентности. У транзиционом периоду (2001-2008) учешће инвестиција у БДП се креће око 20%, а у другим транзиционим земљама око 30%.

Слика 20. Просторна концентрација привреде АП Војводине

Посебан проблем АП Војводине је регионална поларизација између Новог Сада, односно Јужнобачког округа и осталог дела Војводине. Прилив капитала и његово ефикасно улагање је основни предуслов привредног раста, зато је неопходно учинити атрактивним за привлачење инвестиција и остале области Војводине, поред Јужнобачког округа. За то је, пре свега, неопходно улагање у савремену привредну инфраструктуру.

Сектор МСП чији се развој подстиче у транзиционом периоду и који је у већини региона значајан сегмент привреде у спровођењу структурних реформи и отварању нових радних места, није битније утицао на смањење регионалних диспропорција. Сектор МСП је најразвијенији у великим градовима који су уједно и носиоци развоја округа и региона. Посматрано по окрузима, овај сектор најразвијенији је у Јужнобачком, а најнеразвијенији у Сремском округу.

Структурне промене

Два најтежа структурна проблема АП Војводине су незапосленост и низак степен укупне и секторске конкурентности привреде.

Економска трансформација привреде је отпочела са закашњењем у односу на транзиционе земље у окружењу. Најбољи резултати постигнути су у области приватизације малих предузећа, а највеће заостајање у односу на земље окружења је у области приватизације великих предузећа (индекс 2,7; земље у окружењу од 3,0 Словенија и БиХ до 4,0 Бугарска). Структуру реалног сектора војвођанске привреде карактерише доминантно учешће сектора МСП (23.140 од 23.384 привредних субјеката у 2008. години око 99%). Доминантни сектор је индустрија са 53,4% укупног БДВ (прерађивачка индустрија 39%) и трговина 15,5%. У сектору индустрије у 2008. години пословало је 4.895 предузећа (20,9% укупне привреде), са 129.339 запослених (47% укупно запослених), који су остварили 53,4% БДВ. Највећи утицај на остварене резултате сектора индустрије имао је Јужнобачки округ (52,6% БДВ индустрије Војводине).

Специфични индикатори:

- **просечан број предузећа по км²** у Војводини износи 0,23 (једно предузећа на око 5 км²). Највећи број предузећа по км² има Јужнобачки округ 0,49, а најмањи Средњебанатски 0,09 (једно предузећа на нешто више од 10 км²);
- када је реч о активности становништва **просечан број запослених у реалном сектору по становнику** износи 13,5% у Војводини. Највећи удео запослених има Јужнобачки округ (20,1%), а најмањи Сремски (8,9);
- индустрија одређује пословање свих региона. Највећи **број запослених у индустрији** у односу на укупну привреду је у Севернобанатском округу 57%, а најмањи у Јужнобачком 42,4%;
- **приватизација** је један од кључних сегмената спровођења структурних реформи. Процес приватизације није завршен у само нешто више од 100 предузећа (0,6% укупног броја предузећа). Велики број приватизованих предузећа побољшао је перформансе пословања и тржишну позицију кроз рационалнију алокацију ресурса, посебно запослених. То је посебно изражено код предузећа купљених од стране мултинационалних компанија. Процес је праћен смањењем броја запослених, повећањем продуктивности и растом реалних зарада радника. Посебан значај за привредни развој има приватизација великих привредних система попут *Новосадске фабрике кабела*, *АТП Севера Суботице* и *Ливнице Кикинда*;
- као резултат структурних промена, приватизације и реструктурирања привреде значајно је смањен **број великих индустријских система са више од 1.000 запослених**. У односу на 1990. годину сада послује око 25% великих система (укупно 10) који запошљавају 20% запослених у индустрији. У 1990. години

они су имали опредељујући утицај на индустрију ангажовали су око 65% запослених у индустрији;

- транзиција индустријског сектора имала је за последицу континуирану девастацију **индустријских центара са преко 1.000 запослених** и драстично смањење запослених у индустрији. По броју запослених издваја се Нови Сад са 35 240 запослених (27% запослених у сектору индустрије Војводине). Најзаступљенији су мали индустријски центри (20).

Табела 25. Индустријски центри у АП Војводини према броју запослених индустрији

Величина центара према броју запослених у индустрији	Индустријски центри 2008.
Велики индустријски центар	Град Нови Сад (35 240)
Индустријски центар од 10 000 - 20 000 запослених	Суботица (11 927)
Индустријски центри од 5 000 - 10 000 запослених	Панчево (8.768), Зрењанин (8.340), Кикинда (5 571) и Бачка Паланка (5.293)
Мали индустријски центри од 1 000 - 5 000 запослених	Сомбор (4.701), Вршац (3.961), Врбас (3.913), Стара Пазова (3.851), Сремска Митровица (2.672), Рума (2.658), Кула (2.497), Бачка Топола (2.348), Бечеј (2.252), Апатин (2.227), Инђија (1.819), Темерин (1.776), Шид (1.617), Ошаци (1.463), Ковин (1.444), Сента (1.385), Кањижа (1.304), Нови Бечеј (1.302), Пећинци (1.275) и Ада (1.274)

Извор: РЗР на основу података НБС

Конкурентност

Све транзиционе привреде у Европи такмиче се у подизању конкурентности економија и све привредне трансформације су у циљу «издржавања притиска конкуренције». Процес трансформације је континуиран и нимало лак, а подразумева перманентно прилагођавање тржишним законитостима.

Неопходна је технолошка ревитализација и развој конкурентне производње са потпуном интеграцијом најсавременијих технолошких решења за минимизацију загађења и заштиту животне средине.

За конкурентност и самим тим за развој економије битни су знање, производно искуство и способност задовољавања тржишта. Конкурентност се заправо базира на порасту продуктивности, сталним иновацијама, унапређењу квалитета производа и константном увођењу савремене технологије.

Европска унија је промовисала регионе као места у којима је најприродније управљати економским развојем, као и водити адекватну социјалну политику и бригу о заштити животне средине. Један од најважнијих циљева је повећање опште конкурентности која се може остварити једино кроз побољшање конкурентности на нивоу региона. Испреплетаност стратегије и оперативности предузећа са квалитетом пословног окружења је кључни фактор који опредељује конкурентност региона.

Повећање конкурентности може се обезбедити кроз бољу искоришћеност просторних потенцијала, технолошки прогрес, иновативност и растућу инвестициону активност. Са просторног аспекта то не значи само повећање производних јединица, већ и унапређење микроконкурентности, а то захтева наставак активности и веће ангажовање државе у неколико кључних области: образовање, развој иновативности и технологија, јачање државних административних капацитета, усаглашавање законодавства са комунитарним правом, јачање предузетништва, развој кластера и регионални развој.

Запосленост и незапосленост

Тржиште рада у АП Војводини карактерише висока незапосленост, велика прикривена незапосленост, ниско учешће запослености у приватном сектору и недовољна мобилност радне снаге.

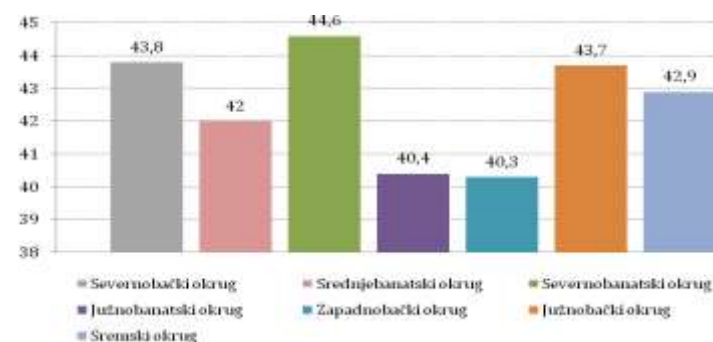
Запосленост

Укупан број запослених лица¹⁶ у АП Војводини, у периоду 2005-2008. године се смањило за 3,91% и 2008. године износио је 722.1923 лица. Ипак, у односу на 2007. годину тај број се повећао за 3,26% (у Р. Србији 3,23%).

Стопа анкетне запослености у АП Војводини, 2008. године износила 44,2%, док је за становништво радног узраста (15-64) она износила 53,7%. У обе категорије, забележена је тенденција раста стопа запослености за период 2005-2008. године, изузев у 2007. години.

Посматрано по окрузима у АП Војводини, највећа стопа запослености 2008. године забележена је у Севернобанатском округу (44,6%) где је приметна тенденција раста стопе запослености у периоду 2005-2008 за 3%, док је у Западнобачком округу она била најмања (40,3%).

Графикон 12. Стопе запослености у АП Војводини по окрузима, 2008. година

Посматрано према облику својине, током периода 2005-2008. године највећи број лица радио је у сектору приватне својине (74,6%) и сектору државне својине (21,5%).

Према секторима делатности у 2008. године више од половине укупног броја запослених лица, било је запослено у секторима Пољопривреда, шумарство и водопривреда (23,3%), Прерађивачка индустрија (21%) и сектору Трговина на велико и мало (15,6%). У овим секторима је било 59,9% запослених лица. У сектору Пољопривреда, шумарство и водопривреда и сектору Трговина на велико и мало дошло је до благог пада запослених лица у односу на 2005. годину, док је у сектору Прерађивачке индустрије дошло до исто тако благог пораста у броју запослених.

Незапосленост

Према анкети о радној снази, укупан број незапослених лица¹⁷ у АП Војводини 2008. године износио је 115 496 лица и они чине око

¹⁶ Према Анкети о радној снази, под појмом запослени подразумевају се лица која су најмање један сат у посматраној седмици обављала неки плаћен посао (у новцу или у натури), као и лица која су имала запослење, али су у тој седмици била одсутна са посла. Стопа запослености представља проценат запослених у укупном становништву старом 15 и више година.

¹⁷ У Анкети о радној снази, под појмом незапослени подразумевају се лица која у посматраној седмици нису обављала ниједан плаћен посао, нити су имала посла са којег су одсуствовала и на који су могла да се врате након истека одсуства, под условом да су задовољавала следеће критеријуме:

- да су у последње четири седмице предузимала активне кораке у циљу налажења посла и да су уколико би им посао био понуђен, била у могућности да почну дараде у року од две седмице;

- да у последње четири седмице нису активно тражила посао, јер су нашла посао на којем је требало да почну да раде након истека посматране седмице, а најкасније за три седмице.

Стопа незапослености представља проценат незапослених у укупном броју активних становника.

25,93% незапослених лица у Републици Србији. Број незапослених лица у АП Војводини у односу на 2005. годину је опао за 37,96% или 70.658 лица и током целог периода примећена је тенденција пада броја незапослених лица.

Анкетна стопа незапослености у АП Војводини 2008. године износила је 13,8% и она је за 0,2% мања него у Републици Србији. У односу на 2005. годину стопа незапослености се смањила за 6,1%.

Анкетна стопа незапослености код лица радног узраста (15-64) у АП Војводини 2008. године износила је 14,2% и такође се смањила за 6,1% у односу на 2005. годину.

Посматрано по окрузима у АП Војводини, највећа стопа незапослености 2008. године забележена је у Западнобачком округу и износила је 19,0%. У поређењу са Покрајином види се да је стопа незапослености у Западнобачком округу већа за 5,2% од стопе незапослености у АП Војводини. Са друге стране, најмања стопа незапослености забележена је у Јужнобачком округу и износила је 10,7%.

Посматрано према старости незапослених лица, највиша стопа у АП Војводини 2008. године забележена је у старосној категорији 15-19 година (37,9%) и 20-24 година (28,1%).

Према дужини трајања незапослености у АП Војводини 2008. године, највећа стопа незапослености је забележена међу лицима која чекају посао од 4 до 6 година (15,6%) и у категорији од 6 до 11 месеци (13,8%).

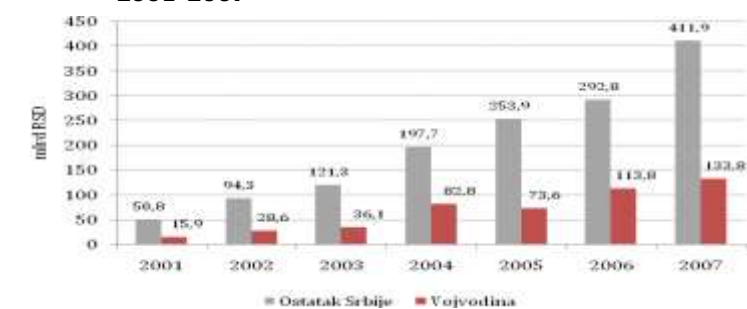
Инвестиције

Прилив капитала за финансирање инвестиција, као и његово ефикасно улагање, јесте основни предуслов за раст инвестиционе и привредне активности. У протеклих девет година транзиције остварен је значајан напредак у стварању стимулативног амбијента за пословање, повећању правне сигурности привредних субјеката и побољшању услова пословања и инвестирања у земљи. У периоду 2001-2008. године инвестиције у Србији су брже расле од БДП (просечан годишњи раст БДП 5,4%, а инвестиција 7,5%). Стопа инвестиција (учешће у БДП) је порасла са 8,8% у 2001. на 23% у 2008. години, али је значајно опала у 2009. години на 18,5%.

Учешће инвестиција у БДП је на ниском нивоу. За превазилажење технолошког заостајања и привредног развоја потребне инвестиције су најмање 25% од БДП. У транзиционим земљама – новим чланицама ЕУ просечно учешће износи од 25 до 30%.

Укупне инвестиције у АП Војводини у периоду 2001-2007. године константно су расле, са 15,9 милијарди РСД 2001. године на 133,8 милијарди РСД.

Графикон 13. Укупне инвестиције у АП Војводини (млрд РСД), 2001-2007

У АП Војводини, посматрано према секторима делатности, највећа учешћа у укупним инвестицијама имале су инвестиције у прерађивачку индустрију (30,23%), инвестиције у трговину на велико и мало (15,88%), у послове са некретностима (12,63%), у саобраћај, складиштење и везе (8,82%) и инвестиције у пољопривреду, лов и шумарство (8,52%). Инвестиције у ове секторе, у периоду 2001-2007. године имале су тенденцију раста.

Укупне инвестиције у основна средства у 2008. години у Војводини износе 140 млрд. динара, што је 22,4% инвестиција Србије (23,8% у 2001. години). У структури инвестиција у основна средства Војводине највеће учешће имају прерађивачка индустрија (35,9%), трговина (14,1%) и пољопривреда (13,4%).

Стране директне инвестиције могу допринети бржем осавремењавању опреме и производних процеса и тако утицати на пораст учешћа инвестиција у БДП. Фактори који доприносе већем приливу СДИ су: високо образована домаћа радна снага, висок ниво улагања у научно-истраживачку делатност, јаке регионалне везе међу предузећима, лако прихватање нових технологија, изграђена инфраструктура и развијене телекомуникације.

Прилив непосредних страних улагања у Републици Србији карактерише изузетна неравномерност у различитим регионима земље. Развијенија и напреднија подручја, попут Београда и Јужнобачког округа привлаче највише капитала (због локације, односно географског положаја, профила радне снаге, ажурности и посвећености локалне администрације и успешних примера страних улагања).

Индустрија

Индустријски сектор се налази у процесу реструктурирања и приватизације. Приватизација друштвених предузећа је на самом крају, а остварен је и значајан напредак у побољшању пословног амбијента. Међутим, достизање реформских циљева који подразумевају стварање конкурентне индустрије и модерне тржишне привреде интегрисане у европске и светске токове, захтева још доста посла. Последњих година индустрија се суочава са бројним проблемима који су додатно појачани економском кризом у 2009. години, а основни су: низак ниво активности, неликвидност, ниска продуктивност, ниска конкурентност, спорост структурних промена, велике просторне неравномерности у развијености и у размештају производних капацитета, низак ниво улагања, технолошко-економско заостајање већине капацитета, заостајање у примени иновација, нових технологија, неефикасно коришћење инпута, запуштеност инфраструктуре, слаба опремљеност индустријских локалитета. Проблеми индустријског развоја продубљени су транзицијском рецесијом и одражавају се и на поларизацију и концентрацију индустријског развоја на београдском и новосадском подручју. На снажан процес деиндустријализације у Србији указује и податак да је у периоду 1990-2009. године удео индустрије у БДП смањен са 44,8% на 15,6%, а индустријска запосленост смањена за око 600.000 (са око милион у 1990. на око 400.000 у 2009.).

Индустријска производња у Војводини у транзиционом периоду 2001-2008. године расла је по просечној стопи од 3,3% (Србија 2,0%), а ниво индустријске производње у 2008. у односу на 2000. повећан је за 29,5% (Србија за 17,0%). Међутим, под утицајем светске економске кризе и пада производње у 2009. за 14,1% (Србија -12,1%) ниво индустријске производње у 2009. је за само 11,2% виши у односу на 2000. годину (Србија 2,9%).

Ниво прерађивачке индустрије у 2008. у односу на 2000. већи је за 34,2%, с обзиром на просечну стопу раста од 3,8% (за Србију ниво је већи за 18,6%, а просечна стопа раста 2,2%). У 2009. години овај

сектор бележи пад од 14,9% (Србија 15,8%), тако да је ниво прерађивачке индустрије у 2009. виши у односу на 2000. за само 14,2% (Србија на нивоу 2000).

У индустрији Војводине послује око 5.000 привредних субјеката (у Србији око 19.000) са око 130.000 запослених. **Војводина генерише око 30% бруто додате вредности индустрије Србије.**

Анализа бруто додате вредности прерађивачке индустрије Војводине указује на највеће учешће прехранбене индустрије (43%) и хемијске индустрије (18%), затим следе електро и саобраћајна индустрија (10%), металска (8%), као и производња производа од осталих минерала (9%), дрвна индустрија (7%), док су традиционалне индустријске области (текстилна индустрија, индустрија коже и обуће) у периоду 2001-2008 константно смањивале своје учешће (4% у 2008).

Слика 21. Структура прерађивачке индустрије по окрузима

Постојећа **технолошка структура прерађивачке индустрије** је неповољна: у структури прерађивачке индустрије највеће учешће имају групе ниске (55%) и средње-ниске технолошке интензивности (22%), средње-високе учествују са 16%, док индустрија високе технолошке интензивности учествује са свега 7%.

Тренд промена у структури технолошке интензивности у периоду 2002-2008. године је незадовољавајући због доминантног учешћа ниске и успореног и недовољног повећања учешћа области високе технолошке интензивности.

Просторни распоред индустријских капацитета карактерише неравномерност и концентрација (Јужнобачки округ учествује са 38,4% у формирању БДВ прерађивачке индустрије Војводине).

Бруто додата вредност индустријске производње по становнику један је од показатеља разлике у нивоу развијености индустрије по окрузима.

Табела 26. БДВ индустрије по становнику 2008.

	Србија	Војводина	Северно Бачки	Средње банатски	Северно банатски	Јужно банатски	Западно Бачки	Јужно бачки	Сремски
У дин.	68.081	75.750	61.867	46.619	46.799	47.914	68.992	136.501	39.351
Индекс нивоа		100,0	81,7	61,5	61,8	63,3	91,1	180,2	51,9

Извор: РЗР на основу података НБС

Према овом показатељу Војводина је за 11,3% изнад просека Србије, захваљујући искључиво Јужнобачком округу који је индустријски најразвијенији и то два до три пута од осталих округа.

Основни проблеми који су присутни током досадашњег процеса транзиције индустрије су: технолошко заостајање већине капацитета, незадовољавајући ниво квалитета производа према светским стандардима, висок увоз, недовољан извоз, низак ниво маркетинг менаџмента и управљања производњом, вишкови радне снаге и ниска продуктивност, неликвидност и недовољан ниво инвестиција.

Агроиндустрија

Војводина данас располаже значајним капацитетима у области агроиндустрије, како прерадних тако и складишних, и они су оспособљени за прераду практично свих врста пољопривредних производа. У протеклих десетак година су изграђени и многи агроиндустријски капацитети у категорији малих и средњих предузећа, тако да се генерално може оценити да производња и прерада пољопривредних производа у овом тренутку не представља ограничење за даље унапређење домаћег тржишта прехранбених производа.

Оно што прехранбену индустрију издваја од осталих, је што се ова област прерађивачке индустрије, скоро без изузетка, ослања искључиво на сировине домаћег порекла, а у извозу, по правилу, остварује највећи девизни ефекат.

Агроиндустрија се сврстава у групу средње развијених, са солидним производним потенцијалима и оствареним пословним резултатима. Њен значај у привредно-индустријској структури Србије је утолико већи што се одликује надпросечним утицајем на остале секторе, мерено снагом дисперзије, утицајем на запосленот и степеном извозне пропульзивности.

Војводина је водећи регион у Србији у производњи прехранбених индустријских производа, пића и дувана. У формирању БДВ ове области прерађивачке индустрије на нивоу Србије, Војводина учествује са 44,5%.

У области прехранбене индустрије, пића и дувана у Војводини послује 934 предузећа (28,8% укупног броја у овој области у Србији), а запослено је 32.273 лица (39,1% Србије).

Агроиндустрија је најзначајнија област прерађивачке индустрије Војводине, са учешћем од 43,1% БДВ (на нивоу Србије 30,1%) и 29,9% запослених (Србија 21%). У укупној привреди ова област учествује са 16,8% БДВ (Србија 8,9%).

Анализа просторног размештаја агроиндустрије указује на разлике у значају ове области за развој прерађивачке индустрије по појединим окрузима. Ова област генерише само 16,4% БДВ прерађивачке индустрије у Јужнобанатском округу, а у Западнобачком 74,0%. Од пресудног значаја је утицај врло успешних великих компанија попут *Апатинске пиваре*.

Табела 27. Учешће прехранбене индустрије у прерађивачкој индустрији 2008.

	Србија	Војводина	Северно бачки	Средње банатски	Северно банатски	Јужно бачки	Западно бачки	Јужно бачки	Сремски
Бр. запо-слених	21,0	29,9	32,8	28,1	27,7	20,7	36,6	34,6	23,4
БДВ	30,1	43,1	46,9	39,1	53,8	16,4	74,0	41,9	35,1

Извор: РЗР на основу података НБС

У структури агроиндустрије (преко учешћа у формирању бруто додате вредности) доминирају: *производња пића (20,7%), производња осталих прехранбених производа – која обухватају кондиторске производе (19,2%), производња уља и масти (18,9%), производња,*

обрада и конзервисање меса (13,5%), затим следе производња млинских производа и скроба (8,6%), прерада и конзервисање воћа и поврћа (6,6%), прерада и конзервисање млека (5,1%) и производња готове хране за животиње (5,1%).

Предузетништво и развој МСП

Предузетнички сектор је значајан сегмент привреде у спровођењу реформи и покретачка снага ревитализације, трансформације и развоја њене укупне активности. Регионална анализа нивоа развијености сектора МСПП указује на његову концентрацију и ефикасно пословање у развијенијим регионима и великим градовима. На другој страни, иако неразвијен, овај сектор у већини региона је значајан, а у неким општинама и једини сегмент привреде у спровођењу структурних реформи, посебно у функцији отварања нових радних места и развоја укупне привреде. Иако доминантан у привредној структури сваког округа (према учешћу у укупном броју предузећа), овај сектор није битније утицао на смањење регионалних диспропорција. Посебан проблем представља недовољна хоризонтална и вертикална повезаност предузећа (кластери, пословно-технолошки инкубатори и технолошки паркови).

У структури реалног сектора привреде Војводине у 2008. години преовлађују мала предузећа. У сектору МСП послује 23.140 привредних субјеката (99% укупног броја) у којима је запослено 64,7% укупно запослених (177.722).

Табела 28. Структура реалног сектора према величини предузећа

	Мала		Средња		Велика		Укупно	
	број Предузећа	број запосл.	број предузећа	број запосл.	број предузећа	број запосл.	број предузећа	број запосл.
Износ	22.142	102.701	998	75.021	244	96.866	23.384	274.588
Структ.,%	94,7	37,4	4,3	27,3	1,0	35,3	100,0	100,0

Извор: РЗР на основу НБС

Основна развојна ограничења овог сектора су висока регионална коцентрација (Јужнобачки округ), уз ниску заступљеност грана високе технологије, немогућност преузимања иницијативе у области развоја и примене иновација и техничко-технолошког напретка, повећања продуктивности и конкурентности привреде земље. Привредно најнеразвијенији окрузи суочавају се са додатним проблемима као што су: недовољно стимулативно институционално и правно окружење; неодговарајући ниво знања и способности у МСПП; недовољно изграђене институције за нефинансијску подршку МСПП и недовољно развијене нефинансијске услуге; неодговарајући приступ финансијским изворима и неизграђене мере финансијске подршке МСПП; недовољна иновативност и примена савремених технологија у МСПП; проблеми привлачења и коришћења средстава донација и развојне помоћи.

Посматрано по општинама МСП сектор је најразвијенији у великим градовима који су уједно и носиоци развоја округа. У осталим општинама, због недовољног броја и слабе економске снаге, МСП сектор није значајније утицао на повећање производне активности и динамичнијег економског развоја општине. Ово је нарочито изражено код општина чији се развој заснива искључиво на МСП сектору. Реч је углавном о недовољно развијеним, приграничним и општинама са израженим структурним проблемима. Регионалне и локалне власти имају релативно независну улогу у подстицању раста и развоја предузећа. Неке од њих су веома активне као нпр. Инђија, Стара Пазова и Кикинда, које су покренуле бројне иницијативе у сфери локалног економског развоја, посебно у стварању повољнијег амбијента за пословање МСПП и обезбеђење одређених видова подршке развоју МСПП.

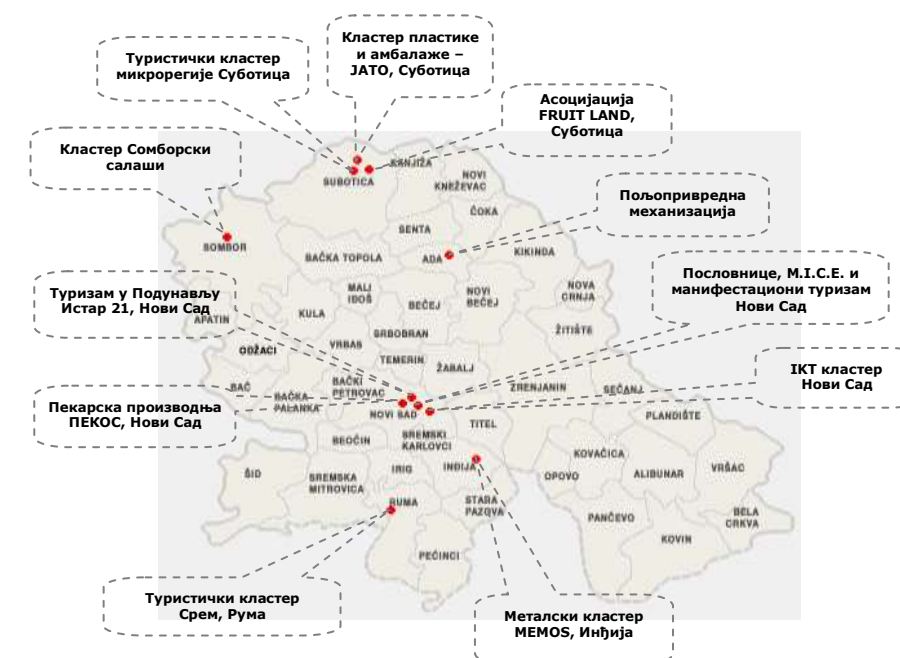
Кластери у АП Војводини

Значај развоја кластера је препознат и Програмом привредног развоја АП Војводине као модел унапређења привредне структуре и

технолошке модернизације. Имајући то у виду, Покрајински секретаријат за привреду, донео је Стратегију развоја кластера, за период од 2007. до 2011. године, која систематизовано дефинише основне развојне приоритете развоја привреде АП Војводине засноване на концепту успостављања кластера, као и начине њиховог развоја у наредним годинама.

На територији АП Војводине регистровано је седиште 11 кластера (Нови Сад – 4, Суботица – 3; Рума – 1; Инђија – 1; Ада – 1; Сомбор – 1).

Место	Сектор делатности кластера
Нови Сад:	Истар 21 – Удружење за унапређење сарадње и развој туризма у Подунављу ПЕКОС – кластер пекарске производње Асоцијација за развој пословног и манифестационог туризма, М.И.Ц.Е ИКТ кластер Војводине
Суботица	Фонд туристички кластер микрорегије Суботице, Палић Кластер пластике и амбалаже – ЈАТО Асоцијација Фруит Ланд
Сомбор	Кластер Сомборски салаш
Ада	Кластер проивођача пољопривредне механизације
Инђија	Кластер МЕМОС – удружење за унапређење конкурентности металских произвођача
Рума	Туристички кластер Срем

Слика 22. Мапа кластера са регистрованим седиштем на територији АПВ

3.4.2. Шумарство

Привредни потенцијал шума у АП Војводини огледа се првенствено кроз укупну дрвну масу која износи 28 298 649 m³, што је просечно 202 m³/ha. Просечна запремина у високим шумама је 333 m³/ha, у изданацким 142 m³/ha, а у интензивним засадима 197 m³/ha. Просечна запремина се у односу на 1973. годину значајно повећала. Запремински прираст је 941 698 m³ годишње, што је просечно 6,7 m³/ha годишње. Ови подаци указују на значајне могућности побољшања стања и то првенствено прираста нарочито у интензивним засадима – плантажама. Према слободној процени, производни потенцијал станишта у односу на предпостављени оптимум се користи са 70%.

Обим сеча се одређује планским документима и за целу Војводину износи 969.798 m³. Стање са шумским путевима је задовољавајуће, тако да се сече спроводе на планираним местима.

Највећи део укупне запремине у шумама Војводине чини храст лужњака са 7 234 762 m³, затим ЕА тополе са 5 087 818 m³, пољски јасен и липа, а најмање је ОТЛ. Највеће учешће у прирасту је код ЕА топола са 339 456 m³, затим код лужњака са 133 697 m³, а најмање код ОМЛ са 882 m³ или 0.1%. Са аспекта привредне функције шума, приоритет је максимална и трајна производња дрвета најбољег квалитета.

Сви произведени сортименти шумарства највећим делом се продају на територији Војводине. Најчешће се користи обло дрво (трупци и техничко дрво) за производњу фурнира и елемената за намештај, а такође значајна је и производња резане грађе, фризе за паркет и сл.

Огривно дрво се продаје синдикалним организацијама или слободном продајом крајњим потрошачима. Потражња за огривним дрветом је знатно већа од укупне производње тако да је у потпуности обезбеђен и пласман огривног дрвета.

Привредни потенцијал је и непошумљено шумско земљиште, јер ће се његовим пошумљавањем, поред повећања површина под шумама, повећати и дрвна маса подручја. Захваљујући изменама Закона о пољопривредном земљишту створене су могућности за организовано и масовно пошумљавање у Војводини и то из разлога што је поменути Закон омогућено да се пошумљавају све класе пољопривредних земљишта.

Производња квалитетног шумског семена се остварује на 655,60 ha регистрованих семенских објеката. То су највише састојине лужњака, а осим њега се скупља и семе пољског јасена, граба, китњака, липе и неких осталих лишћара и четинара.

На укупној површини обухваћеној планским документима корисника шума, постоје и бројни расадници на 244,09 ha, у којима се производе саднице претежно ЕА топола, али и других врста меких и тврдих лишћара.

Остали производи из шума као што су гљиве и друго јестиво и лековито биље такође се могу продати на домаћем и страном тржишту.

Основни проблеми у шумарству су:

- низак степен шумовитости;
- неповољна структура састојина по пореклу (тенденција смањења учешћа састојина високог порекла и висок степен учешћа састојина изданацког порекла);
- недовољно коришћење биоеколошких и производних могућности станишта;
- мала отвореност шумских комплекса;
- усклађивање строгах мера заштите шума које су заштићене као природна добра са радовима у шумарству.

Актуелна проблематика:

- природно сушење шума на мањим и већим површинама у контексту глобалних промена и њиховог негативног утицаја;
- недовољна повезаност шумарства са другим делатностима (пољопривреда, водопривреда и др.) у правцу успостављања јединствених и заједничких критеријума и вредности, ефикасније валоризације производа шумарства и ловства и других шумских производа.

Лов

За развој лова као привредне гране постоје предуслови, посебно услови станишта, који погодују развоју дивљачи. Бујна вегетација је станиште разноврсне дивљачи, са могућношћу унапређивања ловног туризма.

Од производа лова и ловне привреде из шума Војводине најважнији су месо дивљачи и ловно-туристичке услуге. Ловишта и смештајне капацитете користе углавном домаћи ловци, а мањим делом и ловци из иностранства. Месо дивљачи се продаје на домаћем и страном тржишту.

Корисници највећијх површина ловишта у Војводини су Ловачки савез Војводине, а потом Јавно предузеће „Војводинашуме“. Посматрано по деловима Војводине, највеће површине ловишта су у Бачкој, Банату, а затим у Срему.

Табела 29. Корисници и површина ловишта у АП Војводини

Корисник	Број ловишта	Површина (ха)
Ловачки савез Војводине	61	1.991.605,00
ЈП „Војводинашуме“	14	108.979,00
Рибњаци	17	18.154,00
Војска Србије	4	13.251,00
ЈП Национални парк „Фрушка гора“	1	25.764,00
Пољопривредно предузеће „Зобнатица“	1	2.537,00
Укупно	98	2.160.290,00

Табела 30. Површине ловишта АП Војводине (ха)

Површина ловишта						
Географске области	Укупна површина	Шуме и шумско земљиште	Ливаде и пашњаци	Њиве и орнице	Воћњаци и виногради	Остало земљиште
Бачка	890.976,60	40.925,00	454.078,50	703.647,00	12.188,00	89.137,10
Банат	883.169,00	42.001,50	109.705,00	635.265,00	10.175,00	86.022,50
Срем	378.491,00	69.351,00	18.684,00	241.533,00	10.961,00	37.962,00
Укупно	2.152.635,60	152.277,50	173.467,50	1.580.445,00	33.324,00	213.121,60

Табела 31. Бројно стање и одстрел дивљачи у АП Војводини

Дивљач	Просечна бројност	Просечан одстрел
Јелен европски	2.500	583
Јелен лопатар	850	250
Муфлон	300	50
Срна	39.000	3.865
Дивља свиња	2.500	2.350
Зеца	270.000	45.709
Пољска јаребица	59.000	1.057
Фазан без уношења	161.000	63.500
Укупно	535.150	117.364

Уколико се анализира трофејни одстрел јелена у ЈП "Војводинашуме", види се да се највећи број трофеја налази у рангу "бронза" или "без медаље", што упућује на предузимање адекватних мера ради побољшања квалитета, а тиме и повећања економских ефеката газдовања ловиштем.

Ради остварења циљева газдовања ловиштем, неопходан је адекватан број ловно угодних и ловно техничких објеката.

Табела 32. Број ловно техничких објеката у АП Војводини

Објекат	Бројност
Хранилишта за длакаву дивљач	3.571
Хранилишта за пернату дивљач	7.719
Прихватилишта за фазане	317
Чеке високе	1.800
Чеке ниске	200
Солишта	6.000
Појилишта	2.000

Проблеми који произилазе из затеченог стања популације дивљачи су:

- недовољна бројност крупне и ситне дивљачи;
- проблем унапређења генетског фонда дивљачи;
- неодговарајућа изграђеност и стање ловно - техничке инфраструктуре (ограде, хранилишта и др.);
- незаконите и против - правне радње из области заштите дивљачи (криволов и др.).

3.4.3. Пољопривреда

Земљиште, као лимитирани природни ресурс, који се одликује необновљивошћу, незаменљив је фактор производње у пољопривреди. Због тога се у анализи фактора пољопривредне производње посебан значај придаје овом природном ресурсу и његовој расположивости у АП Војводини.

Структура коришћења пољопривредног земљишта показује високи степен усклађености с природним погодностима и ограничењима. Удео пољопривредног земљишта у укупној територији Покрајине износи 83,20% од тога је обрадиво земљиште кога чине њиве, вртови, воћњаци, виногради и ливаде, заступљено са 76,57% а необрадиво, кога чине пашњаци, трстици и мочваре заступљено са 6,63%. Земљиште под шумама обухвата 6,64% територије АП Војводине и са пољопривредним земљиштем (83,20%), представља укупно плодно земљиште, које чини 89,84% укупне територије АП Војводине.

Неплодно земљиште обухвата свега 10,16% територије.

У структури орница око 65% чине жита (кукуруз и пшеница), индустријско биље око 25%, поврће око 5% и крмно биље 5%. Преко 90% укупних површина под индустријским биљем у Србији лоцирано је у Војводини, где су лоцирани и капацитети за прераду индустријског биља (шећеране, уљаре, сојара). У односу на друге делове Србије, у Војводини су мање заступљени поврће и крмно биље.

Житарице су убедљиво најзаступљенија категорија гајених биљака и обухватају 66% укупно засејаних усева, следи индустријско биље са 22%, крмно биље 5% и поврће 5%.

Табела 33. Ратарске културе

Култура	Укупна површина ха	Просечни принос 1/ха	Укупан принос милион тона
Кукуруз	630.000	5,3	3,3
Пшеница	330.000	3,7	1,2
Сунцокрет	160.000	2,0	0,32
Соја	110.000	2,2	0,25
Шећерна репа	52.000	41,0	2,2

Воћарска и виноградарска производња у Војводини је недовољно заступљена, далеко испод природних могућности.

Најзаступљеније воће је јабука, 40% укупних засада, затим шљива 22%, вишња 11%, крушка 11%.

Укупна производња грожђа распоређена је делом на окућницама и мањим плантажама, или концентрисана у три већа виноградарска подручја - околина Вршца, околина Суботице и Фрушка гора - у форми великих плантажа. Последњих година јачају предузетничке иницијативе, тако да је приметно подизање породичних воћњака и винограда са винаријама, на мањим површинама (неколико ха).

Сточарство је релативно мало заступљено, око 24 условна грла на 100 ха пољопривредне површине, у сваком случају испод могућности. У структури сточарства доминира свињарство 49%, потом говедарство 38%, живинарство 7% и овчарство 3%.

Генерално, са 0,88 ха пољопривредног земљишта по становнику, односно 0,78 ха орничне површине врхунског бонитета и релативно повољним климатским условима, који обезбеђују довољне количине светлости, топлоте и влаге за гајење и остваривање високих приноса разноврсних пољопривредних култура, АП Војводина има велике, и до сада у недовољној мери искоришћене, могућности за управљање земљиштем на принципима одрживог развоја.

Познавање поседовне структуре има велики значај са аспекта примене технике и технологије примарне пољопривредне производње и планирања њеног обима. Као наслеђе из прошлости и последица остварених промена применом законске регулативе која се односила на ограничавање величине земљишног поседа, регулисање права наслеђа, процеса деаграризације, као и процеса реструктурирања, постојећа поседовна структура и расцепканост поседа представља ограничавајући фактор функционисању и развоју аграрног сектора.

Имајући у виду да пољопривредно газдинство у АП Војводини просечно располаже са 3,59 ха обрадивог земљишта и да сваки посед у просеку има 3 одвојене парцеле, може се закључити да АП Војводина има неповољну поседовну структуру.

АП Војводина располаже изузетно значајним хидропотенцијалом. Поред великих река, као што су Дунав, Тиса, Сава и Тамиш, хидропотенцијал АП Војводине чине и мрежа канала Дунав-Тиса-Дунав, као и два природна језера: Палићко и Лудошко језеро. С друге стране, подаци Републичког хидрометеоролошког завода Србије о падавинама у последњих неколико година указују на то да суша представља озбиљан проблем са којим се АП Војводина суочава.

АП Војводина располаже системом за наводњавање на само 90.000 ха. Поред тога, степен коришћења постојећих система је од 50.000 ха, што чини око 3% пољопривредних површина. Значајан део постојећих система за наводњавање је ван употребе због запуштености и/или неисправности. Оспособљавањем постојећих система за наводњавање у наредном периоду могуће је обезбедити наводњавање још 50.000 ха.

Један од основних показатеља значаја пољопривреде у привредној структури је учешће пољопривредног у укупном становништву. Поред тога што одређује место пољопривреде у укупној привреди, овај показатељ се у економским анализама користи и за детерминисање достигнутог степена општег привредног развоја. Наиме, високо учешће пољопривредног у укупном становништву везује се, по правилу, за почетне фазе привредног развоја. Према подацима Пописа становништва обављеног 2002. године, учешће пољопривредног становништва у укупном становништву АП Војводине је 8,6%. Пољопривредно становништво АП Војводине чини око 26% пољопривредног, односно 24% активног пољопривредног становништва Републике Србије.

Табела 34. Промене пољопривредног становништва АП Војводине

	1991.	2002.	Индекс	% промене
Пољопривредно становништво	269.438	215.147	79,85	-2,02
Активно становништво	149.583	125.506	83,9	-1,58
Удео активног у пољопривредном становништву	55,52	58,33	105,06	0,45
Удео активног пољопривредног у укупном активном становништву	17,2	13,7	79,65	-2,05
Удео пољопривредног у укупном становништву	13,7	8,6	62,77	-4,14

Извор: Извор података РЗС, Београд.

Рибарство

Рибарство код нас је недовољно развијена и до сада у великој мери запостављена пољопривредна делатност. Таква ситуација нема оправдања с обзиром да је рибарство веома профитабилна производња за коју постоје изузетни природни услови. Идеални географски положај за гајење слатководне рибе изједначава наше услове за развој рибарства са условима које имају највећи произвођачи рибе у свету - Кина и Израел. У АП Војводини поред изграђених 12.500 ha рибњачких површина, само на подручју Баната постоји око 100.000 ha земљишта веома слабе плодности, које идеално одговара за проширење рибњачких површина.

Изградњом Хс ДТД створене су могућности за развој рибарства у два основна правца:

- у самој каналској мрежи површине 5000 ha;
- изградњом рибњака дуж Хс ДТД.

Каналску мрежу карактерише устаљен водни режим, мале брзине воде и развијена подводна вегетација, што повољно утиче за развој већине рибљих врста. Порибљавање канала биљоједним врстама рибе, у првом реду амуром и толстолобиком, има посебан значај за одржавање канала. Поједине деонице самог Хидросистема су погодне и за кавезани узгој риба.

Поред Хс ДТД, узгој риба везан је и за остале водотоке на подручју АП Војводине.

Последњих неколико година долази до смањења броја рибљих насеља, пораста прекршајно и кривично процесуираних дела рибокрађе. Неповољном стању у рибарству посебно доприноси хидрометеоролошка ситуација у 2009. години, која се огледа у ниским водостајима, посебно у време мреста рибе, затим неповољним и често неусловним квалитетом воде и на крају високим температурама, посебно у току летњих месеци. Сви ови неповољни услови негативно су утицали на стање и унапређење рибљег фонда.

Понуда слатководне рибе на тржишту конзумне рибе је неповољна како по количинама, тако и по расположивим врстама, уз изразити сезонски карактер, уз све то производња у рибњацима је неоправдано ниска. Овај проблем могао би се решити значајнијим коришћењем грабљивих врста риба (сом, смуђ, штука и буцов) у сврху порибљавања и производње рибе, како у рибњацима, тако и на погодним акумулацијама и каналима.

3.4.4. Туризам

Учешће туризма у привреди и запослености АП Војводине је још увек на ниском нивоу, с обзиром на потенцијале који постоје за његов развој.

У погледу туристичког промета на простору АП Војводине, од 1987. године до 2000. године, број туриста и остварених ноћења је био у паду. У 2000. години Војводину је посетило 281.000 туриста (од тога домаћи туристи чине 89,3%, а странци 10,7%), који су остварили 809.000 ноћења (91,3% домаћи туристи, а странци 8,7%).

Број страних туриста и остварених ноћења у периоду од 1999. године до 2008. бележи константан раст са изузетком 2003. године. У 2008. години странци су чинили 31% остварених туристичких долазака.

Када се анализира туристички промет по окрузима у датом периоду, запажа се доминација Севернобачког и Јужнобачког округа, који у 2002., али и у 2007. години, имају учешће од 57% у укупном броју туриста у Војводини. Највећи туристички промет се остварује у градским центрима - седиштима округа, те се може закључити да

туризам Војводине има првенствено карактеристике градског туризма. Изузетак је Севернобанатски округ, где највећи број туриста (51% од укупног броја туриста у округу) посети бању Кањижу.

Од 2000. године укупан број лежаја константно расте, да би у 2007. години достигао број од 13.020 лежаја. Овај раст је свакако последица изградње нових и реновирања постојећих хотелских капацитета на простору Војводине.

Од 2007. године на подручју Војводине има три хотела највише категорије. Такође, број хотела у осталим категоријама је увећан. Највеће учешће у укупном броју хотелских објеката имају хотели III и IV категорије (укупно 73,2%).

Војводина је са Новим Садом, као средиштем, посебно посвећена валоризацији водених токова који се налазе на њеном подручју, али и убрзаном развоју руралног туризма са акцентом на мултикултуралност. Кључни видови туризма су: догађаји (манifestације); специјални интереси (бициклизам, јахање, лов, риболов, сплаварење, параглајдинг и др.); наутика; планине и језера и рурални туризам. Поред тога, највећи потенцијал је за градски одмор и пословни туризам.

Војводина је један од шест туристичких кластера и просторно обухвата четири туристичке дестинације: Горње Подунавље, Нови Сад - Фрушка гора, Суботица - Горња Тиса и Доња Тиса. Све оне припадају типу "дестинације са доминантном летњом понудом".

Кључни туристички производи АП Војводине, који су најафирмисанији су: манифестациони туризам, ловни туризам, градски туризам и бањски туризам.

Туристички производи изузетног потенцијала, али недовољно уређени и афирмисани су: наутички туризам, рурални туризам, културни туризам, етно-гастрономски туризам, пословни туризам и екотуризам.

Манифестациони туризам - Војводина има велики број манифестација са солидном базом у развоју манифестационог туризма. Велики је број манифестација које још увек немају предзнак туристичких, већ се одржавају као локална и регионална културно-историјска дешавања.

Ловни туризам - Иако је Војводина традиционални ловно-туристички простор, смањење фонда гајених врста дивљачи, опадање туристичког промета, забрањен увоз меса одстрелене дивљачи из наше земље у државу ЕУ, све јача конкуренција земаља у окружењу и др. још више истичу неминовност и обавезу дефинисања ловно-туристичке стратегије Војводине/Србије.

Градски туризам - У Војводини постоје одличне могућности за развој градског туризма. У већини градова у Војводини постоје бројна догађања (Нови Сад, Суботица, Сомбор, Зрењанин, Вршац) али туристички развој градова није на нивоу на којем би могао бити сходно културним вредностима градова.

Бањски туризам - Минералне, термалне и термоминералне воде у Војводини представљају једина природно лековита богатства. На подручју Војводине бањски туризам је развијен у Бањи Кањижа, Јунаковић и Врднику, али генерално посматрано, укупним резултатима развоја бањског туризма у Војводини не можемо бити задовољни.

Наутички туризам - Војводина управо захваљујући разгранатој мрежи квалитетних пловних путева, који пролазе ободом и кроз њену територију, потенцијално представља веома значајну наутичко-туристичку дестинацију. Главне пловне путеве у Војводини чине Дунав, Тиса и Сава, а затим Тамиш, Бегеј и око 664 km пловних канала у оквиру Хидросистема Дунав-Тиса-Дунав. Основни недостаци наутичког туризма у Војводини су: недостаци имица, понуде, речне инфраструктуре.

За Војводину (целу Србију) је тренутно пресудно учешће у изради Дунавске стратегије, јер је то за сада једина макрорегионална стратегија ЕУ која укључује Србију, односно Војводину. У сврху пројекта развоја туризма, односно наутичког туризма АП Војводине до сада су реализоване следеће активности:

- израда Студије мреже марина на Дунаву у АП Војводини;
- израда Студије мреже прихватних објеката наутичког туризма на Тиси у АП Војводини;
- У 16 подунавских општина у покрајини Војводини дефинисано је 35 макролокација;
- за изградњу марина на Дунаву;
- закључен је споразум о сарадњи на имплементацији студије мреже марина на Дунаву у покрајини Војводини са 15 општина;
- закључени су уговори са 7 општина о суфинансирању израде планова детаљне регулације за изградњу марина;
- отворена марина у Апатину са бензинском пумпом за туристе наутичаре.

Рурални туризам - У Војводини постоје села, салаши, етно-куће, манифестације које могу да пруже управо један аутентичан доживљај. Ипак, рурални туристички производ Војводине још увек није на одговарајући начин позициониран на тржишту.

У сврху развоја руралног туризма АП Војводине до сада су реализоване следеће активности:

- У 2006. години је донета Уредба за коришћење подстицајних средстава за унапређење села;
- Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду је током 2007. и 2008. расписао конкурс за подстицање бављења сеоским туризмом.

Културни туризам - Иако културни туризам није довољно афирмисан, мора се нагласити да су на територији Војводине регистрована 424 непокретна културна добра од изузетног (65) и великог значаја (359). Према својим својствима су подељена на: споменике културе (318), археолошка налазишта (15), просторне културно-историјске целине (16) и знаменита места (10).

У сврху развоја културног туризма АП Војводине (Србије) до сада су реализовани нпр. и пројекат Тврђаве на Дунаву (започета реализација) и пројекат Пут културе римских царева.

Етно-гастрономски туризам - Досадашња истраживања су показала да је туристичка вредност очуваних етнографских добара Војводине велика. Базира се на аутохтоности, па и ексклузивности појединих објеката и појава, који се могу наћи само овде. На подручју Војводине јавља се велика мешавина кухиња, а самим тим и велики број различитих јела. Гастрономија једна од атрактивнијих туристичких понуда Војводине.

Недостаци у процесу развоја овог вида туризма су: њихова недовољна туристичка презентација, неатрактивна и неприменљива на туристичком тржишту; недостају савремено маркетиншки осмишљени програми и недовољна сарадња представника локалне средине.

Пословни туризам - Војводина, као туристички регионални кластер, има велике потенцијале за развој производа пословног туризма, а нарочито кроз заједничку понуду са другим производима, као што су понуда на Дунаву, сеоски туризам и туризам специјалних интереса.

На простору Војводине се издвајају три примарне дестинације пословног туризма: Нови Сад, Суботица и Вршац, док се као секундарне дестинације тренутно могу издвојити Зрењанин и Сомбор.

Недостаци у процесу развоја овог вида туризма су: недовољна препознатљивост на међународном туристичком тржишту, непостојање конгресног бироа у циљу промоције Војводине као дестинације

пословног туризма, непостојање промотивног материјала, непостојање адекватних кадрова за рад у пословном туризму, слаба сарадња између туристичких организација и туристичких агенција на простору Војводине.

Екотуризам - Развој екотуризма у Војводини треба повезати са просторима заштићених природних добара (национални парк "Фрушка гора", специјални резервати природе, паркови природе, предели изузетних одлика) и просторима са међународним статусима у заштити (рамсарска подручја, ИБА и ИПА подручја).

Недостаци у процесу развоја екотуризма су: недовољно наглашена друштвена свест о заштити природе, еколошкој едукацији и екотуризму, неразвијена пракса посете заштићеним природним добрима, непостојање стратегија и планова развоја екотуризма, лош однос туристичке привреде и надлежних министарстава и недостатак инфраструктуре за развој екотуризма.

3.5. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

3.5.1. Саобраћајна инфраструктура

АП Војводина има изузетно повољан саобраћајни положај, обзиром да се кроз њену територију простиру мултимодални европски коридори X са основном трасом, као и крак Xб. и коридор VII. Поред тога, кроз територију АП Војводине пролази и неколико међународних путних и железничких праваца. Преко реке Дунав као међународног пловног пута, односно коридора VII, Војводина и Србија имају приступ отвореном мору. Кроз територију Војводине пролази и веома значајан међународни бициклички пут Euro Velo 6. Погодан терен омогућио је изградњу разуђене саобраћајне мреже друмских, железничких и пловних путева, тако да АП Војводина има добру унутрашњу повезаност између градова и насеља на њеној територији, као и са градовима и насељима других региона Србије и регионима суседних држава. Приступачност територије АП Војводине као једне од регионалних целина Републике Србије је један од кључних чинилаца њеног будућег развоја.

Путни-друмски саобраћај

Преко територије АП Војводине трасирана су два аутомобилска пута међународног значаја А класе, односно ТЕМ путеви (*Trans European Motorways*) и то Е-75 Вардо (Норвешка) – Крит (Грчка) и Е-70 Ла Коруња (Шпанија) – Поти (Грузија), као и пут међународног значаја Б класе Е-662 Осијек–Сомбор–Суботица. Ови путеви спадају у категорију државних путева првог реда. Дужина ДП I реда бр.22 (Е-75) кроз Војводину износи 191 km, ДП I реда бр. 1 (Е-70) кроз Војводину износи 168 km (87 km аутопут), а међународни друмски правац Б класе који пролази кроз АП Војводину је Е-662 (ДП I реда бр.17.1) Суботица – Сомбор – Осијек, у дужини од 100 km.

Укупна дужина путне мреже у Војводини, према рангу путева, дата је у следећој табели.

Табела 35. Дужина путне мреже према рангу пута

Ранг пута	Дужина km
1. Међунар. магистрални	432,87
2. ДП I реда	1135,58
3. ДП II реда	1759,61
4. Општински - локални	2268,20
5. Некатегорисани	3175,04
Укупно 1+2+3+4	5596,27
Укупно 1+2+3+4+5	8771,31

Општа карактеристика-оцена путне мреже у АПВ у смислу изграђености може се свести на констатацију да државни путеви I и II реда поседују солидну изграђеност (елементи пута: коловоз, банке, канали), изузимајући поједине деонице као и проласке траса кроз насељена места.

Локална (општинска) путна мрежа (2.268 km) у АП Војводини је у најлошијем стању, што се тиче експлоатационих параметара и на њој је потребно извршити највеће инетрвенције у наредном периоду.

Оцена стања:

- аутопутске саобраћајнице на примарном европском друмском коридору X кроз АПВ су делимично обновљене;
- нису у потпуности изграђене деонице пута (недостају делови између Хоргоша и Новог Сада) на делу коридора Xб;
- обновљен коловоз на већем делу;
- реконструисани и рехабилитовани делови мреже државних путева I и II реда, постоје деонице које нису обухваћене досадашњим радовима;
- мала експлоатациона брзина делимично узрокована неадекватном сигнализацијом и ограничавањем брзине испод пројектоване без видљивих разлога;
- стање безбедности саобраћаја незадовољавајуће;
- мрежа општинских путева неравномерно развијена;
- низак ниво услуге на мрежи општинских путева, често узрокован стањем коловоза;
- делови путне мреже са израженим учешћем објеката (мостови, надвожњаци, тунели и сл.) делимично реконструисани и рехабилитовани;
- генерално незадовољавајуће стање преосталих објеката на путној мрежи и саобраћајне сигнализације и опреме у њиховој зони;
- управљање пројектном документацијом, путевима и припадајућом техничком опремом пута на недовољном нивоу;
- управљање саобраћајем на ниском нивоу;
- неповољна видовна расподела услед које је саобраћај у урбаним центрима већим делом сведен на путничке аутомобиле;
- стални раст захтева за протоком у већим урбаним центрима, посеног у централним деловима града;
- неодговарајућа решења робног саобраћаја друмским превозним средствима;
- делимично обновљени возни парк;
- степен безбедности друмског саобраћаја испод жељеног;
- недовољна издвајања за унапређење саобраћајног система.

Основни проблеми:

- није у потпуности обновљен коловоз на делу коридора X;
- спора реализација и изградња друге коловозне траке на коридору Xб и пратећих објеката) недостатак финансијских средстава;
- непотпуно спровођење процедура провере квалитета изведених радова, непотпуна или неажурна пројектна документација;
- спора реализација пројеката на подизању нивоа услуге на критичним деоницама, посебно на делу пута М 21 кроз национални парк Фрушка Гора;
- неадекватно управљање ризицима и недовољна активност на санацији црних тачака;
- различити нивои развоја локалних заједница, примена различитих пројектантских решења без увида виших институционалних нивоа;
- обнова већином на деоницама државних путева I реда, низак ниво стимулација пројеката на деоницама са мањим обимом саобраћаја;
- потребна значајнија финансијска средства за спровођење мера на сваком појединачном објекту;
- непостојање јединствене и ажурне базе пројектованих и изведених радова;
- незавршена категоризација путне мреже и формирање подлоге погодне за рад у ГИС-у, са техно-експлоатационим показатељима постојећих деоница;

- недовољна присутност нових технологија у управљању саобраћајем;
- недовољан број бројача саобраћаја на мрежи;
- непостојање квалитетније базе података о саобраћајним токовима која би објединила податке са мреже ДП I и ДП II реда као и локалних путева;
- делимично нестандардизована област пројектовања, извођења и експлоатације пројеката управљања саобраћајем;
- стални пораст учешћа путничких аутомобила у превозу;
- нестимулисање осталих видова индивидуалног превоза, посебно бицикличког саобраћаја;
- недовољна улагања у системе за управљање саобраћајем;
- неостатак стратегија развоја саобраћајног система у оквиру урбаних средина;
- мањи број градова са организованим јавним превозом;
- ниска свест о предностима постојања и употребе јавног превоза;
- нестимулисан и деградиран статус јавног превоза, уз став да он представља социјалну категорију;
- недостатак финансијских средстава за развој јавног превоза услед чињенице да је ЈП и даље делимично субвенционисана делатност;
- недовољно развијена мрежа робно-транспортних центара;
- постојећи РТЦ нису прилагођени новим привредним кретањима;
- претежно увежена половна путничка возила;
- незадовољавајући ниво одржавања возила;
- недовољно ефикасан систем обуке учесника у саобраћају, недовољна едукација рањивијих категорија становништва и деце;
- недостатак и тешкоће у имплементацији процедура везаних за безбедност саобраћаја, приликом пројектовања односно извођења радова на друмској инфраструктури;
- неадекватно одржавање путева и сигнализације;
- ДП путеви са великим учешћем транзитног саобраћаја пролазе кроз насељена места;
- непостојање савремених путева вишег ранга на оптерећеним путним правцима;
- непостојање издвојених бицикличких стаза и трака;
- проблеми у акумулацији средстава намењених пројектовању, изградњи, реконструкцији, рехабилитацији или одржавању путне мреже;
- низак ниво средстава опредељених за модернизацију начина управљања саобраћајем.

Железнички саобраћај

На територији Војводине укупно дужина пруга износи 1.735,50 km. Од тога у лошем техничком стању је 283,40 km пруга, носивости од 12 и 14 t/осовини. Минимум техничких услова за обављање саобраћаја испуњава 739,80 km пруга чија је носивост од 16 и 18 t/осовини. Задовољавајуће услове за одвијање путничког и теретног саобраћаја има 712,3 km пруга носивости од 20 и 22,5 t/осовини. Једна трећина пруга је електрифицирана, док су све остале неелектрифициране. Поједине пруге су ван функције (обустављен је саобраћај), док су поједине пруге и индустријски колосеци демонтирани.

Војводину пресецају три значајне магистралне европске пруге: Будимпешта – Суботица – Нови Сад – Београд – Ниш, са краком Ниш – Скопље – Солун – Атина (Е-85); Париз – Торино – Милано – Трст – Љубљана – Загреб – Шид – Београд – Ниш – Софија – Истамбул (Е-70) и Београд – Вршац – Темишвар (Е-66) са везом за железнички правац Е-51 према Букурешту и Одеси.

Током '90-их година у Војводини готово да није било улагања у железничку инфраструктуру, вучна и возна средства. Редовно одржавање је било сведено на минимум што за последицу има садашње лоше стање инфраструктурних објеката и висок проценат неисправних вучних и возних средстава. Према подацима Министарства за капиталне инвестиције, из 2002. године стање железничке инфраструктуре је било такво да је на свега 45,9% укупне дужине пруга била дозвољена брзина од 80 до 100 km/h. На 11,3% пруга, дозвољене су брзине од 60 до 80 km/h, а на 42,8% брзина до 60 km/h. Постојећу мрежу карактерише старост и дотрајалост пруга и технолошка застарелост опреме. Овакво стање утиче на ниво услуге који се огледа кроз парметре везане за време путовања, поузданост и редовности саобраћаја.

Предузете мере до сада нису допринеле значајнијем побољшању подизања квалитета железничке мреже. Започете су активности на ревитализацији, реконструкцији и модернизацији појединих критичних деоница пруга и објеката, али је решавање проблема железничке мреже у почетној фази.

Водни саобраћај

Систем унутрашњег водног саобраћаја на територији АП Војводине чине реке Дунав, Сава и Тиса, као и мрежа пловних канала у оквиру Хидросистема Дунав-Тиса-Дунав (ДТД). Укупна дужина пловних путева износи око 1677 km.

Пловидба

Изградња Хидросистема има посебно велики значај за пловидбу. Повезаност свих канала са Тисом и Дунавом, њихова довољна дубина и ширина, омогућују пловидбу и повезаност свих значајнијих центара у Бачкој и Банату са мрежом пловних путева у Европи. У оквиру хидросистема ДТД има укупно 600 Km пловних канала, од чега је око 330 Km пловно за теретњаке од 1000 t носивости. Савлађивање водних степеница између канала, као и на спојевима са Дунавом и Тисом је решено изградњом бродских преводница. У досадашњој експлоатацији постигнут је максимални обим превоза од 4.200.000 t годишње. Претоварне манипулације одвијају се преко тридесетак претоварних пунктова, који се могу сврстати у следеће категорије: јавна пристаништа, специјализована пристаништа -пристаништа за сопствене потребе) и товаришта. Поједине деонице пловних канала ХсДТД, користе се као зимовниоци за склањање бродова од леда и невремена. За ове намене најповољније су деонице пловних канала на споју са Дунавом у Богојеву, Новом Саду и Банатској Паланци и на споју са Тисом у Тителу, Бечеју и Новом Бечеју.

Према препорукама Дунавске комисије, а на основу критеријума за класификацију унутрашњих пловних путева ЕСМТ, према препорукама IWI, светског удружења за водне путеве, а на основу резолуције УН бр. 52 сви пловни путеви од I до VII класе задовољавају РЦ или РД рекреативну класу.

Табела 36. Пловидбене карактеристике Хс ДТД

Назив канала	Дужина канала	Деоница (од Km до Km)	Б (м)	Б _{во} (м)	Т (м)	Р (м)	Х _{пом} (м)	Б _{пом} (м)	Тип пловила	Класа канала
Бечеј-Богојево	90,2	0,0 - 39,0	27,0	33 - 200	2,15	150	6,10	33	1.000	II
		39,0 - 47,5	14,4	37 - 41	2,15	250	6,25	37	1.000	II
		47,5 - 90,2	21,5	40 - 50	2,15	300	6,50	2x16	1.000	II
Нови Сад-Савино Село	39,1	0,0 - 4,4	35,0	46 - 130	3,00	-	12,00	64,4	1.000	Va
		4,4 - 39,1	27,7	48 - 54	2,15	1.000	6,50	17,2	1.000	II
Врбас-Бездан	80,9	0,0 - 6,3	25,0	36	2,15	350	1,8/6,0	26,8	1.000	II
		6,3 - 80,9	15,2	22 - 150	2,00	100	0,6/4,8	9,5	500	II
Оџаци-Сомбор	27,8	0,0 - 27,8	21,0	33 - 40	2,15	300	6,90	33,0	1.000	II
Бачки Петровац-Каравуково	52,0	0,0 - 20,0	18,0	35 - 37	2,15	550	6,57	30,4	500	II
		20,0 - 40,0	9,6	25 - 32	2,00	150	6,85	16,3	500	II
		40,0 - 52,0	7,8	25 - 27	1,15	187	7,40	39,0	200	I
Пригревица-Бездан	31,7	0,0 - 31,7	18,0	40 - 52	2,15	400	6,92	2x16	500	II
Косанчић-Мали Стапар	21,1	0,0 - 3,5	13,5	38	2,15	1.500	6,00	26,0	500	II
		3,8 - 21,1	11,5	20	1,80	-	1,95	7,8	200	I**
Бездан-Баја	12,7	0,0 - 12,7	7,0	20 - 30	1,50	-	5,60	9,5	200	I
Банатска Паланка-Нови Бечеј	147,3	0,0 - 8,7	54,0	90 - 160	3,00	1500	6,00	45,0	1.000	Va
		8,7 - 26,0	44,0	90 - 100	2,15	650	6,00	31,0	1.000	II
		26,0 - 27,5	12,0	35 - 40	2,15	750	12,0	36,0	1.000	II
		27,5 - 45,0	44,0	60 - 80	2,15	500	6,00	36,0	1.000	II
		45,0 - 57,0	33,0	50 - 60	2,15	-	6,36	50,0	1.000	II
		57,0 - 85,0	21,0	40 - 60	2,15	450	6,10	30,0	1.000	II
85,0 - 147,3	24,0	46 - 66	2,15	300	6,00	30,0	1.000	II		
Бегеј	34,6	0,0 - 9,2	32,0	33 - 176	3,00	450	-	-	1.000	III
		9,2 - 34,6	25,0	33 - 60	2,15	200	6,00	29,8	1.000	II
Пловни Бегеј	31,2	0,0 - 31,2	17,0	30 - 40	2,00	-	5,40	16,0	500	II
Кикиндски канал	32,0	0,0 - 32,0	16,0	35 - 40	2,00	500	5,70	30,0	500	II

Б – ширина пловног пута

Б_{во} – ширина водног огледала

Т – газ

Р – полупречник кривине

Х_{пом} – слободна висина пловног отвора мостоваБ_{пом} – слободна ширина пловног отвора мостова

*путеви од I до VII класе задовољавају RC или RD

рекреативну класу

** - на овој деоници није обезбеђена довољна дубина

канала коју захтева категорија пловног пута

Осим поменуте пловидбе по каналима Хс ДТД, у Војводини се пловидба одвија на Дунаву -од Кт 1433 од Кт 845), Тиси -од Кт 0 до Кт 164) и Сави - од Кт 0 до Кт 207). Дунав на комплетној деоници кроз нашу земљу задовољава катгорију VII међународне класификације пловних путева. Тиса је категорије Va, до бране код Новог Бечеја, а узводно категорије IV. Река Сава је категорије IV.

Мрежу пловних путева у Војводини, према режиму пловидбе, чине:

- међународни пловни пут, којем припада Дунав, а сагласно одредбама Дунавске комисије важи међународни режим пловидбе, што значи да Дунавом могу пловити бродови свих застава. Питање реке Саве за сада је отворено. У току су преговори прибрежних земаља – (бивше републике СФРЈ) у вези проглашења Саве за пловидбу бродова прибрежних земаља или за међународну пловидбу;
- међудржавни пловни пут, коме припадају Тиса и Бегеј. На овим пловним путевима права пловидбе имају само две земље које те токове повезују-Србија и Мађарска, односно, Србија и Румунија);
- национални пловни пут, коме припадају канали и пловне реке које су у саставу ХС Дунав - Тиса - Дунав, са искључивим правом пловидбе наших пловних објеката.

На међународним и међудржавним пловним путевима могу пловити и бродови других земаља, али уз посебна одобрења органа надлежних за послове пловидбе, наравно водећи рачуна о каботажу.

Туристички бродови који плове на међународним линијама, намењени за вишедневна или вишенедељна путовања, због својих великих габарита, депласмана и газа, захтевају посебан вез-пристан-пловни објект са посадом) код пристајања и стајања. Власници пристана (по правилу луке) наплаћују своје услуге. Туристички бродови малих габарита и малога газа, без кабина за спавање, намењени за једнодневна путовања, не морају имати обезбеђен пристан за своја пристајања, већ се то може обавити на подесним обалама, наравно не свуда, где брод може безбедно прићи прамцем обали и путем "скеле" - покретног моста обавити прекрцај путника - туриста.

Наутички туризам

Значајна пристаништа за јахте и чамце су: зимовник Барачка, кт 1426,2; у Апатину, кт 1401; Бачко Ново Село, кт 1319; Тиквара-Бачка Паланка, кт 1299; канал "Багер"-Бачка Паланка; Викенд насеље "Корушка", кт 1280; Викенд насеље "Черевичка скела"-Футог, кт 1272; Насеље Беочин-Дунав, кт 1269; Футог, кт 1268; Викенд Насеље "Камењар", кт 1265; Нови Сад- рукавац дунава: "Неопланта", Једриличарски клуб "Војводина", Наутички клуб "Лиман", Удружење риболовца, Удружење риболоваца "Рибарско острво", кт 1258; Нови Сад-Дунав Мотонаутички клуб, кт 1258; удружење риболоваца "Шаран"-Петроварадин, кт 1252; викенд насеље "Субић" - Дунавац, кт 1249; удр. риболоваца Сремски карловци, кт 1243,2; викенд насеље Чортановци, кт 1237; викенд насеље Бешка, кт 1232,5; удр.риболоваца Сланкамен, кт 1216; викенд насеље "Обала Дунава" - Белегиш, кт 1200,5...

Тиса

Бродска преводница у Новом Бечеју ограничава величину туристичких бродова за вишедневна путовања. Наиме, габарити преводнице износе: дужина 84 m, ширина 12 m. Пристани за ову категорију бродова налазе се у Кањижи, где је и водени гранични прелаз за Мађарску. За туристичке бродове мањих димензија и газа (грађени за једнодневне излете) важи исто објашњење као и за Дунав.

Пристаништа за мале бродове - јахте и чамце налазе се: у Кањижи, кт 147, у Новом Кнежевцу, кт 144, у Сенти - пристаниште и Сенти - Рибарско насеље, кт 124, у Ади, кт 103, у Бечеју - Рибарско насеље,

кт 73, у Новом Бечеју - удружење риболоваца, кт 66,5, у Арадцу - викенд насеље, кт 36,3, Викенд насеље Мошоринска пумпа, 25,8, и у Тителу, кт 10.

Сава

Пловни пут река Саве је веома запуштен, како у одржавању минималних габарита, тако и у његовом обележавању. У току ниских водостаја пловидба трговачких бродова се обуставља због немогућности пролаза на појединим секторима. При средњим и вишим водостајима могућа је пловидба одређених категорија бродова.

До регуласања корита реке и утврђивања трасе и прописаног обележавања пловног пута не препоручује се пловидба тиристичким бродовима. Са туристичким бродовима мањих габарита и газа могла би се одвијати (при повољном водостају) пловидба од Београда до Обреновца, евентуално Шапца. На реци се за сада одвија пловидба чамаца у циљу рибарења и викенд пловидбе. Значајне марине су у Сремској Митровици, кт 136, и у Шапцу, кт 101.

Треба констатовати да је због транзиционих проблема знатно смањен и промет на унутрашњим пловним путевима. Почетком осамдесетих година био је остварен промет од око 5 милијарди тона-километара, након чега је почео да опада, делом због нерационалне и непланске државне политике у области паритета енергената, а делом и због измене у структури категорија роба. Пред распад СФРЈ просечан годишњи промет робе на Дунаву износио је око 30 милиона тона, од чега унутрашњи промет од око 55%, промет са иностранством домаћих превозника око 15%, и транзит око 30%. На Сави је промет износио око 12 милиона тона, на Тиси око 1 милион тона, а у каналској мрежи у оквиру ХС ДТД око 4 милиона тона.

Низак степен искоришћености лука и мали промет робе на мрежи унутрашњих пловних путева карактеришу тренутно стање у унутрашњем водном саобраћају у АП Војводини) и последица су следећих фактора:

- застарела речна флота и недостатак улагања у модернизацију;
- приватизација лука и бродарских предзећа која утиче на неадекватно одржавање и недостатак инвестиционог улагања;
- сложен и нетранспарентан институционални и законски оквир;
- само делимично имплементиран речни информациони сервис (РИС).

Количина робе транспортована на мрежи унутрашњих пловних путева 1988. год. износила је 25,7 милиона тона. У периоду од 1988. до 2002. год. промет робе на мрежи имао је тренд опадања (са мањим осцилацијама) и у 2002. год. износио је 8,8 милиона тона или 25% одпромета у 1988. години.

Искоришћеност капацитета лука је тренутно око 10 – 20%, а стање лучке инфраструктуре је релативно лоше. Опрема је застарела и делимично неупотребљива, док је одржавање објеката и опреме неадекватно. Луке дуж Дунава су већином опремљене порталним дизалицама (покретним пристанишним крановима), а дужина и стање кеја и газа дуж кеја је углавном довољна за претовар генералних и расутих терета.

Од 1990. год. изграђено је само 13 нових бродова док је већи део српске речне флоте старији од 25 година. Потиснице у речној флоти су већином типа Европа I и II и изграђене су касних седамдесетих и осамдесетих година. Најмодернији брод који плови под српском заставом је самохотка – Делиград, вишеструке намене, капацитета 56 конテナра са могућношћу потискивања баржи.

Ваздушни саобраћај

У Србији постоје само четири цивилна аеродрома (Београд, Ниш, Вршац и Бор), од којих су за међународни саобраћај отворени аеродром у Београду (са пистом дужине 3400 m) и аеродром у Нишу (са пистом дужине 2500 m).

У АП Војводини једино у Вршцу постоји цивилни аеродром са асфалтном пистом дужине 1000 m и ширине 25 m.

Поред аеродрома у Вршцу у АП Војводини постоје и следећа ваздушна пристаништа: Сремска Митровица, Нови Сад, Бечеј, Зрењанин, Бела Црква, Кикинда и Суботица.

У АП Војводини само аеродром Вршац има одређене могућности за међународни ваздушни саобраћај. Остала летишта користе се за спортске и делимично за одређене привредне активности. Савремена кретања у авионском путничком саобраћају указују да постоји потреба за изградњом мањих аеродрома који могу користити нискобуџетне компаније. Ово би свакако допринело и повећању приступачности одређених региона, а допринело би и развоју туризма. Проблем преставаља недостатак планске документације за оспособљавање појединих аеродрома, као и недостатак концепта развоја.

Мултимодални саобраћај

У АП Војводини постоје два контејнерска терминала Лука Нови Сад и Лука Панчево. Контејнерски терминал у луци Нови Сад је мањег капацитета, са складишним простором за 12 TEU/h. Саобраћајна инфраструктура терминала омогућава претовар конテナра из пловила, са железничких кола и са друмских возила. Претоварни подсистем обухвата мосну решеткасту дизалицу носивости 50 t, и складишни подсистем површине 4 800 m². Постоји и подсистем за техничко одржавање и оправку контејнера као и простор намењен за пуњење и пражњење контејнера.

Контејнерски терминал у луци Панчево је капацитета 50 TEU/h. Саобраћајна инфраструктура терминала омогућава претовар контејнера из пловила, са железничких кола и са друмских возила. Претоварни подсистем обухвата самоходну мосну дизалицу за претовар контејнера носивости 50 t и складишни подсистем површине 21 000 m². Постоји и подсистем за техничко одржавање и оправку контејнера као и простор за паковање (пуњење и пражњење) контејнера.

Мултимодални транспорт је слабо развијен и превасходно се идентификује са транспортом контејнера у интерконтиненталном саобраћају. Присуство осталих технологија интермодалног транспорта Ro/Ro и Nuske-pack, у укупним интермодалним токовима је занемарљиво мало, пре свега због непостојања одговарајућих терминала за претовар интермодалних транспортних јединица.

На територији АП Војводине не постоји ниједан Ро-Ла терминал, а на целом току Дунава кроз нашу земљу не постоји ниједна рампа (терминал) за Ро-Ро транспорт. Измењиви транспортни судови се у недостатку одговарајућих домаћих возила и претоварних капацитета превозе искључиво камионима страних компанија. У власништву домаћих компанија је мање од 500 конテナра, углавном од 20 ft, open top, који могу да саобраћају само у домаћем, унутрашњем транспорту.

3.5.2. Водопривреда и водопривредна инфраструктура

Снабдевање водом насеља

Стање у области водоснабдевања у АП Војводини није задовољавајуће. Нарочито велики проблем представља лош квалитет захваћене

подземне воде чији третман до нивоа прописаног према Правилнику о хигијенској исправности воде за пиће захтева врло сложене и скупе технологије.

Подаци прикупљени из општина и водопривредних предузећа указују да се данас у АП Војводини захвата око 6,8 m³/s воде, од чега се око 5,5 m³/s троши у јавним водоводима, а остало је индустрија која захвата посебно воду за своје технолошке потребе. Од наведених количина просечна дневна експлоатација подземних вода за јавно водоснабдевање становништва и индустрије износи на подручју Бачке око 3,9 m³/s, на подручју Баната око 2,14 m³/s и на подручју Срема око 0,8 m³/s.

Постројења за припрему воде за пиће ("фабрике воде") на територији Војводине налазе се на извориштима јавног водоснабдевања следећих насеља: Суботица, Сента, Бездан, Апатин, Бачка Паланка, Нови Сад, Панчево, Ковин, Тител, Рума и Сремска Митровица. Од укупно захваћене подземне воде на територији Војводине око 33% подвргава се третману. Осталих 67% се директно упумпава у водоводни систем, са евентуалним хлорисањем, што у принципу значи да две трећине коришћене воде не задовољава Правилник о хигијенској исправности воде за пиће (Сл.лист СФРЈ 33/87 и 13/91). Од укупно 45 општина, вода не одговара Правилнику у 38 општина.

Резиме стања из предходног приказа указује на следеће генералне проблеме:

- скоро две трећине становника користи воду која по квалитету не задовољава Правилник о хигијенској исправности воде за пиће;
- јавним водоводним системима у преко 50% насеља управљају месне заједнице које немају ни минимум техничке опремљености ни кадра за то;
- стање дистрибутивних система у великом броју насеља је лоше, што доводи до великих губитака у мрежи (чак и преко 50%);
- не постоји адекватан, а већином и никакав, резервоарски простор за дневна изравнавања потрошње, што доводи до лошег квалитета у континитету и сигурности дистрибуције;
- касни се са развојем изворишта, тако да она често раде у режимима надексплоатације, што се одражава на смањену поузданост и на пробоје у квалитету;
- нису успостављене санитарне зоне заштите изворишта, што доводи до погоршавања квалитета;
- не улаже се у потенцијална нова изворишта, пре свега на истражне радове.

Према прогнози Водопривредне основе Републике Србије (2003.г.) на крају пројектног периода (2030. године), укупна количина вода коју ће бити потребно обезбедити за подручје Војводине из свих водоносних средина, износи око 11 m³/s.

Снабдевање водом за технолошке потребе

У садашњим транзиционим условима због смањења привредних активности смањена је и потрошња воде за технолошке потребе. За потребе индустрије користи се око 2,45 m³/s или 77,26 x 10⁶ m³/годишње. Од ове количине 1,15 m³/s се користи из јавних водоводних система (око 20% од капацитета јавних водовода), а осталих 1,3 m³/s индустрија директно захвата из подземља.

Снабдевање водом индустрије се решава на три начина:

- из јавног водовода (ако су потребе мање, или је потребна квалитетна вода);
- самостално (при великим потребама у води);
- комбинацијом ова два начина (санитарна вода из водовода, а технолошка из самосталних извора).

Може се рећи да се јавно водоснабдевање и самостално снабдевање индустрије готово искључиво ослања на подземне воде.

Одводњавање и заштита од унутрашњих вода

Данашњи степен изграђености одводних система у Војводини већином је постигнут још 1980. год., тако да је одводњавањем обухваћено 2 165 474 ha површине АПВ (85% од укупне површине АП Војводине). Од тога непосредно се одводњава 1.630.648 ha а посредно 491.133 ha, и то:

- Бачка 896.200 ha (42,9 %);
- Банат 836.150 ha (40,0 %);
- Срем 357.630 ha (17,1 %).

Мелиоративно подручје Војводине, осим што постоје три географска издвојена дела (Бачка, Банат и Срем), подељено је на 18 планских водопривредних подручја са исто толико водопривредних организација којима је основна делатност одводњавање унутрашњих вода. У склопу водног подручја Војводине изграђено је 285 система за одводњавање.

Основни подаци о објектима: 285 система за одводњавање, 20.703 km канала, 160 црпних станица капацитета 349,12 m³/s, 234 устава капацитета око 250 m³/s, на 45.146 ha уграђена хоризонтална цевна дренажа, просечна густина канала 12,5 m/ha, док је на неким системима у инундационим подручјима и 30-40 m/ha.

Процењује се да је прва фаза заштите од сувишних површинских вода путем отворене каналске мреже достигнута са 90%, а друга фаза заштите од сувишних површинских и подземних вода путем хоризонталне цевне дренаже је достигнута са свега 20%.

Заштитни системи за режим успора "68/63" ХЕ „Ђердап“ на територији Војводине изграђени су тако да у целини решавају проблеме сувишних вода на подручју, а не само негативан утицај успора од ХЕ "Ђердап".

Укупно је пројектовано 63 система за одводњавање, од чега је 35 на територији Војводине. Од укупне површине од 181.000 ha на којој се осећа утицај успора, 148.000 ha се налази на територији Војводине. Садашње стање система за одводњавање је у овом сектору са умањеном функционалном способношћу (канални су доста зарасли и замуљени, каналски профили зарушени, дренажни бунари пропали, а машинска и електроопрема на црпним станицама треба да се реконструише).

Наводњавање

Земљишни потенцијал за наводњавање је на подручју Војводине врло велик. Земљиште погодно за наводњавање је површине 936 000 ha (Бачка 350 000 ha, Банат 402 000 ha и Срем 184 000 ha), а на 750 000 ha је могуће наводњавање без претходних радова (одводњавање, поправка квалитета земљишта и др.).

Већина система је изграђена пре 20-30 година и у врло лошем су стању. Укупно је у АП Војводини било изграђено заливних система на 90.278 ha. Процењује се да би се од ових система могло релативно брзо ревитализовати око 47 000 ha. Сходно предходном, процена је да је у функционалном стању у Војводини око 30 000 ha на бившим друштвеним газдинствима, стим да због економских кретања у пољопривреди, а и у зависности од године, ни ови се системи се не користе у потпуности. На ове површине треба додати мање приватне површине, превасходно са повртарским културама, где се према потреби наводњава око 10 000 ha. На основу ових података може се закључити да се у Војводини наводњава, или боље је рећи постоје технички услови за наводњавање, свега 2,2% од укупних пољопривредних површина, односно свега 4,3% се наводњава од површина које су погодне за наводњавање. Наводњавање се данас

третира само као допунска мера за стабилизацију пољопривредне производње, тј. као мера борбе против суше, са задржавањем исте сетвене структуре.

Квалитет воде у рекама (осим суспендованог наноса) и регионалним системима је задовољавајући за потребе наводњавања. Подземне воде из прве издани нису употребљиве због малих издашности и релативне заслањености (приобаље Тисе). Друга издан је доброг квалитета али се мора чувати за пиће, а и по позитивној законској регулативи може се користити само за водоснабдевање становништва и изузетно у индустрији.

Хидроенергетика

Укупан бруто хидроенергетски потенцијал од вода које отичу на територији Србије износи око 27 200 x 10⁶ kWh/год (27,2 TWh/год). По великим рекама које протичу кроз водно подручје Војводине тај потенцијал је (у GWh/год.) Дунав – 10 000 и Сава – 464.

Основна карактеристика Дунава, Тисе и Саве на подручју Војводине је њихова велика проточност са малим падовима нивоа од 4-5 cm/km.

Пловидба

Изградња Хидросистема ДТД има посебно велики значај за пловидбу. Повезаност свих канала са Тисом и Дунавом, њихова довољна дубина и ширина, омогућује пловидбу и повезаност свих значајнијих центара у Бачкој и Банату и шире са мрежом пловних путева у Европи. У оквиру хидросистема ДТД има укупно 600km пловних канала, од чега је око 330 km пловно за теретњаке од 1 000 тона носивости. Савлађивање водних степеница између канала, као и на спојевима са Дунавом и Тисом је решено изградњом бродских преводница. У досадашњој експлоатацији постигнут је максимални обим превоза од 4 200 000 тона годишње. Поједине деонице пловних канала ХсДТД, користе се као зимовници за склањање бродова од леда и невремена (деонице пловних канала на споју са Дунавом у Богојеву, Новом Саду и Банатској Паланци и на споју са Тисом у Тителу, Бечеју и Новом Бечеју).

Експлоатација песка и шљунка

На подручју АП Војводине експлоатација грађевинског материјала, пре свега песка, из речних корита пре свега Дунава се одвија у већем обиму сходно позитивној законској регулативи. Посебно се спречавају ископи на недозвољеним местима где би се могла уништити морфологија корита. Међутим, посебан проблем представља крађа песка из брањене косине насипа која је евидентирана у близини појединих насеља.

Шумарство

На насипима и депонијама, поред канала хидросистема ДТД подигнути су шумски појасеви. Поред економске користи, циљ подизања ових појасева је заштита поља и канала од ветра.

Укупна површина по важећим шумско-привредним сновама износи 5 591 ha, од чега шуме и шумско земљиште износи 4 218 ha, а неплодне површине и остала земљишта износи 1 373 ha. Од укупног шумског земљишта 2 300 ha су шуме и млади засади а преосталих 1 918 ha је земљиште погодно за пошумљавање.

Шуме поред насипа за заштиту од поплава (шумско-заштитни појас – ШЗП)

Основна намена ових шума је заштита косине насипа од таласа и леда. Смањењем брзине ветра битно се смањује и висина односа разорног дејства таласа при високим водостајима у рекама и спречава рушевно деловање леда за време ледохода.

ШЗП се налази на небрањеном земљишту у појасу од 50 m рачунајући од 10-метарског појаса у ножици насипа. На овај начин се штити 1350 km одбрамбене линије.

Укупна површина према важећим посебним основама за за газдовање шумама (ПОГШ-ма) износи око 8000 ha, а до сада је пошумљено или природним путем подигнута шума на око 4000 ha, што указује да је још око 4000 ha остало не пошумљено.

Одбрана од поплава и регулације река

На територији АП Војводине поплавама је директно угрожено око 260 насеља са целокупним привредним и пољопривредним потенцијалом, преко 1 000 000 ha обрадивих површина, више од 800 индустријских објеката, 150 km пруга и 3 840 km путева.

Насипи су најзаступљенији начин заштите од поплава, а према важећем Оперативном плану за одбрану од поплава њихова дужина износи 1.459,11 km. Одбрамбене линије су грађене у различитим временским периодима (највећим делом у XIX веку), а током времена у више наврата су дограђиване и појачаване што је довело да различитог степена сигурности на појединим деоницама.

У протеклом периоду је реконструисана скоро цела одбрамбена линија осим што је на Дунаву потребно изградити још око 7,60 km насипа и то у непосредној близини насеља Челарево и Черевих (веома критична ситуација током одбране од поплава у пролеће 2006. године). У току је израда пројектно техничке документације за изградњу одбрамбене линије насеља Черевих. Најслабија тачка одбрамбене линије на току Дунава кроз АП Војводину било је подручје Града Новог Сада (новосадски кеј од Булевару цара Лазара до улива канала ДТД Савино Село–Нови Сад и десна обала канала ДТД Савино Село–Нови Сад од улива у Дунав до бродске преводнице Нови Сад) на коме се штити велики број становника и значајни материјални ресурси. Пошто је изградња и реконструкција овог дела одбрамбене линије у току, очекује се заврштак до краја 2010.г. фактички ће цела одбрамбена линија дуж Дунава по наведеним критеријумима бити завршена.

Постојећа одбрамбена линија на Тиси, као и на уливним деоницама Кереша и Канала Бегеј који су под режимом Тисе, реконструисана је на рачунски водостај вероватноће појаве 1% у дужини од око 258 km (што је око 85% укупне дужине тиских насипа). У току су активности на завршетку целокупне одбрамбене линије на Тиси.

Насипи дуж Саве (на левој и десној обали) су реконструисани у периоду 1963. – 1991. године, за рачунски водостај вероватноће појаве 1%. Преостало је да се изгради 24,74 km насипа (л.о. на подручју водопривредне организације «Галовица»: насип код Купинова, насип од ц.с. «Врањ» до бетонског моста на путу Нови Сад – Шабац и насип од Кленка до Хртковаца) и да се реконструишу постојеће одбрамбене линије на л.о. код Купинова, Кленка и Хртковаца (на укупној дужини 3,16 km).

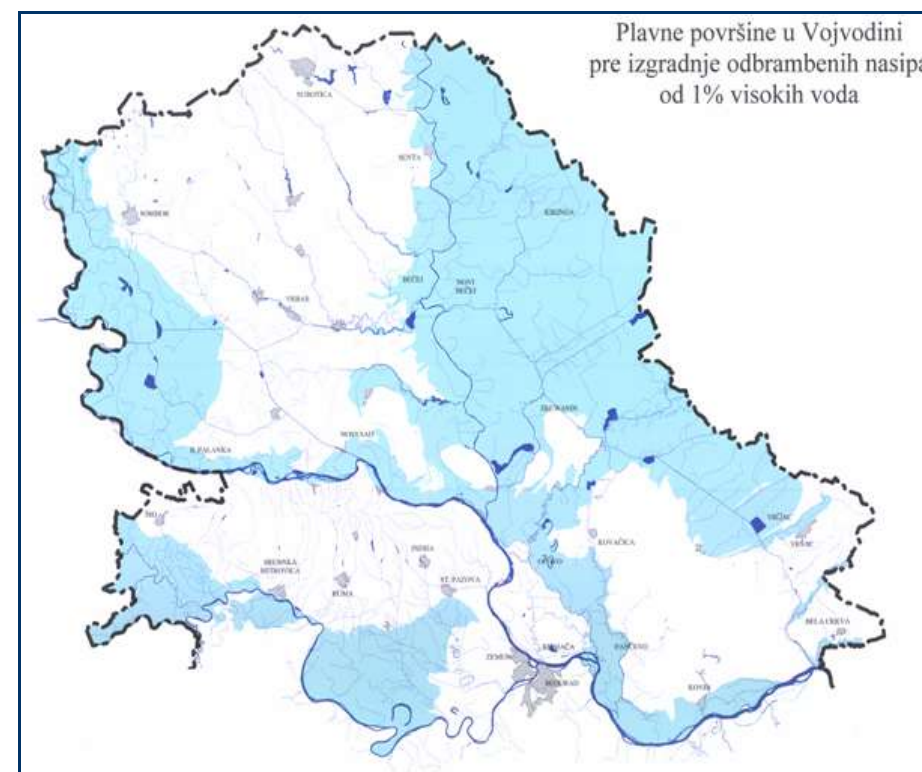
У граничном сектору на банатским водотоцима постигнут је степен сигурности који одговара протицају вероватноће појаве 5%, уз напомену да се сигурност насипа од државне границе према ушћу ових водотока у ОКМ Хс ДТД повећава због позитивног утицаја ОКМ на снижење максималног водостаја.

На Тамишу су у току радови на левом и десном насипу од државне границе са Румунијом до моста код Сечња у дужини од око 33 km. Процена је да је потребно реконструисати 124 km насипа уз Стари Бегеј, Пловни Бегеј, Тамиш (обухваћени и радови који се тренутно изводе) и Моравици.

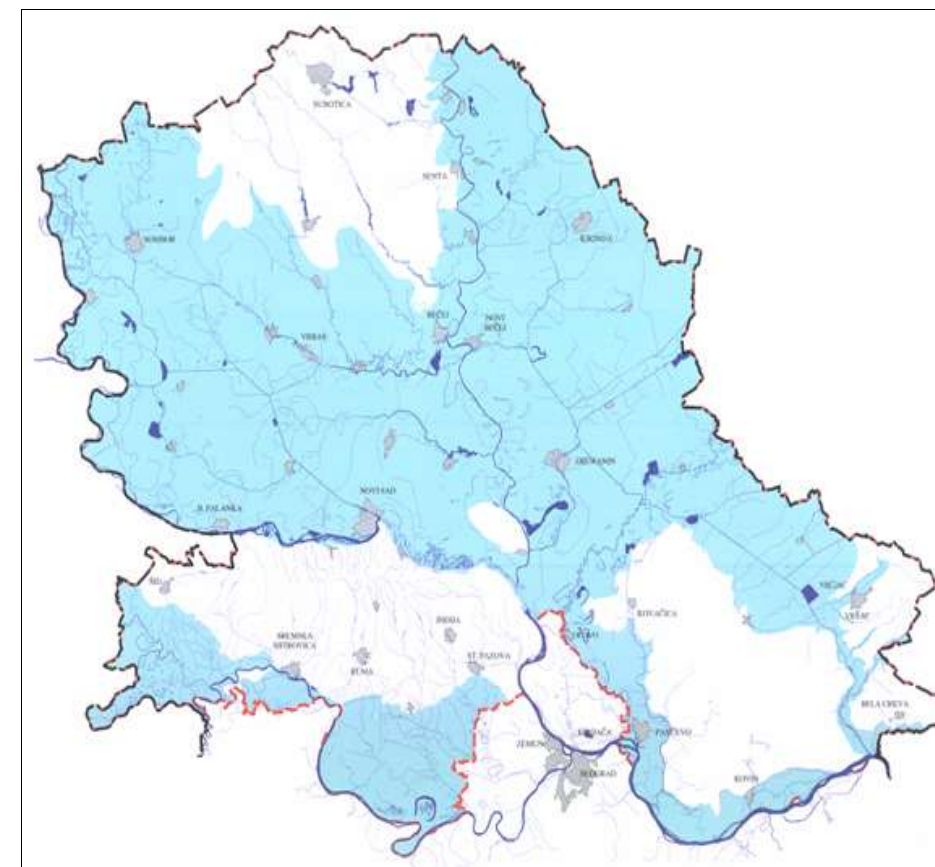
Уз реку Караш, која је потпуно нерегулисана водоток са становишта заштите од вода, потребно је изградити нове објекте. Према пројектној документацији чија је израда у току планира се изградња ретензије за ублажавање поплавног таласа и система насипа. Овакво решење је усаглашено и са водопривредним органима Румуније.

Из постојеће документације Основне каналске мреже (ОКМ) се може закључити да је степен сигурности неуједначен по појединим техничким деоницама; на деоницама у Бачкој заштитни објекти су оспособљени за прихват максималних водостаја регулисаног режима док су деонице у Банату димензионисане на водостаје 1% повратног периода за Тису (Златица, Кикиндски канал и Магистрални канал код Новог Бечеја), односно Дунав (Магистрални канал код ушћа у Дунав). На четири локалитета, укупне дужине 1,57 km, потребно је извршити појачање и надвишење одбрамбене линије.

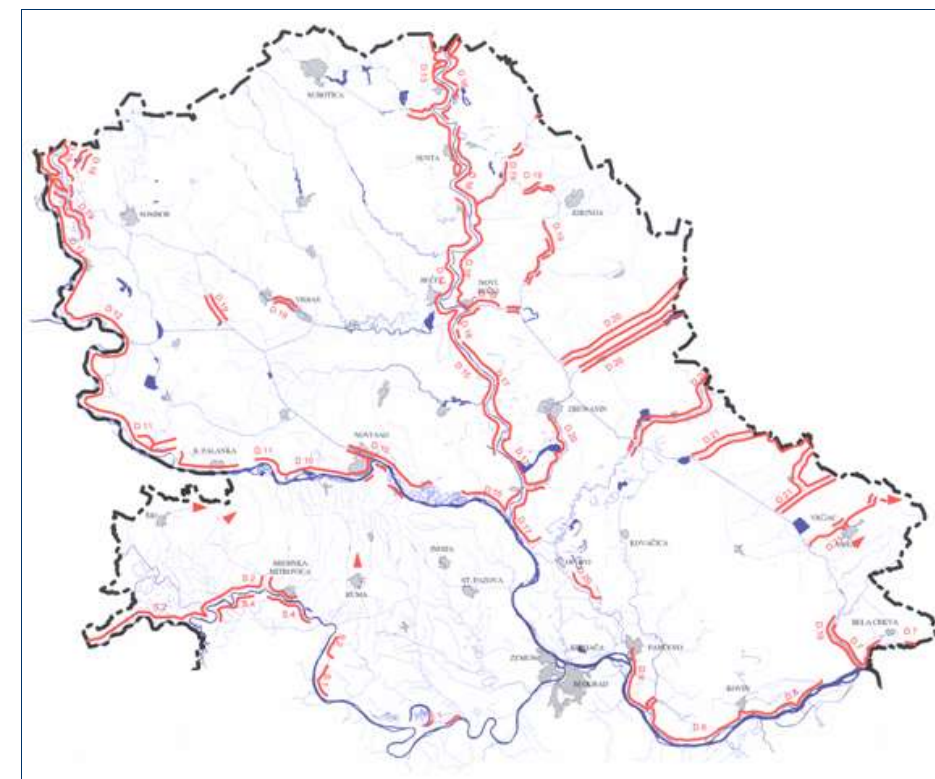
Важно је напоменути да укупна дужина нереконструисаних и неизграђених одбрамбених линија за меродавну велику воду износи 237,92 km, од чега 35,67 km није у тренутно важећем оперативном плану, стога проценат неизграђених и нереконструисаних деоница износи око 10 %.

Слика 23. Плавне површине у АП Војводини пре изградње одбрамбених насипа од 1% високих вода (ЈВП Воде Војводине)

Слика 24. Територија АП Војводине угрожена од унутрашњих вода (ЈВП Воде Војводине)

Слика 25. Приказ одбрамбених линија у АП Војводини (ЈВП Воде Војводине)

Бране и акумулације

Као једна од активних мера за заштиту од поплава користи се изградња брана. На подручју Војводине у периоду од 1965 г. до 1990 г. изграђено је 20 акумулација, и то: 11 на територији Срема, 7 на подручју Бачке и 2 у Банату. Сврха градње ових акумулација углавном је одбрана од бујичарских вода, акумулисање воде ради наводњавања пољопривредних култура, рекреација и туризам, рибогојства, гушчарства, индустрије, итд.

На подручју за које је надлежно ЈВП «Воде Војводине» одбраном од поплава, односно Оперативним Планом, је обухваћено седам брана, две на подручју Баната и пет на подручју Срема.

Остали објекти

Објекти изграђени у одбрамбеној линији (уставе, црпне станице, цевоводи, преводнице и др.) углавном представљају локалитете на којима одбрамбена линија не задовољава тражени степен сигурности за цео систем одбране, па су то у већем броју и слаба места.

Кад се говори о одобрани од поплава, и радовима предвиђеним унутар ње, потребно је напоменути да су и регулациони радови саставни делови тога. Њихова улога је обезбеђење пловног пута и заштита приобалног подручја од штетног дејства великих вода.

Регулациони радови, као саставни део одбране од поплава, су најинтензивнији били на Дунаву и фактички су систематизовани оснивањем Дунавске комисије (1948.г.) и доношењем Међународне конвенције о режиму пловидбе на Дунаву. Сходно усвојеним нормативима до средине осамдесетих година на Дунаву је изведено око 75% предвиђених регулационих радова, односно укупна дужина регулационих грађевина износи око 250 km, од чега на леву обалу одпада око 150 km.

Регулационим радовима на Тиси просечено је укупно 13 кривина на територији АП Војводине. Ови радови су скратили дужину основног тока Тисе са 1 419 Km на 962 Km, и самим тим убрзали евакуацију великих вода са горњег тока. Ови радови су имали контра ефекат на мере одбране од поплава, јер је дошло до коинциденције поплава на таласа Тисе и њених низводних карпатских притока.

Сава је трећа река по обиму регулационих радова, карактеристичан је за њу велики коефицијент развијености од 1,47. Укупна дужина тока од Београда (ушће) до Јамене (граница са Хрватском) је 210 km, а дужина долине 140 km. Сходно великој вијугавости и малом паду средња брзина тока се креће око 0,8 m/s и она није довољна за транспорт наноса (нарочито из Дрине) па се јављају спрудови, аде и плићаци. Супротно од тога, на појединим деоницама се јављају велике дубине чак и од 21 m. Укупна дужина регулационих грађевина на нашем сектору Саве износи око 50 km, од чега су 54% обалоутврде, 18% паралелне грађевине, 23% напери и 5% преграде.

На осталим водотоцима у Војводини, а нарочито у Банату у ранијем периоду су рађени регулациони радови у смислу проширења протицајног профила, односно каналисања тока. Изградњом Хс ДТД већина ових водотокова је укључена у основну каналску мрежу, а њиховим режимом се управља системом устава и канала.

Антиерозиона заштита

АП Војводина није изразито бујично и еродибилно подручје, али се и на њеном подручју испољавају знатне и разноврсне неповолне последице које изазивају ерозије и бујични токови. Присутни су практично сви видови ерозије, при чему се кишни периоди, у којима се јавља водна ерозија, смењују са сушним и ветровитим периодима у

којима преовлађује еолска ерозија. То је, заправо, комбинација ерозионих процеса који се развијају под дејством природних чинилаца, са процесима убрзане (ексцесивне) ерозије који се развијају под утицајем антропогених фактора.

У погледу угрожености од ерозије и бујичних токова за АП Војводину се може констатовати следеће:

- плувијалном ерозијом и бујичним токовима су угрожени делови Срема (Фрушка гора) и југоисточног Баната (подручје Вршца и Беле Цркве), а у мањој мери делови Бачке;
- флувијална ерозија је евидентна, како на великим рекама, тако и на осталим токовима у Војводини, а на успореним секторима Дунава, Саве и Тисе преовлађују процеси акумулирања наноса (успори бране ХЕПС Ђердап 1 и бране код Новог Бечеја);
- абразивном ерозијом (дејство таласа) угрожене су знатне дужине обала природних и вештачких водотока, језера и других акваторија;
- еолска ерозија се јавља у најоштријем виду у југоисточном Банату и пограничном подручју северне Бачке, али ни остала подручја Војводине нису поштеђена повременим неповољним деловања еолске ерозије;
- поред наведених видова ерозије, у АП Војводини је присутна и тзв. иригациона ерозија, тј. спирање земљишта при наводњавању, као посебан вид водне ерозије.

Заштита вода

Стање квалитета вода карактерише:

- већина река се налази у класама квалитета које су лошије од класа које су прописане Оквирном директивом ЕУ о водама и Уредбом о категоризацији водотока, која је чак нешто толерантнија од захтева који се постављају новијим стратешким документима, већина водотока на територији АП Војводине, према Уредби о категоризацији водотока („Сл.гласник СРС, бр.5/68) сврстана је, углавном у II класу;
- постоје водотоци који се налазе у стању "ван класа", што значи да се ради о потпуно еколошки деградираним потезима, који представљају опасност за окружење;
- због евакуације отпадних вода и материја, без икаквог пречишћавања, веома су угрожене неке деонице хс ДТД (део Великог бачког канала);
- подземне воде из речних алувиона су посебно угрожене ефлуентима из река и приобаља, те су све мање употребљиве за снабдевање водом насеља;
- приликом пројектовања уређаја за пречишћавање отпадних вода предвидети да квалитет ефлуента (пречишћене воде) не нарушава захтевану класу водопријемника (реципијента);
- приликом избора реципијента увек одабрати онај који има већи просечан проток;
- приликом израде пројеката каналисања и пречишћавања отпадних вода насеља планирати истовремено пуштање у рад уређаја за пречишћавање и канализационе мреже, без обзира на фазну изградњу оба објекта.

3.5.3. Енергетика и енергетска инфраструктура

Енергетика је област привреде која се бави производњом, преносом и дистрибуцијом енергената и енергије. Овде ће се енергетика првенствено разматрати у *економском смислу* тј. као скуп привредних активности усмерених на истраживање и производњу примарних или финалних енергија, трансформацију, пренос и дистрибуцију до потрошача. У *научном смислу* енергетика је наука о енергији и техничком коришћењу извора енергије и овде ће се само помињати када се буде говорило о потребама истраживања и развоја у Војводини.

Енергетика се бави производњом, дистрибуцијом и прометом чврстих, течних и гасовитих енергената као и електричном и топлотном енергијом. Неки облици енергије се производе потрошњом фосилних горива (угаљ, нафта, гас) и других необновљивих извора (нуклеарна енергија) док се други производе из обновљивих извора (хидро, сунце, ветар, геотермална енергија, биомаса).

Енергетика је један од битних чинилаца и предуслов за развој индустрије односно целокупне привреде, те представља базни модификатор за оцену стања привредног развоја.

Основна одлика затеченог стања у готово свим секторима енергетике АП Војводине је заустављен развој почетком деведесетих година прошлог века, стагнација техничко-технолошко заостајање за осталим земљама Европе у техничком, регулаторном, кадровском и сваком другом погледу, што је условило велика увозну зависност.

Основна карактеристика свих делова енергетског система је изразита технолошка застарелост, ниска енергетска ефикасност почев од производње, преноса и дистрибуције, до крајњег корисника, веома неповољно стање са становишта заштите животне средине, нерационално коришћење енергије и заостајање у енергетским индикаторима за чланицама ЕУ и земљама у окружењу.

Последњих година у развоју енергетике АП Војводине остварен је позитиван тренд и Србије који се огледа у увођењу нових технологија, реконструкција постојећих постројења и изради инвестиционих пројеката (чија се реализација) или барем почетак, може очекивати у периоду до 2012. године, као и донешеном законском регулативом (Закон о енергетици) и развојним пограмима (Стратегије и Програми) на нивоу Републике и АП Војводине.

Нова енергетска политика којом је омогућена и промена власништва, донела је промене и остварена је у сектору нафте и гаса, а очекује се и осталим секторима.

Отпад из пољопривредне производње се користи на месту његовог настајања, углавном у сеоским домаћинствима и спорадично на пољопривредним газдинствима. Најзаступљенији је окласак кукуруза. О овој групи примарне енергије у нашим условима је тешко говорити у неком системском прилазу. Све се заснива на појединачним иницијативама. То је на одређени начин и разумљиво када се има у виду да не постоје јасна стратегија у области енергетских ресурса нити адекватне подстицајне мере. У таквим условима одлучује појединачни интерес сваког субјекта.

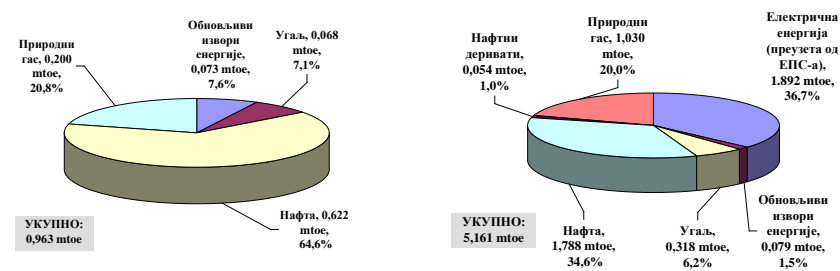
Основни билансни показатељи

Укупна производња примарне енергије у АП Војводини износи 0,963 mtoe у 2008. год. (око 11,2 TWh). Евидентно је да доминира нафта са 64% учешћа, следе природни гас са 21%, угаљ са 7% и 7,6% обновљиви извори енергије. Појава обновљивих извора енергије у енергетском билансу је свакако позитиван помак.Разлог је пуштање у погон индустријских котлова на биомасу и фабрике за производњу биодизела.

Укупна потрошња примарне енергије у АП Војводини је 4,01 mtoe. Ако би преузету електричну енергију од ЕПС-а прерачунали у примарну енергију са коефицијентом трансформације 0,39, тада би укупна потрошња примарне енергије у АП Војводини износила 5,16 mtoe у 2008. години (око 60 TWh/a).

Очигледна је разлика потрошње примарне енергије (5,16 mtoe) према производњи (0,963 mtoe).

Укупна производња и потрошња енергената и енергије на територији АП Војводине дате су на Слици 26 а и 26 б.

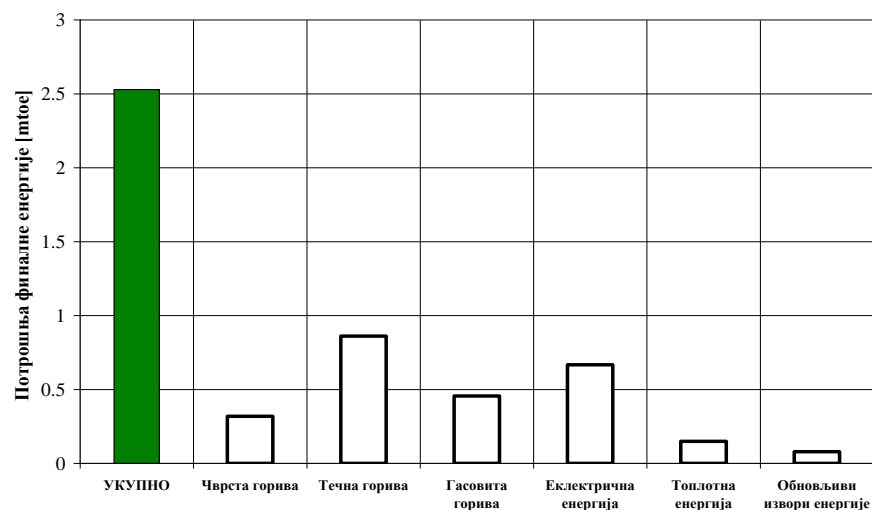

а) **Слика 26. Биланс примарне енергије у 2008. години**
а) Укупна производња на територији АП Војводине,
б) Укупна потрошња на територији АП Војводине

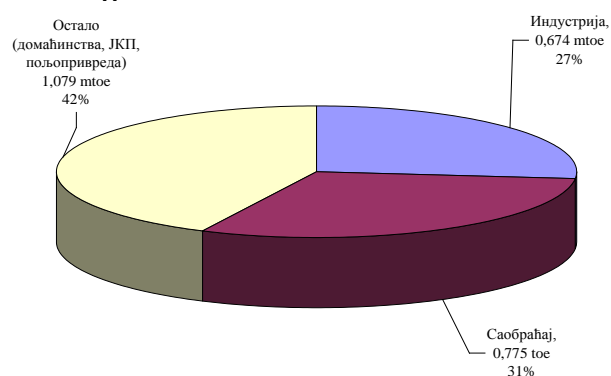
Потрошња укупне енергије исказане у примарном облику на територији АП Војводине указује на доминацију електричне енергије са 36,7%, следе нафта и нафтни деривати са 35,6% и природни гас са 20,0%, учешће угља је са 6,2%, а неконвенционални извори су свега 1,5%.

Увозна зависност за АП Војводину (изражена у примарној енергији) износи: за електричну енергију 94,1% (преостала електрична енергија је произведена из фосилних горива у енергетским трансформацијама на територији АПВ), следе гас са 80,6%, затим угљ са 78,6% и нафта са 65,2%.

Илустрација елемената биланса финалне енергије у АП Војводини је дата на слици 27. На слици 28. је дата потрошња финалне енергије по секторима (индустрија; транспорт и остало – домаћинства, јавна комунална предузећа и пољопривреда).

Слика 27. Биланс финалне енергије по енергентима/енергијама – 2008. година

Слика 28. Удео потрошње финалне енергије по секторима у АП Војводини (2008. година)

Табела 37. Удео потрошње финалне енергије у укупној потрошњи примарне енергије по секторима (2006. година)

	Србија	Бугарска	Хрватска	Албанија	Босна и Херцеговина	Македонија	ЕУ 27	СВЕТ
Индустрија	33,7%	32,6%	22,9%	14,2%	20,6%	33,8%	24,1%	27,0%
Транспорт	23,7%	27,4%	28,5%	39,3%	29,6%	20,5%	28,9%	27,5%
Остало	37,5%	31,0%	38,9%	38,2%	46,4%	44,0%	38,4%	36,3%

У табели 37. је дат удео потрошње финалне енергије у енергетске сврхе по секторима за Србију, неке земље из окружења и за Свет. Процент потрошње финалне енергије у индустрији у односу на домаћинства, јавна комунална предузећа и пољопривреда у Србији је задовољавајући.

Табела 38. Укупна потрошња електричне енергије у АП Војводини (2008. година)

Домаћинства	Високи и Средњи Напон	Остало	Укупно испоручено	Губици у електро-дистрибуцији	Из преноса	ВРШНА СНАГА
GWh/a	GWh/a	GWh/a	GWh/a	GWh/a	GWh/a	MW
3977,9	2432,0	1424,6	7834,5	1131,4	8965,9	1650,9

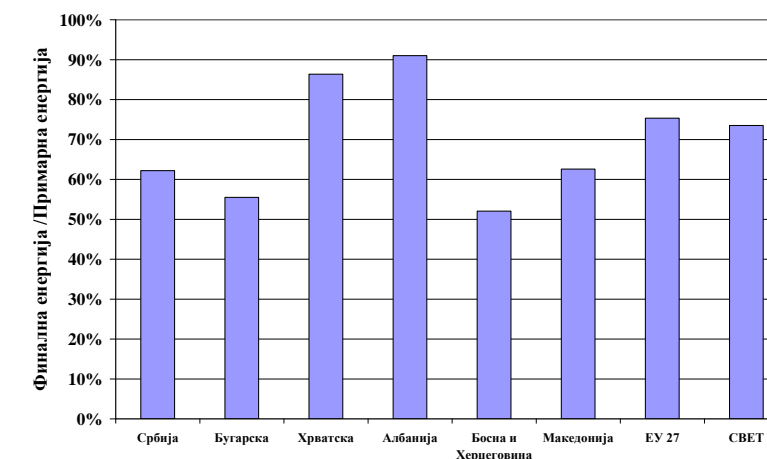
У табели 38. је дата потрошња електричне енергије у АП Војводини за 2008. годину. Важно је приметити да је вршна снага 1650,9 MW. Осим тога треба рећи и да су губици у електродистрибуцији 12.6% што представља један од највећих губитака у Европи.

Укупна инсталисана снага система за производњу електричне енергије у Србији (без Косова) је 7120 MW (2831 MW хидро, 3936 MW лигнитом ложена термоенергетска постројења, 353 MW термоелектране – топлане ложене природним гасом или мазутом и угљем). Укупна бруто производња је била, на пример, 2007. године 39 TWh/a и 2008. године 35 TWh/a. Електроенергетски систем Србије је повезан са системима суседних земаља са пропусном моћи од око 1000 MW по правцима север – југ и исток – запад. Вршна снага система Србије без Косова у 2008. години је била око 6595 MW. Фактор оптерећења износи око 56%. Увоз електричне енергије је посебно интензиван у зимским месецима.

Потрошња електричне енергије по глави становника је једна од највећих у региону што указује на ниску ефикасност и неоправдано и недопустиво коришћење електричне енергије за грејање станова.

За целокупан плански период предвиђа се пораст потрошње електричне енергије за 5% (просечно 1,3% годишње), тако да се на прагу преносног система у 2012. години планира потрошња од 9422 GWh/a. При томе се предвиђа стагнација потрошње у 2009. и 2010. години, посебно ако дође до повећања цене електричне енергије.

На слици 20 је дата ефикасност трансформације примарне енергије (дефинисана је као однос укупне потрошње финалне енергије и укупне потрошње примарне енергије – не-енергетска потрошња је одбијена). Изузетно високе вредности за Хрватску и Албанију су последица великог увоза електричне енергије у првом случају и великог учешћа хидроенергије у другом.

Слика 29. Ефикасност трансформације примарне енергије (2006. година)

Упоредјујући ефикасност трансформације у Србији са просеком ЕУ 27, може се закључити да Србија још увек заостаје и да је то још једна потврда ниске енергетске ефикасности уопште.

Производња природног гаса у Војводини задовољава око 15% годишњих потреба. У табели 39 су дати извори гаса, домаћи и увозни, са просечном доњом топлотном вредношћу у току 2007. и 2008. године.

Табела 39. Структура извора природног гаса 2007. и 2008. године

Гасоводни систем ЈП Србијагас	Милиона m³ (2007)	Милиона m³ (2008)	Просечна доња топлотна вредност
домаћи гас (НИС-Нафтагас-а) (испоручено у гасовод)	214,7 (16,6 %)	211,4 (14,4 %)	око 30 000 kJ/m³
Увозни гас укупно прузет	1 073,85 (83,3 %)	1 253,12 (85,6 %)	око 34 000 kJ/m³

Енергетски систем АП Војводине

Конзумно подручје Војводине се може посматрати као заокружена целина. Обухвата површину од 21.506 km² на којој живи 2.031.992 становника задовољавајући своје животне и радне потребе за енергијом коришћењем следеће примарне енергије:

- природног гаса,
- течних деривата нафте,
- угљева,
- огревног дрвета и
- отпадака из пољопривредне, пре свега ратарске, производње и друге облике обновљивих извора енергије (ветар, сунце и геотермална).

Сектор природног гаса

Снабдевач целог конзумног подручја Војводине природним гасом је "Србијагас" са седиштем у Новом Саду, а дистрибуцију природног гаса обавља, осим ЈП Србијагас-а, и 24 локална дистрибутера". Природни гас се обезбеђује из домаће производње и увозом из Русије. Транспортни систем је јединствен. Укупна дужина гасоводне мреже је 1 560 km са тенденцијом даљег пораста.

Сектор нафте

Потребе конзума за дериватима нафте су задовољене посредством већег броја снабдевача. На територији Војводине егзистира више од 150 снабдевача, а највећи број њих се бави само снабдевањем моторним горивима. Када је реч о снабдевању индустрије и јавних комуналних предузећа (дистрибутера топле или вреле воде за

грејање) доминантни снабдевачи дериватима нафте за енергетске потребе (пре свега мазутом) су: НИС ад Нови Сад огранак НИС-Петрол Београд, Лукоил – Беопетрол Београд.

Рафинеријска прерада нафте

Рафинеријска прерада нафте одвија се у рафинерији нафте Панчево (РНП) и рафинерији нафте Нови Сад (РНС). У њима се производе моторна и енергетска горива, путни и индустријски битумен, петрохемијске сировине, специјални бензини, солвенти и други малотонажни производи на бази нафте.

Расположиви рафинеријски капацитети у потпуности задовољавају потребе домаћег тржишта и омогућују прераду нафте, односно производњу деривата за друга тржишта. Постојећа производно-технолошка конфигурација рафинерија Нови Сад и Панчево указује на њихову комплементарност и компатибилност, што омогућава да се ове две рафинерије посматрају као јединствена технолошка целина.

Међутим, због вишегодишњег застојања у технолошком развоју, рафинерије практично нису у могућности да производе деривате према европским стандардима. Тренутно НИС ад улаже средства у модернизацију рафинерија како би се у њима производили деривати чији квалитет у сагласности са европским стандардима.

Гасоводна и нафтоводна инфраструктура

Потенцијал енергетског развоја представља и повољан географски положај у односу на основне енергетске токове и везе Војводине са окружењем.

Постојећа магистрална, разводна и дистрибутивна гасоводна мрежа, постојеће подземно складиште гаса у Банатком Двору, објекти за експлоатацију лежишта и производњу нафте и гаса, постојећи Нафтвод ЈА-НА (ДН-1) и мрежа нафтовода са постојећим нафтним рафинеријама и терминалима у Панчеву и Новом Саду и нафтним терминалом у Сомбору, постојећи подуктовод CO₂ Суботица-Бечеј (који се тренутно не користи), као и постојеће геотермалне бушотине и лежишта нафте, природног гаса и геотермалних вода представљају велики потенцијал енергетског развоја.

Сектор угља

Када је реч о снабдевању угљевима ситуација се драматично променила у односу на време од пре петнаестак година. Тада су снабдевање угљевима обављали велики дистрибутери за потребе широке потрошње, а индустрија и други већи потрошачи су углавном угаљ куповали директно из рудника. Данас су снабдевање широке потрошње преузеле бројне мале трговачке фирме, пензионерске и синдикалне организације, па чак и неовлашћени појединци. Велики потрошачи се и даље снабдевају директно, али у знатно смањеним количинама. Основни разлог за то је да је до данашњих дана већи део индустрије у Војводини већ прикључен на природни гас. Истовремено се потрошња угља у Војводини знатно смањила и због чињенице да значајан део привреде ради са смањеним капацитетима, а многа предузећа су и затворена, док је и велики број домаћинства гасифициран или прикључен на топлане.

Електропривреда и електроенергетика

Услед промена у структури енергетске потрошње због високе увозне зависности нафтне привреде, утицаја и последица санкција и неодговарајућег паритета цена различитих енергената, дошло је до значајног повећања потрошње електричне енергије (нарочито за обезбеђивање топлотне енергије), на рачун смањења удела осталих енергената. Ово је довело до погоршања услова експлоатације и одржавања енергетског система, драстичних промена у структури

потрошње енергије, пада цене домаће енергије, погоршања економског положаја, прекида везе са иностранством и могућности увоза и извоза енергије. У том периоду производња електричне енергије је морала да одржава висок ниво, што је имало за последицу застој у развоју електропривреде, високи пад пословног прихода због ниских цена електричне енергије, повећање нерационалне потрошње електричне енергије и пораст вршних снага у систему, неизвршавање планираног обима ремонта, пренапрегнуто коришћење појединих капацитета, недовољно инвестирање у ревитализацију постојећих и изградњу нових капацитета. Последице овога су данашње стање електроенергетске мреже која је у неопходном процесу ревитализације, реконструкције и доградње у циљу обезбеђења сигурне, поуздане и квалитетне производње и испоруке електричне енергије свим субјектима, уважавајући при томе принцип енергетске ефикасности.

На подручју АП Војводине нема значајних објеката за производњу електричне енергије, осим објеката ТЕ-ТО енергана. Војводина има 3 термоелектране топлане (ТЕ-ТО) у Новом Саду, Зрењанину и Сремској Митровици, укупне номиналне електричне снаге 405,50 MW и укупне топлотне снаге око 500 MW. Када би се ти расположиви капацитети користили око 6000 h/a (електрични) и 4000 h/a (топлотни) трансформисали би један део скупе примарне енергије (око 0,60 mtoe/a). Међутим, због високе производне цене електричне енергије из ових електрана капацитет се користи углавном као вршна производња (356,45 у 2005. и 138,50 GWh_e/a у 2006. години), што је мање од 15% од техничке могућности код наведеног већег коришћења капацитета.

И поред велике покривености преносном електроенергетском мрежом и објектима, због велике просечне старости објеката (од 20-40 год.) стање преносне мреже и енергетских објеката се може окарактерисати као неповољно (посебно у источном Банату).

Табела 40. Производни капацитети Електропривреде Србије

Електране	Снага на прагу MW
ТЕ "Никола Тесла" А	1502
ТЕ "Никола Тесла" Б	1160
ТЕ "Колубара"	245
ТЕ "Морава"	108
ТЕ "Костолац" А	281
ТЕ "Костолац" Б	640
ТЕ Косово" А	627
ТЕ "Косово" Б	618
Термоелектране укупно	5171
ТЕ-ТО "Нови Сад"	208
ТЕ-ТО "Зрењанин"	100
ТЕ-ТО "Сремска Митровица"	45
Термоелектране-топлане укупно	353
ХЕ "Бердал" I	1058
ХЕ "Бердал" II	270
ХЕ "Власина"	129
ХЕ "Пирот"	80
ХЕ "Бајина Башта"	364
РХЕ "Бајина Башта"	614
ХЕ "Зворник"	92
ХЕ "Електроморав"	13
ХЕ "Лимске"	211
Хидроелектране	2831
Електране ЕПС-а	8355
ХЕ "Пива "	342
ХЕ "Газиводе"	35
Остале електране	377
Укупно	8732

Електроенергетски преносни систем АП Војводине чини преносни систем електричне енергије напонског нивоа од 400 kV, 220 kV и 110 kV, као и значајне преносне интерконективне везе (400 kV, односно 110 kV напонског нивоа), према Мађарској, Румунији, Хрватској и БиХ, енергетски објекти за трансформацију напона (трансформатори 400/Х kV, 220/Х kV, 110/Х kV), телекомуникациони систем, информациони систем и друга инфраструктура неопходна за функционисање електроенергетског система, као део основног електроенергетског система Републике Србије. На основу Закона о енергетици, као оператер преносног система одговоран за техничке перформансе рада система, сигурност рада система и поузданост

испоруке електричне енергије, одржавање, планирање и изградњу преносне мреже надлежно је предузеће ЈП Електромрежа Србије, Београд, односно за АП Војводину Погон преноса Нови Сад. Укупна дужина далековода 110-400 kV износи 2152,78km, а укупна инсталисана снага у трансформаторским станицама 110/х, 220/х и 400/х kV, 2970 MVA.

Табела 41. Далеководи у мрежи преноса на подручју АП Војводине

Ред. бр.	Ознака DV	Назив DV	Дужина (km)	Тип и број проводника	Год. изградње	Год. Рекон-струкције
DV 110 kV						
1	104/3	Београд 5 – Београд 9	8,654	Ал/Че 240/40	1955	2003
2	104А/4	Београд 9 – Н. Пазова	17,787	Ал/Че 240/40	2000	2001
3	104А/5	Н. Пазова – С. Пазова	4,837	Ал/Че 240/40	1998	2001
4	104Б	ЧВ Београд 9 – С. Пазова	18,298	Ал/Че 240/40	2001	
5	104/5	С. Пазова – Инђија	13,210	Ал/Че 240/40	1978	2002
6	104/6	Инђија – Н. Сад	26,959	Ал/Че 240/40	1978	1990
7	104/7	Н. Сад 6 – Н. Сад 1	9,333	Ал/Че 240/40	1991	
8	124/1	Н. Сад 1 – Рума 1	34,314	Ал/Че 150/25	1957	1969
9	124/2	Рума 1 – Рума 2	27,106	Ал/Че 150/25	1961	1980
10	124/3	Рума 2 – С. Митровица 1	19,483	Ал/Че 150/25	1961	1980
11	124/4	С. Митровица 1 - Пећинци	30,754	Ал/Че 150/25	1957	1988
12	124/5	Пећинци – Шабац 3	31,880	Ал/Че 150/25	1957	1988
13	127/1	Н. Сад 1 – Н. Сад 3	21,260	ACS 82.5-SA2-19	1958	2002
14	127/2	Н. Сад 3 – Србобран	23,957	Ал/Че 150/25	1958	1971
15	131/2	Београд 33 – Панчево 1	16,551	160-SA2-37	1955	2002
16	132/1	Сомбор 3 – Црвенка	27,823	Ал/Че 150/25	1959	2006
17	132/2	Црвенка – Кула	13,953	Ал/Че 150/25	1959	1984
18	132/3	Кула – Србобран	24,374	Ал/Че 150/25	1959	1979
19	132/4	Сомбор 1 – Сомбор 3	1,908	Ал/Че 150/25	1959	2006
20	133/1	Србобран – Б. Топола 2	31,617	Ал/Че 150/25	1959	1991
21	133/2	Б. Топола 2 – Б. Топола 1	6,245	Ал/Че 150/25	1959	1980
22	133/3	Б. Топола 1 – Суботица 3	25,587	Ал/Че 150/25	1959	1980
23	135/1	Суботица 1 – Суботица 3	3,746	Ал/Че 150/25	1960	1979
24	135/2	Суботица 3 – ЧВ. Шупљак	7,20	Ал/Че 150/25	1960	1996
25	135/3	Палић – ЧВ. Шупљак	3,864	Ал/Че 240/40	1979	1996
26	135/4	ЧВ. Шупљак–Граница (Мађ.)	20,753	Ал/Че 150/25	1960	1996
27	141	Београд 3 – Панчево 1	25,214	160-SA2-37	1962	2002
28	142/1	Србобран – Бчеј	24,645	Ал/Че 150/25	1962	1970
29	142/2	Бечеј – Н. Бечеј	14,162	Ал/Че 150/25	1962	1980
30	142/3	Н. Бечеј – Зрењанин 2	28,105	Ал/Че 150/25	1962	1980
31	142/4	Зрењанин 2 – Зрењанин 1	4,374	Ал/Че 150/25	1962	1976
32	143	Кикинда 1 – Зрењанин 2	62,028	Ал/Че 150/25	1963	1978
33	145	Кикинда 1 – Жомбољ	17,487	Ал/Че 150/25	1964	
34	151/1	Панчево 1 – Панчево 2	5,624	Ал/Че 150/25	1966	1972
35	151/2	Панчево 2 – Алибунар	31,722	Ал/Че 150/25	1967	1991
36	151/3	Алибунар – Вршац 1	29,763	Ал/Че 150/25	1966	1972
37	159/1	Србобран – Б. Паланка 1	42,242	Ал/Че 150/25	1967	1996
38	159/2	Б. Паланка 1 – Б. Паланка 2	2,406	Ал/Че 150/25	1967	
39	160/1	Србобран – Сента 1	51,625	Ал/Че 150/25	1967	
40	160/2	Сента 1 – Кањижа	14,078	Ал/Че 240/40	1975	
41	160/3	Кањижа – Суботица	25,392	Ал/Че 240/40	1975	
42	160/4	Суботица 3 – Суботица 1	2,317	Ал/Че 240/40	1975	
43	174	Србобран – Врбас 1	17,082	Ал/Че 240/40	1970	1986
44	175	Н. Сад 3 – Н. Сад 4	7,425	Ал/Че 240/40	1971	
45	176/1	Н. Сад 3 – Н. Сад 9	8,023	Ал/Че 240/40	1971	1982
46	176/2	Н. Сад 9 – ТЕ- ТО Н .Сад	3,009	Ал/Че 240/40	1982	
47	176/3	ТЕ ТО Н.Сад – Н. Сад 4	7,630	Ал/Че 240/40	1971	1982
48	181	Оџаци – Врбас 1	29,121	Ал/Че 150/25	1972	
49	183	Зрењанин 1 – Зрењанин 2	4,509	Ал/Че 150/25	1972	
50	185	Панчево 1 – Панчево 2	5,522	Ал/Че 240/40	1973	
51	190А	Н. Сад 2 – Н. Сад 3	9,171	Ал/Че 150/25	1966	1975
52	190Б	Н. Сад 2 – Н. Сад 3	9,171	Ал/Че 150/25	1966	1975
53	192	Бечејци – Зрењанин 2	22,584	Ал/Че 240/40	1976	
54	195/1	Н. Сад – Беочин	9,704	Ал/Че 150/25	1978	1984
55	195/2	Беочин – С. Митровица 2	30,043	Ал/Че 240/40	1977	
56	199/1	Чв. Мартинци – Шид	22,227	Ал/Че 150/25	1969	1976
57	1001	Дебељача – Вршац 2	64,014	Ал/Че 240/40	1981	2008
58	1002	Б. Црква – Вршац 2	29,792	Ал/Че 240/40	1984	
59	1003	Суботица 3 – Суботица 4	14,918	Ал/Че 240/40	1986	
60	1004	Суботица 3 – Суботица 4	14,974	Ал/Че 240/40	1986	
61	1005	Н. Сад 3 – ТЕ ТО Н. Сад	10,715	Ал/Че 240/40	1986	2006
62	1006	Зрењанин 2 – Зрењанин 4	11,188	Ал/Че 240/40	1987	
63	1007	Зрењанин 2-ТО ТЕ Зрењанин	10,957	Ал/Че 240/40	1988	
64	1008	Зрењанин 4-ТО ТЕ Зрењанин	0,311	Ал/Че 490/65	1989	
65	1009	Панчево 2 – Панчево 4	3,472	Ал/Че 240/40	1986	
66	1010	Панчево 2 – Панчево 4	3,448	Ал/Че 240/40	1986	

67	1011	Б. Паланка 2 – Футог	25,424	Ал/Че 240/40	1987	
68	1012/1	Бајмок – Сомбор 3	29,556	Ал/Че 240/40	1990	2006
69	1012/2	Сомбор 3 – Сомбор 1	2,404	Ал/Че 240/40	2006	
70	1013	Ковин – Ковин Рудник	30,881	Ал/Че 240/40	1990	
71	1101	Суботица 2 – Суботица 3	6,581	Ал/Че 240/40	1976	
72	1102	Суботица 2 – Суботица 3	6,570	Ал/Че 240/40	1976	
73	1103/1	Сента 1 – Сента 2	6,744	Ал/Че 240/40	1977	1985
74	1103/2	Сента 2 – Ада	16,362	Ал/Че 240/40	1977	1985
75	1104	Панчево 2 – Панчево 3	8,109	Ал/Че 240/40	1976	
76	1105	Панчево 2 – Панчево 3	8,000	Ал/Че 240/40	1976	
77	1106	Н. Сад 3 – Темерин	11,591	Ал/Че 240/40	1976	1980
78	1107/1	Сомбор 1 – Сомбор 2	11,074	Ал/Че 240/40	1977	
79	1107/2	Сомбор 2 – Апатин	15,211	Ал/Че 240/40	1977	
80	1107/3	Апатин – Сомбор 3	29,318	Ал/Че 150/25	1977	2007
81	1107/4	Сомбор 3 – Ошац	35,375	Ал/Че 150/25	1977	2007
82	1108	Футог – Н. Сад 3	15,096	Ал/Че 240/40	1981	
83	1109	Београд 7 – Панчево 2	25,042	Ал/Че 240/40	1977	
84	1124/1	Србобран – Врбас 2	12,218	Ал/Че 240/40	1979	1983
85	1124/2	Врбас 2 – Врбас 1	8,086	Ал/Че 240/40	1979	1983
86	1129	Ковин – Пнчево 2	24,476	Ал/Че 240/40	1977	1980
87	1130	Кула – Врбас 1	7,312	Ал/Че 240/40	1983	
88	1131	Зрењанин 2 – Зрењанин 3	5,489	Ал/Че 240/40	1979	2008
89	1132	Зрењанин 2 – Зрењанин 3	5,587	Ал/Че 240/40	1979	
90	1133	С.Митровица2–С.Митровица3	4,019	Ал/Че 240/40	1979	
91	1134	С.Митровица2–С.Митровица3	4,036	Ал/Че 240/40	1979	
92	1135	Н. Сад 3 – Н. Сад 5	13,848	Ал/Че 240/40	1983	
93	1136	Н. Сад 3 – Н. Сад 5	13,937	Ал/Че 240/40	1983	
94	1143/1	Бегејци – Н. Црња	19,131	Ал/Че 240/40	1983	1994
95	1143/2	Н. Црња – Кикинда 2	32,665	Ал/Че 240/40	1983	1994
96	1145/1	Дебељача – Качарево	15,960	Ал/Че 240/40	1981	2008
97	1145/2	Качарево – Панчево 2	14,897	Ал/Че 240/40	1981	2008
98	1146	Кикинда 1 – Кикинда 2	5,801	Ал/Че 240/40	1980	
99	1147	Кикинда 2 – Н. Бечеј	36,442	Ал/Че 240/40	1980	1986
100	1153	Београд 7 – Панчево2	25,106	Ал/Че 240/40	1979	1981
101	1155	Бајмок – Суботица3	25,894	Ал/Че 240/40	1985	
102	1156	Вршац 1 – Вршац 2	2,471	Ал/Че 240/40	1984	
103	1178А	Београд 5 – Београд 9	8,321	Ал/Че 240/40	1983	
104	1178Б	Београд 5 – Београд 9	8,321	Ал/Че 240/40	1983	
105	1215	Апатин – Б. Манастир	14,551	Ал/Че 240/40	1977	1995
106	1217	Н. Сад 1 – Н. Сад 7	2,055	Ал/Че 240/40	1993	

ДВ 220 kV

1	209/1	Б. Башта – С. Митровица 2	144,992	Ал/Че 360/57	1962	
2	309/1	С. Митровица 2 – Србобран	64,751	Ал/Че 360/57	1961	2007
3	217/1	Обреновац-А – Н. Сад 3	93,166	Ал/Че 360/57	1966	1972
4	217/2	Н. Сад 3 – Србобран	30,325	Ал/Че 360/57	66,72	2007
5	228	Београд 5 – Обреновац-А	27,731	Ал/Че 490/65	1969	1999
6	250	Београд 5 – Обреновац-А	27,694	Ал/Че 490/65	1969	2007
7	253/1	Београд 8 – ХИП Панчево	14,258	Ал/Че 490/65	1972	1976
8	253/2	ХИП Панчево – Панчево 2	21,783	Ал/Че 490/65	1972	1976
9	254	Панчево 2 – Зрењанин 2	73,405	Ал/Че 360/57	1972	2006
10	275	Н. Сад 3 – Зрењанин 2	44,971	Ал/Че 490/65	1978	2006

ДВ 400 kV

1	406/1	Н. Сад 3 – Младост	90,253	Ал/Че 2x 490/65	1975	2002
2	409/2	Младост – С. Митровица 2	61,324	Ал/Че 2x 490/65	1977	2003
3	409/3	С. Митровица 2–Ернестиново	42,668	Ал/Че 2x 490/65	1977	2003
4	444	Н. Сад 3 – Суботица 3	81,852	Ал/Че 2x 490/65	1979	2003
5	450	Н. Сад 3 – Младост	92,380	Ал/Че 2x 490/65	1974	2003
6	451	Београд 8 – Панчево 2	22,764	Ал/Че 2x 490/65	1984	
7	453	Дрмно – Панчево 2	49,499	Ал/Че 2x 490/65	1987	2006
8	454	Суботица 3 – Шандорфал	27,585	Ал/Че 2x 490/65	1988	2003
9	455	С. Митровица 2 – Угљевик	35,056	Ал/Че 2x 490/65	2005	
10	456	Сомбор 3 – Суботица 3	55,512	Ал/Че 2x 490/65	2006	

Табела 42. Далеководи на подручју АП Војводине који не припадају мрежи преноса

Ред. бр.	Ознака DV	Назив DV	Дужина (km)	Тип и број проводника	Год. изградње	Корисник
DV 110 kV						
1	166/1	ЕВП Мартинци–С. Митровица 2	11,800	"	1969	ЖТО
2	166/2	С. Митровица 1–С. Митровица 2	7,200	"	1969	ЖТО
3	170/1	ЕВП Мартинци–С. Митровица 2	11,800	А1/С 240/40	1969	ЖТО
4	170/2	ЕВП Мартинци–С. Митровица 2	7,200	А1/С 240/40	1969	ЖТО
5	199/2	Шид – Нијемци	12,500	А1/С 150/25	1976	ЖТО
6	1173	Темерин – Жабаљ	11,400	А1/С 240/40	1996	"
7		Хип 1 – Панчево 1	0,900	А1/С 150/25		ХИП Азотара
8		Хип 2 – Панчево 1	0,900	"		"
9		Хип 3 – Панчево 1	0,900	"		"

Табела 43. Стање далековода у ЈП Електромережа Србије

Погон преноса	DV 110 kV		DV 220 kV		DV 400 kV		Укупно (km)
	једнострук (km)	двострук (km)	једнострук (km)	двострук (km)	једнострук (km)	двострук (km)	
Нови Сад	1.303,20	56,40	306,54		483,80	2,84	2.152,78

Табела 44. Структура и физички обим далековода мреже АП Војводине

Напонски ниво	400 kV	220 kV	110 kV	Сумарно
Дужина	559 km	485 km	1883 km	2927 km
Број траса	10	8	106	124
Број стубова	1330	968	5969	8267
Просечна старост	22 год.	35 год.	30 год.	30 год.

Табела 45. Структура и физички обим трансформаторских станица у преносној мрежи АП Војводине

Објекат	Напонски нивои (kV)	Број трансформатора	Инсталисана снага (MVA)	Просечна старост трансформатора (год.)
ТС НОВИ САД 3	400/220/110	3	850	27
ТС СУБОТИЦА 3	400/110	2	600	24
ТС ПАНЧЕВО 2	400/220/110	3	1000	17
ТС СР.МИТРОВИЦА 2	400/220/110	3	700	21
ТС СРБОБРАН	220/110/35	3	320	42
ТС ЗРЕЊАНИН 2	220/110	2	350	23
ТС СОМБОР 3	400/110	1	300	0
РП ПАНЧЕВО 1	110/35	0	0	-
УКУПНО		17	4120	25

Развој електроенергетике на простору АП Војводине, дефинисан планском концепцијом ПР Републике Србије (1986.год.), заснован на дугорочним стратешким циљевима развоја енергетике, актуелан је и у данашње време, а такође се може применити и у наредном периоду уз уважавање извесних корекција диктираним донешеним националним стратешким документима развоја енергетике, заснованим на новој законској регулативи и политици развоја енергетике.

Планска концепција развоја електроенергетике на простору АП Војводине у многоме није спроведена, иако је као таква, још увек актуелна.

Дистрибутивна мрежа обухвата електроенергетску мрежу напонског нивоа до 110 kV, односно мрежу 1 kV, 10 kV, 20 kV и 35 kV и трафостанице 10(20)/0,4 kV, 35/x kV и 110/x kV. На подручју АП Војводине за дистрибуцију електричне енергије, управљање дистрибутивним системом и трговине на мало за снабдевање тарифних купаца, надлежност има "Електровојводина", организована као Привредно друштво са ограниченом одговорношћу које има статус зависног привредног друштва у односу на ЈП ЕПС.

На подручју АП Војводине има 67 постројења 110/x kV, од којих су 59 у саставу дистрибутивне мреже, а осталих 8 припадају Железници, Електромережи Србије и директним потрошачима Рудник Ковин, Азотара, Панчево, ЛБФЦ Беочин. У дистрибутивној мрежи на подручју

АП Војводине има укупно 14 трансформаторских станица 110/35 kV са 22 трансформатора и 44 трансформаторских станица са 78 трансформатора. Прва трафостаница 110/35 kV је изграђена 1955. год. (ТС Нови Сад1), а последња 1974. год. (ТС Бачка Паланка 1). Прва трафостаница 110/20 kV је изграђена 1975. год. (Панчево 3), чиме је и започет прелазак на двостепену трансформацију 110/20 kV уместо тростепене 110/35/10 (20) kV, тј. прелазак на 20 kV напонски ниво.

На подручју АП Војводине има 78 трансформаторских станица 35/20/10 са 173 трансформатора, 8847 трансформаторских станица 20/0,4 kV и 1627 трансформаторских станица 10/0,4 kV у власништву Електровојводине и трећих лица. Ове се постепено укидају, као и 110/35 kV.

Дистрибутивном мрежом покривено је целокупно подручје АП Војводине. Ова мрежа, углавном реконструисана на 20 kV напонском нивоу је квалитетна, док је постојећу 10 kV мрежу потребно у целости у наредном периоду заменити новом 20 kV.

Систем даљинског грејања

Изграђеност система даљинског грејања у градовима представља потенцијал даљег енергетског развоја.

Знатан део комуналне енергетике, грејање стамбених и других објеката, у градовима је прикључен на системе даљинских грејања и блоковске котларнице у надлежности комуналних јавних организација и других субјеката надлежних за овај вид трансформисане финалне енергетске потрошње. Укупан број оваквих комуналних организација, што мањих што већих је 22.

Садашње техничко стање у 3 когенерацијска постројења у АП Војводини је дато у табели 46.

Табела 46. Основни показатељи стања когенерационих постројења ПД "Панонске ТЕ-ТО"

Термоелектрана-топлана	Број			Снага MW _e – MW _t – т/х	Година старта	Номинални век рада [x]	Искоришћење до 31.12.2005.	Просечна ефикасност до 2005. године.
	Блокова	Котлова	Турбо-генератора					
ТЕ-ТО НС	2	3	2	245-332-320	1981/84.	200 000	30,4%	~ 59%
ТЕ-ТО ЗР	1	2	1	120-140-310	1989.	200 000	8,1%	~ 48%
ТЕ-ТО СМ	1	4	1	32- 40- 200	1979.	200 000	56,0%(1)	~ 58%(2)

Напомена: (1) само турбогенератор

(2) ефикасност производње електричне енергије ~ 21,3%

Сва 3 постројења су концепцијски застарела. По тој основи морала би бити комбинована паро-гасна постројења са превасходном функцијом производње електричне енергије уз високу електричну ефикасност и преко 55%. Ову измену захтева врло неуједначена потреба за технолошком паром, а нарочито драстично променљива потреба за грејањем. У противном ће, посебно због цена електричне и топлотне енергије, ова постројења бити практично ван употребе, те би се веома озбиљно морала размотрити опција њихове приватизације. Иначе, техничко стање и расположивост погона су још увек на завидном нивоу (по тој основи су и ангажована у систему ЕПС).

У великом броју топлана и већих котларница део примарне енергије (природног гаса, мазута и лож-уља око 0,1450 mtoe) трансформише се у топлотну енергију, а од произведене топлотне енергије 93% се потроши у широкој потрошњи.

У 17 топлана (+ 3 као вршни капацитет повезан са ТЕ-ТО) у Војводини функционише око 50 вреловодних и неколицина парних котлова укупне инсталисане снаге за грејање око 956 MW и преко 60 MW за топлу потрошну воду. Осим тога, инсталисано је преко 150 MW топлотне снаге у великом броју топоводних котлова (преко 80 јединица). Техничко стање котловских постројења може се оценити као релативно лоше, с обзиром да је просечна старост преко 25 година.

Изграђеност система даљинског грејања у градовима представља потенцијал даљег енергетског развоја.

Индустријске енергане

Више принципијелно, него што то нешто суштински значи, у енергетском билансу Покрајине као снабдевачи конзума Војводине електричном енергијом морају се поменути и индустријске енергане. Електрична енергија која се произведе у њима је занемарљивих количина и искористи се за сопствене потребе покривајући део конзума конкретне фабрике власника енергана. Такви извори постоје у: "МСК" Кикинда, "Сојапротеин" Бечеј, "Carbodioxid" Бечеј и готово свим шећеранама. Само шећеране у Зрењанину и Сремској Митровици немају сопствену производњу енергије. Топлотном енергијом се снабдевају из оближњих термоелектрана-топлана у власништву Панонских електрана, а електричну енергију преузимају у целисти из јавне мреже. Многа од поменутих предузећа су променили власнике или су престали са радом.

Обновљиви извори енергије

Обновљиви извори енергије у Војводини су: сунчева (соларна) енергија, енергија ветра, хидропотенцијал текућих и стајаћих вода, потенцијал геотермалних вода или паре и енергија из биомасе (енергија из остатака ратарске и шумске производње, органских отпада). На основу израђених студија, може се рећи да постоје природне погодности у Војводини за коришћење обновљивих извора енергије. Обновљиви (неконвенционални) извори енергије су тренутно мало заступљени, са 7,7% учествују у укупној производњи примарне енергије у Војводини, односно око 2,0% у укупној потрошњи. Произведена енергија остварена је из чврсте и течне биомасе и незнатним делом из геотермалне енергије, док производња из осталих неконвенционалних извора још увек није заступљена.

За коришћење енергије ветра је урађена Студија "Атласа ветрова на територији АП Војводини", а такође су издате и следеће енергетске дозволе за ветроелектране: Фарма ветрањача "Врачев Гај", 187,5MW Бела Црква, Ветроелектрана Чибук 300 MW Ковин/Панчево, Ветропарк "Вршац-Алибунар-Планиште" 400 MW општине Вршац, Алибунар, и Планиште, Ветроелектрана "Баваништанско поље", 188 MW Ковин, Ветропарк "Шушара" 60MW општина Вршац, и Бела Црква, " La Piccolina" КО Загајица, 5 MW, Ветроелектрана "Кошава" 117 MW, општина Вршац, Ветропарк "Инђија" 20 MW, општина Инђија. Фарма ветрањача "Врачев Гај", 187,5MW Бела Црква, Ветроелектрана Чибук 300 MW Ковин/Панчево, Ветропарк "Вршац-Алибунар-Планиште" 400 MW општине Вршац, Алибунар, и Планиште, Ветроелектрана "Баваништанско поље", 188 MW Ковин, Ветропарк "Шушара" 60MW општина Вршац, и Бела Црква, " La Piccolina" КО Загајица, 5 MW, Ветроелектрана "Кошава" 117 MW, општина Вршац, Ветропарк "Инђија" 20 MW, општина Инђија...

Проблеми у сегменту обновљиве енергије су следећи: незадовољавајућа инфраструктура за коришћење обновљивих извора енергије, недостатак поузданих података о потенцијалима обновљивих извора енергије и непостојање ефикасног система финансијских инструмената ради масовнијег коришћења обновљивих извора енергије.

Отпад из пољопривредне производње се користи на месту његовог настајања, углавном у сеоским домаћинствима и спорадично на пољопривредним газдинствима. Најзаступљенији је окласак кукуруза. О овој групи примарне енергије у нашим условима је тешко говорити у неком системском прилазу. Све се заснива на појединачним иницијативама. То је на одређени начин и разумљиво када се има у виду да не постоје јасна стратегија у области енергетских ресурса нити адекватне подстицајне мере. У таквим условима одлучује појединачни интерес сваког субјекта.

Енергетска ефикасност

Ниска енергетска ефикасност је карактеристика целокупног енергетског система, производног, преносног и дистрибутивног, као и целокупна секторска потрошња (индустрија, саобраћај, зградарство), као и нерационална потрошња енергената, на простору Војводине.

- велики губици који настају у дистрибуцији топлотне енергије у системима даљинског грејања, услед дотрајалих и лоше изолованих цеви;
- ниска ефикасност инсталација климатизације, грејања и хлађења (КГХ);
- велики топлотни губици зграда услед лошег квалитета прозора (неодговарајући коефицијент пролаза топлоте, ваздушна пропустљивост и др.);
- лоша изолованост омотача зграда;
- непостојање термостатских радијаторских вентила за радијаторе који би регулисали потрошњу у складу са температуром;
- коришћење застарелих, енергетски неефикасних електричних уређаја у домаћинствима и др.
- недостатак модерне технологије и енергетска неефикасност у индустријским предузећима;
- загађења животне средине, посебно у урбаним подручјима, услед велике потрошње фосилних горива, пре свега у секторима зградарства и саобраћаја;
- старост возног парка који утиче на смањење енергетске ефикасности, заштиту животне средине и безбедност;
- енергетски неефикасна инфраструктура уличног осветљења;
- неадекватна технологија у системима јавног водоснабдевања;
- неадекватна законска и техничка регулатива;
- недовољно развијена свест грађана о томе да је енергија вредан ресурс који треба трошити рационално.

3.5.4. Телекомуникације и информациони системи

Развој и унапређење телекомуникационог система на територији АП Војводине у протеклом периоду, реализује се углавном према Просторном плану Републике Србије и Генералним плановима телекомуникационе мреже надлежних предузећа. Изграђени су нови капацитети уз главне, као и саобраћајне правце нижег ранга све до општинских, а као главни медиј, поред постојећих спојних кабловских веза и РР система, коришћен је оптички кабл. У већим градским центрима, као и у великом броју мањих (све до сеоских насеља), у протеклом периоду су обезбеђени савремени дигитални комутациони системи, чиме је постигнуто знатно повећање капацитета мреже, обезбеђење високог квалитета, поузданости и расположивости, као и увођење савремених услуга ПТТ (широкопојасни сервиси).

Табела 47. Подаци о броју корисника и врсти услуга на територији АП Војводине

Врста услуге	У 2005/2006. год.	
	Укупан број корисника	Број корисника у урбаним подручјима
PSTN телефонија	738.227	590.582
Базни ISDN приступ	13.887	13.193
GSM	600.000	300.000
GPRS	60.000	60.000
EDGE		
IP телефонија (VoIP)		
Видеотелефонија		
Видеоконференција		
Примарни ISDN приступ	500	500
UMTS	100	100
ADSL	1.048	1.048
VDSL		
Triple-play (Интернет, ТВ, телефон)		
Пренос података мимо Интернета брз. до 2 Mbit/s	300	250
Пренос података мимо Интернета брз. 2-20 Mbit/s	20	20
Пренос података мимо Интернета брз. преко 20 Mbit/s		
Приступ Интернету брзинама до 2 Mbit/s	67172	44782
Приступ Интернету брзинама од 2 Mbit/s до 20 Mbit/s	6	3
Приступ Интернету брзинама преко 20 Mbit/s		
Виртуелне приватне мреже (VPN)	13	11
Дистрибуција ТВ сигнала до 10 канала		
Дистрибуција ТВ сигнала од 10 до 75 канала	283.575	180.236
Дистрибуција ТВ сигнала преко 75 канала		
IP TV		
Видео на захтев (Video on Demand)		
Е-економија (e-commerce, e-banking итд)		
Е-управа		
Учење на даљину (e-learning)		
Телемедицина (e-medicine)		
Видео надзор		
Даљинско управљање у индустријским постројењима		
Интерактивне игре		
Приватни видео пренос		
Дистрибуција музике и звучног сигнала		
Телевизија високе резолуције (HDTV)		
Интерактивна дигитална телевизија		
Web/mail hosting сервиси	160	150
Frame Relay	450	
Кабловски Интернет	23.127	20.523
УКУПНО	1.788.585	1.211.398

На основу исказаних резултата можемо констатовати да је у назначеном периоду заступљеност појединих услуга значајно мања у односу на просечну заступљеност у земљама чланицама EU27.

Табела 48. Процентуални број корисника по областима

ОБЛАСТ:	У 2005.год.
Јужно-бачка	33.7 %
Западно-бачка	10.0%
Северно-бачка	12.7%
Северно-банатска	4.2 %
Средње-банатска	8.7 %
Јужно-банатска	14.8%
Сремска	15.9%
УКУПНО КОРИСНИКА (%)	100.0%
Број предузећа - провајдера услуга	6
УКУПНО КОРИСНИКА	1.527.182

Добијена расподела заступљености по областима у АП Војводини показује да не постоји равномеран развој. Значајно је развијенија Јужно-бачка област са седиштем у Новом Саду у односу на остале области у АП Војводини. Разлог овакве расподеле треба тражити у економској развијености Јужно-бачке области.

Анализа броја корисника ускопојасног и широкопојасног приступа Интернету у АП Војводини

Табела 49. приказује стање броја активних фиксних телефонских прикључака на 100 становника и број телефонских прикључака по домаћинству.

Табела 49. Број активних фиксних телефонских прикључака

Регија	Број становника (попис 2002. год.)	Број телефонских прикључака (31.12.2006. год.)	Број телефонских прикључака на 100 становника	Број телефонских прикључака по домаћинству
Јужно-бачка	593666	246565	41,5	1,2
Западно-бачка	214011	76219	35,6	1,0
Северно-бачка	200140	90500	45,2	1,3
Северно-банатска	165881	31026	18,7	0,5
Средње-банатска	208456	73300	35,2	1,0
Јужно-банатска	313937	105633	33,6	0,9
Сремска	335901	114983	34,2	1,0
Војводина	2031992	738226	36,3	1,0
Нови Сад град	299294	157093	52,5	1,5

Према доступним подацима просек у ЕУ27 је да 72% домаћинства има фиксну телефонску линију и око 50 телефонских прикључака на 100 становника (*E-Communications Household Survey*). Упоредиву добијене податке у АП Војводини са ЕУ27, покривеност домаћинства фиксним телефонским прикључком је добра, изузимајући северно-банатску регију где је тај проценат испод просека. Број прикључака на 100 становника заостаје за просеком ЕУ27, а у односу на земље у окружењу однос је бољи од њиховог просека.

Табела 50. приказује коришћење интернета са *dial-up* приступом. Просек у ЕУ27 износи 13% у 2006. год, што је мање за 3% у односу на 2005. год. Садашњи проценат броја домаћинства која користе *dial-up* приступ Интернету на нивоу је ЕУ27, али проблем представља двоструко мањи укупан проценат корисника Интернета.

Табела 50. Коришћење Интернета са dial-up приступом

Регија	На 100 становника	Домаћинства (%)	Процентуално у односу на број телефонских прикључака (%)
Јужно-бачка	7,90	22,23	19,01
Западно-бачка	3,33	9,37	9,35
Северно-бачка	4,81	13,54	10,64
Северно-банатска	0,83	2,33	4,43
Средње-банатска	3,78	10,63	10,74
Јужно-банатска	1,99	5,60	5,92
Сремска	5,02	14,14	14,68
Војводина	4,72	13,40	13,00
Нови Сад град	10,02	28,22	19,10

Истраживање је показало да корисници *dial-up* приступа интернету више бирају код 042 него директне приступне бројеве интернет провајдера. Чак две трећине корисника интернет користи преко *dial-up* приступа.

Просек коришћења интернета у домаћинствима у АП Војводини значајно заостаје за ЕУ27 где износи 44%. Једино је град Нови Сад као издвојена целина изнад тог просека. Добијени резултати указују на значајне разлике између регија и на неравномеран развој ка информационом друштву (табела 51).

Табела 51. Коришћење интернета у АП Војводини

Регија	На 100 становника у 2006. год.	Домаћинства у 2006. год. (%)	На 100 становника у 2007. год.	Пројекција, домаћинства Крајем 2007. год. (%)
Јужно-бачка	12,11	34,09%	14,60	41,10%
Западно-бачка	5,15	14,49%	6,18	17,39%
Северно-бачка	7,75	21,81%	11,38	32,03%
Северно-банатска	1,40	3,95%	2,33	6,56%
Средње-банатска	5,26	14,80%	6,63	18,65%
Јужно-банатска	2,61	7,36%	5,06	14,24%
Сремска	6,26	17,62%	8,47	23,85%
Војводина	6,94	19,52%	9,09	25,59%
Нови Сад град	17,53	49,36%	21,30	59,95%

Табела 52 приказује стање броја корисника који имају могућност приступа интернету брзинама једнаким 64 kbit/s или већим. У односу на 2005. год, стање у овој области се споро мења, са очекивањем побољшања у другој половини 2007. год. У односу на ЕУ27 где је просек на 100 становника 16,9, односно 28% за домаћинства,

АП Војводина веома много заостаје. У овом случају град Нови Сад је готово достигао просек ЕУ27. Са њим ће и јужно-бачка регија бити ближе том просеку. Забрињава укупно лоше стање и велика неравномерност развоја унутар АП Војводине.

Табела 52. Приступ интернету брзинама једнаким 64 kbit/s или већим

Регија	Домаћин ства у 2005. (%)	На 100 становника у 2006.	Домаћин ства у 2006. (%)	Пројекција, На 100 стан. крајем 2007. год.	Пројекција, домаћинства крајем 2007. год. (%)
Јужно-бачка	2,53	5,22	14,70	7,92	22,31
Западно-бачка	2,09	2,25	6,33	3,37	9,47
Северно-бачка	3,20	3,59	10,09	7,52	21,16
Северно-банатска	0,64	0,69	1,95	1,70	4,77
Средње-банатска	1,18	1,92	5,40	3,40	9,57
Јужно-банатска	1,38	0,84	2,37	3,49	9,83
Сремска	0,94	1,76	4,94	4,15	11,70
Војводина	1,81	2,79	7,85	5,12	14,42
Нови Сад град	4,64	8,97	25,26	13,05	36,74

На већем делу простора АП Војводине путем радио преноса, мањим делом оптичким кабловима, уведене су услуге мобилне телекомуникације, изградњом радио-релејних и базних радио-станица.

Простор АП Војводине је у целости покривен радиодифузним системом путем радио-релејних репетитора и емисионих радио-станица. У току је изградња микроталасних система за дистрибуцију радио и телевизијских програма, као и могућност пружања других сервиса, путем кабловског дистрибутивног система, како у већим градским центрима, тако и у мањим насељима и селима.

3.6. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ, ПРИРОДНА И КУЛТУРНА ДОБРА

3.6.1. Заштита и унапређење животне средине

Анализа квалитета животне средине указује на начин коришћења простора у односу на могућности и ограничења природних ресурса и створених вредности, а истовремено представља полазну основу у оптималном планирању и дефинисању основних опредељења просторног развоја АП Војводине.

У последњим деценијама, због изразито негативних економских трендова, као и миграција становништва, животни услови у урбанизованим подручјима су погоршани. Градска подручја се суочавају са повећаном количином чврстог отпада, интензивнијим загађењем ваздуха (услед утицаја индустрије, саобраћаја и грејања), променом намене земљишта, и сл. У приградским подручјима долази до експанзије нелегалне градње, па индиректно и неорганизованог решавања проблема комуналне инфраструктуре, што као последицу има директну деградацију животне средине. Обновљиви извори енергије још увек нису афирмисани, тако да се неретко називају алтернативним изворима енергије, што само презентује постојеће стање коришћења ресурса и животне средине.

Квалитет ваздуха је нарушен, пре свега, у урбанизованим подручјима или у утицајним подручјима субурбаних зона. Главни извори загађивања ваздуха су: енергетски сектор, транспорт и различита индустријска постројења. Међу најзначајније загађиваче ваздуха индустријског порекла спадају: рафинерије нафте у Панчеву и Новом Саду, цементара у Беоцину, хемијски комбинати у Панчеву. Индустрију у АП Војводини представљају углавном застареле технологије, које карактерише недостатак пречишћавања димних гасова или ниска ефикасност филтера, нерационално коришћење сировина и енергије, лоше одржавање итд. Значајно загађивање ваздуха потиче и од неадекватног складиштења и одлагања нуспродуката, као што су летећи пепео из термоелектрана (Нови Сад, Сремска Митровица, Зрењанин и др.). На многим локацијама, посебно

током хладнијег дела године, квалитет ваздуха зависи од индивидуалних и комуналних котларница и интезитета саобраћаја. У порасту је загађење од саобраћаја, укључујући концентрације чађи, нарочито у великим градовима.

Прва систематска мерења имисије специфичних загађујућих материја у ваздуху на територији АП Војводине извршена су током 2003. године према Програму контроле квалитета ваздуха у 2002. и 2003. години ("Сл. гласник РС", бр.17/2002), као и Плану и програму редовног мониторинга Покрајинског секретаријата за заштиту животне средине и одрживи развој. Праћење квалитета ваздуха извршено је у 11 насеља на територији АП Војводине (Нови Сад, Беоцин, Суботица, Сомбор, Сремска Митровица, Зрењанин, Вршац, Сечањ, Кикинда, Сента и Панчево).

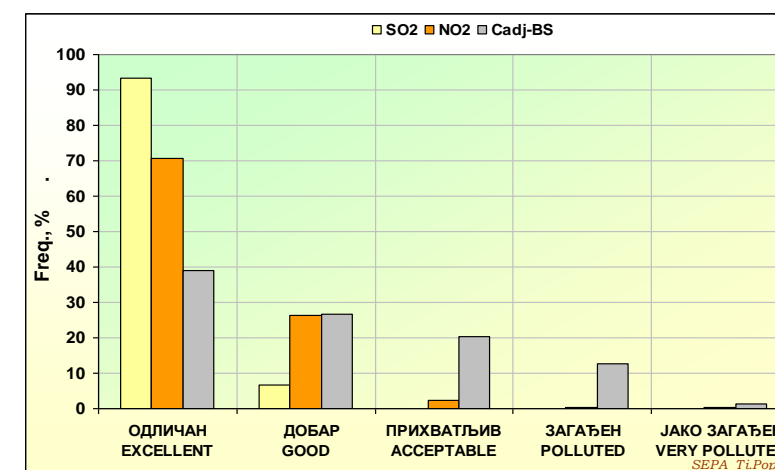
Поред редовних, систематских мерења, спроводи се и интервентни мониторинг у циљу идентификације загађења на одређеном простору.

Током 2008. године је успостављен систем аутоматских станица за континуалну контролу амбијенталног ваздуха, који обухвата 7 аутоматских станица лоцираних у Суботици, Сомбору, Зрењанину (праћење утицаја саобраћаја), Кикинди и Новом Саду-МЗ Шангај (праћење утицаја индустрије) и у СРП Обедска бара и СРП Делиблатска пешчара (референтне станице).

Применом AQI (*Air Quality Index*)¹⁸- индекса квалитета ваздуха се веома ефикасно приказује свакодневно стање квалитета ваздуха и његовог утицаја на здравље изложеног становништва.

На основу расположивих података о просечним дневним концентрацијама SO₂, NO₂ и чађи за 2009. годину на територији Суботице, Кикинде, Зрењанина, Новог Сада и Панчева, закључено је да је ваздух на територији АП Војводине најчешће био одличан због износа средње дневних концентрација сумпордиоксида, у 93.2% случајева, а најређе био одличан због износа средње дневних концентрација чађи, у 38.9% случајева.

Идући према лошијим категоријама квалитета ваздуха опада учесталост појављивања свих полутаната, али брзина опадања учесталости је различита (Графикон 14. и Табела 53.)

Графикон 14. Приказ учесталости класа квалитета ваздуха током 2009. године у АП Војводини у зависности од дневних концентрација SO₂, NO₂ и чађи

¹⁸ Индекси квалитета ваздуха AQI (*Air Quality Index*) представљају релативне бездимензионалне величине којима се оцењује штетност утицаја загађујућих материја у ваздуху на здравље људи и животну средину. Индекс квалитета ваздуха интегриса утицаје концентрација појединих полутаната.

Табела 53. Учесталост у %, класа квалитета ваздуха током 2009. године у АП Војводини у зависности од дневних концентрација SO₂, NO₂ и чађи

	SO ₂	NO ₂	ЧАЂ
ОДЛИЧАН	93.2	70.7	38.9
ДОБАР	6.8	26.3	26.5
ПРИХВАТЉИВ	0.1	2.3	20.4
ЗАГАЂЕН	0.0	0.5	12.8
ЈАКО ЗАГАЂЕН	0.0	0.2	1.4
> GVI	0.0	0.7	14.2

На основу класификације приказане у табели 53., у класи прихватљив квалитет ваздуха, (непосредно испод границе загађености), учесталост, односно допринос аерозагађењу сумпордиоксида је 0.1%, азотдиоксида 2.3% и чађи 20.4%. У класама загађен и јако загађен доминирају чађ (са учесталашћу 12.8% и 1.4%) и азотдиоксид (са учесталашћу 0.5% и 0.2%).

Анализирајући станице, на које у највећој мери утиче саобраћај, може се закључити да је уочљива сезонска варијација у концентрацијама, али и више просечне месечне концентрације што указује на интензиван саобраћај у близини мерних места.

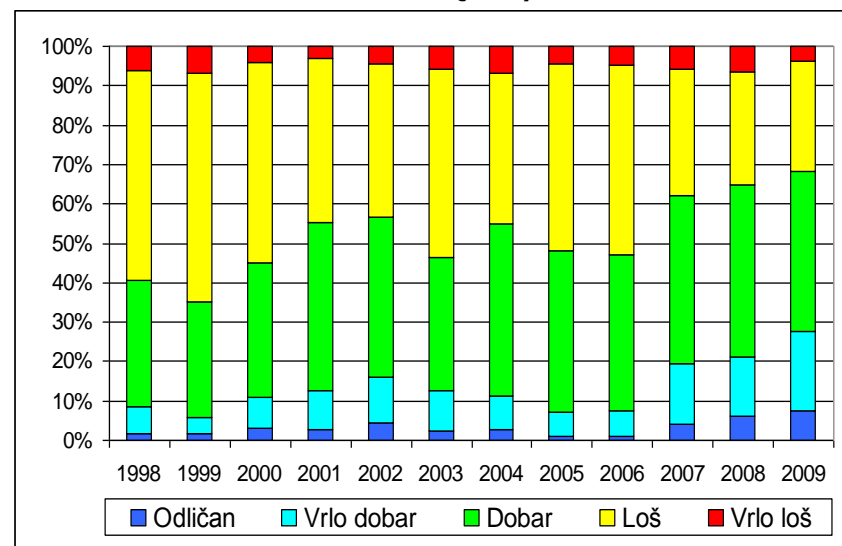
Основни извори **загађивања вода** у АП Војводини су нетретиране индустријске и комуналне отпадне воде, дренажне воде из пољопривреде, процедурне воде са депонија, као и загађења везана за пловидбу рекама и рад термоелектрана. Највећи градови испуштају непречишћене отпадне воде у реципијенте. Загађење из дифузних извора проузрокује више од 50% укупног загађивања вода.

Квалитет вода у АП Војводини је лош и даље се погоршава. Најзагађенији водотокови су: Стари и пловни Бегеј, деоница канала Врбас-Бездан и деоница од врбашког триангла до Бечеја канала Бечеј-Богојево. Квалитет вода је посебно угрожен органским и неорганским загађењем (услед испуштања нетретираних отпадних вода и дренажних вода из пољопривреде), поред великих градова (Новог Сада и др.), као и услед прекограничног загађења вода које улазе у Србију. Већина општина у АП Војводини нема постројење за пречишћавање комуналних отпадних вода, при чему и највећи градови (Нови Сад и др.) испуштају непречишћене отпадне воде у реципијенте.

Карактеристике подземних вода у Војводини:

- Слободне издани: повећан садржај органских материја, укупна минерализација, гвожђе, амонијак, манган.; то су подземне воде у површинским слојевима земљишта, изложене загађењу и мало употребљиве (изузев у приобаљу река).
- Основни водоносни комплекс: природне органске материје, местимично укупна минерализација, гвожђе, амонијак, арсен.; представља главни извор водоснабдевања становништва.
- Водоносни хоризонт плиоценске старости: висока минерализација, гвожђе, манган.; овај слој се користи за водоснабдевање (али мање); лимитиран је количином и квалитетом воде.

Према подацима РХМЗ о квалитету водотока на 143 мерна места, узорковањем у просеку једном месечно, за период 1998–2008. године, у Агенцији за заштиту животне средине извршена је анализа квалитета воде применом **SWQI** (*Serbian Water Quality Index*). На основу резултата анализа квалитета површинских вода може се констатовати да су најугроженији реке и канали у АП Војводини.

Графикон 15. Процент квалитета узорака вода Војводине одређених методом Serbian Water Quality Index

Списак станица мониторинга квалитета вода РХМЗ-а са којих се једном месечно узимају узорци воде за анализу:

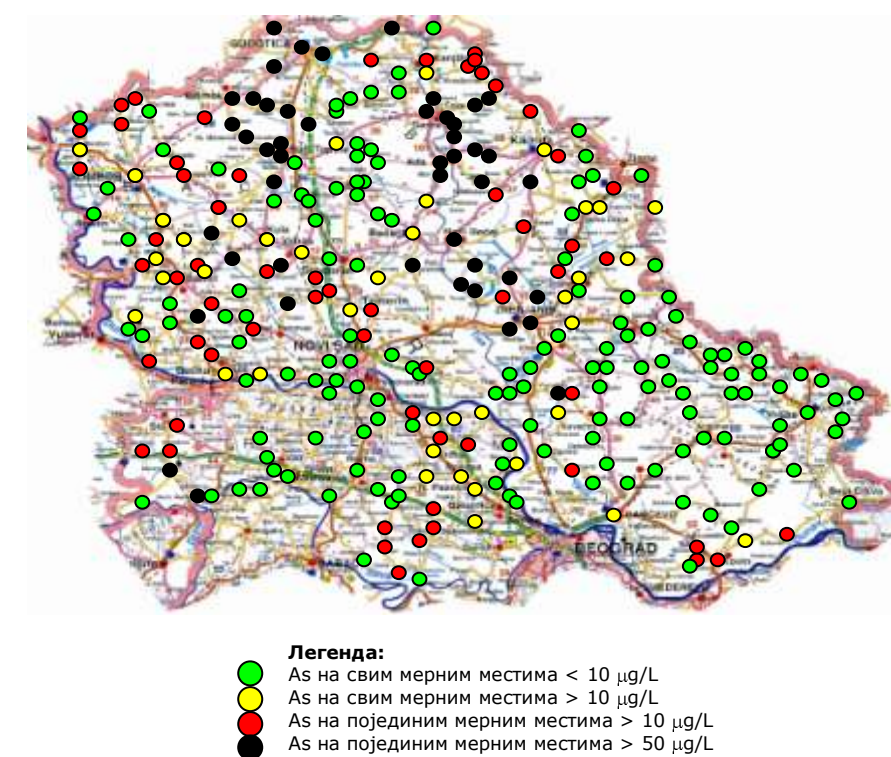
Мерно место	Водоток
Јаша Томић	Тамиш
Панчево	Тамиш
Марковићево	Брзава
Ватин	Моравица (Канал ДТД)
Добрчицево	Караш
Кајтасово	Канали ДТД
Кусић	Нера
Падеј	Тиса
Падеј1	Златица
Врбица	Златица
Нови Бечеј	Тиса
Тител	Тиса
Мали Иђош	Криваја
Хетин	Стари Бегеј
Српски Итебеј	Пловни Бегеј
Стајићево	Пловни Бегеј
Бачки Брег	Бајски Канал
Бачки Брег	Плазовић
Мали Стапар	Канали ДТД
Сомбор	Канали ДТД
Српски Милетић	Канали ДТД
Бач	Канали ДТД
Врбас1	Канали ДТД
Врбас2	Канали ДТД
Савино Село	Канали ДТД
Бачко Градиште	Канали ДТД
Жабал1	Јегричка
Бачки Петровац	Канали ДТД
Нови Сад1	Канали ДТД
Меленци	Канали ДТД
Ботош	Тамиш
Уздин	Канал Надел
Старчево	Канал Надел
Влајковац	Канали ДТД
Мартонош	Тиса
Суботица	Кереш
Ново Милошево	Кикиндски Канал
Жабал	Тиса
Карађорђево	Криваја
Србобран	Криваја
Клек	Пловни Бегеј

Извор: Агенција за заштиту животне средине

С обзиром на лош квалитет воде за пиће, током 2005. и 2006. године, вршена је контрола квалитета воде¹⁹, одређивањем концентрације арсена у води у бунарима за водоснабдевање. Обухваћено је 653 бунара на територији АП Војводине, из којих се врши редовна експлоатација воде за потребе јавног водоснабдевања. Овим

¹⁹ Мерења је извршио АД "Био-еколошки центар" Зрењанин.

мониторингом је обухваћено 27 војвођанских општина које се налазе у Западно-бачком, Северно-бачком, Северно-банатском, Средње-банатском округу и делимично Јужно-бачком и Сремском округу. На основу резултата мерења закључено је да је у укупном броју анализираних бунара (98) у Западно-бачком округу у 48 (49%) детектована повишена концентрација арсена. Највећи проценат прекорачења МДК (64% анализираних бунара) забележен је на територији општине Сомбор. Квалитет бунарске воде, са аспекта садржаја арсена, најлошији је на подручју северног и средњег Баната, што је нарочито карактеристично за општине Зрењанин, Нови Бечеј и Чока. У погледу садржаја арсена, квалитет бунарске вода са територије северне Бачке налази се између Срема и Баната, узимајући у обзир број вредности већих од МДК и износе појединих прекорачења.

Слика 30. Концентрације арсена у бунарима за водоснабдевање на територији АП Војводине

Током 2008. године извршена је анализа садржаја арсена у подземној води на територији Јужног Баната²⁰ (Општине Панчево, Ковин, Вршац, Опово, Бела Црква, Ковачица, Алибунар и Пландиште) у укупно 230 банара који служе за водоснабдевање становништва²¹.

На територијама Општине Вршац, Алибунар, Бела Црква концентрација арсена је била испод МДК вредности Правилника о хигијенској исправности воде за пиће ("Сл. гласник СРЈ" 42/98), док је у осталим општинама повремено прелазила МДК вредности (посебно Ковин и Панчево).

У циљу одређивања квалитета површинских вода и седимента током 2008. године, извршено је узорковање и анализа површинске воде и седимента у заштићеним зонама и црним еколошким тачкама у АП Војводини.

²⁰ Мерења је извршио Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет - Департаман за хемију.

²¹ Узорковање воде из бунара извршено је у складу са Правилником о начину узимања узорка и методама за лабораторијску анализу воде за пиће ("Сл. лист СФРЈ", бр.33/87). За одређивање садржаја As примењена је графитна техника на атомском апсорпционом спектрофотометру (Perkin Elmer Analyst 700).

У контексту Оквирне директиве ЕУ о водама (*Директива 2000/60/ЕЦ*), мониторинг површинских вода је рађен у периоду 2002-2005. године, кад је и констатовано да мониторинг површинских вода и канала треба наставити и у наредним годинама. Мониторинг је проширен и обухватио је додатне локације које су угрожене испуштањем отпадних вода, а за које није било података у досадашњем праћењу квалитета површинских вода.

На додатним локацијама је извршена хемијска карактеризација седимента на низ органских и неорганских параметара, као и анализа површинске воде како би се видео тренутни утицај седимента на квалитет површинске воде (коришћен је холандски систем класификације седимента и канадске препоруке).

Генерално, квалитет воде и седимента канала је лошији у односу на остале типове испитиваних водотока јер су они у већој мери под директним или индиректним утицајем непречишћених или делимично пречишћених отпадних вода. Висок садржај органских материја и нутријената је детектован на локацијама које су угрожене испуштањем непречишћених отпадних вода, а то су пре свега водотоци малих капацитета за самопречишћавање (Кудош, Надела, канал Бегеј под утицајем Александровачког канала, ДТД канал Врбас-Бездан у Врбасу).

Један од највећих уочених проблема у испитиваним водотоцима јесте присуство и распрострањеност **кадмијума**. Присуство **никла**, који показује сличну распрострањеност као и кадмијум, као и присуство **хрома и цинка** у испитиваним седиментима, указује на могућност антропогеног порекла ових метала. Поједине деонице ДТД канала (канал Бегеј делимично, канал Врбас-Бездан – најнизоводнијих 6 km и Нови Сад - Савино Село) такође су оптерећене високим садржајем **минералних уља** које сврстава ове седименте у класу загађених (класе 3 и 4).

Један од највећих проблема који проистичу из неконтролисаног и неорганизованог одлагања отпада на сметлишта или дивље депоније јесте загађење вода. Већина сметлишта и дивљих депонија налази се на алувијалним наслагама река поред насеља, што директно утиче на загађење како површинских, тако и подземних вода, јер процедурне воде атмосферског порекла, као и воде које настају у самом телу депоније, током процеса разградње депонованог материјала, формирају веома загађене процедурне воде, које се не би смеле евакуисати у природне реципијенте.

Систематски мониторинг загађујућих супстанци у процедурним водама и амбијенталном ваздуху депонија није до сада реализован на територији АП Војводине. Теоријска разматрања, као и искуствени подаци из ЕУ, говоре да је неопходно праћење емисије полутаната са тела депонија кроз дефинисан низ загађујућих, опасних материја.

Узорковање процедурних вода и депонијских гасова на одређене параметре (температура воде на терену, температура ваздуха, електропроводљивост, рН вредност, концентрација раствореног кисеоника БПК₅, утршак КМпО₄, тврдоћа воде нитрити, нитрати, фосфор, калијум, хром, гвожђе, цинк, кадмијум, никл, калцијум, магнезијум), са циљем прелиминарног мониторинга квалитета процедурних вода и амбијенталног ваздуха²² на одабраним депонијама АП Војводине извршено на 21 репрезентативне тачке региона (Кикинда, Сечањ, Зрењанин, Футог, Панчево, Нови Сад, Сомбор и Суботица).

Резултати су показали да на свим депонијама у АП Војводини на којима постоје правилно постављени и исправни биотрнови, постоји и значајно присуство депонијских гасова, односно високе концентрације метана (Нови Сад, Суботица и Панчево). На депонијама на којима нема

биотрнова или није било могуће узети узорак са биотрнова, узорковање је вршено на пијезометрима, што се показало као неадекватно. Концентрације депонијских гасова узорака са пијезометара у потпуности су се разликовале од узорака са биотрнова.

Земљиште, као један од најважнијих природних ресурса, представља непроценљиво добро, које се споро формира, а у процесу деградације брзо уништава. Обзиром да Војводина припада изразито ратарској области, као императив се указује потреба праћења и очувања квалитета земљишта у циљу производње здравствено-исправне хране и високих и стабилних приноса.

На **загађивање земљишта** у АП Војводини делимично је утицала неодговарајућа пракса у пољопривреди, у погледу неконтролисане и неадекватне примене вештачких ђубрива и пестицида, као и одсуства контроле квалитета воде која се користи за наводњавање. Спорадична појава тешких метала у земљишту резултат је нетретираних процедурних вода са депонија и рударско-енергетских објеката. Необрађено пољопривредно земљиште, односно конверзија пољопривредног у грађевинско земљиште, представља посебан проблем уз питање последица непланске изградње, негативних ефеката приватизације пољопривредних комбината, гринфилд инвестиција, које се по правилу реализују у тзв. "периурбаним" зонама. Загађење земљишта заступљено је у подручјима интензивне индустријске активности, неадекватних одлагалишта отпада, рудника, као и на местима различитих акцидената.

Највећи извори деградације и загађивања земљишта су неконтролисано и неадекватно одлагање индустријског отпада, посебно у околини великих индустријских центара (Панчево, Нови Сад, Инђија, Кикинда) и саобраћај, односно таложење загађујућих материја из издувних гасова моторних возила дуж саобраћајница, посебно путева I и II реда.

У контексту утврђивања квалитета земљишта на територији Војводине, вршена су повремена мерења, а у периоду 2002.-2005. Покрајински секретаријат за заштиту животне средине финансирао је мониторинг непољопривредног земљишта.

Контрола квалитета земљишта у 2003. години извршена је на 46 локалитета АП Војводине, од чега је:

1. 36 узорака непољопривредног земљишта, под различитим видовима заштите и земљишта која се планирају да буду заштићена природно добро (Национални парк "Фрушка гора", СРП "Обедска бара", СРП "Стари Бегеј-Царска бара", СРП "Лудаш", СРП "Делиблатска пешчара", СРП "Карађорђево", СРП "Засавица", СРП "Горње Подунавље", СРП "Пашњаци велике дропље", СРП "Селевињска пуста", СРП "Славо Копово", Регионални парк "Вршачке планине", Парк природе "Бегечка јама", Парк природе "Поњавица" Тителски брег, Суботичко-хоргошка пешчара, СРП "Ковилско-петроварадински рит", Бисерно острво, Јегричка);
2. 10 узорака непољопривредног земљишта индустријских зона већих градова у АП Војводини (Нови Сад, Панчево, Суботица, Зрењанин, Сомбор, Врбас).

Анализирани су хемијски, микробиолошки и радиолошки параметри.

Слика 31. Локалитети на којима је вршена контрола квалитета земљишта

На основу испитивања узорака непољопривредног земљишта, узетих на локалитетима под различитим видовима заштите и узорака земљишта за која се планира законска заштита, могло се закључити да нису загађени опасним и штетним материјама. У земљиштима индустријских зона већих градова у АП Војводини, у погледу његовог квалитета, забележен је већи садржај РАН-ова (збир 16 одабраних представника) у односу на напред наведена земљишта. Изведена истраживања дала су почетне резултате, који могу бити основа за даљи мониторинг квалитета непољопривредног земљишта, на различитим локалитетима у АП Војводини. Праћење испитиваних параметара је неопходно, како због природе појединих полутаната (разградљивост, испирање), тако и због могућих нових загађења.

Глобалним прегледом добијених резултата радиолошких анализа на основу којих је закључено да у овим медијумима не постоје значајно повећани нивои радиоактивности. Изузев неколико локација, концентрације активности природних радионуклида су у уобичајеним границама.

На основу испитивања узорака непољопривредног земљишта 2004. године узетог на локалитетима под различитим видовима заштите, земљишта које се планира да буде заштићено природно добро и земљишта индустријских зона већих градова у АП Војводини у погледу његовог квалитета може се закључити да процес педогенезе земљишта и начин коришћења земљишта имају битног утицаја на хемијске и микробиолошке особине земљишта.

Током 2005. године, у оквиру мониторинга квалитета земљишта урађена је анализа и контрола квалитета земљишта у околини индустријских комплекса на територији АП Војводине (Панчево, Сомбор, Кикинда и Беочин), на основу којих је, такође, закључено да процес педогенезе земљишта и начин коришћења земљишта имају битног утицаја на хемијске (рН, СаСО₃, садржај хумуса) и микробиолошке особине земљишта.

У циљу одређивања квалитета земљишта, односно утврђивања садржаја опасних и штетних материја у земљишту, током 2008. године, извршено је узорковање и анализа земљишта на појединим дечијим игралиштима на територији града Новог Сада, чији су резултати показали повишен садржај опасних и штетних материја.

²² Мерења је извршио Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Департман за инжењерство заштите животне средине

Због тога је потребно извршити детаљну карактеризацију контаминације земљишта на локалитетима где контаминација постоји и проширити мониторинг на дечија игралишта у другим градовима и приградским насељима у АП Војводини.

Просторна диференцијација животне средине

У нацрту Просторног плана Републике Србије извршена је просторна диференцијација животне средине према стандардима и искуствима ЕУ, а узимајући у обзир постојеће стање квалитета животне средине и тренд у наредном периоду, на четири категорије:

- 1. Подручја са локалитетима деградираних животне средине**
- 2. Подручја угрожене животне средине**
- 3. Подручја квалитетне животне средине**
- 4. Подручја веома квалитетне животне средине.**

У наведеном контексту, територија АП Војводине је просторно издиференцирана на следеће категорије:

1. Подручја са локалитетима деградираних животне средине (локалитети са прекорачењем граничних вредности загађивања, урбана подручја, јаловишта, регионалне депоније, термоелектране, коридори аутопутева, водотоци IV и "ван класе") са негативним утицајима на човека, биљни и животињски свет и квалитет живота. У овој категорији се налазе: Панчево, Нови Сад, Суботица, Кикинда, коридори аутопута Београд-Нови Сад, Београд-Шид. Највећа емисија гасова SO₂, NO_x и суспендованих честица је на подручју Јужно-банатског округа. Урбана подручја која спадају у ову категорију су и: Зрењанин, Рума, Сремска Митровица, Врбас, као и садашњи водотоци четврте класе и "ван" класе.

2. Подручја угрожене животне средине (локалитети са повременим прекорачењем граничних вредности, субурбане зоне насеља најугроженијих подручја из I категорије, сеоска и викенд насеља, туристичке зоне са прекомерним оптерећењем простора, подручја експлоатације минералних сировина, државни путеви I и II реда, железничке пруге, велике фарме, зоне интензивне пољопривреде, аеродроми, речна пристаништа, водотоци III класе) са мањим утицајима на човека, живи свет и квалитет живота.

У овој категорији су: Сомбор, Апатин, Црвенка, Кула, Оџаци, Бачка Паланка, Бајмок, Србобран, Нови Кнежевац, Чока, Сента, Ада, Темерин, Бачка Топола, Кањижа, Бечеј, Тител, Бач, Бела Црква, Ковин, Инђија, Стара Пазова, Шид, и сва остала насеља – општински центри на територији Војводине (осим Сремских Карловаца), зоне интензивне пољопривреде, линије државних путева I и II реда и пруга, речна пристаништа (међународне луке: Апатин, Бачка Паланка, Нови Сад, на реци Дунав и Сента на реци Тиси и националне луке: Ковин, Сремска Митровица и Сомбор). Подручја експлоатације минералних сировина укључују: околина Кањиже, Кикинде и Новог Бечеја и др.

3. Подручја квалитетне животне средине (шумска подручја, туристичке зоне контролисаног развоја, воћарске и виноградарске зоне, подручја са природном деградацијом, ливаде и пашњаци, ловна и риболовна подручја, водотоци II класе) са преовлађујућим позитивним утицајима на човека, живи свет и квалитет живота. За ова подручја ће се обезбедити решења којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја односно увећавају позитивни као компаративна предност у планирању развоја. Потребно је резервисати и чувати подручја од загађивања из стратешких разлога.

У овој категорији су: Сремски Карловци, коридори локалних путева, као и територије сеоских насеља општина које припадају II категорији, подручја са природном деградацијом (еродирани површине, заслањена земљишта, клизишта, плавни терени и др).

4. Подручја веома квалитетне животне средине (подручја заштићених природних добара, мочварна подручја, подручја заштићена међународним конвенцијама, планински врхови и тешко приступачни терени, водотоци I класе) у којима доминирају позитивни утицаји на човека и живи свет. Неопходно је обезбедити таква решења којима се задржава постојеће стање квалитета животне средине и штите природно вредни и очувани екосистеми од негодговарајуће или бесправне градње, лоше или недостајуће инфраструктуре, непрецизиране мере заштите и сл..

У ову категорију спадају заштићена подручја (национални парк "Фрушка гора", паркови природе, предели изузетних одлика, резервати природе – строги и специјални, споменици природе), подручја од културно-историјског значаја, природне реткости, као и подручја од међународног значаја.

3.6.2. Управљање отпадом

Управљање **комуналним отпадом** представља велики еколошки и санитарно хигијенски проблем на територији АП Војводине, с обзиром на то да се количина комуналног и индустријског отпада стално увећава, а његово одлагање врши неадекватно, највећим делом на неуређеним одлагалиштима, што се веома негативно одражава на здравље људи, али и на природне ресурсе и животну средину уопште.

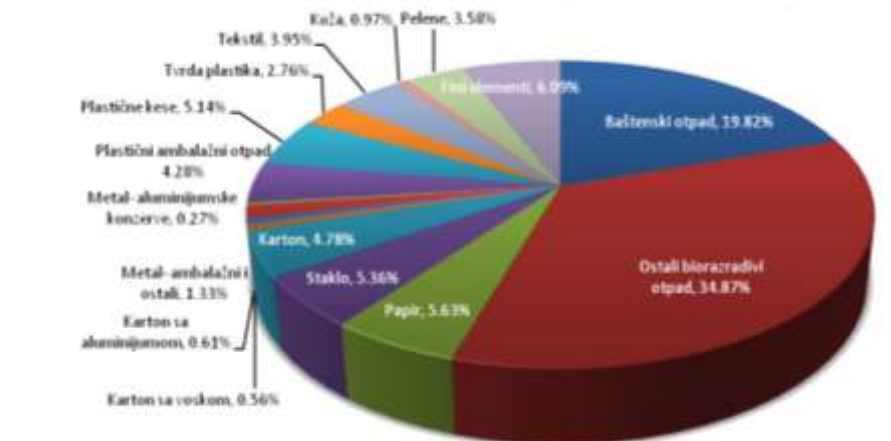
Постојећа инфраструктура у области управљања отпадом је недовољна и неадекватна- негодговарајући број и структура посуда за сакупљање отпада, негодговарајући распоред посуда, недостатак одговарајућих возила за транспорт отпада, негодговарајуће руте кретања возила и нерешено питање транспорта отпада из здравствених установа и неких привредних субјеката.

Продукција отпада представља резултат укупне економске активности државе-региона, и у директној је вези са националном економијом. Оно пре свега зависи од степена индустријског развоја, животног стандарда становништва, начина живота, социјалног окружења, потрошње и др. Количине комуналног отпада на годишњем нивоу су прорачунате на основу мерења отпада у референтним локалним самоуправама. На основу добијених резултата (Студија могућности коришћења комуналног отпада у енергетске сврхе на територији АП Војводине и Републике Србије²³), на територији АП Војводине се годишње генерише око 660 429 тона отпада или 0,89 kg/становнику/дану.

Према подацима из 2008. године организовано се сакупља око 60% отпада. Сакупљање је организовано претежно у урбаним областима док је у руралним знатно слабија покривености у прилог чему говори и податак да 195.402 грађана АП Војводине није покривене ЈКП компанијама које организовано прикупљају и односе отпад са територија градова и насеља, а за 168.167 грађана нема података о начину и оператеру који односи отпад, што чини 17,9% од укупно 2.031.992 грађана АП Војводине.

Морфолошки састав отпада је веома хетероген и чине га: органски отпад (готово 50% укупне количине отпада). Укупни отпад од пластике чини укупно 12,37%, док укупна колчина картона износи 8,32%, затим следе: стакло 5,44%, папир 5,34%, пелене за једнократну употребу 3,65% и метал 1,38%. (Дијаграм 1.).

Графикон 16. Састав отпада у АП Војводини

Опасан отпад је сваки отпад који по свом пореклу, саставу или концентрацији опасних материја може да проузрокује опасност по животну средину и здравље људи и има најмање једну од опасних карактеристика утврђених посебним прописима, укључујући и амбалажу у коју је опасан отпад био или јесте упакован. Прецизни подаци о количинама опасног отпада не постоје на територији Републике и АП Војводине, али постоји законска обавеза достављања података о отпаду што прати Републичка агенција за заштиту животне средине. На територији АП Војводине не постоји ни једна локација за одлагање опасног отпада и не постоје ни овлашћена посторјења односно оператери који поседују дозволу од надлежног органа, за термички и физичко хемијски третман опасног отпада. Такође, не постоји ни трајно складиште опасног отпада на територији АП Војводине.

Медицински отпад је хетерогена мешавина комуналног отпада, инфективног, патоанатомског, фармацеутског и лабораторијског отпада, дезинфицијенаса и амбалаже, као и хемијског отпада. Неправилно управљање медицинским отпадом до скоро је представљало значајан проблем због непостојања раздвајања отпада у здравственим установама и његовог одлагања на депонијама где се мешао са комуналним отпадом. Процена количине инфективног медицинског отпада који се ствара у здравственим установама не рачунајући приватни сектор и сектор ветеринарске медицине, заснива се на процени од око 0,7 kg отпада по постељи/дан.

Отпад животињског порекла настаје у клиникама, постројењима за прераду меса, риба, објектима за узгој и држање животиња итд. Поступање са животињским отпадом подразумева сакупљање, раздвајање према степену ризика, складиштење и третман. Око 80% отпада животињског порекла са територије АП Војводине одлаже се неплански, и без претходног третмана на депоније и сточне јаме. Постројења за третман отпада животињског порекла отвореног типа постоје у Сомбору, Зрењанину и Бачкој Тополи, а у Житишту и Планишту објекти затвореног типа. У Инђији се врши припрема односно у току је израда планске документације за изградњу наведеног постројења.

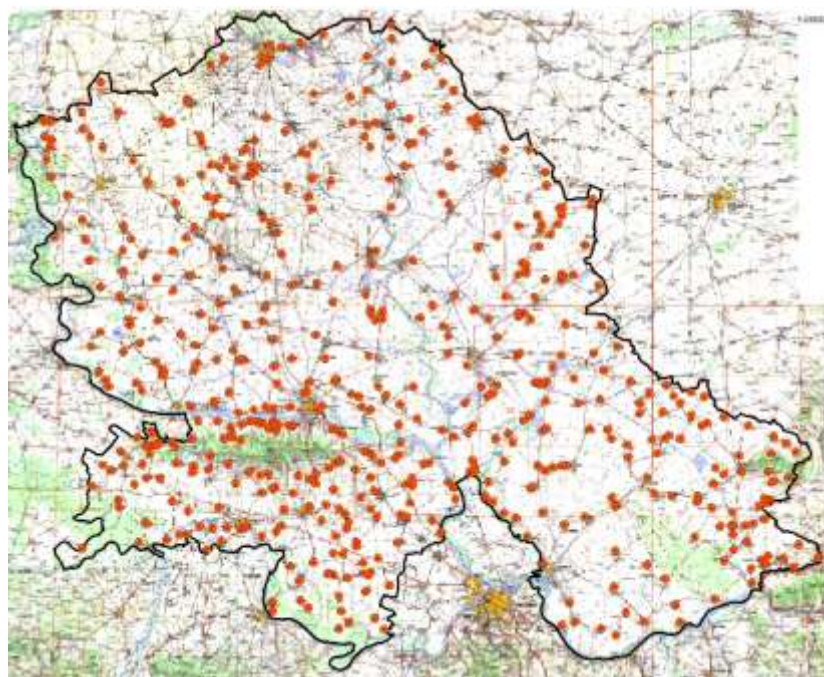
Према подацима преузетим из студије: "Идентификација и категоризација дивљих депонија, процена финансијских средстава за њихову санацију-ремедијацију на територији АП Војводине"²⁴, на територији АПВ регистровано је 569 неуређених депонија.

На територији Покрајине нису предвиђена постројења за инсинерацију као ни постројења за третман или одлагање опасног отпада. Главни изазови управљања отпадом у Покрајини односе се на обезбеђивање добре покривености и капацитета за пружање основних услуга, као што су сакупљање, транспорт и санитарно одлагање.

²³ Израдио Факултет Техничких наука, Нови Сад, 2008

²⁴ Израдио Факултет Техничких наука, Нови Сад, 2008

Слика 32. Положај дивљих депонија у АП Војводини
(Извор: Идентификација и категоризација дивљих депонија, процена финансијских средстава за њихову санацију-ремедијацију на територији АП Војводине (Факултет Техничких наука, Нови Сад, 2008).

3.6.3. Заштита и уређење предела

Према европској класификацији (*European Landscape Classification Map*) предели Републике Србије се налазе у континенталној климатској зони. У АП Војводини, поред долина великих река, доминирају низијски предели са претежно обрадивим, пољопривредним земљиштем.

АП Војводина припада једној од две велике регионалне географске целине у Србији: војвођанско-панонско-подоунавском макрорегиону, релативно високе хомогености и једном од шест макрорегиона у Србији, панонском макрорегиону.

У оквиру макрорегиона постоје различити карактери предела који су условљени различитом вегетацијом, комплексима типова шума, различитим типовима насеља, као и различитим културним, социо-друштвеним утицајима.

Панонски макрорегион карактерише равномерна дисперзија насеља (веома велики број урбаних и руралних већих и средњих насеља) компактног типа.

У оквиру војвођанско-панонско-подоунавског макрорегиона издвају се предеоне целине различитог карактера, заснованог на природним и културним особеностима, као и друштвено-економским променама којима су кроз време били изложени. Оне изражавају предеону разноврсност територије АП Војводине и доприносе успостављању регионалног и локалног идентитета.

Ово подручје чине природни и културни предели чији карактер представља специфичан спој природних и створених вредности карактеристичних за дати регион и који су под утицајем убрзане и неретко негативне трансформације.

Војвођанско-панонско-подоунавски макрорејон чини јединствени предеони образац састављен од великих поља обрадивих површина.

Посебна и специфична веза између природних одлика и пољопривреде, остварена је кроз подизање салашарских насеља и салаша карактеристичних за јужну, западну и северну Бачку. Они представљају једну од "икона" војвођанског макрорегиона. Оваква предеона слика пољопривредних површина употпуњена је масивима Фрушке горе и Вршачких планина, чији екосистеми и природни предели, заједно са културном баштином (манастири) су од националног значаја. На њиховим обронцима и у подножју, налазе се бројна сеоска и градска насеља која истичу снажну повезаност са природним окружењем (морфологија насеља, виноградарске површине, пашњаци...). Предеоне карактеристике и препознатљивост АП Војводине видно наглашавају лесни одсеци и терасе, простране пешчаре, меандрирајући токови великих панонских река као што су Дунав, Тиса, Сава, Тамиш и Бегеј, као и низ мањих водотока значајних за бројне природне и привредне функције (Јегричка, Мостонга, Чик, Криваја, Златица, Караш, Нера, Моровић). Од посебног значаја су преостале плавне равнице ритова (Моношторски, Апатински, Букински, Ковиљски рит...), које подлежу заштити, углавном као делови специјалних резервата природе. Шумске оазе аутохтоних шума у окружењу поменутих река, од посебног су еколошког значаја.

Повезаност сеоских насеља и природних одлика приобаља великих река, изражена је кроз њихову специфичну морфологију, унутрашњу или спољашњу физиономију и локално привређивање. Градови и мањи градски центри Војводине, као део културног предела, истичу се по препознатљивости централног урбаног језгра, а индустријско наслеђе градова Војводине је доказ привредног развоја.

Општи проблеми заштите и уређења предела су:

- уништавање природних станишта, фрагментација екосистема, смањење диверзитета на свим нивоима услед штетног и неконтролисаног антропогеног утицаја;
- загађивање, девастација и деградација свих елемената животне средине, укључујући воду, ваздух, земљиште, биодиверзитет, што битно угрожава пределе;
- непланска изградња, посебно у преосталим деловима изворне и делимично изворне природе;
- велики број неуређених одлагалишта отпада и других деградираних површина које девестирају предео;
- одсуство проблематике предела у законској и планској регулативи;
- непостојање развојних политика и стратегија развоја и заштите предела;
- недостатак информација и недовољно познавање свих природних и друштвених законитости под чијим утицајем се један предео развија;
- непостојање свести о значају и вредностима предела.

Посебни проблеми су:

Природни предео:

- нестајање природних станишта услед неприлагођене и неодрживе изградње и култивације, а посебно у близини заштићених природних добара;
- ширење површина под хибридном тополама на штету аутохтоних састојина, посебно у приобаљу великих река (Дунав, Сава...) чије окружење представља један од карактеристичних природних предела у АП Војводини;
- хомогенизација предела услед ширења бројних привредних делатности;
- уношење алохтоних биљних и животињских врста;
- недовољна пажња усмерена на разноврсност геодиверзитета и геонаслеђа у пределима АП Војводине;
- неадекватно уређење простора које ремети природне процесе и равнотежу унутар екосистема.

Културни предео:

- промене намене земљишта руралних предела кроз пренамену пољопривредног у грађевинско земљиште;
- запушеност објеката и предела услед депопулације и напуштања традиционалног начина обраде чија је последица нестајање природне мозаичности руралних предела;
- губитак идентитета кроз лоше реализовану нову градњу, која не поштује просторна и историјска начела развоја сеоских насеља;
- преобимна изградња у градовима, као и стихијска и неадекватно реализована градња, која уништава идентитет градова;
- нарушавање аутентичности амбијенталних целина у централним деловима градова;
- мале површине и недовољана заступљеност јавних отворених и зелених простора које дају идентитет градовима;
- запушене и велике површине привредних зона које више нису актуелне услед реструктурирања привреде.

3.6.4. Заштита природних добара и биодиверзитета

На територији АП Војводине, у складу са **националним законодавством** проглашено је 120 заштићених природних добара; 1 национални парк, 13 специјалних резервата природе, 6 строгих резервата природе, 7 паркова природе, два предела изузетних одлика, два регионална парка, 89 споменика природе (од којих је 18 у поступку скидања заштите), 5 меморијалних комплекса (сви су у поступку скидања заштите) и Заштићена околина Манастира Ковиљ са основним циљем да се очувају, унапреде и одрживо користе обележја и вредности биљног и животињског света, геонаслеђа и пејсажа тих простора. Укупна површина заштићених подручја износи 134017 ха, што чини 6,2 % територије АП Војводине.

Од укупно заштићених природних добара на територији АП Војводине, три заштићена подручја имају површину већу од 10000 ха (Делиблатска пешчара, Фрушка гора и Горње Подунавље), 8 од 1000 до 10000 ха (Обедска бара, Суботичка пешчара, Ковиљско-петроварадински рит, Вршачке планине, Карађорђево, Панонија, Стари Бегеј-Царска бара и Јегричка), 14 од 100 до 1000 ха (Пашњаци велике дрозде, Слано Копово, Лудашко језеро, Палић, Селевењске пустаре, Засавица, Тиквара, Стара Тиса код Бисерног острва, Бегечка јама, Камараш, Краљевац, Шума Јунаковић, Поњавица и Багремара), док су преостала проглашена природна добра површине мање од 100 ха.

У АП Војводини доминира културни предео са пољопривредним површинама, насељима и индустријским регионима, а фрагментисана природна станишта одржала су се у виду мањих целина. У циљу очувања **биодиверзитета** и природног генофонда, на подручју АП Војводине регистровано је 500 просторних јединица евидентираних у складу са критеријумима *Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива* ("Службени гласник РС", бр. 5/2010) као станишта заштићених и строго заштићених врста од националног значаја која представљају основу за формирање националне еколошке мреже. Биолошка разноврсност представљена је следећим бројем врста: васкуларних биљака има око 2000, риба 75, водоземаца 17, гмизаваца 14, птица гнездарица 193 и сисара 75.

Међународни статус заштите стекла су подручја од међународног значаја и станишта заштићених и строго заштићених врста од међународног значаја.

Подручја од међународног значаја су: 7 Рамсарских подручја уписаних у Листу мочвара од међународног значаја на основу Конвенције о мочварама које су од међународног значаја, нарочито као станишта птица мочварица (Рамсарска конвенција), 17 подручја националне Емералд мреже и 7 заштићених природних добара издвојених као значајна прекогранична подручја.

На основу одговарајућих међународних програма, на територији АП Војводине утврђено је 21 станиште заштићених и строго заштићених врста од међународног значаја за птице (*Important Bird Areas-IBA*), 27 станишта заштићених и строго заштићених врста од међународног значаја за биљке (*Important Plant Areas-IPA*) и 4 станишта заштићених и строго заштићених врста од међународног значаја за дневне лептире Европе (*Prime Butterfly Areas in Europe-PBA*).

Са аспекта заштите природних добара и биодиверзитета, на подручју АП Војводине, основни **проблеми** су: непостојање националних стратегија заштите природе и природних вредности и очувања биодиверзитета; непостојање Програма заштите природе АП Војводине; непридржавање установљених мера и режима заштите заштићених подручја; прекомерно и локацијски непримерено коришћење природних ресурса; заузимање површина заштићених подручја експлоатацијом минералних сировина; појава бесправне изградње објеката у заштићеним подручјима; недовољна кадровска, стручна, материјална и организациона оспособљеност управљача над природним добрима; недовољна примена адекватних економских и финансијских инструмената за заштиту природе и управљање заштићеним подручјима; мењање услова станишта, фрагментација и/или уништавање природних екосистема услед различитих облика антропогеног утицаја; илегално и/или нестручно сакупљање појединих комерцијалних врста; ишчезавање и нестанак значајног броја биљних и животињских врста.

3.6.5. Заштита, уређење и унапређење културних добара

Културно наслеђе АП Војводине је веома разноврсно и вредно и представља значајан потенцијал развоја. Ово подручје је од давнина било стециште многих народа, те постало и остало отворено за различите културне утицаје, нарочито из средње Европе и Карпатске области. Ово чини основ мултикултуралности, која је у АП Војводини укореењена, како у институционалном смислу, тако и у свакодневном животу. Мултикултуралност омогућава АП Војводини широку регионалну повезаност и пружа елементе за формирање културних мостова унутар регије и са Европом.

Стање у појединим областима заштите културног наслеђа разликује се по сегментима и врстама културног наслеђа, али је заједнички именитељ бриге о баштини да је она, у највећој мери, последњих година била недовољна, непланска, спорадична, а у појединим случајевима и недовољно стручна. Ова област културе једна је од оних у којој су потребна велика улагања и постојање дугорочних планова и стратегија, па је, услед несређених и, у економском смислу, тешких околности последње две деценије, културно наслеђе, нарочито непокретна културна добра, у великој мери девестирано. И поред напора који се улажу да се, нарочито у области заштите непокретног културног наслеђа (споменика културе), забране или обуставе неадекватни радови и даље се у великој мери не поштују услови и мере које издају заводи за заштиту, и то како од стране појединаца и правних лица, тако и државних служби. Томе донекле доприноси и крутост службе заштите, али и застарела и неадекватна законска регулатива. Основни Закон о културним добрима и друга акта која правно регулишу културну баштину су одавно превазиђени, а споро тече доношење нових. Додатни хаос у области заштите и уређења културног наслеђа, а нарочито коришћења културних добара ствара недостатак других закона, који имају посредан утицај (приватна својина, земљишна политика и др.), на ову област.

Последњих година повећана су буџетска средства која се годишње издавају за делатности у области заштите културних добара, држава је почела интензивније да ратификује низ међународних конвенција и других докумената, чиме се и званично обавезује да ће се примењивати (у другим земљама већ одавно прихваћене) начела и

методе. Културни центри, нарочито Италије, Британије, Немачке и Француске, превели су и објавили низ теоријских текстова, расправа, међународних докумената и омогућили гостовање низа експерата који се баве савременим третманом културног наслеђа, остварује се све боља интердисциплинарна сарадња са стручњацима из других области, нарочито у оквиру израде просторних и урбанистичких планова, методологија рада на културним добрима, поред стандардних, све чешће узима у обзир и мере које могу имати позитиван економски ефекат.

Међутим, средства која се издавају за културу су недовољна, нарочито за техничку заштиту културних добара, услед чега она физички пропадају, уочљив је недостатак менаџмент планова, док систем сталног надгледања и одржавања културних добара уопште не постоји. Велики број споменика културе, археолошких налазишта и просторних културно-историјских целина од изузетног значаја је угрожен, како од зуба времена, неадекватне намене за коју се користи, тако до непримерене легализације и изградње у непосредном окружењу градитељског наслеђа (трасирање саобраћајница, индустрије, инфраструктуре и сл.).

Према важећој категоризацији непокретних културних добара на подручју АП Војводине утврђена су 752 непокретна културна добра разврстана према значају на културна добра (329), културна добра од великог значаја (359) и културна добра од изузетног значаја (64). Према својствима непокретна културна добра су разврстана на споменике културе (673), просторне културно-историјске целине (27), знаменита места (17) и археолошка налазишта (35).

Мора се истаћи изузетно скромна искоришћеност економског потенцијала културне баштине, иако она може бити генератор многих културних, туристичких, образовних и економских активности, чак постати бренд за поједине локалне заједнице и извор прихода локалне управе. Осавремењавањем постојећег грађевинског фонда културне баштине може се значајно уштедети на другим грађевинским инвестицијама, нарочито за потребе обезбеђивања простора за рад јавних служби.

Територију АП Војводине покрива разграната мрежа установа заштите, и то: шест завода за заштиту споменика културе који се старају о непокретним културним добрима, 14 јавних музеја, већи број музејских јединица у саставу других правних лица (културних центара, библиотека, домова културе и слично) који штите, прикупљају и презентују покретна културна добра, 10 архива који се брину о заштити архивске грађе настајале у АП Војводини од 16. века до данас, као и већи број галерија музејског типа, које прикупљају уметничка дела. Јавне библиотеке у АП Војводини (44 градске и општинске и Библиотека Матице српске у Новом Саду) сматрају се такође установама заштите културног наслеђа, с обзиром да имају збирке старих и ретких књига, које се такође, на основу Закона о културним добрима, сматрају покретним културним добрима.

Идентификација кључних проблема заштите, уређења и коришћења културног наслеђа и регионалног идентитета показује да су они сконцентрисани у следећим целинама:

1. Кључни проблем заштите, уређења и коришћења културне баштине је недостатак државне стратегије у домену бављења културном баштином;
2. Упркос кризи у јавним финансијама, последњу деценију влада Србије није направила озбиљан напор да прилагоди сектор културе новој економској ситуацији, па се то одразило и на финансијска улагања у АП Војводини. Буџет је смањиван, у случају финансирања завода за заштиту споменика културе био је пребачен, једно време, на осиромашену локалну управу, а те последице се и данас осећају. У појединим случајевима за пројекте у области културне баштине АП Војводине од великог и изузетног

значаја изостала је подршка Министарства, што се повремено може тумачити и политичком вољом, а не некавалитетним пројектима;

3. Министарство за културу, које је одговорно за националну културну баштину Србије не посвећује довољно пажње овом ресурсу. Данас оно није у могућности, и поред великих напора, да контролише рад на свим облицима културне баштине, јер друга министарства усмеравају средства за рад на градитељском наслеђу, често избегавајући да траже законом прописане услове. Последице су видљиве и значајно угрожавају вредност неких од најзначајних примера културног наслеђа, као што су Сремски Карловци, манастири Фрушке горе и скоро сви заштићени облици наслеђа у јужном Банату;
4. Рад у области културне баштине изузетно је отежан застарелим законским актима (Закон о заштити културних добара донет је, са допунама 1994. године). Године 2009. донет је Закон о култури, међутим он не може добро да функционише без одговарајућих правних и законодавних прописа којима се раздваја непокретно од покретног културног наслеђа, односно усмерених закона. Неусаглашеност са другим законима један је од најзначајнијих проблема за правилан третман културне баштине у просторном планирању, посебно ако се зна да се **културна баштина данас и званично у међународним оквирима сматра необновљивим ресурсом великог потенцијала**;
5. Велики проблем у области заштите наслеђа представља нелегална градња, тежак саобраћај и загађивање у непосредној близини културног наслеђа. Ово се односи на све типове градова и насеља, без обзира на величину територије, густину насељености, као и на врсте и вредност наслеђа. Наслеђе је угрожено физичком близином нових објеката и њиховим непримереним функцијама, што се односи нарочито на историјске градове или историјска језгра градова. Данас је свест о вредности културног наслеђа веома ниска у локалним заједницама и управи, или се погрешно тумачи, што се одражава на његов статус при коришћењу земљишта, као и приликом израде планова разних нивоа;
6. Непотпуна категоризација и кашњење преименовања врста непокретног наслеђа представља велики проблем (нпр.: велики број манастира и других група грађевина, који су заштићени као споменици културе, а не као просторно културно-историјске целине). Постоји читав низ примера где је нужно проширити или преиспитати границе заштите, границе заштитног појаса и објединити их у целине, где год је то логично и могуће;
7. У већини просторних планова, а и у самој служби заштите највећа пажња се посвећује сакралним грађевинама, док је народна архитектура у највећем броју случајева угрожена. Заштитне зоне нема или се не поштују, зато што није у потпуности развијена методологија за идентификацију и заштиту руралног наслеђа;
8. Вредносни критеријуми нису уједначени, па је физичко стање наслеђа резултат компликованих финансијских, друштвених и политичких компромиса унутар заједнице, а мање његовог стварног културног, уметничког, историјског и другог својства. У појединим срединама избегава се препознавање и валоризација просторно културно-историјских целина, како се тиме не би ограничила потпуна слобода нових урбанистичких планова и пројеката. Ипак, у АП Војводини постоје градови који негују створени идентитет (Сомбор, Сремски Карловци);
9. Препознавање и вредновање индустријског наслеђа, као и процена његовог потенцијала је у почетној фази. Иако су установе заштите веома рано у АП Војводини почеле да региструју индустријске објекте и комплексе као културно наслеђе, мали број је законом заштићен, а још мањи категорисан. Та спорост је условила да је из већине индустријских објеката нестао или је девестиран индустријски мобилијар, машине и други елементи који су учествовали у технолошком процесу, тако да су на тај начин изгубили својства изворних споменика културе;

10. Осим у мањем обиму нису остварене интеррегионалне везе. Дунавски регион предњачи у предложеним пројектима, али ни у том случају још није остварена равномерна сарадња. За разлику од међународних, нарочито регионалних веза у другим областима уметности, заједнички пројекти који обухватају градитељско наслеђе су веома скромни. Страни стручњаци су највише заинтересовани за античка и раносредњовековна археолошка налазишта, јер она садрже остатке култура и цивилизација које су биле заједничке на тлу многих европских земаља. Најближа сарадња је успостављена са установама из Италије и Француске, док су везе са државама са којима се АП Војводина граничи (Мађарска, Румунија, Хрватска) повремене, усмерене на уже делове територије на којима постоји културно наслеђе националних мањина или примери истих цивилизацијских тековина;
11. Служба заштите није довољно квалитетно умрежена, па су подаци о културном наслеђу неуједначени, рад на дигиталним записима је у почетној фази. У односима Покрајинског и Републичког завода за заштиту споменика културе не постоји адекватно остварена сарадња, што се посебно одражава у раду на културним добрима од изузетног значаја;
12. Питање власништва над наслеђем је постало једно од главних проблема. Неодређен став државне власти према овом проблему, као и превазиђени закони у овој области, осмелили су многе да предузму радње које су, осим у ретким случајевима, биле погубне за културно наслеђе. Србија је још увек земља где су власнички односи једно од најсложенијих проблема претеклих из прошлости. Министарство културе је покренуло иницијативу за тешњу сарадњу са Српском православном црквом, када су у питању сложени проблеми проучавања, заштите, презентације и коришћења црквених објеката и манастирских целина, која подразумева сарадњу и узајамно разумевање цркве и службе заштите. То није остварено са представницима других конфесија, што би за проблеме у АП Војводини било веома значајно;
13. Током протеклих педесетак година изостало је перманентно одржавање културног наслеђа, а члан 4 Венецијанске повеље јасно указује да очување споменика пре свега подразумева обавезу правог и континуалног одржавања. Неодржавање културног наслеђа најупадљивије је када се ради о сеоској архитектури, индустријском наслеђу и појединачним споменицима културе, изван подручја просторних културно-историјских целина;
14. Због опречних ставова о културном наслеђу и његовим потенцијалима, један од основних проблема који се може идентификовати и на који се мора деловати је развој свести на локалном и регионалном нивоу о вредности културног наслеђа за заједницу која га тренутно ужива, разним видовима потенцијала, правилној заштити и управљању током употребе.

3.6.6. Заштита од елементарних непогода и технолошких удеса

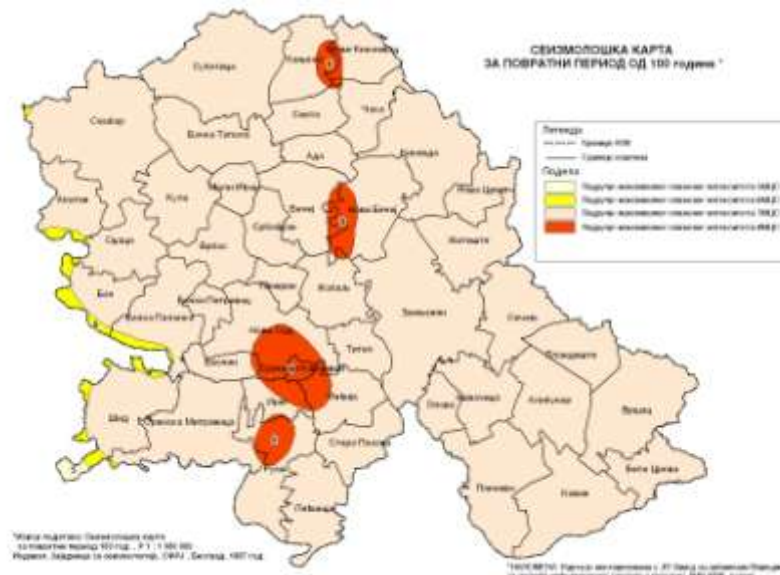
Елементарне непогоде и технолошки удеси су појаве природног или антропогеног порекла, непредвидивог карактера и последица, а забележени су догађаји који су имали значајан негативан или разоран утицај на људе и материјална добра на територији АП Војводине.

Антропогене хазардне појаве, директно или индиректно узроковане људским активностима, су техничко-технолошки удеси (настали приликом поступања са опасним материјама у производњи, употреби, транспорту, промету, преради или складиштењу и одлагању), које карактеришу пожари, експлозије, хаварије на постројењима и уређајима са великим или катастрофалним последицама (у које, поред хазарда насталих у индустријским постројењима, спадају и хаварије на електроенергетским, нафтним и гасним постројењима, и акциденти при руковању радиоактивним материјама), саобраћајни удеси током транспорта, изливање тј. испуштање опасних гасовитих, течних или чврстих хемијских, токсичних или радиоактивних материја.

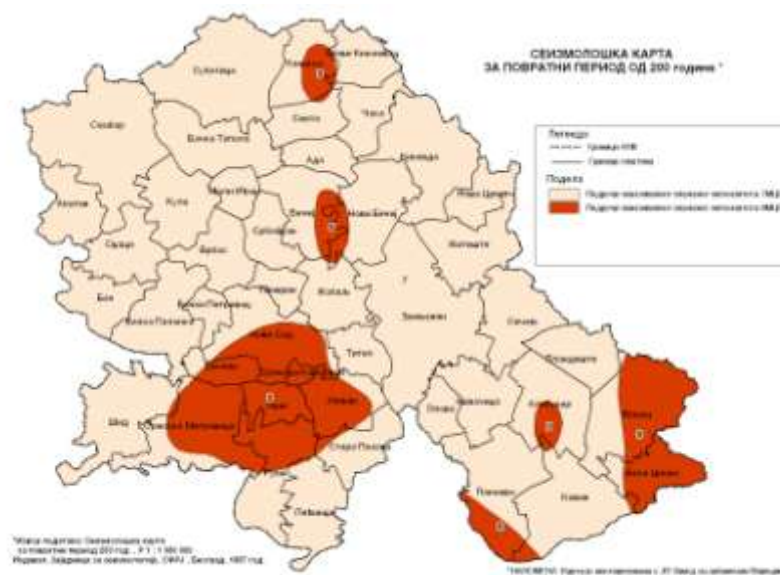
Природне непогоде

Појава земљотреса у АП Војводини посматрана је за повратни период од 100 и 200 година. За повратни период од 100 година јачина могућег земљотреса је од 5МСЦ до 8МСЦ, а за повратни период од 200 година је 7МЦС и 8МЦС. Јачи земљотреси на територији АП Војводине до сада нису забележени.

Слика 33. Сеизмолошка карта АП Војводине за повратни период од 100 година

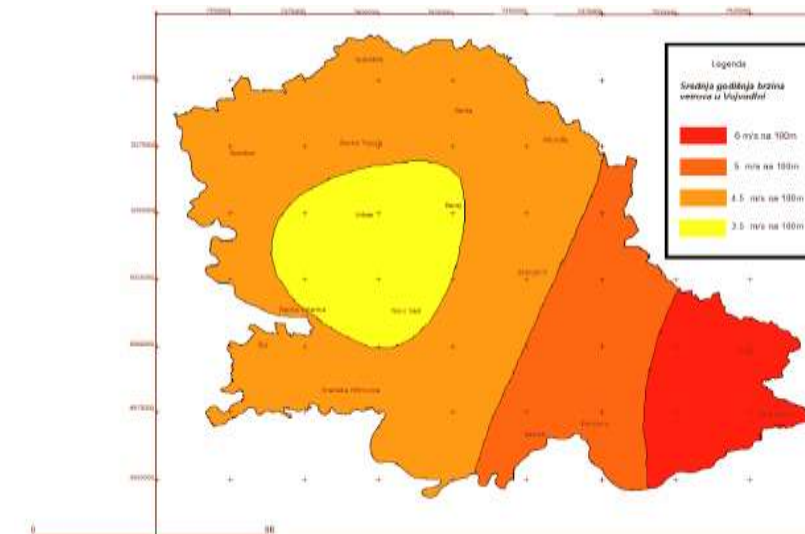
Слика 34. Сеизмолошка карта АП Војводине за повратни период од 200 година

Подручје АП Војводине већим делом припада зони са појавом јаких ветрова, најчешће кошаве, док изузетак чини северни део који припада зони умерено јаких ветрова. Најветровитије подручје је Јужни Банат, односно подручје околине Вршца где скоро током целе године дувају ветрови искључиво из југоисточног правца.

Олујним ветровима нарочито су изложена подручја око река у Војводини, односно Подунавље и Потисје, али и подручје Јужног Баната. Може се рећи да број дана са олујом на подручју АП Војводине приближно износи око 50 у току вегетацијског периода.

Слика 35. Средња годишња брзина ветрова у АП Војводини²⁵

Град као атмосферска појава, честа је непогода на подручју АП Војводине. Вишегодишњи просек за поједина места у АП Војводини је у интервалу од 0,2 па чак и до 5 случајева, али за већину места износи од 0,5 до 1 случај годишње. Посматрајући подручје АП Војводине целовито, у просеку је око 60 дана тј. случајева годишње са појавом града.

Клизишта у АП Војводини су у најнепосреднијој вези са стенским масама које граде површинску зону терена, и са морфолошким својствима подручја. Тим процесом је највише угрожено подручје десне долињске стране Дунава. Поред наведеног дунавског типа клизишта, појединачна мања клизишта налазе се у ширем подручју Фрушке горе, Вршачког брега и Беле Цркве. Ова клизишта су мања по површини, плића су по дубини и тим клизиштима су најчешће угрожени појединачни објекти. Такође, угрожена подручја у АП Војводини представљају и контуре свих лесних платоа.

На подручју АП Војводине присутна је појава бујичних токова и ерозије, при чему се, услед климатских прилика и природних карактеристика јавља водна ерозија (карактеристично за подручја великих река и осталих токова, подручје Фрушке горе, Вршца и Беле Цркве) и еолска ерозија (у југоисточном Банату и пограничном подручју северне Бачке).

У контексту одбране од поплава, за подручје АП Војводине изграђени су одбрамбени насипи до нивоа стогодишњих вода дуж великих водотока (Дунав, Тиса, Сава) као и мањих водотока и канала, што даје реалну основу да, уз добро организовану одбрану, одбрамбени насипи могу да издрже појаву високих вода. Последњих година изграђени насипи нису одржавани и реконструисани, што представља приоритетни задатак у планирању превентивних мера заштите. Такође, део АП Војводине угрожен је подземним водама иако каналска мрежа покрива значајну површину територије и у одређеној мери ублажава њихов утицај.

Опасност од пожара ширих размера присутан је у два шумска подручја у Војводини, у НП "Фрушка гора" и СРП "Делиблатска пешчара", с тим што је шумски комплекс Делиблатске пешчаре осетљивији у контексту избијања пожара, имајући у виду климатске услове (учестали јаки ветрови) и чињеницу да око 1/3 површине заузимају засади четинара.

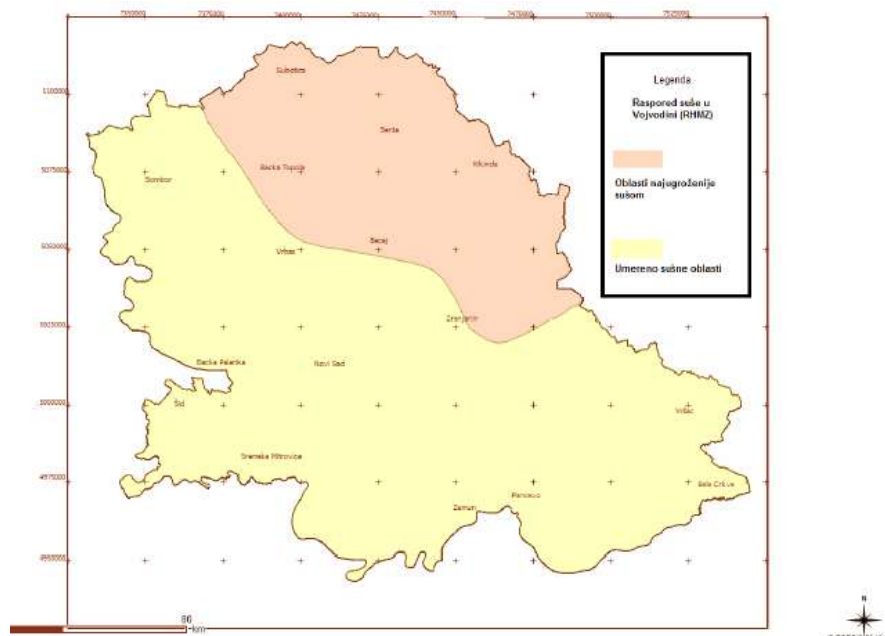
У протеклом периоду, за територију АП Војводине није вршена категоризација суше по систему климатолошка, пољопривредна, хидролошка и социоекономска, већ се суша класификовала најчешће

²⁵ Извор Републички хидрометеоролошки завод, Р. Србија

по стању усева, чиме се елементарна непогода проглашавала у случају великих материјалних штета на усевима.

Према досадашњој методологији праћења појаве и трајања, суше на територији Војводине су поистовећиване са пољопривредном сушом о којој је евидентирано највише података, те су следеће године навођене као сушне: 1750, 1781, 1802, 1803, 1811, 1822, 1825, 1846, 1988 -1992, 2003.

Слика 36. Распоред суше у АП Војводини (РХМЗ)

Техничко-технолошки удеси

Министарство животне средине и просторног планирања Републике Србије је идентификовало постројења која подлежу обавезама **Seveso II** директиве²⁶ и објавило Прелиминарни списак постројења на територији Републике. На подручју АП Војводине идентификовано је 34 постројења која се налазе на територијама општина Суботица, Сента, Кикинда, Оџаци, Врбас, Бач, Нови Сад, Жабал, Зрењанин, Ковачица, Панчево, Вршац и Шид. Класификовано је 14 постројења нижег реда, а 20 постројења вишег реда. У општинама Суботица, Нови Сад, Зрењанин и Вршац лоцирана су и постројења вишег и постројења нижег реда.

Прелиминарни списак постојећих постројења која подлежу издавању интегрисане дозволе²⁷, а чије активности могу имати негативне утицаје на здравље људи, животну средину или материјална добра, садржи 65 постројења:

- 1) пет (5) постројења која према делатности припадају **енергетском сектору** (у општинама: Сремска Митровица, Нови Сад, Суботица и Зрењанин);
- 2) пет (5) постројења из области **производње и прераде метала** (у општинама: Кикинда, Сомбор, Зрењанин и Стара Пазова);
- 3) десет (10) постројења из области **минералне индустрије** (у општинама: Бечеј, Кањижа, Нови Бечеј, Вршац, Беоцин, Кикинда, Кањижа, Зрењанин и Сечањ);

²⁶ Законом о заштити животне средине ("Сл. гласник РС", број 135/2004 и 36/2009), који садржи препоруке Seveso II директиве, дефинисан је појам **севесо постројења**, односно постројења у којем се обављају активности у којима је присутна или може бити присутна опасна материја у једнаким или већим количинама од прописаних.

²⁷ **Прелиминарни списак постојећих постројења која подлежу издавању интегрисане дозволе**, сачињен од стране Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије, на основу Закона о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине (Сл. Гласник РС, бр. 135/04) и Уредбе о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола (Сл. Гласник РС, бр. 84/05).

- 4) девет (9) постројења **хемијске индустрије** (у општинама: Вршац, Бечеј, Зрењанин, Кикинда, Оџаци, Панчево и Нови Сад);
- 5) једно (1) постројење из области **управљања отпадом** (у општини Кикинда);
- 6) тридесетпет (35) постројења чије делатности, према Уредби о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола ("Сл. гласник РС", бр. 84/2005), спадају у **остале активности** (у општинама: Сремска Митровица, Пећинци, Зрењанин, Апатин, Нови Сад, Сомбор, Бачка Топола, Врбас, Суботица, Бач, Сента, Кула, Ковачица, Жабал, Панчево, Алибунар, Бачка Паланка и Нови Кнежевац).

Техничко-технолошки удеси који су се догађали на подручју АП Војводине у највише случајева су се односили на удесе у оквиру индустријских постројења, транспорта опасних материја и удеса различитог карактера насталих људским немаром.

Удеси настали у оквиру индустријских постројења, на деловима система или у кругу фабрике, забележени су у више случајева у Панчеву, Зрењанину, Шиду, и Вршцу. Карактер удеса углавном се односио на загађења услед испуштања амонијака и азотних оксида, бензена, лакоиспарљивих ароматичних угљоводоника, хлороводоничне киселине, натријум-хидроксида, емисије полихлорованих бифенила, диоксида и фурана, пожара на појединим деловима система, цурења односно истицања опасних материја из цистерни за транспорт и резервоара. Такође, забележени су и удеси намерно изазвани од стране људског фактора, попут непрописног одлагања индустријског и других врста опасног отпада, и садржаја септичких јама, неретко на простору непосредне зоне заштите изворишта, као и оштећења нафтовода при чему је дошло до контаминације околног земљишта и потенцијалне опасности од загађења водних ресурса.

Поред испуштања или изливања опасних материја из цистерни или резервоара услед техничке неисправности, односно приликом претакања, забележени су и удеси који су се десили у току транспорта, на појединим граничним прелазима и на путним правцима, мада као ретки случајеви.²⁸

Још увек не постоји информациона подршка за мониторинг, односно јединствена база података о хазардним постројењима, потенцијалним зонама ризика и трасама за транспорт опасних материја.

У областима индустрије чија делатност подразумева руковођење, производњу и промет опасних материја и/или продукцију опасног отпада, уочава се неколико кључних проблема: недовољан степен трансформације, непланска изградња у близини хемијских постројења, висок степен људског фактора у случају удеса, лоше стање инфраструктуре, недовољна оспособљеност надлежних институција за одговор на удес и санацију последица удеса, као и неадекватно придржавање превентивних мера заштите. Може се оценити да је повећан безбедносни ризик за живот непосредних актера и учесника у производним циклусима, као и за здравље људи који живе или раде у непосредним утицајним зонама хемијске индустрије.

²⁸ Министарство заштите животне средине и просторног планирања Републике Србије, Агенција за заштиту животне средине: Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2008. годину; Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2007. годину; Извештај о стању животне средине у Републици Србији за 2006. годину

3.7. ИНТЕРРЕГИОНАЛНЕ И ИНТРАРЕГИОНАЛНЕ ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ И ТРАНСГРАНИЧНА САРАДЊА

3.7.1. Регионални развој

Регионални развој представља кључну детерминанту будућег просторног развоја Републике Србије, односно АП Војводине, а **регионализација** ефикасан инструмент државне управе за: уравнотежење регионалног развоја, структурно прилагођавање региона према интересима регионалне заједнице, ефикаснији регионални развој и одрживи развој и уређење територије у складу са њеним идентитетом. Регионализацијом треба да се постигне већи степен територијалне кохезије.

Војводина представља јединствен **регион** уз равноправну сарадњу са областима односно са **градовима** и **општинама** које се налазе у његовом саставу. Сви градови у региону према принципу полицентризма имају равноправну улогу и одговорност за развој.

Ради постизања равномерног регионалног и просторног развоја неопходно је тежити концепту полицентричног развоја који би онемогућио и умањио прекомерну економску и демографску концентрацију.

Регионални аспекти (економско-социјални, демографски и инфраструктурни) указују на проблеме, али и оне факторе који треба да детерминишу промене економске политике ради остваривања равномернијег развоја, као и на оне који указују на потребе за интеррегионално просторно усклађивање. Регионалне диспропорције у АП Војводини додатно се продубљују због демографског пражњења пограничних општина (скоро цео Банат), нерационалног размештаја индустрије, повећања незапослености, непостојања институционалних оквира за равномерни регионални развој и све израженијих социјалних проблема.

Закон о регионалном развоју одражава унутрашњу политику управљања регионалним развојем, односно, представља разраду комплексног система подршке на државном, регионалном и општинском нивоу. Увођење принципа савремене регионалне политике треба да се одвија у мери којом се ове одреднице прилагођавају специфичним условима земље (нпр. традиција у вођењу регионалне политике, институционални капацитети, регионална слојевитост, инструменти постојеће подстицајне политике, и сл.).

Уредбом о номенклатури статистичких територијалних јединица утврђени су критеријуми по којима се врши гуписање по три нивоа.²⁹ Критеријуми према којима се врши груписање нивоа НТСЈ базирају се на општим критеријумима који су утврђени стандардима Европске уније, и то: број становника, геополитичка позиција, природни потенцијали, постојећа територијална организација и културно-историјско наслеђе. На основу примене критеријума ове *Уредбе*, регион Војводине припада функционалној целини **Србија – север** у чији састав улази и Београдски регион и која чини ниво НТСЈ-1

За мање територијалне сегменте – **области** (ниво НТСЈ-3), узете су већ постојеће јединице у организацији државе (окрузи).

²⁹ НТСЈ-1 између 3 мил. и 7 мил. становника; НТСЈ-2 између 800.000 и 3 мил. становника; НТСЈ-3 између 150.000 и 800.000 становника.

Уредба о номенклатури статистичких територијалних јединица

НТСЈ 1	НТСЈ 2 -регион	НТСЈ 3 - област
(1) Србија - север	(1) Регион Војводине	Западнобачки управни округ
		Јужнобанатски управни округ
		Јужнобачки управни округ
		Севернобанатски управни округ
		Севернобачки управни округ
		Средњобанатски управни округ
	(2) Београдски регион	Град Београд

Законом о утврђивању надлежности АП Војводине (децембар 2009.) на Покрајину су по први пут пренете надлежности из области регионалног развоја.

У Статуту Војводине посебно је истакнут значај регионалног развоја Покрајине, односно, уравнотежени развој свих њених географских области. У складу са Стратегијом регионалног развоја Србије и Законом о регионалном развоју, Покрајина као посебан регион у Србији је у обавези да донесе стратегију регионалног развоја за своју територију.

Слика 37. Статистичке територијалне јединице у АП Војводини**Децентрализација и регионални развој**

Нова концепција регионалне политике Србије отворила је питања **децентрализације, регионализације и интеграције**. Наиме, приоритет регионалне политике усмерен је ка утврђивању институционалног оквира који треба да обезбеди континуиран и ефикасан систем усмеравања, праћења и оцењивања подстицајних механизма у функцији смањења регионалних разлика.

Појам регионализације дефинише се као процес образовања територијалних јединица унутар једне државе, тј. спровођење децентрализације путем територијалне поделе.

Ангажовање свих нивоа власти у пружању услуга је кључ успешне децентрализације.

У процесу децентрализације, кључна улога је у локалној самоуправи. Општине треба да буду одговорне за избор и спровођење стратегије развоја.

Регионалне неравномерности АП Војводине

Нарасле регионалне разлике често су резултат неефикасног коришћења локалних развојних потенцијала.

Фактори који условљавају регионалну неравномерност у Војводини усмерени су на: ниво развијености, степен угрожености и развојне могућности.

Срем

Однос природног и економског потенцијала Срема указује да није остварен избалансирани индустријски и просторни развој. Недовољна предузетничка иницијатива и реформа локалних самоуправа додатно су утицали да се унутаррегионални несклад одрази и на стварање амбијента за привлачење инвестиција (општина Ириг суочена са највишом стопом незапослености, док је општина Инђија остварила највећи прилив директних инвестиција).

Повољан геостратешки положај је највећа предност Сремског округа за будуће развојне приоритете у области привреде, инфраструктуре и развоја терцијарног сектора. Регион са подједнако развијеном пољопривредом и индустријом треба даље валоризовати у контексту развоја услуга. Сремски округ је укључен у програм прекограничне сарадње (Босна и Херцеговина).

Банат

Осим два јака и диверзификована центра индустрије (Зрењанин и Панчево), као и два нешто мања (Кикинда и Вршац), остала привреда Баната одвија се у индустријским зонама у мањим центрима. На подручју Баната уочена је и недовољна искоришћеност туристичких потенцијала. Такође, степен урбанизације је релативно низак што доприноси да скоро половина становништва нема широк приступ различитим услугама и нивоима животног стандарда.

Посебан развојни импулс пружа ИПА програм прекограничне сарадње између суседних региона Мађарске, Румуније и Србије за период 2007-2013. година. Циљ ових програма је постизање избалансираних и одрживог социо-економског развоја пограничних подручја. Генерално, акценат се ставља на туризам и цео сектор услуга, профитабилну пољопривредну производњу, подизање конкурентности кроз боље искоришћавање локалних ресурса и привлачење инвестиција.

Бачка

Кључна развојна ограничења која карактеришу Бачку су структурна неравнотежа и велики број незапослених, неискоришћеност постојећих производних капацитета, екстензивна пољопривредна производња, демографски раст, слаба повезаност универзитета и развојно-истраживачких институција са привредом, еколошки проблеми, недовољна искоришћеност туристичких потенцијала и др. Унутаррегионални несклад огледа се у различитом нивоу инфраструктурне изграђености, неусклађеној технолошкој структури капацитета прерађивачке индустрије, као и у висини стварања бруто додате вредности.

Значајан развојни потенцијал представљаће изградња и коришћење коридора, што је претпоставка за већу инвестициону, инфраструктурну, привредну и социјалну активност. Граница са постојећим и будућим државама-чланицама ЕУ омогућила је укључивање у европске претприступне програме у сарадњи са граничним подручјима Хрватске.

3.7.2. Коришћење земљишта**Стање коришћења укупног земљишног фонда**

Према подацима РГЗ у 2005. години, од укупног земљишног фонда у АП Војводини које износи 2 156 734,98 ha пољопривредно земљиште износи 1 650 166,84 ha или 76,51%, шумско земљиште 135 534,66 ha или 6,28%, грађевинско земљиште 243 136,13 ha или 11,50% и остало земљиште 127 905,63 ha или 5,94%.

Међутим, упоређујући ове податке са подацима о грађевинском земљишту који се воде у Регистру донете планске и урбанистичке документације у АП Војводини³⁰ евидентирана је разлика, односно површина грађевинског земљишта је већа за око 4800 ha у односу на податке РГЗ-а. Ова разлика се појављује због методолошки различитог начина вођења евиденција, што је последица неусаглашених одредби Закона о планирању и изградњи и закона које примењује РГЗ.

Плански документ на основу кога се могу пратити промене у коришћењу земљишта је Просторни план Републике Србије из 1996. године, међутим не у потпуности, јер је овим планом дефинисана планска намена земљишта у односу на пољопривредно, шумско и остало земљиште, без категорије грађевинског земљишта.

Планирани биланси коришћења земљишта у овом планском документу нису остварени, односно није се остварио примарни циљ који се односио на штедњу, рационално коришћење и заштиту природних ресурса, посебно пољопривредног и шумског земљишта.

Анализирајући промене у начину коришћења земљишта у односу на претходне периоде евидентно је смањење површина шумског и пољопривредног земљишта а знатно повећање површина "осталог" земљишта. Реално је претпоставити да је на повећање осталих површина највише утицало повећање грађевинског земљишта.

Грађевинско земљиште

Према подацима РГЗ-а у 2005. години укупна површина грађевинског земљишта у АП Војводини износила је 243136,13 ha односно 11,5% од укупног подручја Војводине, што је знатно већа заступљеност у односу на просечну у Републици (9%). Такође, грађевинско земљиште Војводине чини око 35% од укупног грађевинског земљишта Србије, док у укупном земљишту Републике учествује са 27,8%, у укупном републичком становништву са 27,1%, а у градском са 27,3%. *Претходно значи да Војводина располаже значајнијим грађевинским потенцијалом у односу на Србију.*

Од укупне површине грађевинског земљишта у АП Војводини око 63% је грађевинско земљиште у грађевинском подручју, а око 37% грађевинско земљиште ван грађевинског подручја. У поређењу са просеком за Србију, где је однос ове две категорије грађевинског земљишта 52,6% према 47,4%, види се да је *удео грађевинског земљишта у грађевинском подручју Војводине знатно већи у односу на републички просек.*

Укупно земљиште у грађевинском подручју Војводине износи 153625,93 ha, од чега је око 47% (73202,74 ha) градско грађевинско земљиште (које је билансирано у складу са одлукама о утврђивању градског грађевинског земљишта донетим од стране надлежних органа локалне самоуправе а у складу са законима којима је у претходним периодима уређивана област грађевинског земљишта). Грађевинско земљиште ван грађевинског подручја, према истом извору износи 89510,92 ha.

³⁰ ЈП Завод за урбанизам Војводине

Детаљнија анализа на нивоу округа показује да постоје одређене специфичности у погледу учешћа грађевинског земљишта у укупном, као и структуре грађевинског земљишта.

Највеће учешће грађевинског земљишта у укупном земљишту је у Севернобанатском округу (14,7%), а затим у Јужнобачком округу (13,8%) а најниже има Западнобачки округ (9%).

Табела 54. Укупно и грађевинско земљиште по окрузима – 2005. година

Округ	Земљиште			Грађевинско земљиште у %		
	укупно -у ha-	грађевинско -у ha-	% грађ. зем у укупном	Укупно	Градско грађ.	Остало грађ.зем.
Северно бачки	178 400	18 729	10,5	100,0	25,1	74,9
Западно бачки	242 000	21 729	9,0	100,0	28,3	71,7
Јужно бачки	401 600	56 038	13,8	100,0	37,5	62,5
Средње банатски	325 600	31 121	9,6	100,0	20,3	90,4
Северно банатски	232 900	34 383	14,7	100,0	55,9	85,2
Јужно банатски	424 500	42 783	10,1	100,0	21,4	89,9
Сремски	348 600	38 352	11,0	100,0	17,2	82,8
АПВ	2 153 600	243 135	11,3	100,0	30,11	69,9

Извор података: РГЗ

Највеће учешће градског грађевинског земљишта у укупном грађевинском земљишту је у Севернобанатском округу (55,9%), а затим у Јужнобачком округу (37,5%). Регион Бачке има учешће градског грађевинског земљишта у укупном грађевинском земљишту изнад републичког просека (33,2% и 28,0% респективно), док је регион Баната³¹, са учешћем од 11%, знатно испод републичког просека.

Следећи показатељ коришћења грађевинског земљишта односи се на густину насељености. Просечна густина насељености укупног грађевинског земљишта (укупан број становника/1ha укупног грађевинског земљишта) за Војводину износи 8,4 st/ha, што је ниже од републичког просека (10,8 st/ha). Густина насељености по регионима¹ је следећа: Бачка – 10,44 st/ha, Банат – 6,35 st/ha, Срем – 8,76 st/ha.

Табела 55. Густина насељености

Округ	Становништво			грађевинско земљиште			број становника на 1 ha	
	Укупно	Градско	% градског у укуп.	укупно	градско грађ.	остало грађ.зем.	становник/1 ha грађ. земљишта	град.стано вник/1 ha град. грађ. земљишта
Северно бачки	200140	123897	61,9	18729	4703	25,1	10,7	26,3
Западно бачки	214011	110195	51,5	21729	6159	28,3	9,8	17,9
Јужно бачки	593666	399854	67,3	56038	21044	37,5	10,6	19,0
Средње банатски	208456	100449	48,2	31121	6313	20,3	6,7	15,9
Северно банатски	165881	102058	61,5	34383	192033	55,9	4,8	5,3
Јужно банатски	313937	174582	55,6	42783	9169	21,4	7,3	19,0
Сремски	335901	141260	42,0	38352	6582	17,2	8,8	21,5
АПВ	2031992	1152794	56,7	243136	73203	30,1	8,4	15,5
Србија	7498001	4225896	56,4	695415	194441	28,0	10,8	21,7

Извор података: РГЗ и Завод за статистику РС

На нивоу округа такође постоје одређене разлике. Највишу насељеност укупног грађевинског земљишта имају Севернобачки (10,7 st/ha) и Јужнобачки округ (10,6 st/ha), док најнижу густину насељености има Севернобанатски округ (4,8 st/ha).

Користећи ажуриране податке из Регистра донете планске и урбанистичке документације могли су се за подручје АПВојводине извести показатељи о коришћењу односно настањености грађевинског подручја не само на нивоу општина већ, што је веома значајно, на нивоу градских и осталих насеља.

Анализа густине насељености грађевинских подручја указује на разлике између градских и осталих насеља у Војводини. Уколико се у обзир узму сва грађевинска подручја густина насељености износи 13,2 st/ha. Густина насељености градског грађевинског земљишта износи 15,5 st/ha, док густина насељености осталог грађевинског подручја износи 10,8 st/ha. Наведени подаци су нижи у односу на просек за Републику Србију. Уколико се подручје АПВ пореди са другим деловима Србије одступања су још већа. Број становника по 1 ha грађевинског земљишта износи у Војводини 8,4 а у другим деловима Србије 12,1. Број градског становништва на 1 ha градског грађевинског земљишта у Војводини износи 15,5 а у другим деловима Србије 25,3.

Разлике у густини настањености последица су утицаја природних, демографских, економских, историјских и других чинилаца на коришћење грађевинског земљишта. Оне такође указују на значајан потенцијал грађевинског земљишта у АП Војводини у смислу његовог рационалнијег коришћења како у погледу стамбене изградње, тако и у погледу изградње привредних, пословних и других објеката.

За билансирање грађевинских земљишта насеља Војводине коришћени су подаци Регистра донете планске и урбанистичке документације. Према евиденцији Регистра (стање децембар 2009. година). У АП Војводини донет је 31 просторни план општине, 3 плана су у фази доношења, 9 планова у фази нацрта и 2 плана у фази концепта.

На основу евиденције Регистра утврђено је да планирана површина грађевинских подручја насеља у Војводини износи 158426,64 ha што, у односу на податке РГЗ-а представља одступање од 4800,71 ha, а код грађевинских подручја градских насеља (у АП Војводини износи 76425 ha) одступање износи 3223 ha. Треба нагласити да Регистар не располаже информацијом о томе да ли су планиране границе грађевинских подручја уведене у катастар, као ни информацијом да ли је у односу на њих дошло до промена.

Табела 56. Планиране површине грађевинских подручја

Округ	Планирана површина грађевинских подручја -ha-
Северно бачки	12737,30
Западно бачки	16742,06
Јужно бачки	38905,61
Средње банатски	18210,49
Северно банатски	15552,80
Јужно банатски	29871,02
Сремски	26407,36
АП Војводина	158426,64

Извор података: Регистар донете планске и урбанистичке документације, ЈП Завод за урбанизам Војводине

На основу података Регистра извршена је анализа "снабдевености" становништва грађевинским земљиштем по величинским групама насеља по планској документацији, као једним од података о рационалности коришћења грађевинског земљишта.

Анализирани подаци указују на већу просечну расположивост (m² по становнику) грађевинским земљиштем у сеоским насељима у односу на градска насеља, као и на већу расположивост у мањим градским насељима односно општинским центрима. Уочљиво је да расположивост становништва грађевинским земљиштем расте са смањењем популационе величине насеља, и обратно.

Табела 57. Распоживост земљиштем по величинским категоријама градских насеља

Велич.катег.	Број стан. у вел.катег.	m ² грађ.повр. у вел.катег.	Прос. m ² /ст. у вел.катег.	Индекс односа	
				Просек АПВ = 100,0	Прос.нај.вел.кат. = 100,0
150-200.000ст.	191.405	109.082.100	569,9	97,0	48,8
100-150.000ст.	107.726	82.036.500	761,5	110,6	65,1
50-100.000ст.	262.204	175.922.800	670,9	78,7	57,5
40-50.000ст.	41.935	22.819.500	544,2	72,6	46,6
30-40.000ст.	68.852	34.578.800	502,2	93,8	43,0
20-30.000ст.	127.679	82.774.100	648,3	114,8	55,5
10-20.000ст.	202.459	160.751.580	794,0	114,8	68,0
5-10.000ст.	69.488	57.714.500	831,0	120,2	71,2
До 5.000ст.	32.358	37.759.700	1.166,9	168,8	100,0
Укупно/просек	1.104.106	763439580,0	691,4	100,0	

Извор података: Регистар донете планске и урбанистичке документације, ЈП Завод за урбанизам Војводине, Завод за статистику РС

Најмање површине грађевинског земљишта по становнику имају највећи војвођански градови: Зрењанин (496,69 m²/st), Кикинда (544,29 m²/st), Сремска Митровица (565,69 m²/st), Нови Сад (569,9 m²/st), као и величинска група градова са 20-30.000 становника (између 600 и 750 m²/st). Насупрот, остала насеља имају на располагању значајно веће површине грађевинских реона на располагању (у просеку преко 190 m²/st односно око 28% више), а насеља у величинској категорији до 5000 становника имају просечно два пута веће расположиве површине (1167 m²) по становнику.³²

Оцена стања и проблема у коришћењу и управљању грађевинског земљишта

Грађевинско земљиште насеља АП Војводине представља значајан развојни потенцијал, који у претходним периодима није на адекватан начин валоризован. Основна карактеристика је много већа површина грађевинског земљишта по становнику у односу на друга подручја Републике Србије, као последица више фактора. То је, пре свега, последица наслеђене (традиционалне) просторне структуре војвођанских насеља у којима је пољопривреда била доминантна делатност. Карактеристике пољопривредне производње захтевале су адекватну величину и просторно-организациону структуру парцеле пољопривредног домаћинства, што се одразило и на просторну величину војвођанских насеља. Последњих деценија остварене су значајне промене, како у погледу смањења броја искључиво пољопривредних домаћинстава, тако и у погледу технологије пољопривредне производње. Величина пољопривредних површина и парцела у већини војвођанских насеља данас није у корелацији са бројем пољопривредних домаћинстава, као ни са технолошким захтевима савремене и светски конкуретне пољопривредне производње. Нажалост, благовремени просторни одговор на ове промене је изостао како због нерешених имовинско-правних односа, тако и због одсуства адекватних механизма земљишне и пореске политике.

Други фактор је што су потребе за простором намењеним новој изградњи стамбених, пословних и других објеката реализоване проширењем грађевинских подручја насеља на њихове рубне пределе, уместо коришћењем унутрашњих просторних потенцијала насеља.

Следећи значајан фактор који је утицао на динамику проширења грађевинских подручја (углавном у Сремском и Јужно бачком округу) је механички прилив становништва у 90-тим годинама прошлог века. Проширење грађевинских подручја је у великом броју случајева реализовано кроз нелегалну изградњу, након које је следила изградња планске и урбанистичке документације којом су "покривани" такви захвати у простору. Узроке оваквих кретања треба тражити, пре свега,

³¹ Баната обухвата збир банатских округа, а не географску област Баната (урачунате су општине Кањижа, Сента и Ада, које географски припадају Бачкој)

³² Извор података: Регистар донете планске и урбанистичке документације, ЈП Завод за урбанизам Војводине

у сфери политике која није имала рационалну стратегију усмеравања израженог механичког прилива становништва, у том периоду. Такође, одсуство стратегије регионалног развоја (до 2007. године) уз изостајање ефикасних механизма за њено спровођење (након доношења стратегије 2007. године) допринело је даљим неконтролисаним миграционим кретањима унутар АП Војводине.

Поред наведених фактора, неадекватно уређени својински односи врло често су усмеравали изградњу на државно земљиште, као и на атрактивне локације уз друмску инфраструктуру на прилазима насеља. То је резултирало формирањем нерационалних просторних структура и, у многим деловима Покрајине, деградацијом карактеристичног војвођанског предела. Заостајање у развоју брзих и квалитетних транспортних мрежа додатно је допринело процесима концентрације нарочито у подручју Новог Сада.

Општа је оцена да постоје резерве грађевинског земљишта у оквиру грађевинских подручја војвођанских насеља и да оне представљају изузетан потенцијал који може бити стављен у функцију будућег развоја само кроз адекватну планерску, земљишну и пореску политику.

Неодговарајући резултати капитализације грађевинског земљишта (локација) последица су делом слабости и решења претходног система управљања грађевинским земљиштем (инструмената, административних процедура, одсуства тржишта земљишта и др.), који је омогућавао трансакције са земљиштем без опорезивања земљишне ренте. Из тих разлога се капитализација вредности грађевинског земљишта углавном врши од стране различитих учесника у ланцу промета – власника пољопривредног земљишта, посредника, инвеститора стамбених и пословних објеката и других, док је обавеза улагања у опремање и уређење грађевинског земљишта на властима. Међутим, потребно је указати и да се део слабости налазио у самој локалној заједници, односно организацијама које су газдовале грађевинским земљиштем, које нису користиле све законске могућности, било да повећају приходе од земљишта било да створе одређене погодности да привуку нове инвеститоре. У прилог овог закључка најбоље говоре успешне општине (Инђија, Пећинци, Нови Сад и др.)

Из извршених анализа може се закључити да не мали број општина није искористио законске могућности да инвеститорима створи повољнији пословни амбијент, омогућујући плаћање накнаде за уређивање грађевинског земљишта уз већи број рата или давањем попушта за оне инвеститоре који једнократно плаћају целокупан износ ове накнаде. Такође, један број општина није у довољној мери уважао елементе који одражавају рентни земљишни потенцијал (зоне, комуналну опремљеност) за диференцирање јединичне вредности накнаде.

Анализа раније праксе показује да један број општина није користио законске могућности за наплату накнаде за коришћење, а од оних које су наплаћивале један број није у довољној мери уважавао елементе за оцену повољности земљишта (комунална опремљеност, положај) са аспекта корисника простора (становање, пословање) и на тај начин извршио диференцирање ренте. Најчешће се радило о банатским, мање развијеним, општинама. С обзиром да је прошао кратак временски период од доношења новог Закона и да се још нису створиле све претпоставке за укидање накнаде за коришћење и прелазак на пореске механизме, не може се говорити о резултатима овог Закона.

3.8. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ИНФОРМАТИЧКА ОСНОВА

3.8.1. Институционални развој

Укупан амбијент у оквиру кога се реализују активности везане за просторни развој подручја АП Војводине чине:

- постојећи законодавни оквир,
- мрежа управних институција на републичком, покрајинском и локалном нивоу, које имају надлежности у просторном и урбанистичком планирању;
- мрежа институција за просторно и урбанистичко планирање;
- међународни документи (конвенције, споразуми, пројектни и други документи) које је прихватила Република Србија, а који су од значаја за просторни развој АП Војводине.

Легислативни оквир

Основни закон којим се регулишу питања од значаја за уређење простора је Закон о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09 и "Службени гласник РС", бр. 81/09). Овим Законом, између осталог, уређују се услови и начин уређења простора, утврђују документи просторног и урбанистичког планирања и процедуре њихове израде и доношења, а такође и надлежности и обавезе различитих актера у процесу израде, доношења и спровођења докумената просторног и урбанистичког планирања.

Доношењем Закона о утврђивању надлежности АП Војводине ("Службени гласник РС", бр. 99/2009) и Статута АП Војводине прецизиније су дефинисане надлежности Покрајине у области просторног планирања, регионалног развоја и изградње објеката.

Скупштина АП Војводине доноси регионални просторни план АП Војводине и обласне планове за ниво НСТЈЗ и просторне планове подручја посебне намене за подручја која се у целисти налазе на територији Покрајине. Секретаријат за архитектуру, урбанизам и градитељство обавља послове управе везане за просторно планирање и урбанизам, иницира израду просторних планова које доноси Покрајина, прати стање у простору, води евиденцију о донетој планској и урбанистичкој документацији и врши инспекцијски надзор.

Такође, Скупштина АП Војводине је основала Јавно предузеће за просторно и урбанистичко планирање и пројековање (ЈП "Завод за урбанизам Војводине") ради трајног обављања стручних послова просторног и урбанистичког планирања од стратешког значаја за Републику Србију, а који се односе на територију АП Војводине. Републичка агенција за просторно планирање има своју организациону јединицу за територију АП Војводине у Новом Саду.

Скупштина локалне самоуправе доноси, након спроведене законске процедуре, просторни план општине – града и урбанистичке планове за насељена места, делове насеља и грађевинско земљиште ван градског грађевинског земљишта. За послове урбанизма у општинама су надлежна одељења за урбанизам у оквиру општинске управе, док су у градовима то секретаријати за урбанизам, градска управа за урбанизам и стамбене послове или градска управа за планирање и изградњу.

Планска и урбанистичка документа могу да израђују предузећа, односно правна лица уписана у одговарајући регистар, а израдом планова могу да руководе одговорни планери, односно одговорни урбанисти.

Наведене институције управног, јавног и стручног карактера чине законом утврђени оквир, унутар кога се реализују различите функције и активности управљања просторним развојем:

- припрема, координација, израда, усвајање и спровођење планских и урбанистичких докумената;

- учешће јавности и заинтересоване јавности у процесу израде планских и урбанистичких докумената;
- контрола спровођења усвојених докумената од стране надлежних инспекцијских органа, као и путем извештавања органа који је донео план о току његове реализације и евентуалним проблемима у реализацији.

Планови и планирање

Просторно планирање у АП Војводини има дугу традицију која се огледа у изради Просторног плана Покрајине, читавог низа просторних планова подручја посебне намене као и просторних планова јединица локалне самоуправе.

Први Просторни план АП Војводине донет је 1978.; 1989. године рађене су измене и допуне овог Плана, али нажалост нови документ није донет. Такође је 1981. године донет и Регионални просторни план Фрушке горе, као и низ просторних планова јединица локалне самоуправе.

Доношењем Закона о планирању и уређењу простора и насеља ("Службени гласник РС", бр. 44/95) промењена је пракса израде планске документације у смислу да просторни планови општина нису више постојали, а проблеми уређења међунасељских подручја делимично су решавани израдом планова мрежа међунасељске инфраструктуре.

Закон о планирању и изградњи из 2003. године ("Службени гласник РС", бр. 47/2003) у многоме је оживео активности на изради просторних планова различитих категорија тако да је у периоду 2003.-2009. година у АП Војводини израђено 6 просторних планова подручја посебне намене, а у изради су још 4 плана из ове категорије. Посебни резултати остварени су у изради просторних планова општина, тако да је до израде овог Концепта урађено и донето 32 просторна плана јединица локалне самоуправе, док је пред завршетком 13 просторних планова.

Иако је Законом била предвиђена могућност израде просторних планова за више јединица локалне самоуправе, она ни у једном случају није реализована. Основни разлог због кога се није приступило изради оваквих планова лежи у нерешеним проблемима институционалног уређења регионалног развоја, одсуству средњег, регионалног нивоа управљања просторним развојем и неразвијеним механизмима и институцијама међуопштинске сарадње у циљу усклађивања развојних и просторних планова на нивоу више јединица локалне самоуправе.

Институционална и кадровска опремљеност

Институционална и кадровска опремљеност за планирање просторног развоја у АП Војводини је релативно развијена, нарочито ако се имају у виду друга подручја у Републици.

Основни недостатак представља одсуство институција за међуопштинску и регионалну координацију.

3.8.2. Информационо-комуникационе технологије (ИКТ)

Могућност приступа одређеном подручју путем информација је у директној вези са степеном расположивости и доступности информационих и комуникационих технологија (ИКТ) посматраног подручја.

Одсуство или низак степен заступљености и развијености ових технологија у великој мери снижава атрактивност одређеног подручја за пословање и обрнито.

Оцена степена информатичке приступачности не може се прецизно урадити с обзиром да званичних статистичких података за подручје АП Војводине у овој области нема довољно, као и да су информације добијене са локалног нивоа врло непоуздане. На основу неких истраживања која су извршена на републичком нивоу, може се оценити да је развој информационог друштва у савременом смислу тек почео. Разлози за то у првом реду леже у ниском стандарду становништва.

Развој и примена ИКТа се може посматрати као:

- чинилац просторног развоја;
- ново окружење управљања, односно планирања просторног развоја.

Опредељења за интегрални приступ просторном развоју АП Војводине заснована су на документима који се тичу развоја ИКТа и његове интеграције са просторним развојем Србије:

1. Стратегија и Акциони план развоја информационог друштва,
2. Национална стратегија одрживог развоја,
3. Национална стратегија привредног развоја и
4. Стратегија и Акциони план развоја телекомуникација.

Усвојени закони и подзаконска акта посебно значајни за регулисање развоја и примене ИКТа су: Закон о информационој систему Републике Србије, (Сл. гл. РС, 12/96), Уредба о програму развоја информационог система Републике Србије (Сл. гласник РС бр. 3/97), Закон о електронском потпису, Закон о телекомуникацијама (Сл. гл. РС 44/03, 36/06).

Институције које су посебно битне за развој и примену ИКТа у Србији и АП Војводини су Републички завод за статистику, Републички завод за информатику и Интернет. Њихова истраживања се користе за оцену стања приступа и коришћења рачунара и интернета, као и развоја еУправе.

Информационо комуникационе технологије као ново окружење планирања просторног развоја, такође имају свој утицај путем: измене начина и квалитета рада, бржег, јефтинијег и временски и просторно неограниченог приступа великој количини података, боље сарадње свих учесника у процесу управљања развојем. Подршку управљању односно планирању просторног развоја пружају бројна средства као што су географски информациони системи, експертни системи и софтверски производи за интерактиван рад у групама. Уз њихову употребу, време потребно за израду просторних планова је значајно краће, а број учесника у процесу планирања је значајно већи. Информационо комуникационе технологије се могу користити у свим фазама просторног планирања, у решавању проблема на различитим просторним нивоима, у анализи, симулацији и моделовању система, као и при доношењу решења и одлука и праћењу њихове реализације.

У складу са Одлуком Скупштине АП Војводине о оснивању ЈП "Завод за урбанизам Војводине", а на иницијативу Покрајинског секретаријата за архитектуру, урбанизам и градитељство у Заводу за урбанизам Војводине се од 2003. године обављају послови на формирању информационог система о простору Војводине. Ови послови имају карактер сталних послова и у континуитету се обављају од 2003. године, а финансирају се из буџета АП Војводине.

Нумерички модули система обухватају становништво, станове, домаћинства, привреду, непривреду, природне карактеристике, заштиту природе, непокретна културна добра, саобраћајну, енергетску, водну, гасоводну и нафтоводну инфраструктуру.

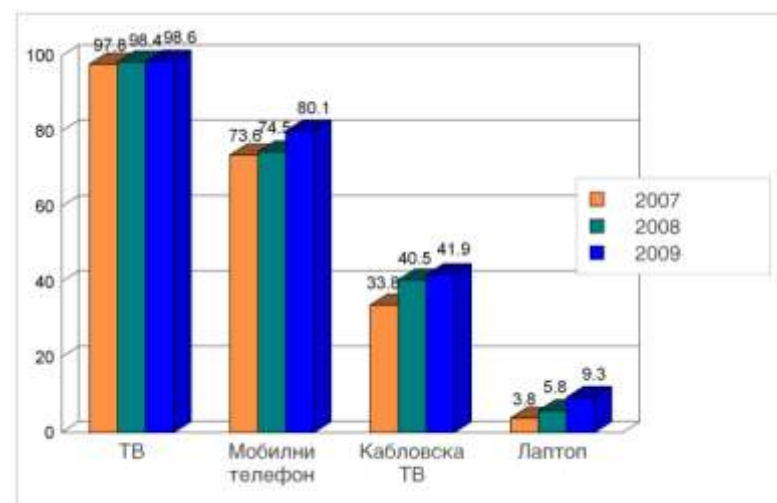
Графичке модуле система чине дигитализоване топографске карте различитих размера, основна државна карта и катастарски планови за које је извор Републички геодетски завод. У оквиру графичких модула, налазе и различите тематске карте у дигиталној форми које су векторизоване и као такве се могу користити за различите обраде и прорачуне према захтевима конкретних задатака.

Резултати истраживања о стању ИКТа

Како посебна истраживања о стању ИКТа за подручје АП Војводине нису вршена у овом приказу наводе се резултати истраживања које је спроведено у Републичком заводу за статистику а везано је за употребу ИКТа у Републици Србији 2009 године, према коме 98,6% домаћинства поседује ТВ, 80,1% мобилни телефон, а кабловску ТВ 41,9%.

Од укупног броја домаћинства 9,3% поседује лаптоп, што је повећање од 3,5% у односу на 2008. годину, 5,5% у односу на 2007. годину, а 7,8% у односу на 2006. годину.

Графикон 17. Уређаји заступљени у домаћинствима (%)

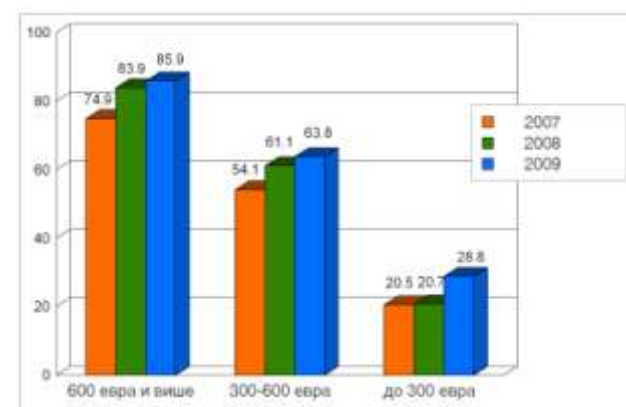

Рачунар поседује 46,8% домаћинства у Републици Србији, што је повећање од 20,3% у односу на 2006. годину.

Различите територијалне целине имају различиту заступљеност рачунара у домаћинствима: у Београду износи 59,8%, у **АП Војводини** 46,1%, а у централној Србији 41,3%.

Такође, разлике су видљиве и кад је реч о заступљеност рачунара у урбаном и руралном делу Србије: 56% наспрам 33,6%.

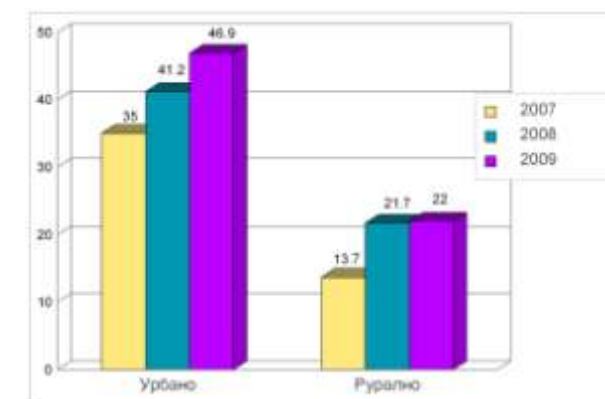
Графикон 18. Процент домаћинства која поседују рачунар, према висини прихода (%)

Интернет прикључак има 36,7% домаћинства у Републици Србији, што је увећање од 3,5% у односу на 2008. годину, 10,4% у односу на 2007. годину, а 18,2% у односу на 2006. годину.

Интернет прикључци су најзаступљенији у Београду и износе 48,6%. У **АП Војводини** је заступљеност 37,9%, а у централној Србији 30,5%.

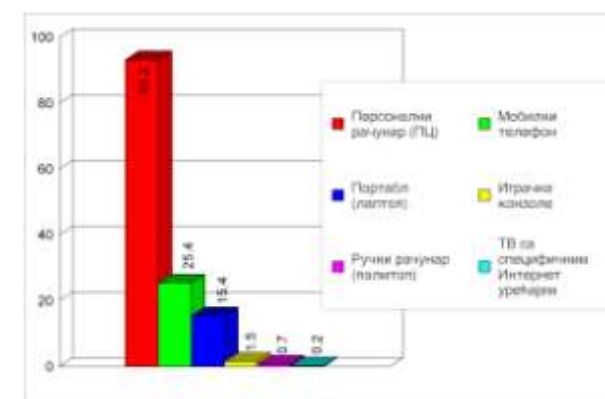
Графикон 19. Процент домаћинства која поседују интернет прикључак, према типу насеља

Интернет прикључак углавном поседују домаћинства која имају месечни приход који је већи од 600 евра (82,0%), док је учешће домаћинства с приходом до 300 евра свега 17,9%.

За приступ интернету 93,2% домаћинства користи персонални рачунар, 25,4% мобилни телефон и 15,4% лаптоп, при чему је уочена тенденција умањивања приступа преко персоналног рачунара.

Графикон 20. Уређаји помоћу којих се приступа интернету (%)

У вези с типовима конекције (начином приступања Интернету), домаћинствима је било понуђено да изаберу више понуђених одговора. На основу добијених резултата, од укупног броја домаћинства која поседују Интернет прикључак, DSL (ADSL) има 39,5% домаћинства, модемску конекцију поседује 29,3%, кабловски Интернет 23,4%, а WAP и GPRS (мобилни телефон) 18% домаћинства.

Примећује се велика промена у коришћењу модемске конекције у временском периоду који је био обухваћен овим истраживањем. Показује се смањење коришћења модемске конекције за 21,8% у односу на 2008. годину, а 44,1% у односу на 2007. годину. То је, пре свега, последица раста употребе широкопојасне (broadband) конекције.

У Републици Србији 22,9% домаћинства има широкопојасну (broadband) Интернет конекцију, што је увећање од 7,4% у односу на 2008. годину, а 15,6% у односу на 2007. годину.

Ове врста Интернет конекције је најзаступљенија у Београду 37,6%, у АП Војводини 23%, а најмања је у централној Србији 16,1%.

Широкопојасну (broadband) Интернет конекцију углавном поседују домаћинства која имају месечни приход који је већи 600 евра (58,3%), док је удео домаћинстава са приходом до 300 евра свега 9,1%.

Када упоредимо заступљеност ове врсте Интернет конекције у урбаном и руралном делу Србије такође се уочавају значајне разлике: 33,7% наспрам 7,4%.

У Републици Србији је 49,3% лица у последња три месеца користило рачунар, 2,7% лица је користило рачунар пре више од три месеца, а 3,3% пре више од годину дана. Насупрот томе 44,7% лица никада није користило рачунар.

За 3,3% се увећао број корисника рачунара у односу на 2008. годину, 7,6% у односу на 2007. годину, а 12,1% у односу на 2006. годину.

Мобилни телефон користи према резултатима истраживање 82,3% становништва, док је тај податак за 2008. годину 81%, а за 2007. годину 76,8%.

Преко 4 760 000 лица користи мобилни телефон. У односу на 2008. годину, тај број повећао се за нешто више од 110 000.

У Србији је 38,1% лица користило Интернет у последња три месеца, 3,6% користило га је пре више од 3 месеца, а 1,9% пре више од годину дана. Насупрот томе 56,4% испитаника никад није користило Интернет. За 2,8% повећао се број корисника Интернета у односу на 2008. годину, за 9% у односу на 2007. годину, а за 12% у односу на 2006. годину.

Према истраживању међу Интернет корисницима 12,9% испитаника користи Интернет сервисе уместо да остварује личне контакте или да посећује јавне установе или органе администрације, док је 51,1% испитаних заинтересовано за ту могућност, али је тренутно не користи. Од оних који користе Интернет 36% испитаника уопште није заинтересовано за ту могућност.

Преко 285 000 лица користи електронске сервисе јавне управе. У односу на 2008. годину, за нешто више од 25 000 повећао се број лица која користе електронске сервисе јавне управе.

Резултати истраживања показују да 97,8% предузећа на територији Републике Србије користи рачунар у свом пословању, што је увећање од 0,1% у односу на 2008. годину.

Заступљеност рачунара највећа је код великих предузећа (предузећа с више од 250 запослених) и средњих предузећа (предузећа са 50-249 запослених) и износи 100%, док заступљеност рачунара у малим предузећима (10-49 запослених) износи 97%.

У зависности од територијалне целине варира и заступљеност рачунара у предузећима: у Београду 98,5%, у **АП Војводини** 98,2%, а у централној Србији 96,4%. Истраживање такође показује да 68,9% предузећа поседује Wire based LAN, 43,7% Интранет, 34,7% Wireless LAN, док 12,2% предузећа поседује Extranet.

Од укупног броја предузећа у Републици Србији 94,5% има Интернет прикључак, што је увећање од 3% у односу на 2008. годину, 3,9% у односу на 2007. годину, а 4,3% у односу на 2006. годину.

Истраживање анализом предузећа према величини показује да од укупног броја великих предузећа Интернет прикључак поседује 100%. У средњим предузећима, Интернет прикључак има 97,7% предузећа. Ситуација је врло слична и код малих предузећа, где 93,4% тих предузећа има Интернет прикључак.

Од укупног броја предузећа која имају Интернет прикључак, 69,1% предузећа користи електронске сервисе јавне управе, што чини повећање од 8,2% у односу на 2008. годину, 8,6% у односу на 2007. годину, а 20,5% у односу на 2006. годину. 30,9% предузећа не користи ту могућност.

Од укупног броја 67% предузећа која имају Интернет прикључак поседује веб сајт.

Разлике постоје и у зависности од територијалне целине. У Београду, веб сајт поседује 78,2% предузећа, у **АП Војводини** 66,3%, а у централној Србији 55,3%.

4. SWOT АНАЛИЗА

	ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ	
	СНАГЕ	СЛАБОСТИ
ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Преко 1700000 ha обрадивог земљишта врхунског квалитета; - једна од највиших у Европи релација укупних површина пољопривредног земљишта по становнику (0,88 ha/st); - природне погодности за ширење органске производње воћа, поврћа и др.; - виноградарски рејони са вишевековном традицијом у гајењу винове лозе и производњи врхунских вина. 	<ul style="list-style-type: none"> - Захваћеност великог дела пољопривредног и другог земљишта различитим степенима еолске ерозије; - непостојање пољозаштитних појасева заштитног и ваншумског зеленила; - стихијско заузимање пољопривредних земљишта у непољопривредне сврхе, посебно у рубним зонама градова и дуж саобраћајница; - неразвијено тржиште пољопривредног земљишта; - јако ниске релације стоке према земљишту; - слабо искоришћене могућности наводњавања; - недовољно развијени институционални капацитети за управљање земљиштем и слаба координација активности органа извршне власти у домену заштите земљишта.
ШУМЕ И ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Шумарска политике и Стратегија развоја шумарства Републике Србије; - очување биолошког и предеоног диверзитета; - производња биомасе и енергије и акумулацију и потрошњу CO₂; - потенцијал за производњу хране; - обезбеђивање еколошких и социјалних функција шума. 	<ul style="list-style-type: none"> - Недовољна шумовитост; - неповољно затечено стање шума; - загађивање шумског земљишта, ваздуха и вода у шумским подручјима глобалним емисијама; - недостатак података о стању приватних шума на локалном нивоу; - застарелост и неусклађеност закона у односу на вишефункционални приступ коришћењу; - финансијска непокривеност негативног биланса трошкова пошумљавања, неге и заштите шума, и социоеколошких функција шума; - нерешени имовински односи; - велики проценат заштићених површина на шумским површинама јавних предизећа.
МИНЕРАЛНЕ СИРОВИНЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Висока поузданост истражних и експлоатационих података о минералним сировинама; - билансне резерве неметаличних сировина обезбеђују одржавање садашњег интензитета производње са могућим трендовима повећања производње ових сировина; - резерве опекарске глине обезбеђују садашњу производњу у наредних 100 година; - резеве лапорца за цементну индустрију обезбеђује садашњу производњу цемента у наредних 130 година; - Резерве кречњака обезбеђују садашњу производњу цемента за 55 година; - садашња производња нафте и гаса са тенденцијом повећања производње у посматраном периоду утиче на смањење енергетске зависности Србије; - досадашња приватизација водећих предузећа у области прераде минералних сировине обезбеђује потенцијалне могућности брзог трансфера резултата савремених истраживања и примене најновијих метода у области истраживања и експлоатације минералних сировина. 	<ul style="list-style-type: none"> - АП Војводина има мали број минералних сировина и у већини случајева ограничене резерве; - досадашња идентификована лежишта су углавном малих и средњих капацитета; - ниво подземних вода ограничава експлоатацију опекарских глине. Број средњих лежишта опекарске глине је веома мали. Експлоатација је еколошки неприхватљива; - мања лежишта опекарских глине нису довољно геолошки истражена. Квалитет глине је недовољно истражен, економичност експлоатације је на прагу рентабилитета. Експлоатација је еколошки неприхватљива; - у заштићеном простору НП Фрушка Гора идентификована су значајна лежишта неметаличних минералних сировина (грађевинско технички камен, цементни лапорац, опекарске глине, угљ). Дефинишу се као <u>геоеколошки конзервисане резерве</u>. Њихова експлоатација представља класичан еколошки конфликт и у супротности је са усвојеном стратегијом одрживог развоја Србије и Просторним планом Фрушке Горе; - рекултивација досадашњих експлоатационих простора представља посебно оптерећење буџета Србије и Војводине.
ВОДНИ РЕСУРС	<ul style="list-style-type: none"> - Довољни ресурси из формираних изворишта; - постојање више потенцијалних изворишта која могу да задовоље потребе становништва и индустрије у дугорочном периоду; - велики број малих изворишта што пружа сигурност водоснабдевања у ванредним приликама; - побољшан квалитет површинских вода на уласку из суседних земаља (Дунав, Тиса, Сава, Бегеј, Тамиш, ...) које су се придружиле ЕУ и примениле Оквирну директиву о водама ЕУ. - Велики број природних и вештачких језера и акумулација 	<ul style="list-style-type: none"> - Основни водоносни комплекс из кога се снабдева већина водоводних система у Војводини је оптерећен природним органским материјама („жута вода“), великом укупном минерализацијом, гвожђем, амонијаком, арсеном...; - скуп третман подземних вода основног водоносног комплекса да би се задовољили нормативи произашли из наше законске регулативе и Оквирних директива ЕУ; - недовољна истраженост потенцијалних изворишта воде за пиће; - свега 30% становништва је покривено јавним системом канализације; - изузетно лош квалитет воде у ХС ДТД.
	МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Синхронизовано укључивање јавних интереса за очување површина и плодности пољопривредног земљишта у развојне планове и програме водопривреде, шумарства, саобраћаја, образовања и др.; - веће уважавање социоекономског контекста мера које би требало применити у домену одрживог коришћења земљишта; - тржишно, производно и професионално повезивање породичних газдинстава на задружним или акционарским принципима; - јачање IPA и других извора међународне подршке пројектима одрживог управљања земљиштем. 	<ul style="list-style-type: none"> - Неповољан утицај климатских промена на агроэколошки потенцијал најплоднијих земљишта, доминантним делом лоцираних на аридним подручјима; - споро усклађивање прописа, мера и активности у вези с коришћењем и заштитом пољопривредног земљишта у политикама просторног и регионалног развоја, заштите животне средине, развоја пољопривреде, енергетике и другим секторским политикама; - за организовањем пољопривредне производње у условима стране конкуренције у понуди хране на домаћем тржишту.

ШУМЕ И ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Један од приоритета Европског партнерства; - коришћење страних инвестиција и домаћих фондова; - успостављање система одрживог управљања шумама у складу са потенцијалом; - увећање степена шумовитости и унапређивање затеченог стања шума; - заштита станишта, врста и генетског потенцијала који је део шумских екосистема; - рационалније коришћење укупних потенцијала шума у шумским подручјима. 	<ul style="list-style-type: none"> - Спорост у доношењу и неусаглашеност законских аката; - спорост у приступу одговарајућим фондовима на међународном нивоу; - недовољна институционална и кадровска покривеност; - неажурност у тренингу у односу на стицање знања о савременој улози шуме и потреби њеног интензивнијег очувања и заштите; - неефикасан систем финансирања вишенаменског коришћења укупних шумских потенцијала; - угрожавајући фактори (климатске промене, пожари, оркански ветрови, промена нивоа подземних вода, загађивање земље, воде и ваздуха у шумским подручјима и др.).
МИНЕРАЛНЕ СИРОВИНЕ	<ul style="list-style-type: none"> - Примена савремених метода за повећање производње нафте и гаса из нерентабилних лежишта; - детаљна истраживања савременим методама истражних простора нафте и гаса у циљу смањења енергетске зависности; - уз строго контролисане еколошке услове, постоји могућности већег коришћења резерви угља; - интензивније истраживање минералних сировина савременим методама; - обезбеђивање услова за концесиона улагања. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ограничен геолошки простор; - негативни трендови приватизације малих предузећа чија производња се заснива на минералном потенцијалу Војводине; - потенцијална неусаглашеност стратешких планова развоја приватизованих компанија са стратешким документима Србије и Војводине; - конфликти развојних пројекта у области минералних сировина и осталих развојних пројекта; - еколошки акциденти приликом производње или неконтролисаног изливања нафте; - недовољни материјални ресурси или слаба реализација планираних материјалних ресурса за истраживање и инвестиционо развојне програме; - политичке и економске супротности приликом доношења развојних програма; - просторни конфликти у поступку дефинисања коридора Јужни ток, ПЕОП и продуктовода и експлоатације садашњих и будућих лежишта минералних сировина; - ограниченост експлоатације минералних лежишта на границама НП Фрушка Гора.
ВОДНИ РЕСУРС	<ul style="list-style-type: none"> - Искоришћење Дунава као коридора VII у Европи; - постојање више потенцијалних изворишта у алувионима река; - заштита потенцијалних изворишта регионалног водоснабдевања; - примена Оквирне Директиве о водама ЕУ 60/2000; - рационално коришћење постојећих ресурса; - стављање под заштиту појединих водених површина. 	<ul style="list-style-type: none"> - Незаштићеност водних ресурса од загађења, како постојећих тако и планираних; - непостојање протокола за акцидентне ситуације; - изградња привредних капацитета у зонама заштите изворишта; - неконтролирано коришћење хемијских средстава у пољопривреди у заштићеним зонама изворишта.

СТАНОВНИШТВО, НАСЕЉА И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ		СНАГЕ	СЛАБОСТИ
ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ		- Постојање програма демографског развоја;	- Негативан природни прираштај; - емиграција младих из руралних подручја; - изражен процес старења становништва, посебно у руралним подручјима; - велики удео запослених у пољопривреди; - велика незапосленост.
МРЕЖА НАСЕЉА И ФУНКЦИОНАЛНА УРБАНА ПОДРУЧЈА		- европски коридори X и VII као предуслов трансграничног повезивања и сарадње; - подручје АП Војводине је већим делом покривено планском документацијом;	- Недовољно квалификована радна снага, посебно у руралним насељима; - недовољна инфраструктурна повезаност као ограничење за бољу интеграцију простора; - недовољно јака регионална и локална управа.
РАЗВОЈ ГРАДОВА И ОСТАЛИХ УРБАНИХ НАСЕЉА		- Полицентричност мреже насеља, повољна просторна дистрибуција градова и урбаних насеља, њихова географска позиција у оквиру међународног окружења и на националном нивоу;	- неартикулисани локалне политике развоја, конфликтни интереси; - недовољно коришћење функционалних веза у мрежи насеља, компаративних предности мреже, кластера; - урбано простирање - недовољна изграђеност или запушеност комуналне инфраструктуре; - незадовољавајући саобраћајни систем у градовима; - нарушавање предела и квалитета животне средине непланском изградњом објеката; - промена намене земљишта и губитак пољопривредног земљишта; - угроженост природног и културног наслеђа; - пораст еколошких проблема и еколошке угрожености.
РУРАЛНИ РАЗВОЈ		- повољне и још увек недовољно искоришћене географске и природне предиспозиције са биодиверзитетом изузетних својстава; - постојање регионалних/локалних специфичности; - значајан туристички потенцијал - са аспекта потрошње и развоја руралног туризма. - пребацити у туризам	- Значајна централизација развоја Новог Сада односу на остале потенцијалне центре развоја у АП Војводини; - недостатак јасно дефинисане стратегије и система финансирања руралног развоја; - неусклађеност школског образовног система (средњег, вишег и високог школства) са потребама руралног развоја и пружања знања применљивих у пракси; - лоше покривеност комуналном инфраструктуром у руралним подручјима, пре свега водоводне и канализационе мреже; - нерешен проблем комуналног отпада на регионалном нивоу;
ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	Образовање и васпитање	- одређени степен децентрализације јавних служби; - постојање одређеног облика предшколског образовања и васпитања у већини насеља Војводине - постојање основних школа у свим насељима Војводине; - мултикултуралност, мултинационалност и мултијезичност;	- Лоше стање објеката јавних служби, застарела опрема; - недостатак објеката за децу млађу од 6 година; - одређени степен неусаглашености образовних профила са захтевима тржишне привреде, неадекватан број одговарајућег струковног образовања; - недовољан број адекватног наставног особља (посебно припремљених за двопредметност и двојезичност), посебно у мање развијеним општинама; - забрињавајуће низак степен образовања сеоског становништва;
	Здравствена заштита	- Постојање објеката здравствене заштите у већини насеља у Војводини са припадајућим парцелама; - постојање одређеног облика здравствене заштите у већини насеља Војводине; - потенцијал квалификованог стручног кадра;	- Недовољан број лекара, посебно у мање развијеним општинама;
	Социјална заштита	- јачање професионалних капацитета запослених у социјалној заштити; - развој различитих модалитета социјалне заштите;	- недостатак различитих врста услуга социјалне заштите; - велики број корисника социјалне заштите; - неразвијен систем социјалних институција (јавне, јавно-приватне, приватне).
	Култура	- Развијена мрежа основних установа културе у Војводини; - велики број објеката културе у јавном сектору (државној својини), које је неопходно сачувати за ове потребе; - у локалним управама постепено јача свест о значају културних програма; - у Војводини постоји развијен институционални оквир мултикултуралности, који омогућава чињеницу да различите културе и језици овде заиста живе.	- велике разлике у развијености, квалитету и доступности културних садржаја; - пасиван положај грађана и корисника у планирању и организовању мреже културних установа од јавног интереса; - негативна кадровска структура у установама културе, нарочито на локалном нивоу.
	Спорт	- постојање разних облика спортских активности у већини општина Војводине.	- недостатак уређених отворених спортских терена.
	Становање	- Већи број станова него домаћинства; - процентуално већа заступљеност двособних и трособних станова (од 60m ² до 80m ²);	- Процентуално већа заступљеност стамбеног фонда старијег преко 30 година; - доста велики проценат станова од меког материјала (по окружјама, од 17,37 до 44,26%); - неразвијени облици социјалног становања.

МОГУЋНОСТИ		ПРЕТЊЕ	
ДЕМОГРАФСКИ РАЗВОЈ	- Увоз стране радне снаге; - мултикултуралност у условима придруживања ЕУ; - дугорочно планирање броја деце који је потребан Србији; - доследна примена републичке стратегије за промоцију рађања; - раздвајање програма планирања породице од других социјалних програма.	- Незауостављива дугорочна депопулација; - утицај социо-демографских трендова у европском окружењу; - недостатак радне снаге која би одржавала постојећу инфраструктуру; - изразита урбано-рурална популациона поларизација.	
МРЕЖА НАСЕЉА И ФУНКЦИОНАЛНА УРБАНА ПОДРУЧЈА	- Децентрализација – јачање регионалне и локалне управе; - ефикасније инфраструктурно повезивање у оквиру ФУП-а односно центара, подцентара и руралних насеља; - праћење индикатора и формирање заједничке базе података о просторном развоју на нивоу функционално урбаног подручја.	- Застој у изградњи инфраструктурних коридора услед недостатака финансијских средстава; - недостатак обучених кадрова за трансграничну сарадњу.	
РАЗВОЈ ГРАДОВА И ОСТАЛИХ УРБАНИХ НАСЕЉА	- Унапређење праксе планирања у смислу развијања интегративног планирања; - унапређење стандарда у свим областима планирања, изградње и уређења градова и урбаних насеља; -	- Концентрација капитала у управним центрима; - неефикасне општинске управе, сложена бирократија; - непрепознавање сопствених предности, реално процењених ресурса, развојних праваца; - споро јачање институција на локалном нивоу и недовољна координација; - пасивност локалних заједница;	
РУРАЛНИ РАЗВОЈ	- стварање стимулативног инвестиционог амбијента и привлачење домаћих и страних директних инвестиција, путем степеноване пореске политике; - увођење комуналног реда и развој комуналне инфраструктуре; - развој програма едукације и тренинга за рурални развој; - оснивање задруга – кооперација; - асоцијација пољопривредних произвођача, технолошких и индустријских пракова, кластера, бизнис инкубатора - унапређење прерађивачких капацитета за пољопривредне и остале производе и услуге.	- Нагомилани структурни проблеми у друштвено-економском развоју релативно низак степен привредног и друштвеног развоја, висока незапосленост, висок ниво сиромаштва становништва; - неусклађеност система образовања са потребама руралног развоја; - опасност од еколошког загађења и одсуство пројекта адекватне заштите.	
ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	Образовање и васпитање	- доношење програма сарадње привредних и непривредних организација са образовним институцијама, ради школовања адекватних профила - развој унутрашње мобилности, првенствено у области високог образовања.	- централизација у свим областима, што за последицу има слабу покретљивост стручног кадра из већих у мања насеља; - одлив високо-образовног кадра; - мали број ученика у појединим образовним установама (питање рационализације).
	Здравствена заштита	- доношење програма превентивних активности у области здравствене заштите; - обезбеђивање истих услова за рад јавних (државних) и приватних установа;	- висок степен незапослености, пораст сиромаштва; - дугорочни тренд дехуманизације услова становања у великим градским срединама;
	Социјална заштита	- доношење програма превентивних активности у свим областима; - увођење пореских и других олакшица и подстицаја за улагање невладиног сектора у развој социјалне заштите; - децентрализација система социјалне заштите; - идентификоване потребе корисника.	- висок степен незапослености, пораст сиромаштва; - дугорочни тренд дехуманизације услова становања у великим градским срединама; - неадекватна законска регулатива; - централизован систем јавних социјално-заштитних институција.
	Култура	- Децентрализација сектора јавних служби, па тако и културе, и преносење овлашћења на локални ниво и развијање партнерских односа и повезивање јавног и комерцијалног (приватног) сектора; - развијање форми сарадње и асоцијација установа од националног значаја са установама и актерима културе у мањим срединама; - развијање мобилних јавних служби из домена културе; - укључивање других извора финансирања у сектор културе; - јачање међуопштинске и међурегионалне сарадње у циљу реализације заједничких културних програма од јавног интереса, неговање мултикултуралности, израда заједничких пројеката и јачање институционалног и непрофитног сектора у области културе.	- локална управа није довољно мотивисана ни одлучна, а често ни свесна значаја, да на својој територији сачува објекте и просторе намењене култури, који су у јавној својини, од приватизације и промене намене; - институције и модели организације услуга културе од јавног интереса нису прилагођене потребама и особеностима у мањим срединама (мањи број корисника, мања густина насељености, лошија доступност);
	Спорт	- Перманентна едукација становништва у циљу промовисања спорта за све добне групе; - обезбеђивање истих услова за рад јавног (државног) и приватног сектора.	- висок степен незапослености, пораст сиромаштва; - централизација у свим областима, што за последицу има слабу финансијску способност локалних заједница за улагање у спортске објекте и развој спорта уопште.
Становање	- субвенционисање у области стамбене изградње; - подстицајне мере у области грађевинске индустрије;	- тенденција убрзаног пражњења сеоских насеља;	

ПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ И ТУРИЗАМ		
Снаге	Слабости	
ПРИВРЕДА	<ul style="list-style-type: none"> - Људски ресурси – расположиви високостручни кадар (око 25% је техничког усмерења што је добра основа за развој нових технологија); - иновативна инфраструктура (универзитети, развојно-истраживачке институције, јавни урбани сервис); - изграђени привредни капацитети – објекти привредне инфраструктуре и индустријски капацитети; - расположиве регионалне и градске предности за локацију и развој ИЗ и ИП (<i>greenfield</i>) и запуштене индустријске локације (<i>brownfield</i>); - бројни билатерални и мултилатерални аранжмани и пројекти за подстицање развоја МСП, подстицање иновативности, увођење нових технологија и раста конкурентности. 	<ul style="list-style-type: none"> - Неконкурентна постојећа привредна структура – недрживост и неперспективност великог учешћа примарних и ниско-технолошких производа у извозу; - застарела технологија и недовољан ниво инвестиционе активности – инсталирани производни капацитети са технолошког аспекта ограничавају квалитет и конкурентност производа; - висока незапосленост и висок одлив квалитетних кадрова у иностранство – високо учешће нижих квалификација у контингенту незапослених лица и одлив висококвалификованих кадрова на дужи рок ће представљати велики „инвестициони“ недостатак хуманог капитала у реалном сектору; - неприлагођеност образовног система потребама привреде и слаба повезаност универзитета и развојно-истраживачких институција са привредом – што ограничава повећање продуктивности и конкурентности; - незаокруженост институционалног, правног и образовног оквира за развој кластера, индустријских паркова и индустријских зона; - концентрација и поларизација привредних активности у Новом Саду.
ШУМАРСТВО	<ul style="list-style-type: none"> - Сировинска база која је највећим делом сертифицирана према међународним стандардима; - ловна производња и заштита дивљачи. 	<ul style="list-style-type: none"> - Неповољно затечено стање шума; - уситњеност производње; - усмереност производње на мањи број дрвенстих врста; - непостојање стратегије развоја ловства; - неповољна и недовољна бројност дивљачи и неповољан полни и квалитативни састав;
ПОЉОПРИВРЕДА	<ul style="list-style-type: none"> - Повољни климатски услови за биљну и сточарску производњу; - велике површине ораничних земљишта врхунског квалитета; - хемијска незагађеност апсолутне већине свих пољопривредних земљишта; - виногорја и виноградарски рејони с традицијом у гајењу винове лозе и производњи врхунских вина; - већим делом очуване социокултурне мотивације за обрађивање земље и релативно квалификована и образована радна снага. 	<ul style="list-style-type: none"> - Деградација пољопривредног земљишта ерозијом; - често нејасна права својине, закупа и обавеза у вези с коришћењем земљишта; - уситњеност поседа; - екстензивна производња по структури и приносима; - недовољан број грла стоке по јединици пољопривредне површине; - сенилизација активних пољопривредника уз сиромаштво претежног дела сеоског становништва; - неразвијен систем саветодавне/стручне пољопривредне службе.
ТУРИЗАМ	<ul style="list-style-type: none"> - положај на међународним коридорима VII и X; - положај граничног региона са Мађарском, Румунијом, Хрватском; 	<ul style="list-style-type: none"> - Неизграђен туристички бренд производа и регије; - недовољна покривеност Војводине туристичком сигнализацијом и недостатак водичке службе; - недовољно развијен квантитет и квалитет смештајних капацитета;

ПОЉОПРИВРЕДА	<ul style="list-style-type: none"> - Уређење земљишних површина (комасација); - стварање повољнијег амбијента за органску производњу хране; - повећање површина под наводњавањем (могућност пострне и накнадне сетве); - синхронизовано укључивање јавних интереса за очувањем површина и плодности пољопривредног земљишта у развојне планове и програме водопривреде, шумарства, саобраћаја, образовања и др.; - веће уважавање у развојној политици значаја малих производних програма (пчеларство, коњарство, плантажно гајење лековитог биља, цвећарство и сл.); - унапређење технологије прераде пољопривредних производа; - већи степен финализације производње у сопственим прарђивачким капацитетима; - тржишно, производно и професионално повезивање породичних газдинстава на задружним или акционарским принципима. 	<ul style="list-style-type: none"> - Опасност од уношења генетски модификованог семенског материјала; - неповољан утицај климатских промена на агроеколошки потенцијал најплоднијих земљишта; - неповољне дугорочне еколошке и социоекономске последице приватизације агроиндустријских комбината; - настављање неконтролисаног и прекомерног заузимања пољопривредног земљишта у непољопривредне сврхе. - отежан приступ на страна тржишта;
ТУРИЗАМ	<ul style="list-style-type: none"> - побољшање имиџа Војводине као туристичке дестинације; - регионално повезивање, прекогранична сарадња и коришћења средстава IPA фондова; - изградња саобраћајне инфраструктуре (завршетак друмско-железничког Коридора X); - развој руралног, наутничког, еко-туризма, пословног и манифестационог туризма. - природна добра и културно-историјско наслеђе као туристички ресурс 	<ul style="list-style-type: none"> - слаба потрошачка моћ домаће туристичке тражње; - недовољна подршка развоју туризма; - недовољна туристичка уређеност дестинације за инвестиције у туризам;

МОГУЋНОСТИ		ПРЕТЊЕ		
ПРИВРЕДА	<ul style="list-style-type: none"> - Интеррегионална сарадња и интеграција у ЕУ; - IPA фондови (инструмент предприступне помоћи ЕУ) и прекогранична сарадња – покретачка снага развоја и могућност приступа структуралним фондовима ЕУ. - нова индустријска политика у складу са политиком и стандарима развоја индустрије у ЕУ; - јачање привредне сарадње са земљама ЈИЕ; - побољшање доступности простора, ресурса, инвестиција у инфраструктуру, истраживање и развој, кадрове; - повећање јавно-приватног партнерства; 	<ul style="list-style-type: none"> - Спорост интеграционих процеса у ЕУ – успорени реформски процеси, изостанак значајније економске помоћи за оспособљавање и усмеравање у процесу придруживања као и страних директних инвестиција, ограничава структурне промене и привредни развој; - светска финансијска и економска криза; - транзиционо економски заостајање за окружењем; - сива економија – проблем који угрожава регуларно пословање и штети државном буџету. 		
ШУМАРСТВО	<ul style="list-style-type: none"> - Смањивање притиска на шуме концентрисаним сечачама; - рационалније коришћење укупних потенцијала шума у шумским подручјима; - коришћење биомасе; - реалније учешће шумарства у стратегији руралног развоја и туризма; - увећање бројности и квалитета дивљачи; - увођење нових стандарда и визуелног идентитета. 	<ul style="list-style-type: none"> - спорост у приступу одговарајућим фондовима на међународном нивоу; - неажурност у стицању знања о савременој улози шума и потреби њеног интензивнијег очувања и заштите; - неефикасан систем финансирања вишенаменског коришћења укупних шумских потенцијала; - примена старих стандарда. 		

ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ			
	СНАГЕ	СЛАБОСТИ	
САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА	Путни-друмски саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - Повољан саобраћајни положај; - задовољавајућа густина путне мреже; - планови за комплетирање мреже аутопутева на коридору X и X6 и опредељеност институција за унапређењем даљим путне инфраструктуре и друмског саобраћаја у наредном периоду; - задовољавајући квалитет сервисних и угоститељских услуга на главним магистралним правцима; - задовољавајући степен моторизације у односу на суседне земље; - потенцијал институционалних и стручних капацитета надлежних за развој друмског саобраћаја и путне инфраструктуре; 	<ul style="list-style-type: none"> - Није достигнут жељено учешће путева високог ранга и стања путева, као и недовољна опремљеност савременим техничко-технолошким системима; - слаба динамика реализације постојећих пројеката, компликоване и споре процедуре расписивања јавних набавки и тендера; - недовршена планска и пројектна документација за приоритетне путне правце; - недостатак средстава и стабилних извора финансирања у дужем периоду, са јасном и правовремено дефинисаном прерасподелом; - недовољна свест свих актера о јавном интересу.
	Железни-чки саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - Релативно добро развијена инфраструктурна мрежа; - међународни споразуми о развоју коридора X; - веза са осталим мултиmodalним коридорима; - трасе традиционалних међународних транзитних железничких коридори; - велики значај у формирању и функционисању европске железничке мреже; - регионална покривеност железничком мрежом; - постојеће везе са великим корисницима услуге. 	<ul style="list-style-type: none"> - Старе и слабо одржаване пруге са ниским техничким параметрима и ниским нивоом услуге; - запуштена мрежа локалних пруга и индустријских колосека; - застарела возила, сигнална и комуникациона опрема; - недостатак финансијских средстава; - прелазак традиционалних корисника на остале видове транспорта; - нефлексибилан и прегломазан систем државних железница.
	Водни саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - Повољан природно-географски саобраћајни положај АПВ и Републике Србије и веома велики значај у формирању и функционисању европске мреже (дефинисан оквир - Коридор VII); - економичност у погледу потрошње горива и најнижи екстерни трошкови у односу на остале видове транспорта; - могућност да се Дунавом одвијају фреквентни робни токови са земљама Западне, Средње и Источне Европе, Средоземљем и земљама Блиског и Далеког Истока; - нижи трошкови изградње и одржавања пловног пута у односу на железничке пруге и друмске саобраћајнице. 	<ul style="list-style-type: none"> - Неуједначени услови функционисања видова саобраћаја; - непостојање Ро-Ро терминала у лукама на УПП Србије представља значајно ограничење за будући развој водног саобраћаја и искоришћење његових потенцијала; - делимична развијеност информационог система у транспортној и лучкој делатности; - нерегулисаност за пловидбу већег дела пловних канала ДТД битно ограничава искоришћење потенцијала овог пловног пута; - погрешна концепција приватизације лука.
	Ваздушни саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - Постојање мреже летишта на погодним локацијама; - расположивост постојеће инфраструктуре у зони летишта; - повећање броја иностраних туриста у АП Војводини и Србији; - повећање мобилности становништва. 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатак планских и пројектних докумената о развоју и изградњи летишта; - недостатак докумената о трансформацији постојећих војних цивилне аеродроме; - недостатак стабилних извора финансирања изградње и трансформације инфраструктуре неопходне за развој ваздушних терминала.
	Мултиmodalни саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - Географски положај и велики расположиви ресурси на унутрашњим пловним путевима (Дунав - Коридор VII, Сава, Тиса, каналски систем ДТД); - јединствен уговор за целу превозну релацију, једна јединствена превозна исправа; - најефикасније задовољење потреба корисника, ниже цене транспорта и временске предности; - дефинисан оквир који поштује европску и регионалну транспортну политику и глобални циљеви; - постојање професионалних и стручних ресурса. 	<ul style="list-style-type: none"> - Транспортна инфраструктура на коридорима не одговара потребама, степен изграђености и опремљености веома низак; - видови транспортног система нису интегрисани и постоји недостатак веза између поморског, копнено - водног и жезничког транспорта; - недостатак специјалних кола за превоз јединица мултиmodalног транспорта у железничком и друмском превозу; - недовољно развијене институције и недостатак међусобне координације; - нестабилно и недовољно финансирање развоја транспортног система.

ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - преко 90% становништва покривено изграђеним водоводним системима, од 467 насеља 372 има водоводни систем; - развијен систем праћења и контроле квалитета воде за пиће - постојање људских ресурса задовољавајућа изграђеност водоводне цевне мреже по насељима; - смањена продукција отпадних вода из индустрије у протеклих двадесетак година; - урађен велики број пројеката канализације и постројења за пречишћавање отпадних вода (ППОВ); - Изграђеност регионалних хидросистема, као и постојање двонаменских система - цела Војводина покривена системима за одводње сувишних унутрашњих вода (одводњавање); - изграђена каналска мрежа ХС ДТД чиме је обезбеђена вода за наводњавање око 500.000 ha у деловима Бачке и Баната; - ростојећа мрежа насипа за одбрану од поплава је изграђена у обиму од 95% од планиране; - 600 km пловних канала са преводницама у ХС ДТД од чега 330 km за теретњаке од 1000 t носивости; - 250 km регулисаних водотокова, велики број регулационих грађевина. 	<ul style="list-style-type: none"> - од 372 насеља са водоводним системима само 222 има формирано јавно комунално предузеће које газдује са њима, са осталим газдују месне заједнице; - без водоводног система је 192.000 становника Војводине (9%); - изграђено свега 18 постројења за припрему воде, што је мање од 50% покривености становништва Војводине; - врло лоша техничка могућност прања и испирања водоводне мреже па се за дезинфекцију користи хлор са свим својим предностима али и манана; - не усклађеност домаће законске регулативе са ЕУ у погледу потребног квалитета воде за пиће; - свега 30% становништва је покривено јавним системом канализације; - у Војводини има 511 загађивача вода, од чега је 326 индустријских, 113 пољопривредних и 44 насеља; - недовољна изграђеност постројења за третман отпадних вода насеља и индустрије (око 25) а и она која су изграђена више од пола не ради или је технологија са опремом застарела; - запуштена одводна каналска мрежа услед неодржавања у протеклих двадесетак година, процењује се да око 10-15 милиона м³ земље треба измуљити; - велики број загађивача на ХС; - неодржавање објеката на ХС ДТД; - не постоји организован приступ наводњавању, изграђено око 90.278 ha од чега је мање од 50% у функцији; - не постоји јасна стратегија наводњавања (не као мере за спречавање негативних последица суше, него јасне технолошке мере интензивирања пољопривреде) - неконтролисано наводњавање и коришћење подземних вода на око 10.000 ha индивидуалних пољопривредних произвођача; - ХС ДТД не покрива подручје Северне Бачке и неке делове Баната; - још мањи број ППОВ-а, а и постојећи су недовољног капацитета или некомплетни.
ЕНЕРГЕТИКА И ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - постојећа електроенергетска преносна и дистрибутивна мрежа; - постојећи електроенергетски објекти ТС, ТЕ-ТО, разводна постројења; - велики потенцијал за коришћење ОИЕ (биомаса, енергија ветра, хидропотенцијал већих и малих водотокова, акумулација, геотермална енергија, соларна); - постојање законског оквира за коришћење ОИЕ; - лоцирање производних енергетских објеката у близини потрошача и смањење губитака у преносу и дистрибуцији; - предност за снабдевање ел. енергијом удаљених објекта (потрошача) од постојеће ел. мреже; - увођење паметних мрежа (Smart grids) у циљу аутоматизације дистрибутивне мреже за повећање ефикасности рада мреже; - добар потенцијал обновљивих извора енергије (биомаса, геотермална, ...); - релативно добро развијена гасна и електро дистрибутивна мрежа; - изграђеност система даљинског грејања у градовима; - расположиви потенцијали угља у Ковинском басену. 	<ul style="list-style-type: none"> - постојање енергетских производних објеката са застарелом технологијом као великих загађивача животне средине; - старост електроенергетских објеката, мреже свих нивоа напона и уређаја; - неадекватна мрежа расвете; - непостојање потребних интерконективних преносних мрежа; - нерационално коришћење електричне енергије, нарочито за загревање домаћинства; - веома низак степен коришћења ОИЕ; - незадовољавајућа инфраструктура за коришћење ОИЕ; - неорганизованост шумске и пољопривредне делатности у погледу енергетске употребе биомасе за производњу биогорива; - зависност производње сировина од климатских услова; - нерационално коришћење енергије, посебно електроенергије за грејне потребе; - велика специфична потрошња енергије по јединици производа; - неизграђеност нових енергетских капацитета последњих двадесетак година; - повећана старост енергетских објеката, опреме и мреже; - велики технички и нетехнички губици при транспорту и дистрибуцији енергије; - минимална когенерација електричне и топлотне енергије у електроенергетском систему; - сезонска неравномерност потрошње гаса и потреба изградње складишног простора; - технолошко заостајање домаће електромашиноградње у градњи енергетских објеката и инфраструктуре; - недостатак многих стандарда и прописа, односно недовољна спремност за примену међународних и европских стандарда из области енергетике; - конфликт између коришћења енергетских ресурса и заштите животне средине (земљишта, становништва, итд.); - у недостатак дугорочног плана привредног развоја; - у усаглашању планираног развоја енергетске инфраструктуре са другим постојећим и планираним инфраструктурним објектима;

ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ И ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМИ			
		МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА	Путни-друмски саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - завршетак капиталних инфраструктурних пројеката на коридору X уз упошљавање домаћих пројектних и извођачких капацитета, у циљу остваривања улова за примену општег концепта одрживог развоја; - осавремењивање и доградња деоница државних путева I и II реда; - доградња и изградња општинских путева и улица и повећање приступачности привредних зона; - унапређење управљања планском и пројектном документацијом, путевима, припадајућом техничком опремом пута и друмским саобраћајем, на примерене савремене начине, истовремено за ванградске и градске делове саобраћајне мреже, уз постизање веће ефикасности и рационалности у целокупном транспортном систему државе; - повећање степена моторизације, имплементација нових законских решења, усклађених са савременим трендовима; - утицај на промену и поједностављење процедура везаних за издавање услова, мишљења, дозвола и одобрења, везаних за друмски саобраћај и путну инфраструктуру. 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатак средстава за развој путне инфраструктуре и унапређење друмског саобраћаја, утицај на успоравање социо-економског напретка; - убрзани завршетак алтернативних путних праваца у регионалном окружењу, умањење значаја и атрактивност пројеката на територији АПВ Војводине и Републике Србије; - повећање комерцијалне брзине путовања на конкурентским правцима због непостојања царинских процедура; - недовољни капацитети појединих граничних прелаза - пораст учешћа мултимодалног начина превоза у случају даљинских токова; - неодговарајући однос друштва према питањима друмског саобраћаја и путне инфраструктуре; - недовршен систем организације управљања добрима од јавног интереса, угрожавања реализације пројеката од значаја за остваривање јавног интереса.
	Железнички	<ul style="list-style-type: none"> - укључивање у развојне планове Европске мреже (коришћење европских фондова); - еколошки прихватљивији начин транспорта; - развој мултимодалног транспорта; - организација железничког приградског саобраћаја великих градова. 	<ul style="list-style-type: none"> - убрзани развој конкурентских коридора; - недостатак стратегије, пројеката и средстава за развој; - спорост у ревитализацији и развоју инфраструктуре мреже, а посебно Коридора X; - незавршен процес реорганизације.
	Водни саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - бржи развој индустрије (челик, цемент итд.), и појачани трговински и транзитни токови доводе до повећања тражње у речном транспорту; - повећање капацитета инфраструктуре дуж Коридора VII; - мањи трошкови изградње и одржавања инфраструктуре у односу на друге видове саобраћаја; - приватизација лука може бити добар модел за побољшавање ефикасности и ефективности лучких делатности, специјализацијом за одређене врсте роба у зависности од потреба тржишта. - развој наутичког туризма на Дунаву, Сави и Тиси. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак средстава и одговарајућих пројеката; - незавршен процес реорганизације лука. Безусловна приватизацијом лука доводи до угрожавања јавног интереса и губитка стратешке позиције на Дунаву; - недовољан број уређених marina за мање бродове; - изградња пловних путева у окружењу (канал Вуковар-Жупања) један део пловог пута и лука на Дунаву, а посебно на Сави, изгубио би на значају.
	Ваздушни саобраћај	<ul style="list-style-type: none"> - повећање мултимодалне доступности простора АП Војводине; - отварање директних линија за дестинације које су на уобичајен начин врло недоступне у условима ниске и повремене тражње; - могућности за развој интервентних делатности унутар простора АП Војводине, Србије и окружења (третирање шума, извиђање за потребе противпожарне заштите, акције гашења пожара...). 	<ul style="list-style-type: none"> - повећање распорака у развоју у односу на окружење, територијална близина конкуренције: Вршац-Темешвар, Нови Сад – Осијек...; - одсуство развоја по моделу јавно-приватног партнерства.
	Мултимодални	<ul style="list-style-type: none"> - рационализација транспорта, висока продуктивност рада, снижење трошкова транспорта; - интереси земаља у региону за развој регионалне транспортне мреже; - коришћење предности свих видова транспорта - очување природне средине и повећана безбедност на путевима. 	<ul style="list-style-type: none"> - близина осталих мултимодалних коридора; - развој интермодалних технологија у суседним земљама на локацијама које су просторно блиске терминалима у АП Војводини и Србији; - парцијални и локални интереси потенцијалних губитника развоја технологија мултимодалног транспорта; - отпор према променама.

ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА		
	<ul style="list-style-type: none"> - проширење и санација Хс ДТД; - изградња регионалних система водоснабдевања „Северна Бачка“, „Банат“ и „Срем“; - искоришћење савремених технологија третмана сирове воде за пиће; - усвојена Стратегија водоснабдевања и заштите вода у АП Војводини; - едукација становништва и подизање свести код потрошача - Реализација програма двонаменског коришћења канала за одводњавање у сврху наводњавања; - могућност наводњавања у АП Војводина на близу 936.000 ha, или скоро 50% укупне територије; - могућност двонаменског коришћења изграђене инфраструктуре система за заштиту од унутрашњих вода - ревитализација и реконструкција објеката Хс ДТД; - постојање хидроенергетског потенцијала од око 90 милиона kWh, нарочито на Хс ДТД; - развој наутичког туризма. 	<ul style="list-style-type: none"> - неконтролисано коришћење хемијских средстава у пољопривреди у заштићеним зонама; - нерешен правни статус водопривредних предузећа; - недефинисан статус водопривредне делатности, запостављање и њено погрешно тумачење; - нерешени имовинско правни односи над водопривредном инфраструктуром; - неусклађеност и неспровођење законских прописа; - недостатак финансијских средстава за реализацију пројеката; - недефинисању јасне политике и стратешког развоја привреде и друштва који директно утичу на коришћење и развој водопривредних капацитета; - недостаци у одређивању прецизних компетенција у водопривредном систему за државу, ЈВП, ВП и друге актере.
ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - унапређење енергетске ефикасности (производња, пренос, дистрибуција, потрошња енергије); - изградња нових производних енергетских капацитета (ТЕ-ТО, хидроелектрана) и смањење увозне зависности; - модернизација и ревитализација енергетске мреже; - смањење губитака у мрежи; - изградња интерконективних преносних мрежа; - Укљученост Републике Србије у међународне транспортне и енергетске коридоре; - повећање обима коришћења ОИЕ - увођење подстицајних мера и механизма за производњу енергије из ОИЕ - стварање услова за развој домаће индустрије за производњу опреме за ОИЕ - отварање могућности коришћења извора из предприступних фондова ЕУ - Побољшање енергетске ефикасности, посебно у домаћинствима - Изградња нових електроенергетских капацитета - Модернизација и ревитализација енергетске мреже и објеката - Изградња магистралног гасовода Јужни ток и Паневропског нафтовода Констанца-Трст - Модернизација рафинерија - Омогућавање прикључења на преносни систем обновљивих извора енергије (посебно малих хидроелектрана, ветропаркова и соларних електрана). - Примена савремених мерних уређаја и интегрално управљање инфраструктурних система - Повећање укупне економске конкурентности енергетских система 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак инвестиција за изградњу нове инфраструктуре; - недостатак инвестиција за повећање енергетске ефикасности; - опадање поузданости и сигурности електроенергетских система; - задржавање енергетских производних објеката са застарелом технологијом као великих загађивача животне средине; - задржавање постојећег стања електроенергетске инфраструктуре; - необезбеђивање нових производних енергетских објеката; - недостатак инвестиција за реализацију; - дуга и компликована административна процедура за реализацију пројеката до изградње објекта за примену ОИЕ; - спора примена подстицајних мера или не примена; - немогућност усаглашавања у простору са условима заштите околине, нарочито при изградњи ветропаркова, малих хидроелектрана; - велика зависност од увозне енергије (нафте и природног гаса); - велика неефикасност коришћења енергије; - заостајање и успорен развој енергетских система; - недовољна супституција електричне енергије за топлотне потребе путем даљинског грејања, гасификације и обновљивих извора у градовима; - недовољно ефикасно коришћење унутрашњих резерви у енергетском систему; - опадање поузданости енергетских инфраструктурних мрежа и опреме услед старости; - непостојање и неусклађеност стандарда и прописа са међународним стандардима и прописим.
ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ И ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМИ	<ul style="list-style-type: none"> - изградња националне, регионалне, локалне инфраструктуре за подршку информационо-комутиционе технологије усаглашене са ЕУ регулативом; - стварање отвореног и кокурентног тржишта модерних телекомуникација; - развој широкопојасних комуникација корисника сервиса и давалаца услуга (е-управа, е-здравство, е-образовање); - изградња модерне приступне мреже засноване на оптичким кабловима и мултисервисним приступним чворовима; - стварање савремене телекомуникационе инфраструктуре државне управе и локалне самоуправе; - реализовање универзалног сервиса телекомуникационих услуга; - што брже достизање европског циља што ближе 50% популације са широкопојасним приступом; - што равномернији развој широкопојасне инфраструктуре на свим сегментима друштва, на целом подручју АП Војводине, тако и руралном развој законодавних оквира и њихово; - усклађивање законодавством ЕУ и међународним стандардима ИКТ; - финансирање и развој научно-истраживачких пројеката у складу са потребама савремених технолошких промена. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак инвестиција за реализацију; - незаинтересованост оператора за увођење услуга; - необезбеђеност телекомуникационих коридора за изградњу телекомуникационе мреже поред саобраћајница што отежава и успорава изградњу.

ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ, ПРИРОДНА И КУЛТУРНА ДОБРА		
	СНАГА	СЛАБОСТИ
ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	<ul style="list-style-type: none"> - одређеност Покрајинских и институција локалне самоуправе за одрживи развој; - очуваност и висок потенцијал природних ресурса; - висок степен биодиверзитета и геодиверзитета; - значајан потенцијал обновљивих извора енергије; - очувана животна средина у неиндустријализованим областима. 	<ul style="list-style-type: none"> - деградациони пунктови услед непланске експлоатације природних ресурса; - постојање еколошких «црних» тачака; - незадовољавајући степен изграђености комуналне инфраструктуре у насељима; - загађење ваздуха од саобраћаја, енергетике и привредних активности; - нарушавање квалитета животне средине нелегалном изградњом објеката; - промена намене земљишта и губитак пољопривредног земљишта; - неадекватан мониторинг систем; - непостојање ефикасног система финансирања заштите животне средине на нивоу локалне самоуправе.
УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ	<ul style="list-style-type: none"> - постојање националне стратегије за управљање отпадом; - постојање законске регулативе усклађене са законодавством ЕУ; - иницијатива за формирање региона управљања отпадом и почетак изградње неколико регионалних депонија-регионални центри; - могућности и потенцијали за компостирање биоразградљивог отпада и рециклажу; - могућност инсинерације отпада у фабрикама цемента. 	<ul style="list-style-type: none"> - недовољна едукација становништва; - непостојање свести о неопходности раздвајања отпада на месту настанка; - непостојање централног складишта и постројења за третман опасног отпада на ново у републике; - изразита деградација природних ресурса-воде, земљишта и ваздуха, услед неадекватног одлагања и управљања отпадом; - велики број деградационих пунктова услед постојања великог броја неуређених депонија; - непостојање организованог сакупљања и одлагања отпада у руралним областима; - ограничени капацитети за рециклажу отпада.
ЗАШТИТА И УРЕЂЕЊЕ ПРЕДЕЛА	<ul style="list-style-type: none"> - заступљеност и очуваност природних и културних предела АП Војводине; - заступљеност и очуваност амбијенталних целина у војвођанским селима и градовима; - мултикултуралност као услов јединствене препознатљивости културног предела у АП Војводини; - заступљеност комбинованих природно-руралних предела (Горње Подунавље, Северна Бачка, Фрушка гора, Делиблатска пешчара...); - просторно-територијална повезаност природних и културно-историјских вредности; - потписана Европска конвенција о пределу као гарант примене мера за очување и заштиту предела у АП Војводини; - постојање регионалног и локалног идентитета као основе активирања становништва за укључење у процес идентификације, оцене, планирања и управљања пределом. 	<ul style="list-style-type: none"> - недовољно присуство проблематике заштите, планирања и управљања пределима у актуелним законима, просторним и урбанистичким плановима; - концептуална неусклађеност проблематике планирања и управљања природним и културним пределима нашег и европског законодавства и неспровођење потписаних конвенција; - неразвијеност информационе основе за планирање и управљање пределима; - одсуство карактеризације и оцене предела/ пејзажа/ амбијената на локалном и регионалном нивоу, као основе за успостављање стратегија просторног и урбанистичког планирања, информационе основе за процену утицаја и мониторинга развоја; - низак ниво и неразвијеност облика учешћа становника у процесу планирања и уређивања простора, одсуство систематских акција едукације и активације становника; - низак ниво просторне/урбане културе становништва.
ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА И БИОДИВЕРЗИТЕТА	<ul style="list-style-type: none"> - Заснована мрежа заштићених подручја (национални парк, резервати, споменици и паркови природе, предели); - Успостављена заштита строго заштићених дивљих врста и заштићених дивљих врста; - Установљена или идентификована подручја од међународног значаја за заштиту природе (EMERALD, RAMSAR, IBA, IPA, PBA); - Укључивање циљева заштите природе у просторнопланску документацију на националном, регионалном и локалном нивоу; - Велики генетички, екосистемски и специјски диверзитет; - Постојање реликтних, ендемских и субендемских врста; - Све већи степен усаглашености домаћих прописа са прописима ЕУ. 	<ul style="list-style-type: none"> - Релативно мала површина под заштићеним природним добрима и најстрожим режимом заштите; - Деградиране и/или загађене површине експлоатацијом минералних сировина, уништавањем биљног покривача, ерозијом, бујицама, поплавама, депоновањем комуналног и индустријског отпада; - Развој туризма без уважавања принципа одрживог туризма и непланска изградња у заштићеним подручјима; - Рањивост фрагилних екосистема и ишчезавање одређеног броја врста; - Непостојање стратегија заштите природног наслеђа и биодиверзитета и Програма заштите природе АП Војводине; - Непостојање адекватних управљачких структура за заштићена подручја и информационог система о природном наслеђу.

ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ КУЛТУРНИХ ДОБАРА	<ul style="list-style-type: none"> - разноврсност и квалитет културне баштине (од праисторије до савремене) на тлу АП Војводине; - широка регионална повезаност исходишта, врста и стилова културне баштине - мост са Европом; - мултикултуралност, као традиционални и актуелни, институционално регулисан стил живота у АП Војводини, има свој одраз и у култј баштини овог региона; - стални пораст категорисаних и претходно заштићених културних добара; - велики број заштићених објеката који су у јавном сектору (државној својини) и које треба сачувати за потребе јавних служби, а нарочито институција културе; - ратификовано неколико међународних конвенција значајних за културно добро; 	<ul style="list-style-type: none"> - превазиђен закон и друга регулатива у области културне баштине, као и недостатак др.закона који ће посредно утицати на култ. баштину (земљишна политика, приватна својина и др.); - велики број изузетне културне баштине угрожен различитим узрочницима (недостатак буџетских средстава за техничку заштиту културних добара непоштовање услова заштите, непримерена легализација, загађивачи и сл.); - недостатак система сталног надгледања и одржавања, менаџмент планова, слаба координација и крутост установа заштите са локалном заједницом; - изузетно скромна искоришћеност културне баштине као економског потенцијала и генератора развоја различитих делатности; - мултикултуралност, иако је широко присутна у АП Војводини, није увек прихваћена од неких чинилаца у друштву; - слаба или никаква заступљеност и сарадња невладиног сектора који се бави заштитом културног наслеђа и јавне службе заштите.
ЗАШТИТА ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ТЕХНОЛОШКИХ УДЕСА	<ul style="list-style-type: none"> - постојање система за одбрану од града, пасивну и активну заштиту од поплава, система за праћење метеоролошких услова и ефеката климатских промена; - пораст свести о потреби планирања заштите од елементарних непогода; - сеизмичка рејонизација републике и примена стандарда асеизмичког пројектовања објеката и инсталација; - капацитети јавних служби за благовремено реаговање у случају манифестације елементарне непогоде и прихват повређених; - реструктурирање националних служби у погледу надлежности за управљање ризиком и реаговања у ванредним ситуацијама. 	<ul style="list-style-type: none"> - непотпуност информација и недовољна информисаност о ризицима од могућих природних непогода и тех. удеса; - недовољан капацитет локалних органа и стручних служби за адекватан приступ управљању ризицима; - неадекватан мониторинг природних и антропогених процеса у циљу заштите од елементарних непогода и тех. удеса; - непостојање јединствене базе података о просторном размештају хазардних постојења и природним процесима (ерозије, клизишта, и др.) као потенцијално ризичним зонама; - неадекватан приступ сагледавању социјалних и друштвених аспеката поведивости простора; - низак ниво постојања општинских планова за заштиту од елементарних непогода; - непостојање мапа хазарда, мапа ризика и мапа плавних зона.
	МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	<ul style="list-style-type: none"> - усклађивање националног законодавства са законодавством ЕУ; - јачање јавно-приватног партнерства у области заштите животне средине; - увођење концепта чистотије производње; - транспарентност у одлучивању о животној средини (учешће јавности); - поштовање националних стратегија и програма у области заштите животне средине; - доступност фондова ЕУ за јачање система заштите животне средине и подршку одрживом развоју и интензивирање међународне сарадње; - подизање нивоа свести о потреби заштите животне средине; - унапређење енергетске и сировинске ефикасности. 	<ul style="list-style-type: none"> - низак ниво еколошке свести; - успорени привредни раст и недостатак инвестиција у складу са одрживим развојем; - неспровођење закона, програма и планова на локалном нивоу; - споро јачање институција на локалном нивоу и недовољна координација; - рестриктивна буџетска политика; - лош економски статус грађана и немогућност да плате реалну цену комуналних услуга; - деградирана животна средина.
УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ	<ul style="list-style-type: none"> - усклађивање националног законодавства за законодавством ЕУ у области управљања отпадом; - јачање јавно-приватног партнерства у области заштите животне средине; - санација неуређених депонија и ремедијација конраминираних земљишта; - препознавање отпада као тржишне категорије; - потенцијал за отварање нових радних места; - доступност фондова еу и интензивирање међународне сарадње кроз процес интеграције; - подизање нивоа свести о неопходности сепарације отпада на месту настанка ефикасније поштовање принципа "загађивач плаћа". 	<ul style="list-style-type: none"> - спорост примене законодавно институционалних реформи; - недостатак финансијских средстава; - недостатак инвестиција за изградњу инфраструктуре за управљање отпадом; - споро јачање институција на локалном нивоу и недовољна координација; - рестриктивна буџетска политика; - лош економски статус грађана и немогућност да плате реалну цену комуналних услуга; - принцип „не у мом дворишту“; - деградирана животна средина.
ЗАШТИТА И УРЕЂЕЊЕ ПРЕДЕЛА	<ul style="list-style-type: none"> - укључивање у програме и пројекте прекограничне и друге видове међународне сарадње у вези са пределом; - јачање механизма заштите природе; - ревитализација предела нарушених изворних карактеристика; - развијање програма и пројеката који истичу мултикултуралност као једну од одлика културних предела у ап војводини; - едукација у области заштите и управљања пределом на свим нивоима; - развој алтернативног и одрживог туризма који се базира на очуваном природном и културним пределима у функцији њихове заштите; - интегрално планирање и презентација квалитетних и разноврсних природних и културних предела и амбијента као фактора уравниотеженог развоја и туристичке атрактивности АП Војводине. 	<ul style="list-style-type: none"> - загађивање животне средине и деградација природе и природних предела; - нестајање природних станишта услед урбанизације; - нестајање природних и културних амбијената због немара; - стихијска градња и лоша урбанистичка решења, која деградирају природне пределе и амбијенталне целине руралних и урбаних предела; - економска неразвијеност, сиромаштво и недостатак финансијских средстава за реализацију акција и пројеката заштите природних и културних предела; - процес депопулације и пражњења руралних предела, као и мањих градских насеља; - одсуство систематских акција едукације и активације становника у процесу планирања и уређивања простора; - дуготрајност и сложеност процеса повећања нивоа просторне/урбане културе као основе индивидуалног вредновања и односа према животном окружењу.

<p>ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ДОБАРА И БИОДИВЕРЗИТЕТА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Повећање површине под заштићеним добрима и најстрожијим режимом заштите; - Успостављање националне еколошке мреже, чији део представља еколошка мрежа АП Војводине и идентификација подручја, односно станишта за европску еколошку мрежу NATURA 2000; - Примена успостављених економско-финансијских инструмената за потребе очувања природе (компензације, субвенције, накнаде, донације и др); - Одрживо коришћење природних ресурса и квантитативно и квалитативно унапређење биодиверзитета; - Апликативни потенцијали (извори хране и сировина) за развој туризма и разних индустријских грана; - Адекватно, планско, систематско и континуално праћење стања заштићених природних добара и укључивање јавности у одлучивање о заштити природе; - Заснивање ГИС о природним вредностима, заштићеним и еколошки значајним подручјима. 	<ul style="list-style-type: none"> - Прекомерно, локацијски и технолошки непримерено коришћење природних ресурса, изградња објеката туристичке инфраструктуре и других инфраструктурних, индустријских и енергетских објеката и коришћење застарелих технологија; - Прекомерна експлоатација биолошких ресурса, нарушавање и фрагментација станишта, интродукција алохтоних врста, ширење инвазивних врста, недозвољена трговина дивљим врстама, илегални лов и риболов; - Притисак на биодиверзитет прекомерном урбанизацијом и ширењем обрадивих површина; - Климатске промене, пожари, елементарне непогоде, биљне и животињске болести и штеточине; - Сложене и дуготрајне процедуре доношења аката о заштити, израде и доношења просторних и урбанистичких планова; - Недостатак финансијских средстава и економска криза; - Низак ниво еколошке свести као последица непостојања континуираног процеса едукације становништва о заштити природе.
<p>ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ КУЛТУРНИХ ДОБАРА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - мултикултуралност као војвођански бренд и мост повезивања са другим регионима и културама и укључивања у паневропске културне стазе; - успостављање интеррегионалних и интрарегионалних веза управо преко заједничке или сличне културне баштине; - коришћење културне баштине као потенцијал и генератор културних, образовних, туристичких, економских и других активности; - развијање система и форми сарадње установа заштите, локалне заједнице и корисника културне баштине; - укључивање организација цивилног друштва у систем заштите, као и омогућавања других извора финансирања; - формирање културних предела, где културна баштина постаје бренд локалне заједнице и извор прихода. 	<ul style="list-style-type: none"> - спори процеси доношења законске регулативе, мењања свести локалне заједнице и саме техничке заштите културне баштине, прете да она још више пропада; - некритичко коришћење културне баштине у комерцијалне сврхе (непримерена намена и садржај, који постепено мењају оригинални облик, конструкцију и материјале) доводи до њене даље деградације, чак уништења; - недовољна координација у третману културне баштине у вертикалном (држава, установе заштите, локална заједница) и хоризонталном смислу (служба заштите, просторни и урбанистички планови, корисници); - појава отпора према мултикултуралности код дела политичке и стручне јавности води стварању међунационалних тензија шире заједнице.
<p>ЗАШТИТА ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И</p>	<ul style="list-style-type: none"> - утврђивање адекватних критеријума за избор локације у урбанистичкој и просторно планској документацији за нова постројења и складишта опасних материја; - адекватно институционализовање система одбране од природних непогода и тех. удеса; - израда и допуњавање података, које се односе на карте сеизмичке активности, плавних зона, ерозије земљишта, катастре клизишта, хазардних постројења, објеката и мера одбране и заштите; - примена мера обезбеђења и успостављање адекватних траса за транспорт опасних материја; - укључивање националног система у регионални и шири међународни систем за рану најаву и реаговање у случају удеса са прекограничним ефектима. 	<ul style="list-style-type: none"> - успореност хармонизације националних прописа у области управљања ризиком од елементарних непогода и тех. удеса и њихове имплементације; - недостатак финансијских средстава за обуку, развој и опремање надлежних органа и служби укључених у управљање ризиком; - неусаглашено међусекторско планирање и лоша координација надлежних органа; - неодговарајућа вертикална и хоризонтална комуникација између институција и организација у вези метеоролошких климатских, геопросторних и осталих података; - неадекватна имплементација просторно-планских решења и мера заштите.

ИНТЕРРЕГИОНАЛНЕ И ИНТРАРЕГИОНАЛНЕ ФУНКЦИОНАЛНЕ ВЕЗЕ И ТРАНСГРАНИЧНА САРАДЊА		
	СНАГЕ	СЛАБОСТИ
РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ	<ul style="list-style-type: none"> - природни ресурси и географски положај; - Дунав – велики развојни потенцијали; - саобраћајни и пловни коридори; - изграђени привредни капацитети; - динамичан раст приватног сектора; - законска основа за регулисање регионалног развоја; - формирање регионалних агенција; - финансијски оквир за регионални развој; - јачање кадровског и програмског капацитета на свим нивоима управљања; - подстицајни механизми; - усвојене регионалне и локалне стратегије развоја и просторни планови; - велики број реализованих донаторских пројеката за регионални и локални развој; - међународна и прекогранична сарадња. 	<ul style="list-style-type: none"> - недовољна изграђеност и неопремљеност основне инфраструктуре; - интензивна демографска девастација; - неконкурентна постојећа привредна структура, - застарела технологија и недовољан ниво инвестиционе активности; - заостајање у неким сегментима транзиције (приватизација, јавна предузећа...); - велики број потенцијалних индустријских загађивача; - висока незапосленост; - неравномерности унутар Покрајине су веће него на нивоу Републике; - програмска неспремност; - некоординирана активност институција за регионални развој.
	МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ	<ul style="list-style-type: none"> - интеграција у ЕУ; - валоризација Дунава; - ревитализација неискоришћених капацитета; - укљученост Србије у међународне транспортне и енергетске коридоре; - зона слободне трговине са земљама ЈИ; - Европе; - повећање јавно приватног партнерств и развијање културе партнерства; - укљученост у европске програме и пројекте; - окружење – нове чланице ЕУ и могућност међурегионалне сарадње; - приступање ЕУ фондовима. 	<ul style="list-style-type: none"> - неадекватна и неконзистентна законска решења; - спор економски развој и пораст сиромаштва; - одлагање реформских процеса; - неуједначеност активности на хоризонталном и вертикалном нивоу; - успоравање интеграционих процеса; - светска финансијска и економска криза; - транзиционо економско заостајање за окружењем; - неповољни демографски трендови; - еколошки проблеми.
КОРИШЋЕЊЕ ЗЕМЉИШТА		
	СНАГЕ	СЛАБОСТИ
	<ul style="list-style-type: none"> - покривеност планском и урбанистичком документацијом већине општина и насеља у АП Војводини; - регистар донете планске и урбанистичке документације, који се води у ЈП Заводу за урбанизам Војводине од 2003. године; - рационални однос према коришћењу грађевинског земљишта, првенствено у већим градским насељима (Нови Сад, Зрењанин, Кикинда и др.); - позитивни резултати урбаног менаџмента, које су постигле поједине општине (Инђија, Нови Сад, Пећинци и др.); - капитализација грађевинског земљишта (Нови Сад, Инђија, Панчево, Зрењанин); - постојање резерви грађевинског земљишта за изградњу у свим општинама/насељима АП Војводине; - постојање великих површина пољопривредног земљишта. 	<ul style="list-style-type: none"> - недовољно контролисано ширење насеља у рубни простор и, као негативна последица тога, конверзија пољопривредног у грађевинско земљиште; - одсуство стандарда и норматива коришћења земљишта за различите величинске и функционалне категорије насеља; - неусаглашеност и недовољна ажурност евиденција о грађевинском земљишту, као и одсуство ажурне информационе базе непокретности; - недостатак инвестиционих средстава за комунално и комуникационо опремање неизграђеног грађевинског земљишта имајући у виду да се капитализација грађевин. земљишта недовољно остварује у већини локалних средина; - изостајање планске реконструкције насеља што изазива запоседање рубних подручја, изградњу дуж саобраћајних коридора, изградњу на пољопривредном земљишту; - бесправна градња; - доношење просторно-планских и урбанистичких одлука које су у супротности с рационалним и ефикасним коришћењем грађ. земљишта; - одсуство селективне пореске политике као инструмента алокације функција, делатности и садржаја.
	МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
	<ul style="list-style-type: none"> - постојање грађевинског земљишта у свим облицима својине; - конверзије права коришћења у право својине без накнаде и са накнадом, када се врши расподела стечених средстава по основу конверзије у односу 50% за посебан фонд за реституцију и 50% за локалну самоуправу; - већа овлашћења локалне самоуправе у управљању грађевинским земљиштем, посебно када су у питању погодности за привлачење инвестиција; - развој урбаног менаџмента у свим општинама/градовима на основу унапређења елемената ефикасности; - развој хипотекарног банкарства и јавно-приватног партнерства у функцији политике инвестирања у грађевинско земљиште; - повећање површина под шумама; - повећање површина заштитених природних добара; - заштита пољопривредног земљишта и очување биодиверзитета. 	<ul style="list-style-type: none"> - неразвијеност инструмената контроле у процесу планирања, а посебно пренамене пољопривредног земљишта у грађевинско; - одсуство мониторинга у планирању и коришћењу грађевин. земљишта; - неразвијени инструменти опорезивања грађевинског земљишта и захватања земљишне ренте; - одсуство регулаторних институција у области управљања грађевинским земљиштем; - неажурности катастра, као и недовољна хоризонтална и вертикална повезаност свих актера у области грађевинског земљишта (планерске, развојне, имовинско-правне, комуналне, предузимачке, грађевинске и друге стручне службе); - недоношење целовите стратегије управљања грађевинским земљиштем, укључујући и питања везана за реституцију ранијим власницима; - недовољна припремљеност локалне администрације и планерских, пореских, катастарских и др.) да у планирању роковима одговоре на послове које предвиђа нови закон о планирању и грађењу (посебно на пословима конверзија).

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ИНФОРМАТИЧКА ОСНОВА		
	СНАГЕ	СЛАБОСТИ
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ	<ul style="list-style-type: none"> - доношење нових закона о планирању и изградњи (2003, 2009) који реafirмишу улогу просторног планирања; - доношење Закона о утврђивању надлежности АП Војводине; - велики број донетих просторних планова, или планова који су пред доношењем; - развијена мрежа планерских институција и све боља кадровска опремљеност; - донети програми развоја за различите секторе у АП Војводини; - остварена прекогранична сарадња. 	<ul style="list-style-type: none"> - унапређење и рационализација система планова; - покривеност АП Војводине плановима до 2012. године; - развој информационог система; - даље кадровско и институционално оспособљавање; - едукација и активније учешће администрације у процесу планирања; - јачање прекограничне сарадње.
ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ	<ul style="list-style-type: none"> - дефинисан унапређени законски оквир, који укључује: Националну стратегију о развоју информационог друштва, Акционе планове развоја телекомуникација, Закон о информационој систему Републике Србије, Закон о електронском потпису, Закон о доступности информација од јавног значаја и др.; - развој информационог система на нивоу појединих сектора као што су пољопривреда, економија, туризам, шумарство и др.; - развој електронске управе на локалним нивоима; - унапређене информационе активности националних агенција и завода као што су: примена ГИС технологије, већа доступност и транспарентност података на интернету и примена савремених алата и методологија у прикупљању, ажурирању и презентацији података; - унапређени институционални оквир информационог система, пре свега на нивоу локалне самоуправе која развија и уводи дигиталне евиденције и пружа различите електронске сервисе; - увођење електронских сервиса и јавних канцеларија, којима се проширује доступност података потребних за развој; - бројан високостручан кадар у области информационог технологија, препознатљив и у ширем окружењу; - издвојена средства за развој електронске управе; - низак ниво цена рачунарске опреме. 	<ul style="list-style-type: none"> - слаба развијеност или чак непостојање подзаконских аката, стандарда, планова који регулишу информационе активности на различитим нивоима јавне управе; - непостојање институционалног оквира за интегрисано и координисано вршење информационог система за потребе управљања територијалним развојем; - недостатак капацитета за примену информационог технологија у подручју управљања просторним и урбаним развојем; - неконзистентан систем планирања просторног развоја са непостојањем координације од локалног до националног нивоа; - скромни локални капацитети за примену информационог технологија у планирању и управљању просторним развојем; - неповезаност секторских информационог система у јединствени систем на нивоу ап војводине; - лоша јавна доступност података или њихова доступност уз накнаду, као последица недовољно развијеног асортимана електронских услуга; - непостојање поверења грађана у електронске услуге; - недовољна развијеност и доступност телекомуникационе мреже и интернета по појединим подручјима, као и постојање монопола телекома; - висока цена и трошкови коришћења сервиса интернета; - слаба обученост грађана за примену савремених технологија са посебно израженим проблемом дигиталног диференцирања обзиром на пол, место становања, узраст, економски статус, образовање.
	МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак закона који уређују питања реституције, јавне својине, територијалне организације; - недовољна стратешка развојна и пројектна оријентација донетих планова; - неразвијен информационог систем за потребе управљања просторним развојем; - недовољно развијена партиципација у планирању; - одсуство временске координације између планова и буџета; - недовршена територијална; - организација, а посебно регионални ниво још увек висока институционална дистанца у планирању програма прекограничне сарадње отежава њихову реализацију. 	<ul style="list-style-type: none"> - недовољно развијена хоризонтална и вертикална координација; - недовољно артикулисан модел управљања просторним развојем; - неадекватан организациони модел за спровођење просторних планова подручја посебне намене; - заостајање у развоју информационог система; - могућа будућа решења територијалне организације.
ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ (ИКТ)	<ul style="list-style-type: none"> - успостављање институционалног система управљања информацијама на свим нивоима од националног, регионалног до локалног, са дефинисаним надлежностима у вези управљања просторним развојем; - унапређење регулативног оквира за управљање просторним развојем путем националних пројеката, интеграције и институционалне координације; - програми подизања капацитета на свим нивоима путем савременог академског образовања и програма целоживотног учења у области просторног развоја; - примена закона о електронској трговини, електронском пословању, заштити интелектуалне својине, заштити личних података и др.; - либерализација тржишта телекомуникационих услуга и њихова диверзификација; - развој сервиса и инфраструктуре којима се пружа подршка започетим пројектима електронске управе. 	<ul style="list-style-type: none"> - светска финансијска криза и регионална политичка нестабилност воде дефинисању различитих и измењених приоритета; - инертност и спорост, као и пружање отпора организационим променама; - недостатак капацитета, искуства, знања за реализацију пројеката, уз стални одлив стручног кадра из подручја информационог технологија; - недостатак довољног обима средстава за унапређење знања; - промена политичке подршке услед честих изборних промена; - спорост у доношењу закона, правила, стандарда и других норматива; - низак животни стандард становништва.